

Nemzeti Művelődési Intézet

TARTALOM

Szín – Közösségi Művelődés

2014. augusztus – 19/4

20

48

17

73

36

Mi dolgozunk a világban?	3
Érték, Tiszakécske, Móricz Zsigmond	4
SZAKMÁNK ELISMERTJE	
Czink Judit: „Segítünk, ha akarod!”	7
POLGÁRMESTEREK FÓKUSZBAN	
Nagy tettekre egyedül nem képes az ember...	
Koczúrné Tóth Ibolya tiszaszentimrei polgármester	13
ÉRTÉKTUDÓ POLGÁRMESTEREK	
Ahol lényeges szerepet tölt be az értékörzés és az értékteremtés – Kisgyőr, Kékedi László polgármester	17
Farkas Árpád homokbödögei polgármester a falujáról és értékeiről	20
Bőségesen örököltünk értékeket.	
Gyapay Zoltán ösküi polgármester	26
Próbateremtől a polgármesteri székig.	
Fazekas Zoltán, Darnózseli polgármestere Szondi várának árnyékában és fényében.	30
Dombai Gábor, Drégelypalánk polgármestere	33
Tiszta forrást az utókornak. Szekeres Katalin, Kékcse polgármestere	36
KULTURÁLIS KÖZFoglalkoztatás	
Csapatépítés Hajdú-Biharban	40
Megyei látószög: Borsod-Abaúj-Zemplén	44
A kulturális közfoglalkoztatás tapasztalatai Hunyán	45
ÉRTÉK ÉS HAGYOMÁNY	
Sárándi értékek	46
40 éves a táncház Debrecenben	48
A rend, mint örökség	51
ARC KÉPEK	
Emlékezés Ungvári Mihályra	54
Emlékkonferencia-előadások Dr. Koncz Sándorról	57
SZÍN SZÓKINCSTÁR	
Szem, szemtelen, szemenszedett, szemfüles, személy, személyiség	60
KULTURÁLIS ÚTVONALAK	
Egyediség és európaiság: az Art Nouveau káprázatos hálózata	68
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	
Önkéntesek és közösségi művelődés Franciaországban	
Un bénévole de France	73
ÜZENŐ	
A múltat be kell vallani – Kósa Vilma szamoszegi Emlékkertje	79
MIKROSKÓP	
Roma napló XIV.	83

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

Kárpát-medencei szakemberek tanácskoztak a kulturális együttműködésekéről

Július 24-én a Nemzeti Művelődési Intézetben rendezték meg a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal idei első tanácskozását. Az eszme- és tapasztalatcsereben a Kerekasztal létrehozó külhoni magyar közművelődési intézetek vezetői és fiatal munkatársaik mellett részt vett Beke Márton, az Emberi Erőforrások Minisztériuma Közművelődési Főosztályának vezetője és Polyák Albert, a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója. Az értekezleten a kulturális együttműködés egyes stratégiai elemei kerültek a középpontba.

Átadták a szolnoki Agorát

Augusztus 30-án, Szolnok Napján adták át az Aba-Novák Agóra és Kulturális Központot a szolnokiaknak, akik így gazdag programkínálattal bíró multifunkciós közösségi térrel gazdagodtak a megújuló városközpontban. „Az agora a kreativitás otthona, inspirál és lehetőséget teremt, segít megismerni egymást és magunkat. Az intézmény irányítói és munkatársai ennek szellemében igyekeznek majd a kultúra ezerszínű otthonává formálni az új közösségi teret” – foglalta össze az intézmény céljait a megnyitón Molnár Lajos Milán, az Aba-Novák Agóra Kulturális Központ igazgatója.

Felterjesztéseket vár a Nemzeti Művelődési Intézet

Október 31-ig lehet jelölteket felterjeszteni a „PRO CULTURA MINORITATUM HUNGARIAE” díjra, mellyel a magyarországi nemzetiségek kultúrájáért végzett odaadó munkát, tevékenységet díjazza a Nemzeti Művelődési Intézet. Az összetartozás szimbólumát, bilobalevelet formázó emlékérmet és a díszlevelet a Magyarországi Nemzetiségek ünnepnapjához kötődően megrendezett Nemzetiségi Galán adja át az intézmény főigazgatója.

Kollégánk a kitüntetettek között

Állami kitüntetések és szakmai díjakat adott át augusztus 20-án alkalmából Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere az augusztus 18-án megrendezett díjkiosztó ünnepségen a Pesti Vigadóban. Kiemelkedő közművelődési tevékenysége, a korszerű művelődés és a művészi ízlés fejlesztése érdekében végzett munkája elismeréseként Bessenyei György-díjat adományozott a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna megyei irodavezetőjének, Czink Juditnak. Gratulálunk neki és minden kitüntetettnek!

Szeptemberben indul a II. Kulturális Közfoglalkoztatási Program

Augusztus 18-án a Nemzeti Művelődési Intézetben aláírták a II. Kulturális Közfoglalkoztatási Program megvalósításáról szóló hatósági szerződést. A Budapest Főváros Kormányhivatal Munkaügyi Központ és a Művelődési Intézet között létrejött szerződés a Belügyminisztérium által a Kulturális Közfoglalkoztatási Program folytatásához nyújtott támogatás felhasználásának részleteit rögzíti.

Hivatalosan is megkezdődött az I. világháborús emlékévé

Július 27-én kezdődtek az első világháború kitorésének századik évfordulója alkalmából tartandó megemlékezések, míg az állami centenáriumi programsorozat elestett hősök emléke előtt tisztelegő nyitórendezvénye július 28-án volt az Operában. Ezzel kezdetét vette az első világháborút és a kapcsolódó történelmi eseményeket felidéző, a hősöknek és áldozatoknak emléket állító, 2014-től 2020-ig tartó programsorozat, melynek részletes tervét a Első világháborús centenáriumi emlékbizottság dolgozta ki.

MI DOLGUNK A VILÁGBAN?

*Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbékért.
Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kivítettuk a mély sülyedésből
S a szellemharcok tiszta sugaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához:
Köszönjük élet! áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfi munka volt!*

(Részlet Vörösmarty Mihály:
Gondolatok a könyvtárban c. verséből, 1844)

Mi dolgunk a világban? Tettük fel a kérdést Ungvári Misi barátommal jó néhány alkalommal a még közös, békési civil létünk folyamán, ha olykor-olykor összesodort minket a sors kegyes szele.

Cselekedtünk, tettük a dolgunkat itthon, mert hittünk abban, hogy ahová születtünk – legyen az bármennyire kis- vagy zsáktelepülés, akár halmozottan hátrányos helyzetű, vagy a belvív által sokszor sárba döntött és családokat megnyomorított is – az sorsszerű. Itt dolgunk és feladatunk van, tehetségünk és legjobb tudásunk szerint. Senki nem kért és nem is kényszerített minket soha, hogy itthon maradjunk. Valami elemi belső erő, amely megjelent, és mozgatta/mozgatta az embert ösztönösen is.

A folyóiratunk most megjelent számában olyan kistelepülések közösségi kezdeményezéseiről mutatunk tárházat, életképeket, ahol ennek szellemiségében tesznek és cselekednek nap mint nap az otthon élők önmagukért, a családjukért, közösségükért, településükért. Bepillantást nyerhetünk a Tolna megyei gyulai kezdeményezésekbe éppúgy, mint a Borsod megyei kisgyőri faluközösség értékmegőrző, értékteremtő közösségi folyamataiba. Győr-Moson-Sopron megyéből Darnózseli polgármestere ad betekintést elkötelezett munkájába, s többek között a Nógrád megyei Drégelypalánk közösségeinek kezdeményezéseit is nyomon követhetjük. Lapszámunkban olvashatnak a települési és megyei értéktár bizottságok munkájáról, megismerhetik az őket segítő-támogató értékörzők tevékenységeit, akik a közösség erejét és hitét mozgósítva értek el kézzelfogható eredményeket településük kulturális és gazdasági életének élénkítésében.

Misi elment őseink porához. A nagy beszélgetéseket már egy másik dimenzióban folytatjuk mi ketten. Itt hagyta viszont számunkra örökül azt a szemléletet, azt a meggyőződésből fakadó tenni akarást és hitet, amely ott van mindazon elkötelezett emberekből, akik tesznek önmagukon túl a közösségükért is. Ők tudják, mi dolguk a világban.

Érték, Tiszakécske, Móricz Zsigmond*

Manapság elég sok szó esik az értékekről, ami azért is jó, mert újra felismeri az ország, hogy népünk is képes kiemelkedő alkotásokra, észrevesszük, hogy a mi természeti adottságaink, használati tárgyaink is figyelemre méltók. Ezek egy része, a legkiválóbbak európai, de világvizonylatban is elismertek, ma még talán megbecsültebbek is, mint itthon. A helyi-nemzeti értékek, hungarikumok megismertetésével, tudatosításával 40-50 évnyi hiányt pótlunk, korrekciót végzünk, de egyúttal a megmaradást és a jövőt alapozzuk meg. Más, mondhatni mellékes haszna is van az érték fogalom gyakori emlegetésének. Valós jelentésbeli használata a mindennapi beszédben, média által, hivatalos fórumokon elhangozva, leírva, képekben megjelenítve legalább felhívja arra a figyelmet, hogy vannak fontos és kevésbé fontos dolgok, ügyek, jelenségek. Nem kell illúziókat kergetni, ez csak hosszabb idő alatt fog bekövetkezni, és nem is mindenkinél fog teljesülni. És persze veszélye is van az érték fogalom gyakori emlegetésének. Ahogy megtörtént más fogalmakkal is, mint például a „sztár” szó média általi folyamatos emlegetésével. Az érték viszont – mivel minden szinten megtalálható és értelmezhető, van helyi jelentősége, és ennek megfelelően egyazon szinten működő kontrollja is – elkerülheti ezt a devalválódást.

A helyi értékek feltárása során minden településen felfedezhető tárgyi és szellemi örökség, s olyan sze-

mélyek, közösségek is, akik, amelyek akár a múltban gyökeredző vagy teljesen új, de figyelemre méltó alkotásokat hoznak létre. Ennek a megújító, kreatív alkotó munkának a felismerése, megismertetése, valamilyen szintű támogatása jelenleg a megfelelő szakmai szervezetek által tapasztalható. Mindez fontos, sőt elengedhetetlen az alkotó és az alkotás, vagy egyszerűbben mondva a munkás, termelő, munka és termék megbecsüléséhez, de nem elegendő. Ahhoz, hogy az értéknek tekintett tárgy, szellemi termék és annak létrehozója, ápolója, gondozója, fejlesztője elismerést kapjon, ahhoz a közvetlen és a tágabb léttér biztató figyelme is fontos. Ha ez nem történik meg, akkor hiába iparkodik a gazda, az iparos vagy a művész. *„Ha a madár látja, hogy hasztalan esik fütyürészése, élelméről gondoskodik és elhallgat”* mint írta egykoron Katona József, vagy rosszabb esetben rásütik a különöcség jelzőjét, s így válik – ugyan ki nem mondva – saját közössége által kiközösítetté.

Egykori szakfelügyelőként több tucatnyi település életét ismertem meg. Több falu vagy város hasonló statisztikai mutatókkal rendelkezett, s a feltárt adottságok alapján hasonló működést is kellett volna tapasztalnunk. Mégis óriási különbségek voltak érzékelhetők az embereknek a településhez és egymáshoz való viszonyában. Látszódom az már az utak, útmenti árkok, középületek tisztaságán is: míg az egyik helyen óvták és gon-

dozták a közöst, máshol nem törődtek annak állapotával. Ahol a közérdek megjelent a külsőségekben és az ide tartozó mindennapok cselekedeteiben, ott az emberek figyelmesebbek, megértőbbek és összetartóbbak voltak. Amikor látogatóként, a dolgok miértjét megérteni akaró „szakértőként” próbáltam kutatni ennek eredetét, megkaparva a felszínt, keresve az okokat, a megkérdozettek – ha nem is mindig tudatosan – mindig a múltbeli okokat nevezték meg indítékul.

S ma, amikor a települések zöme elöregedéssel, népességfogyással, az ott lakók passzivitásával és a pozitív jövőkép hiányával küszködik, érdemes megvizsgálni, mitől lett életképtessé egy falu vagy város. *A tanulság okáért is, de azért is, mert a helyzetet a mi dolgunk, hogy kisebb vagy akár nagyobb munkával javítani tudjunk.*

Egy település példáján – mivel több mint harminc éve élek ott, s ezt ismerem talán legjobban – ennek bemutatására teszek kísérletet.

Tiszakécskéről van szó. Móricz Zsigmond 1935-ben jött Ókéske községbe, itt szerzett tapasztalatait írta meg a *Boldog falu* című riportban, amely a Pesti Naplóban jelent meg. Móriczra hatalmas benyomást tett az ókéskei látogatás. Az egyik háznál a helyi vendéglátók elmesélték neki azt a történetet – 1935-ről beszélünk –, amikor a holland távlovagló turisták megérkeztek a vendéglátó ókéskei házba. A gazda megkérdezte, hogy a fürdőszobát, a fürdővizet mikorra készítse elő, a holland vendég pedig azt

* Az írás szerkesztett és kibővített változata a Nemzeti Művelődési Intézet 2014. március 18-án, francia szakemberek részvételével rendezett *Közművelődés határok nélkül* c. műhelykonferencián elhangzott előadásnak.

Az ókésckei Gazdakör épülete, jelenleg a református egyházközség közösségi színtere

sem tudta, hogy mit mondjon, mert a kétnapos távlovaglás után igen jól esett a meleg vízben megfürödni.

Móricz írja:

„Különös község. Itt mindenféle szövetség van, ami csak elképzelhető: van szőlősgazdák szövetsége, mely nagyszerű szeszfordét tart fenn; van melynek évi forgalma 35 ezer pengő; van kúttársaság, ez végezte el az egész vízvezeték kérdést. 450 kútjuk van. Azok, akiknek csak két holdjuk van, vagy ennél is kevesebb földjük, fél áron kapják a bevezetést. Ennek a szövetségnek az évi fenntartási költsége 4 pengő. Van tejüzem, maguk a kisgazdák csinálják, saját vajukat árulják helybeli eladásra. Van gazdasági egyesület, vadásztársaság, tagjai csak kis gazdák. Van dalegyesület, mely számtalan díjat nyert. Van olvasókör 1867 óta. Van leányegyesület és cserkészcsapat. És vannak olyanok, amelyeket bizonyára nem is vettem észre.”

Most is áll ennek a 3500 lelkes paraszt-polgár település gazdakörének az épülete. Külsőjében is megkapó látvány, még mindig látható rajta az építői igényesség és a gazda/gazdaköri méltóság. Van benne egy nagyobb táncterem, egy kisebb előadóterem, egy beszélgető-kártyázó helyiség. Volt könyvtárszobája és külön italmérese, amelynek működése segítette a ház működtetését. Volt az udvaron egy kuglipálya, ezt az ókésckei gazdák maguknak csinálták és maguk építették. Nem régen újították fel, s a csúcsos torony alatt olvasható volt a nagybetűs gazdakör felirat.

Eddig az épületről volt csak szó, de mit hozott az ott folyó közösségi élet a falunak?

Móricztól van az idézet:

„Nézem az embereket: nyugodtak, önérzetesek és szerények. Házigazdám, kinél meghaltam, egy herceg úri nyugalomával és előzékenységgel viseli a magányt. Felesége bekötött fejjel oly halk és kellemes finomsággal viseli magát, mint egy elvarázsolt királynő.”

Egy polgári miliő, polgári lét volt 1935-ben egy alföldi faluban, s vélhetően nem egyedül az akkori Ókésckén.

Az első idézetben szó volt a kúttársaságról. Az itt élők saját maguk hozták létre, hogy a vezetékes vízzel

ellássák a háztartásukat. Elvezették a vizet a falutól 3-4 km-re lévő tiszai szabad strandra is, hogy a fürdőzők le tudjanak mosakodni és szomjukat olthassák. Ez a gondoskodás is egy paraszt-polgár településnek a jellemzője.

A másik hozadéka talán ennek a tevékenységnek az, amit a riportban megidézett Gesztelyi Nagy László, a Kecskeméti Gazdasági Kamara igazgatója mond:

„Ebben a faluban minden kisgazda valósággal egyetemi tanára a szőlő- és gyümölcsstermesztésnek és a borkezelésnek. Ezek évtizedek óta minden gazdasági kongresszuson, s kiállításon részt vesznek. Már a békében, Temesvárott és Kolozsvárott éppen úgy megjelentek, mint Kecskeméten, Szegeden, Debrecenben. Állandóan tanulnak, vállalkoznak, és csaknem mindannyian képesek, hogy cikket írtanak a szakdolgozokról.”

Ismétlem: 1935-ről és Magyarországon egyik falujáról van szó.

De nem csak ez az egy közösségi épület volt. Az újkésckei részen a falu elitje az úri kaszinóba járt. 1949 után ebből az épületből lett a művelődési ház. Amikor 1963-ban fölépült az új művelődési ház, akkor óvodává alakították át.

Az újkésckei gazdák is külön épületben jöttek össze, amelyet természetesen maguknak építettek. Ebben is volt egy színházterem, egy kuglipálya

Az egykori újkésckei Polgári Kör épülete, jelenleg óvoda

Az újkécskei Gazdakör épülete, jelenleg az általános iskola tornaterme

és egy kisebb olvasóterem a mindennapos összejövételre.

Újkécskén sok iparos volt, a gazdakörtől kb. 500 méterre, szintén a központhoz közel volt az ipartestületi székház. Az akkori iparosok meghatározó tevékenységet folytattak a kulturális életben. Újkécskén szimfonikus zenekar működött több énekkar mellett. Színházi előadásokat tartottak itt és az úri kaszinó épületében is. Amikor a minisztériumi engedéllyel rendelkező vándor színi társulatok zenés darabot mutattak be, akkor a helyi szimfonikus zenekar segítette a produkciót az előadásban. Verebélyi Pista bácsi volt az egyik kiművelt hegedűs. Fodrász volt a szakmája. Neves hegedűs volt Batka Laci bácsi, ő később jogász diplomát szerzett. A 80-as évek elejéig még, mint zeneiskolai munkaközösségi tanár, a művelődési ház öltözőjében oktatott heti egy alkalommal, sok fiatalot megtanított a hangszeren játszani.

Az ipartestületi székházban a mestereknek külön termük volt, az inasok oda nem mehettek be, csak azután, hogy letették a mestervizsgát. Volt külön helyiségük nekik is, csak a helyi hierarchia szerint akkor szórakozhattak a mesterekkel – egyébként kipenderítették volna őket –, hogyha már megszerezték a jogosultságukat.

Tiszakécske külterületén az óbogi gazdakörnek is külön épülete volt, 1936-ban építették. A megyei krónika

szerint ez volt az első szocialista kultúrház. A 80-as években a művelődési központhoz tartozott, mint telephely. Egy kolleganóm „rendet akart”, előadásokat szervezett a helyieknek, amit ők ugyan nem akartak, de a népművelő már ilyen jó szándékú. Gazdaként próbált viselkedni, s gyorsan helyre tették óbogi gazdákat. „Nem úgy van az! Mert ez a mi vályogunkból épült, azt az én apám fuvarozta.” Mert tényleg úgy épült, semmiféle állami támogatással – maguknak. Ennek is az elején volt az italmérés, mögötte a színházteremmel rendelkező nagyterem. És volt egy olvasóterem, plusz egy kis kártyázó helyiség, és az udvarán kuglipálya, hogy a közösség tudjon szórakozni. Az óbogi gazdák adták össze a vályogot, ki tehetsége, teherbíró képessége szerint. A gazdák fuvarozták oda, a nyárfá tetőszerkezetet ők adták, ők ajánlották föl, és ők működtették.

Eddig főképp az épületekről írtam, a bennük folyó tevékenységről csak említettem néhány példát. A szükséges keretek nem kerülhetők meg – de mégsem ezek a legfontosabbak.

Móricz írja a már említett riportban:

„... olyan harmónia és egyetértés van a község polgárai között, amire nem találtam még példát. Legnagyobb az érdeklődés és odaadás a közösségi kérdések iránt. Száz gazda jön össze vacsorára, hogy tanuljanak, halljanak, részt vegyenek a megbeszéléseken. Ezt a legnagyobb alföldi városokban sem lehet elérni. Mi az oka, hogy ez a nép ennyire elüt a megszo-kottól, és a közömbös magatartástól?”

Tiszakécske jelenleg Bács-Kiskun megye legjobban fejlődő kisvárosa. 12 000 lakosa nyáron szinte megduplázódik az ide érkező turistáktól. Számptalan kulturális, sport és hobbi egyesület működik ma is. Tevékenységükkel a hétköznapokra és hétfőgékre is kihatnak – tagságukon túl majd az egész városra. A közös ünnepeket e közösségek szervezik, vagy segítenek a művelődési központ dolgozóinak, akik ügyesen koordinálják a programokat és a hozzájuk tartozó feladatokat. A helyi termelők, mesterek és művészek bemutatkozási lehetőségei rendszeresek, a városi mecenatúrájának köszönhetően ismerik már őket távolabbi vidékeken is. Útjai, közterei virágosak, a lakosság által is gondozottak. Fejlesztéseit saját magerejéből és állami támogatásból való-sította meg. Egyike azon kevés településnek, amelyeket az elmúlt évekbeli adósságkonszolidáció nem érintett. A város hitelt nem vett fel.

Aki itt él, itt is akar megöregedni. Akit a sors máshova vetett, szívesen jön haza.

POLYÁK ALBERT (1954, Lakitelek) a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója. Népművelő, könyvtáros (ELTE, BTK), közösségfejlesztő, közművelődési szakértő, felnőttképzési szakértő. 1997–98-ban az Egyesült Királyságban (KNOW HOW FUND, GFA Consulting) képzést szerez a területfejlesztés gyakorlati ismereteiből – területfejlesztési stratégiák, regionális marketing, emberi erőforrások fejlesztése, vállalkozásfejlesztés és versenyképesség, tárgyi infrastruktúra és környezet, területfejlesztési kezdeményezések megvalósulása. Településfejlesztő (Tessedik Sámuel Főiskola Szarvasi Mezőgazdasági és Környezetgazdálkodási Kar, 2001). Tagja a Duna–Tisza Közi Népművészeti Egyesületnek, a Közösségfejlesztők Egyesületének, a Felnőttképzési Szakértők Országos Egyesületének, alapító tagja az Egészségporta Egyesületnek. Szakmai elismerései: Kiváló Népművelő, Wlassics Gyula-díj, Bessenyei György-díj, Ezüstgyűrű díj – MIOSZ.

„Segítünk, ha akarod!”

Gazdaság- és társadalomfejlesztő kerekasztal Tolna megyében

Napjaink állandóan visszatérő kérdése, hogyan csökkenthető a tartós munkanélküliség, miként, milyen módszerekkel, eszközökkel növelhető a foglalkoztatottság. Korunk egyik legnagyobb súlyú, gazdasági és szociális problémája még erőteljesebben fogalmazódik meg azokon a hátrányos helyzetű kistételepeken, ahol nemcsak a foglalkoztatók hiányoznak, hanem az ott élők sem rendelkeznek olyan tudással, mely számukra esélyt, lehetőséget adhat az elsődleges munkaerőpiacra történő belépésre, elsősorban alacsony iskolázottságuk, fizikai és mentális állapotuk miatt.

Ahogy az ország számos pontján, úgy Tolna megyében is találunk településeket, melyek az elmúlt években, évtizedekben a nehézségek ellenére is tudtak eredményeket felmutatni ezen a területen, megtalálták azokat a formákat, éltek azokkal a lehetőségekkel, melyek segítségével enyhíthették a helyi gazdasági problémákat, a felhalmozódott társadalmi és közösségi feszültségeket. A megye LHH-s kistérségében (ma járásában), a tamásiban is követésre méltó példái valósultak meg a közösségi alapú gazdasági, szociális programoknak, melyek modellértékűek más települések számára is, pozitív hatást gyakorolnak a helyi társadalomra, hozzájárulnak a perifériára került emberek közösségi integrációjához, az előítéletek csökkentéséhez, a foglalkoztatás bővítéséhez.

A jó példák bemutatására a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Irodája önkormányzati, közművelődési, oktatási, közösségi szakemberek részvételével gazdaság- és társadalomfejlesztő kerekasztalt indított, melynek összejövetelén több település osztotta meg jó gyakorlatait, tapasztalatait a program résztvevőivel és betekintést adott a településeken folyó fejlesztési folyamatokba.

A sikeres programokat lebonyolító és azokat a kerekasztal tagjainak bemutató települések kiválasztásánál

fontos szempont volt, hogy a települések többfélék legyenek, területük, népességük, településszerkezetük, földrajzi adottságaik, társadalmi rétegzettségük szerint. Így tudtuk elérni, hogy a különböző adottságú településekről érkező résztvevők valamennyien találkozzanak olyan követendő példákkal, módszerekkel, kezdeményezésekkel, melyek adott esetben saját településükön is elindíthatók, bevezethetők. Természetesen nem lehetséges egy-egy települési minta változatlan formában történő adaptálása, de a kerek-

Kerekasztal összejövetel

asztal találkozásai kitűnő lehetőséget nyújtottak arra, hogy a résztvevők ötleteket kapjanak, jó példákat lássanak. Voltak azonban a különbözőségek mellett valamennyi fogadó helyszínen hasonlóságok és azonosságok is. Valamennyi település részt vett Start munkaprogramban, szociális földprogramban, mely jó eszköz volt ahhoz, hogy a mélyszegénységben élők saját munkájukkal javítsák helyzetüket, a településeken meglévő mezőgazdasági foglalkoztatási lehetőségek kihasználásával pedig a legkönnyebben és leggyorsabban teremthettek munkalehetőséget az önkormányzatok. Ennek elősegítését az elmúlt időszakban többféle program is célozta, melyek hazai költségvetési és EU-s forrásokat biztosítottak annak érdekében, hogy a falvakban a hátrányos helyzetű embereken, családokon segíthessenek. A Dél-Dunántúlon még egy lehetőség állt a települések előtt, a „Sorsfordító-Sorsformáló” munkaerő-piaci, faluközösségi program, melynek révén az álláskereső az önkormányzatok szervezésében, magángazdálkodóknál, szövetkezetekben dolgozhattak a helyi földeken. A program egyedi, fontos eleme a segítők, mentorok részvétele volt, akik a mezőgazdasági termelést, feldolgozást, sok esetben az értékesítést is segítettek megszervezni.

Egyértelműen kiderült a bemutatók során, hogy egy értékteremtő, közösségi alapon működő mezőgazdasági program sikeréhez az elhatározáson, akaraton, szakértelmen túl az elképzelésekre nyitott, együttműködő, elfogadó, empatikus helyi közösségre is szükség van, ennek hiányában nehezen vihető sikerre bármely jó elképzelés. A másik vitathatatlan megállapítás, melyet a látottak alapján tehetünk, hogy az elismerésre méltó, közösségi foglalkoztatási, esélyteremtő, sorsformáló faluközösségi programok sikerében kulcsszerepet töltenek be az elkötelezett, településükért tenni akaró polgármesterek, akik nemcsak felismerték a helyi problémákat, de képesek voltak megteremteni, megszervezni azok kezeléséhez a szükséges eszközrendszert.

A Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Irodája által szervezett kerekasztal résztvevői 2013-ban hat alkalommal találkoztak, Udvariban, Belecskán, Ozorán és Gyulajon. Az összejövetelek során a polgármesterek mutatták be településüket, lezajlott és folyamatban lévő programjait, azok helyi sajátosságait, a helyi társadalomra gyakorolt hatásait. Az előadásokat minden esetben helyszínbemutató követte, melynek során a

résztvevők a valóságban is megtekintették a szóban elhangzottakat, lehetőség volt a folyamatok gyakorlatban történő megismerésére és tanulmányozására, a tapasztalatok megosztására, szakmai diskurzusra.

A gazdaságfejlesztő kerekasztal megszervezésében és lebonyolításában irodánk fő partnere a 400 lelkes Udvari község önkormányzata és polgármestere, Peszt Attila volt, aki a program kidolgozásában is segített javaslataival, tapasztalataival, kapcsolatrendszerével. A hat találkozási alkalomból álló sorozat első és utolsó összejövetelére is Udvariban került sor, ahogy az Innovatív Önkormányzatok Klubjával közös összejövetel is itt zajlott, amelyre Tolnán kívül Somogy, Baranya és Fejér megyékből is érkeztek résztvevők.

A munkanélküliség Udvari számára is örök probléma. Az előregedéssel, elszegényedéssel, 65 %-os munkanélküliséggel küzdő településen az elmúlt évtizedben más települési példák hatására olyan fejlesztések indultak el, melyek híre az ország más pontjaira is elért, az elmúlt években legalább ezer vendég látogatta meg tapasztalatszerzés céljából a falut, akik mind az elért eredményekre, de ami talán még fontosabb, az oda vezető útra voltak kíváncsiak. Ezek az eredmények nem jöhettek volna létre a központi támogatáson túl, helyi tervek, ötletek, távlati elképzelések, valamint a tenni és dolgozni akaró helyi lakosság nélkül. A majd egy évtizede megkezdett munkának napjainkra már beérett a gyümölcse, a szó átvitt és szoros értelmében is. A faluban ugyanis zöldség-, gyümölcsstermesztő és feldolgozó programba kezdtek 2005-ben, napjainkban 11 hektáron termelnek zöldségfélét. Az általuk termelt és feldolgozott zöldségek, gyümölcsök köre folyamatosan bővül, egészséges alapanyagot biztosítva a helyi közétkeztetés számára és a falubeli lakosoknak is, a többletet pedig jól megszervezett formában értékesítik. Elsősorban az adott térségre jellemző kultúrákat művelik helyben, a tapasztalat szerint ezek támogatják leginkább az önfenntartó vidék létrejöttét.

2009-ben kapcsolódtak be a „Sorsfordító-Sorsformáló” faluközösségi prog-

Találkozás Udvariban

ramba, 2011-re pedig már a megtermelt árut feldolgozó, valamint baromfitartó programot is indítottak. 2012-től Start mezőgazdasági program zajlott a településen. Pályázati forrásokból reklámanyagokat készítettek, a termékeket bemutató kiadványaikat évről-évre újabb piaci szereplőkhöz juttatják el, ezzel segítve a helyben előállított ízletes és zamatos zöldségek, gyümölcsök értékesítését. A kerekasztal nyitó alkalmára készült el az „Udvari trikolór, avagy kápia a javából” című kiadványuk, melyben az olvasó a település értékteremtő programjainak leírásán túl képekkel gazdagított helyi termékismertetőt is talál.

Közösségi összefogással az elmúlt évben bemutatótermet hoztak létre „Nagymama konyhája” néven, mely utal a helyi alapanyagokra és a tradicionális elkészítési módra is.

Céljuk, hogy folyamatos képzéssel alkalmassá tegyék az itt élő embereket a minőségi mezőgazdasági munkára, ezáltal növeljék a falu megtartó erejét, eltartó képességét. Tőlük származik ennek az írásnak a címét is adó, „Segítünk, ha akarod!” mottó, mely egy jelenleg is tartó program lényegét fejezi ki, a helyi lakosságot kívánják ösztönözni saját, családi kertjeik gondozására, a háztartások számára szükséges éves élelmiszer mennyiség egy részének megtermelésére.

A tapasztalatszerzés következő átlomása *Belecska* község volt, ahol már több mint másfél évtizede zajlik zöldség- és gyümölcsstermesztésen alapuló közérdekű foglalkoztatási program. Ennek köszönhetően a korábbi 32%-ról 6% alá csökkent a faluban a munkanélküliség, a termelés majd 30 családnak nyújt egész évben munkát és keresetet. Az első években fél hektár önkormányzati területen kezdődött a gazdálkodás, napjainkban 25 hektár területen, valamint fóliasátrakban, üvegházakban zajlik a termesztés. Az évek során a program hatására a falu zöldségből és gyümölcsből önellátóvá vált és a térség piacaira is termel, a szociális segélyezés megszűnt, minimálisra csökkent a helyi munkanélküliség, mindezen eredményeket közösségi gazdálkodás keretei között érték el, közvetett hatásként pedig megállt a településen a népességfogyás. Szá-

Belecskai új beruházás

mos sajtóhír, szakmai publikáció révén a „belecskai történet” széles nyilvánosságot kapott, az ország távoli pontjain is megismerhették a pozitív kezdeményezést.

Az összejevetel során a település polgármestere, Szemeti Sándor mutatta be az elmúlt évek fejlesztési programjait, annak elemeit, a működést, munkaszervezetet, gazdálkodást, a helyi sajátosságokat, a megvalósult eredményeket: „Egy hazai munkahelyteremtési sikertörténet – Belecska közösségi foglalkoztatási programja” címmel. A művelődési házban zajló előadást kerekasztal beszélgetés követte, ahol szó esett többek között az egyéni, a közösségi és helyi erőforrások kihasználásáról, a program más településeken történő adaptálhatóságáról. Ezt követően a jelenlévők itt is helyszínbemutatóra vettek részt, megtekintették a termelési területeket, a település határában elterülő gyümölcsös, az újonnan elkészült feldolgozó üzem, melyben mára már megkezdődött a helyben termelt gyümölcsök feldolgozása, lekvárok, gyümölcszörpök, aszalékok készítése. A program településre gyakorolt hatása több kutatásnak is témáját képezte az elmúlt évtizedben, melyek eredménye szerint a siker abban gyökerezik, hogy helyben meglévő erőforrásokat használ, olyan munkalehetőséget biztosít, melybe előzetes tudás, tapasztalat nélkül is könnyen beletanulnak azok is, akik alacsony képzettséggel

rendelkeznek. Lokális piacra termelnek, az irányítást elkötelezett, hozzáértő személyek végzik, folyamatosan pályáznak, minden pénzforrást megragadnak, a helyi társadalom pedig nemcsak elfogadja, hanem magáénak érzi, fontosnak tartja mindezt, büszke az elért eredményekre.

Tapasztalatszerés, mondhatni látóutunk újabb helyszíne *Gyulaj* község volt, mely Tolna megye Dombóvári járásában fekszik. Bár programsorozatunk kidolgozásakor elsősorban az LHH-s Tamási járásra fókuszáltunk, a település földrajzi közelsége, a gyulaj-tamási erdő révén történő szerves összeköttetés és az elmúlt években végbement tanulságos felzárkózási folyamat miatt mindenképpen bemutatásra fontosnak tartottuk a falut. A sokak által sorsfordító falunak nevezett településen a megismerésen, a lehetőségek ismertetésén túl, a felmerülő nehézségek, problémák sem kerültek elhallgatásra, megosztásuk, megvitatásuk nagy segítséget nyújtott más települések számára. A megismert eredményeket, a lehetőségek maximális kihasználásán túl az a példaeértékű összefogás adja, mely a helyi vezetők között megvalósul. Az önkormányzat szorosan együttműködik a falu oktatási-nevelési intézményével, ez a szakmai nap során is megmutatkozott. Dobos Károlyné polgármester és Lacza Zoltánné iskolaigazgató együtt nyújtott betekintést a résztve-

Gyulai közösségi gazdálkodás

vő önkormányzati, kulturális, oktatási szakembereknek a falu történetébe, mindennapjaiba, sokszor nehéz küzdelmeibe és sikereibe.

A sikeres múlttal rendelkező falu a kilencvenes évekre gazdasági, társadalmi problémákkal, nehézségekkel küzdő, elszegényedett településsé vált, az aktív korú lakosság többsége hátrányos helyzetű, szakképzetlen, roma származású. Napjainkban az 1018 fő lélekszámú település lakosságának 65%-a, az iskola tanulóinak 98 %-a cigány származású. A kilátástalan helyzetben lévő, foglalkoztatási, szociális gondokkal küzdő település életében azonban az elmúlt évek egy új korszakot nyitottak meg, hiszen a falu vezetése olyan programok megvalósításába kezdett, melyek a helyi igényekhez, lehetőségekhez alkalmazkodnak. Eredményeik alapján elmondható, hogy valóban sorsfordító folyamatok zajlanak a faluban, ami nemcsak azt jelenti, hogy bekapcsolódtak a „Sorsfordító-Sorsformáló” faluközösségi programba, hanem azt is, hogy a gyulai önkormányzat és a falu intézményei minden lehetőséget megragadnak a felzárkóztatás előmozdítására, a foglalkoztatás elősegítésére, az öngondoskodás bevezetésére, elterjesztésére. Az önkormányzat egyik célja a kezdetektől az volt, hogy a program során megtermelt terményeket a saját fenntartású konyhában használják fel, ezekkel töltsék fel a konyha raktárait, hűtőládáit, valamint az idei évben megvásárolt és felállított hűtőkamrát is, ma már egész évre, 100%-ban biztosítani tudják a konyha ellátását, mely az óvodára, iskolára,

idősek napközijére is fűz. Az évek során a zöldség- és gyümölcsstermesztést kiegészítette a gyógynövények termelése, szárítása, feldolgozása, valamint a takarmánynövények termesztése is, melyhez állattenyésztés is kapcsolódott. A tenyésztett nyulat, sertést is a helyi konyhán dolgozzák fel, jelentősen csökkentve ezzel az önkormányzat kiadásait. Mindezzel egyidőben megkezdődött a lakosság ösztönzése saját kertjeik megművelésére, melyet sokan eleinte ellenérzésekkel fogadtak, ám a sikereket látva egyre többen csatlakoztak a programhoz, támogatták annak folytatását. Ezzel nem csak saját háztartásuk számára biztosítják a szükséges élelmiszer egy részét, de rendben tartják a környezetüket, javítják a falu képét is. A következő fontos állomás pedig egy közösségi tartósító üzem és módszertani központ lesz. Ebben a felépülő üzemben, arra is lesz lehetőség, hogy ne csak az önkormányzati földeken megtermelt árut tartósítsák, hanem a saját kertekben megtermelt élelmiszert is eltegyék télire és ebben szakember lesz az itt élők segítségére. Megtanulnak savanyítani, befőzni, mindazon eljárásokat alkalmazni saját háztartásukban is, amit az önkormányzat is tesz a saját konyháján. Terveik között szerepel egy gombatermesztő üzem létrehozása is, mely hosszú távon is megélhetést jelenthetne az ott dolgozóknak, így a közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerőpiacra is visszerülhetnének.

Terveik, elképzeléseik nem korlátozódtak a mezőgazdaságra, hasonlóan fontosnak gondolták a közösségi élet fejlesztését, pályázataik ezen a

téren is komoly eredményeket hoztak. Két épületet újítottak meg, az egyik a Csillagpont, ami egy szolgáltató tér, itt szociális és más ügyekben is segítséget, tanácsot nyújtó fejlesztőpedagógusok várják a helyieket, a másik a Csillagház, amely elsősorban közösségi ház funkciót tölt be. Az átépítés során kialakított terekben lehetőség van különböző gyermekfoglalkozások, játszóházak tartására, filmvetítésekre, oktatásra, internetezésre, mozgásos, zenei foglalkozásokra. Működik itt kézimunka szakkör, baba-mama klub, sokszor van közös főzés, de szívesen betérnek csupán beszélgetni is az emberek. A komplex telepprogram újszerűsége az intenzív jelenlétben rejlik, a programban dolgozó fejlesztő pedagógusok nemcsak az iskolás korosztállyal foglalkoznak, hanem a felnőtt lakossággal is, segítik az egyéni fejlesztésüket. A másik kulturális programjuk a „Közösséget a jövőért” program, melynek keretében közösségépítő, hagyományörző táborokat, programokat rendeznek, kiemelt figyelmet szentelve a beás cigány hagyományoknak.

Nem feledkeznek meg azokról, akik komoly erőfeszítéseket tettek a faluközösség megtartásáért, fejlesztéséért, legyenek azok külső segítők, vagy a településről elszármazottak. Ennek ékes példája, hogy a közösségi házat a falu szülöttéről, Balipap Ferenc népművelőről, közösségfejlesztőről nevezték el halálának első évfordulóján, kifejezve ezzel, hogy továbbviszik azt a szellemi örökséget, melyet ő hagyományozott a falura, hogy az „megmaradhasson és újjáéledjen”, ahogy azt a „Töredékek Gyulaj történetéből” című írásában megfogalmazta.

A kerekasztal programsorozatának összeállításakor egyértelmű volt, hogy a történelmi múltjáról, várkastélyáról, irodalmi vonatkozásairól is híres *Ozora* község, tapasztalatszerzésünk egyik helyszíne lesz. A település önkormányzata és polgármestere az elmúlt több mint két évtizedben nagyon sokat tett azért, hogy Ozorát ne csak dicső-

Ozori várrekonstrukció

séges múltja, hanem jelene miatt is példaként emlegessék. A rendszerváltást követően minden lehetőséget megragadtak, mely településük fejlesztését szolgálta. A kerekasztal összejövetelén Schranz Istvánné polgármestertől hallhattak a résztvevők az elmúlt évtizedek közösségi alapú gazdasági, szociális fejlesztési programjairól, arról a mintaértékű folyamatról, melyben Ozora úttörő szerepet vállalt a térségben. Itt is – mint ahogy valamennyi, előrelépést felmutatni tudó településen – az összefogás hozta meg a sikert és a fejlődést. Az együttműködések közül is talán a legfontosabb a települési önkormányzat és a cigány kisebbségi önkormányzat partnersége, melynek felbecsülhetetlen volt a társadalmi hasznossága. Nemcsak a közös pályázatok benyújtásánál, de azok megvalósításánál, fenntartásánál is ez az összefogás hozott eredményeket. A közösségi, foglalkoztató programok hatására drasztikus mértékben csökkent a munkanélküliség, jelentős infrastrukturális fejlesztéseket is meg tudtak valósítani. A helyi cigányság közmegítélését jelentősen javította, hogy képesek voltak lakóhelyeiket rendbe tenni, mindenki figyelmétől kísérvé a település javára dolgozni. A kezdeti idegenkedés után, az évek alatt eljutottak oda, hogy a tartósan munkanélküliek szívesebben éltek meg saját keresetükből, mint segélyből. Mindehhez példát kellett mutatni számukra, melyben elől járt a polgármester,

aki maga is tevékenyen bekapcsolódott a munkába, a közterek rendbetételébe, a virágosításba, parkgondozásba. Ezt látva mind többen lettek büszkéek saját munkájukra, egyre inkább magukénak érezték az elért látványos eredményeket, egyre elkötelezettebbek lettek a település érdekében végzett munkát tekintve. Ebben nagy lökést adott, hogy munkájuk eredményeként Ozora többszörös első helyezetteje, különdíjasa volt a Virágos Magyarországért mozgalomnak és Európa-díjjal is büszkélkedhet.

Napjainkban is nagy becsben tartják ezeket az esély és értéktelítő programokat, melyekre az 1600 fős, több mint 30%-ban romák lakta tolnai községben különösen nagy szükség van.

A kerekasztal résztvevői a találkozó során – a többi alkalomhoz hasonlóan – nemcsak szóbeli tanácsokat kaptak saját programjaik sikeres megvalósításához, a helyszíneken is megtekinthették az elért eredményeket. Többek között a virágkertészetet, a zöldség- és gyümölcsös kertet, a feldolgozó üzemet. Mindezen túl bejárták a megújult művelődési házat, a településre érkező látogatók számára kialakított vendégházat és az ozori várkastélyt, melynek felújítása rövidesen másfél milliárd forintos támogatásból folytatódik. Nemcsak a vár és környéke újul meg, de ezzel együtt a település is – mely máig sok mindent megőrzött reneszánsz hangulatából – reneszánsz főteret kap. Ez

a nagy horderejű beruházás új lehetőségeket nyit a falu számára, újabb pozitív folyamatokat indít el az itt élők életében.

Az ember alkotta látnivalók mellett a táj szépségére és értékeire is építve, a festői fekvést és az épített környezet nevezetességeinek meglétét kihasználva, jelentős eredményeket értek el az idegenforgalom, a turizmus, a falusi vendéglátás fejlesztésében. A kulturális örökség megismerésén túl igazi horgász paradicsom várja az idelátogatókat, a vadászati lehetőségek pedig nemcsak hazai, de külföldről érkező vendégek számára is lehetőséget adnak Ozora megismerésére.

A kerekasztal működtetése kapcsán, szándékunk találkozott egy olyan országos szakmai tömörülés elképzelésével, melynek létrejötte egybeesett a mi helyi kezdeményezésünk elindításával, 2013. májusában alakult meg az Innovatív Önkormányzatok Klubja, mely az egész országra kiterjedően keres és mutat be jó gyakorlatokat. Közös találkozási alkalmat

Raktározás Ozorán

Ozori termékfeldolgozás

szerveztünk, ahova a kerekasztal és a klub tagjai egyaránt meghívást kaptak. Tolna megyén túl Somogy, Baranya és Fejér megyéből is érkeztek szakemberek, polgármesterek erre a napra, hogy kicséréljék tapasztalataikat. A szakmai találkozón megerősítést nyert, hogy a településfejlesztésben is új utakat kell keresni, szükség van olyan rendszeres fórumokra, találkozási alkalmakra, ahol hangsúlyt kap a közös gondolkodás, a jó gyakorlatok működés közben történő megismerése. Megerősítést kapott a résztvevők azon meggyőződése, hogy a települések jövője nem az ott élők számától, hanem cselekvőképességüktől függ. Számos gondolat, ötlet mellett elhangzott az is, hogy párbeszéd indult el a Nemzeti Innovációs Hivattal, melynek célja, hogy a jövőben ne csak az eddig már bevált gyakorlatok kerüljenek bemutatásra, hanem felkarolják azokat a helyi ötleteket, elképzeléseket, terveket is, melyek majd közös innovációt követően kerülhetnek adaptálásra egyes településeken.

Az önkormányzati, közművelődési, oktatási és közösségi szakemberek részvételével zajló gazdaság- és társadalomfejlesztő kerekasztal 2013-as programsorozata szakmai előadásokkal, kerekasztal beszélgetéssel, helyi termékbemutatóval, a településekre jellemző ételek, specialitások kóstolójával zárult. Ezen az alkalmon – melyen a Tamási járás majd valamennyi települése képviseltette magát – Dr. Puskás Imre a Tolna Megyei Önkormányzat elnöke, az elkövetkező időszak területfejlesztési terveiről, lehetőségeiről adott képet a térség szakembereinek. Hallhattak a megye átfogó, távlati fejlesztését megalapozó területfejlesztési koncepcióról, a gazdaság szerkezeti megújulását elősegítő tervek kidolgozásáról, a megyei önkormányzat hatáskörébe utalt fejlesztési források felhasználásáról. Az előadásokon, szakmai beszélgetésen túl, ezen az alkalmon a résztvevő települések standokon mutatták be az elmúlt évek közösségi alapú gazdasági, szociális, foglalkoztatási programjainak eredményeként előállított helyi termékeiket, készítették el helyi ételeiket, specialitásaikat. A bemutató színvonala, ötletessége, gazdagsá-

Záróesemény, értékbemutató

ga jól reprezentálta a programokban résztvevők munkáját, erőfeszítéseit.

A program lebonyolítása során szerzett tapasztalatok alapján elmondható, hogy a hátrányos helyzetű, sokszor megoldhatatlannak tűnő gazdasági-, társadalmi gondokkal küzdő, elszegényedett településeken a kitörésre, a foglalkoztatási gondok megoldására gyors és hatékony megoldásokat kellett találni. Ami sok esetben megmentette a településeket, az a közösségi gazdálkodás volt. Bár a jó példák, sikeres megoldások ismeretében egyszerűnek és kézenfekvőnek tűnhet a folyamat, valójában megfeszített munka, állandó küzdelem, a nehézségek folyamatos leküzdése áll a háttérben. A helyi közösségek érdekében megvalósuló, közösségi alapon működő programok a megvalósítóktól mély szakértelmet, szociális érzékenységet, empátikus készséget, a változó körülményekhez történő folyamatos alkalmazkodást, a támogatási források megszerzésére, hatékony elköltésére való képességet, innovatív gondolkodást kívánnak. Ha ezek közül egyik is hiányzik, a programok nem vihetők sikerre. De ugyanilyen fontos a helyi társadalom elfogadása, valamint az egyénnek az a felismerése, hogy változtathat saját

sorsán, tehet annak alakításáért, és ezt nagyobb hatékonysággal tudja elérni közösségben, **összefogva**. Csak azok a közösségek lehetnek sikeresek, ahol felismerik a helyben meglévő értékeket, lehetőségeket, ezekre építik fejlesztéseiket. A hátrányos helyzetű munkavállalói csoportoknak munkát és megélhetést biztosító programok esetében meg kell, hogy jelenjen az egyénnel, családokkal, közösségekkel végzett szociális munka, a közösségfejlesztés is.

Nincs minden településen bevethető recept a megoldásra, mindenütt egyedi megoldásokat kell találni, mely alkalmazkodik a helyi adottságokhoz, feltételekhez, de a már meglévő modellek jó kiindulási alapot jelenthetnek a jövő tervezése kapcsán.

A Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Irodája által elindított program a jó gyakorlatok bemutatásával, terjesztésével is azt igyekszik elősegíteni, támogatni, hogy kreatív megoldásokkal, innovatív ötletekkel a globális kihívásokra helyi válaszok szülessenek. A munka az idei évben is folytatódik újabb települések bevonásával, újabb programok bemutatásával, abban a reményben, hogy ezek az alkalmak majd további fejlesztő programokat generálnak.

Szekszárd, 2014. július 14.

CZINK JUDIT a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna megyei irodavezetője 2014. augusztus 20-án Bessenyei György-díjat vett át.

Nagy tettekre egyedül nem képes az ember...

Beszélgetés Koczúrné Tóth Ibolya tiszaszentimrei polgármesterrel

Nagy öröömre, évek óta meghívást kapok Tiszaszentimrére a térségben működő színjátszó csoportokat, népdalköröket megmozgató „Vidám Művek Fesztiváljára”. Manapság több rossz hírt hallunk, mint jót, így igazán örvendetes dolog egy olyan fesztivál hagyományának megteremtése, ahol a nevetés és az öröme a főszerep. Ezen az ünnepeken több száz időst és fiatalot lát vendégül a falu. Minden alkalommal szeretetteljes légkört tapasztalok, ami azt jelzi, hogy ez egy igazi befogadó faluközösség.

Amikor Tiszaszentimrén vagyok, gyakran eszembe jut Szent István király, az ifjú Imre herceghez írott intése:

„Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakarattal gyámolítsd és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.”

Olyan szeretettel fogadnak engem és minden vendéget, hogy szívesen maradnék még. Ezért külön örülök annak, hogy a Szín – Közösségi Művelődés hasábjain bemutathatom a települést és elhivatott polgármesterét.

Koczúrné Tóth Ibolya 2006. óta Tiszaszentimre polgármestere. Kedves, de határozott, erős asszony, aki azon kevesek közé tartozik, aki odafigyel arra, akivel éppen beszél és éli a jelen pillanatot. Régi ismeretségünkre való tekintettel tegeződünk.

K. K-né: *Először arra kérlek, hogy mutasd be a települést az olvasóknak:*

K-né T. I.: Tiszaszentimre a Tisza-hát és a Hortobágy között terül el, a Tisza-tó közvetlen szomszédságában. Az itt élő emberek a nehéz körülmények ellenére nagyon kötődnek a faluhoz, építik, óvják azokat az értékeket, melyek a napi megélhetésüket segítik és biztosítják.

A település Szent István fiának, a szentté avatott Imre hercegnek nevét viseli. Első okleveles említése 1325-ből maradt ránk, Zenthemreh alakban. Közigazgatásilag a 300 fős lakosságú Újszentgyörgy is Szentimréhez tartozik, amely szintén Árpád-kori település, de a törökör elején elpusztult. A község temploma 1783-ban épül fel, sajátos tornyát 1800-ra emelik hozzá, addig harang-

lábat használtak. Értékes építészeti emléke még az egykori „Samu-kastély”. A kunhalmokat is őrző faluban a szántóföldi gazdálkodás mellett a XIX. század közepére meghonosodott a szőlő- és dohánykultúra. A lakosság száma ma mintegy 2260 fő. Az utóbbi 5-10 évben korszerűsödtek az intézmények. Az iskola egy modern tornacsarnokkal is gazdagodott. Az idősök otthona is bővült férőhelyekkel, étteremmel, foglalkoztató helyiséggel. (Újabb bővítési folyamat jelenleg is folyik) A falu büszkesége az óvoda, de az egészségügy is kellő hangsúlyt kap. Jellemzője a községnek a saját üzemeltetésű bolt, a takarmány lerakat. A község résztulajdonosa az egyik legnagyobb munkahelynek is. Szentimre mindig megbecsülte szakembereit, termelőit, mestereit, s tette ezt a kulturális és a társas élet hagyományainak őrzésével együtt. A településen fontos szerepet vállal és teljesít ma is a népdalkör, a tánccsoport, a nyugdíjas színjátszás, a helytörténeti kutatómunka. Dicséretes a Tiszaszentimrei Gyermekekért Alapítvány tevékenysége is. A település 1995-ben megalkotta önkormányzati címerét és zászlaját is, amelyekben szerencsésen kapcsolódnak össze a múlt és a jelen jelképi motívumai. A település önbecsülése megmutatkozik a fran-

kicsi település vagyunk ahhoz, hogy „többfelé húzzuk a szekeret”.

Akkor tudunk eredményesen dolgozni, ha elfogadva a „másságot” egyre többen dolgozunk közös céljainkért, az itt élő emberek boldogulásáért, a megfelelő élet- és munkakörülmények kialakításáért.

Úgy gondolom, hogy ezt sikerült megvalósítani egy-két kivételtől eltekintve, mert az itt élő emberek többsége hasonlóan gondolkodik, és tud együtt dolgozni. Remélem, hogy a kevesek is belátják, hogy attól, hogy valaki „más”, nem kell elítélni.

A másik indíték az volt, hogy úgy éreztem, hogy amit akartam, megvalósítottam az iskolában, és szerettem volna még többet tenni a településért, az itt élő emberekért.

Ennek ellenére nehéz volt. Sokáig hiányzott az iskola, mert szerettem a munkámat, szerettem és tiszteltem a gyerekeket, és ez úgy gondolom, kölcsönös volt.

Felnőtt tanítványaimra büszke vagyok, látom, hogy nem hiába dolgoztam, tisztességes, dolgozó, iparkodó felnőttek lettek. Kölcsönös tisztelettel vagyunk egymás iránt, jó találkozni velük, az pedig még jobb érzés, ha munkatársként tudunk együtt dolgozni.

K. K-né: *Mire vagy a legbüszkébb eddigi munkáiban?*

K-né T. I.: Sok szép emlékem van a tanári pályámról, de ha valamit ki kell emelnem, az „A tiszaszentimrei

ciaországi és a holland kapcsolatok gyakorlatában is.

K. K-né: *Mielőtt megválasztottak polgármesternek, tanárként dolgoztál a helyi iskolában.*

Előző munkáiban is szép eredményeket értél el, mi motivált abban, hogy pályát módosíts?

K-né T. I.: 2006-ban azért pályáztam meg a megüresedett polgármesteri tisztséget, mert bár fejlődött a település, – sokkal jobban, mint a környező falvak, és ez a korábbi vezetők érdeme – a közösségi életben fontos szerepet betöltő civil egyesületek közül már csak papíron működött a Polgárőr Egyesület, a Tiszaszentimréért Egyesület. Nem volt biztosítva a Községi Sportegyesület működéséhez sem a szükséges anyagi fedezet. Ezen kívántam változtatni.

A lakóhelyünkért tenni akaró, nagyszerű emberek segítették a két egyesület újjászervezését.

A Tiszaszentimréért Egyesület újjászervezésének lehetőségét Végh Zsuzsannának köszönhetjük. Intézte az „alvó” egyesület ügyeit, és ezzel lehetővé tette, hogy 2013-ban megújulva, újra aktív közösséggé váljanak. A régi – új tagok már megszervezték egy sikeres Erzsébet-Katalin bált, és pályáztak játszótér bővítésre, parkosításra Tiszaszentimrén és Újszentgyörgyön. A sportegyesület évekig az önkormányzat támogatásával tudott fennmaradni. Nagy Roland elnök vezetésével, ma már pályázataikkal biztonságban tudnak működni. Hasonlóan a másik két egyesülethez, a fiatalok egészséges életmódra, közösségi élet-

re nevelésében sportszerető a szabad idejüket a közösségért áldozó tiszaszentimreiek vesznek részt, akiket köszönet illet.

A három civil szervezethez közel 200 tiszaszentimre és újszentgyörgyi lakos tartozik és dolgozik a közösségben, a közösség által, a nagyobb közösségért, a településért.

Lehetnek gyönyörűen felújított intézmények, létesítmények, de üresek, ha nincsenek bennük közösségek, melyek összetartanak, és ha kell, összefognak a település érdekében, akkor is, ha különböző a gondolkodásuk, más politikai nézeteket képviselnek, ha más világnézetűek, vallásúak tagjaik. Mindig azt vallottam, hogy *az ember értékét a munkája adja*, és nem az, hogy milyen meggyőződésű. Túl

gyermekéért alapítvány” létrehozása. 1991-ben még segédanyagunk sem volt, olyan kevés iskolai alapítvány működött.

Az elmúlt 23 év alatt nagyon sok tiszaszentimrei és újszentgyörgyi diák élvezte az alapítvány anyagi támogatását megérdemelt munkája után.

Országos szinten is egyedülálló az, hogy az alapítvány az általános iskolától a felsőoktatásig nyomon követi a diákok teljesítményét, és támogatja azt.

Remélem, sokáig élvezi még nagyon sok diák ennek hozadékát! Erdemes volt létrehozni.

K. K-né: *És jelenlegi munkáiban?*

K-né T. I.: Ez már sokkal nehezebb kérdés. Minden nyertes projektnek örültem, mellyel közintézményeinket felújíthattuk: iskola, község-háza, művelődési ház, óvoda, jelenleg az egészségház felújítása folyik. Közben parkosítunk, játszótereket bővítünk, sőt egy új gyermek- és ifjúsági szállással is gazdagodott településünk.

Sok-sok munka, energia fekszik egy-egy pályázat előkészítésében, megvalósításában.

Eddigi pályázatok közül kiemelkedik, mert a legnagyobb kihívás, a szennyvízpályázat előkészítése és (remélem augusztustól) lebonyolítása. Sok-sok egyeztetés, kétség, vita, utazás, szorongás, veríték és öröm jellemzi az eddigi munkát.

Mindegyik projekt fontos, de ezek épületek és tárgyak, igaz, az alapellátás színvonalát emelik, mégis a *START közfoglalkoztatási programra és a 25 férőhelyes munkahely kialakítására vagyok a legbüszkébb* eddigi polgármesteri munkámban, mert ezek, az emberek megélhetését segítik. Az elmúlt évben több mint 200 embert tudtunk foglalkoztatni, és szerény jövedelemhez juttatni. A 25 fő megváltozott munkaképességű számára pedig jövedelem-kiegészítést biztosít az Újszentgyörgyön kialakított nonprofit kft. *Önkormányzatunk azért foglalkozik a közfoglalkoztatási programmal, (nem kötelező, sok önkormányzat nem foglalkozik ezzel, mert nagyon sok plusz feladatot ad a hivatal dolgozóinak) mert nincs munkalehetőség az emberek számára. Míg nincs jobb lehetőség, csináljuk.* A másik igen fontos érv a közfoglalkozta-

tás mellett, hogy *értéket állítanak elő*, munkájuk eredménye kézzel fogható.

K. K-né: *Arról beszéltél, hogy mi tölt el örömmel a munkáiban. Mi az, ami nehéz számokra?*

K-né T. I.: Ha nem tudok valakinek segíteni, ha nem tudunk az embereknek munkát adni. Polgármesteri munkám legnehezebb része, ha a munkaviszony megszüntetését kell aláírni. Ezt nem lehet megszokni. Hiába tölem független okok miatt nem tudunk ki-közvetíteni valakit, vagy szűnik meg valakinek a munkaviszonya, nehezen élem meg. Ilyenkor szükségem van a fohászra. Gyakran eszembe jutnak Aszisi Szent Ferenc szavai:

*„Uram, adj türelmet,
Hogy elfogadjam, amin nem tudok változtatni,
Adj bátorságot, hogy megváltoztassam,
Amit lehet, és adj bölcsességet,
Hogy a kettő között különbséget tudjak tenni. „*

K. K-né: *Úgy ismerlek, amit eltervezel, szereted megvalósítani. Változtál ezen a téren?*

K-né T. I.: Nem sokat. Most sem fogadom el azt, ha valaki úgy áll a dolgokhoz, hogy ezt nem lehet megcsinálni. Egy kolléganóm hamar kiismert e téren. Ha valami olyat kértem Tőle, amiről még nem tudta, hogy fogja megoldani, mindig azt mondta: *„Nem tudom még, hogy hogyan, de megcsináljuk.”* Sok ilyen emberre van szükség ahhoz, hogy eredményeket érjünk el. Egy konkrét példát említek arra, hogy szeretem, ha megvalósulnak azok a dolgok, melyeket eltervezek.

A sportpályával szembeni parkoló a Tiszafüredi Kistérség Többcélú Társulás hibája miatt nem valósulhatott meg. Nagyon bántott.

„Házilag”, a közfoglalkoztatottakkal megcsináltuk, szerintem nem is olyan rosszul, de én jobbat, szebbet és főleg biztonságosabbat akartam. A múlt héten megrendeltem a parkoló tervét, mert úgy értesültem, hogy a 2014-20 Európai Unió fejlesztési koncepcióba beleilleszhető.

Természetesen, ha mindent megtettem, megteszek valamilyen cél elérése érdekében, és az nem valósul meg, elfogadom, mert tudom, *mindent megtettem* érte, nem rajtunk, rajtam múltott.

K. K-né: *Honnan az erő, a kitartás? Tanulja az ember, vagy magával hozza a génjeiben?*

K-né T. I.: Én a családban hiszek. Az alapvető erkölcsi normákat az ember a családban tudja elsajátítani. Alakíthat rajta az iskolarendszerben történő nevelés, de a család szerepét senki sem veheti át. Szegény, de tisztességes családban nőttem fel, ahol a tisztességet, a munka szeretetét, a család fontosságát szüleim, nagyszüleim példájából tanultam. Örökre belém vésődtek nagyapám intelmei: *„Ha segíteni nem tudsz, ártani ne árts! A tisztességet egyszerűen lehet elveszíteni. Sokkal nehezebb jónak lenni, mint rossznak. Akkor ígérj meg valamit, ha azt be is tudod tartani.”* És sorolhatnám. Igyekeztem e szerint élni. Mindig úgy fordultam és fordulok az emberek ügye felé, hogy elképzelem, hogyan érintene ez engem, ha én lennék a helyükben.

Pintér Sándor belügyminisztertől a közfoglalkoztatási programok megvalósításában nyújtott kiemelkedő tevékenység elismeréséül.

2013-ban Tiszaszentimre Községi Önkormányzat Képviselőtestülete a „Tiszaszentimre Községért” díjat adományozta a község fejlődése érdekében végzett kimagasló tevékenység elismeréséül.

Magyarország Vidékfejlesztési Minisztere az 1848/49-es forradalom és szabadságharc évfordulója, március 15-e alkalmából kiemelkedő tevékenység elismeréséül Miniszteri Elismerő Oklevelet adományozott.

Ezek az elismerések azt jelzik, hogy beért az a munka, melyet 8 éve végzel a településért, és ezt nemcsak a településen élők ismerik el, hanem mások is észreveszik.

Hogyan élted meg ezeket az elismeréseket, hiszen köztudottan szerény ember vagy?

K-né T. I.: Természetesen megérintett a dolog, talán éppen azért, mert sohasem hivalkodtam azzal, hogy én ezt csináltam, én azt csináltam.

Fontos, hogy a település vezetőjének legyen hosszú- és rövid távú elképzelése a falu fejlesztésére, de ennek megvalósítása már csapatmunka, melyhez a maga területén mindenki hozzátesz valamit. *Vallom, hogy nagy tettekre egyedül nem képes az ember.*

Hozzászóltam ahhoz is, hogy én dicsérek másokat, furcsa volt hallani, hogy most az én munkámat éltetik. Úgy látszik, hogy csendben is lehet jól dolgozni, vezetni, és ezt észrevették, sőt egyre többen észreveszik.

Sohasem az elismerésért dolgoztam. Természetesen örülök, de igazán boldoggá az tesz, ha valakin segíteni tudok.

Nálam szebben fogalmazta meg ezt Márai Sándor: *„Az életnek értelmet csak a szolgálat adhat, amellyel az emberek ügye felé fordulunk.”*

K. K-né: Kedves Ibolya, szeretettel gratulálok! További munkádhoz jó egészséget kívánok és a Jó Isten áldását! Köszönöm szépen a beszélgetést!

Sajnos ennek ellenére sem tudok mindenki problémájára megoldást találni, de minden tölem telhetőt megteszek, hogy segítsék, ha tudok.

K. K-né: *Milyen terveid vannak a települést érintően?*

K-né T. I.: Rengeteg elképzelésem van a 2014-20 Európai Uniói fejlesztések kihasználására:

Június első hetében megrendeltem a *paprikaőrlo* manufaktúra tervét, a *műhely*, a *gyermekétkező*, és a *tűzoltószertár felújításának* a tervét. Természetesen az önkormányzat tulajdonában lévő intézmények hosszú távú fenntarthatósága érdekében, az *alternatív energiák hasznosítása*, a melegvíz, áram, gázárának csökkentése céljából *elsődleges* a fejlesztések között.

Terveim között szerepel a *katolikus templom felújítása is*. A START közfoglalkoztatási programot tovább kell fejleszteni, mert önellátóvá válásunkhoz elengedhetetlen feltétel.

Szeretném, ha 2020-ig nem csak ezek valósulnának meg, hanem az én gyermekkori álmom is. Kislánykorom óta azt hallottam *„Fürdő lesz Tiszaszentimrén.”* Rég voltam kislány, sok idő telt el azóta, most megpróbálom valóra váltani álmomat.

Az elején úgy fogalmaztam, hogy minden tölem telhetőt megteszek azért, hogy egy terv megvalósuljon. Ezért még annál többet is megteszek.

K. K-né: *Mennyi idő jut magadra? Mi az, ami kikapcsolódást jelent számodra?*

K-né T. I.: Sohasem panaszkodtam vagy dicsekedtem azzal, hogy én mennyit dolgozok, mert a maga területén mindenki sokat dolgozik.

Egy dolgot, remélem, nem fogok megbánni: Mindig a munka volt az első, és bizony ez gyakran a szabadidő, a csa-

lád rovására ment, és megy a mai napig. A polgármester munkaideje kötetlen, ennek előnyét eddig nem nagyon éreztem. Most hétvégére, péntekre 3 meghívást kaptam, ahová várják a település vezetőjét, szombatra egy meghívásom van, de egész napra. Érkezik hétvégére a családom, van mit megszervezzek ahhoz, hogy megfeleljek az „elvárásoknak”.

Egyetlen eset van, amikor nem dolgozik az agyam, agymosásnak szoktam nevezni, amikor a 2 éves unokám, Luca utasításait hajtom végre. Ha el akarok tőle köszönni, közli: *„Nem, légszi, mama, ülsz! Számolok, mama bíj el!” stb.*

K. K-né: *Milyen településkép van előtted? 20 év múlva hogyan élnek Tiszaszentimrén és Újszentgyörgyön az emberek?*

K-né T. I.: Gyönyörűen felújított intézményekben, békességben élnek az emberek, nem bántják egymást. Lesz munkája annak, aki dolgozni akar, a családok anyagi biztonságban élnek, vállalnak gyerekeket, mert fel tudják őket nevelni. Vigyáznak a közösség értékeire és egymásra.

Tudnak örülni egymás sikereinek, nem tekintik ellenségnek azt, aki más véleményen van. Sok jól működő közösségben, boldogan élnek az emberek községünkben. Ha ehhez én is hozzá tudok tenni valamit, már nem dolgoztam hiába.

K. K-né: *2006-óta vagy a település polgármestere. Az utóbbi három évben több elismerésben részesültél:*

2012-ben és 2013-ban Miniszteri Elismerő Oklevelet vehettél át Dr.

KOPASZ KÁROLYNÉ a Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának módszertani referense.

Ahol lényeges szerepet tölt be az értékörzés és az értékteremtés

Beszélgetés Kékedi Lászlóval,
Kisgyőr polgármesterével

Kisgyőr polgármestere már a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja

Brézai Zoltán: Nagyon fontosnak tartja az értékörzést, a hagyomány-ápolást, hiszen a Népművészet Mestere címet is megkapta. Hogyan emlékszik vissza a kezdeti lépésekre, a fafaragással való első találkozására?

Kékedi László: Tizenéves koromban egy emberfejet faragtam először. Nagypapai szerszámokkal, amelyeket a csűrben, színben megtaláltam, azokkal kezdtem el dolgozni. Ahogy papó hívta, a szarkalábvésőtől kezdve a kanalas-

vésőig, amikkel ők a jármot csinálták, kaszanyeleket díszítették. 1980-ban bekerültem a Miskolci Közlekedési Vállalat fafaragó szakkörébe, Szegedi Miklós irányításával dolgoztunk, és nagyon sok játszóteret készítettünk szerente az országban. A katonaság idején ez megszakadt, de miután leszereltem és megnősültem a kéregedényekkel kezdtem el foglalkozni. Ez a fafaragásnak egy elfelejtett ága, egyedül Jankovics Tamás készített ilyen edényeket az országban, Keszthelyen. Megpróbáltam utánanézni, hogy Erdélyben, esetleg Kisgyőrben mit készítettek. Olyan tárgyakat kezdtem el csinálni, melyeket lehet használni, úgymond „élő népművészeti” alkotásokat hoztunk létre. Később, 1989-ben kezdtük el a családi kézműves szaktábort Kisgyőrben. A településen ekkor jelentek meg azok az alkotások, amelyek ma is láthatók. Egy arculatváltás történt ekkor a községben. Szakmai szempontból pedig azt mondom, hogy a jó Isten a tenyerén hordoz, hiszen számos értékes díjat, elismerést vehettem át. Ennek megkoronázásaként pedig 2013-ban a Magyar Művészeti Akadémia beválasztott rendes tagjai sorába. Ez megtisztelő feladat, mely inspirálja az embert a még jobb munkára.

B. Z.: Az alkotótábor és Kisgyőr kapcsolatáról is fontos szót ejteniünk,

hiszen a község és a művészek egymásra találtak. Hogyan történt meg mindez?

K. L.: Volt egy magja a tábornak, 16 fővel. Az ötlet onnan jött, hogy sok táborban megfordultam már. A feleségem azonban úgy vélte, hogy legyen egy családi kézműves tábor. Ide meghívtuk a szülőket és a gyerekeket is. 10 év után már lehetett látni, hogy ez egy jó kezdeményezés, hiszen a gyermekeket meg lehet fertőzni a népművészetel, a hagyományokkal. Az asszonyok különböző terítőket hímeztek, a gyerekek számára pedig játszóházas foglalkozásokat szerveztünk, ahol az agyagostól kezdve a bőrművességen át a fazekasságig mindent kipróbálhattak. Ám az igazán nagy attrakció az a fafaragás. Most már nagyjából 70 köztéri alkotás van a faluban.

A tábor korosztálya vegyes, hiszen előfordult az is, hogy egyik alkalommal egy dunántúli család gyermeke a tábor idején született. 10 család alkotja a magot, mely folyamatosan bővül. Egy nádudvari szakiskolából szoktam meghívni diákokat, de egy szolnoki gyermekotthonból is érkeznek állami gondozott gyerekek. Az ő alkotásuk a hivatal előtti hirdetőtábla. Ők családban vannak ilyenkor és vágnak vissza a faluba, mert itt például Szabó Samu bácsitól, a kerékgyártó kisiparostól – aki sajnos már nincs közöt-

A település ékköve a ravatalozó

tünk – számtalan információt kaptak az életről és magáról a szakmáról is. Kisgyőr ezeknek a gyerekeknek a legfontosabbat adta: a szeretetet.

B. Z.: *Ez az igazán nagyszerű dolog, hogy egy-egy népművésznek a fafaragásai itt vannak Kisgyőrben és a település díszévé váltak az évek során.*

K. L.: Igen, de én nem szeretem azt, amikor azt mondjuk, hogy az alkotások díszei a falunak. Ezek mind egyikének funkciója van, vagy hétköznapjainkon, vagy ünnepnapjainkon. Az ünnepkor díszre a településnek egy 48-as emlékoszlop, a hétköznapokon pedig ékessége egy buszmegálló, csűr, színpad, vagy éppen egy híd. Ez utóbiról azt kell tudni, hogy ezen fakanaláberek vannak, de az újszerűség is megjelenik, hiszen megújuló energiával van ellátva. Az 56-os emlékmű nálunk egy emlékoszlop, hiszen ezt az eseményt nem lehet azzal letudni, hogy csak ráírjuk, hogy 1956. Itt egy kettétört kopjafa szimbolizálja a forradalmat, azt a drámát, amely történt az országgal. Ám a kopjafából mégis van egy sarjadás, ami fölfelé az ég felé mutat, egy tulipános bimbó, mely most még csak bimbó, de reményeim szerint ebből még egyszer tulipán lesz! A kettétört kopjafa mellett pedig megjelenik egy angyal egy lyukas zászlóval utalva Márai soraira: „Angyal, vidd meg a hírt az égből, Mindig új élet lesz a vérből”. Nagyon lényeges szempont, hogy ezeknek a köztéri alkotásoknak meglegyen a mondani- valója. Az aradi 13 vértanú esetében is megvan ez az üzenet, hiszen megjelenik a kopjafákon a vértanú születési helye, vallása. Az is fontos, hogy a kisgyőri iskolások ezt megértsék, nemcsak a múltra kell nézni, az előregondolás is fontos.

B. Z.: *Mit jelent az itt élő embereknek az alkotótábor?*

K. L.: Az első évben a helybeliek csak méregettek bennünket, hogy mit csinálhatnak itt az emberek, mit akarnak társadalmi munkában itt összehozni. De már első évben hoztak egy kosár gyümölcsöt, vagy egy flakon bort. Most már nincs olyan nap, hogy a kisgyőriek ne látogatnák meg a tábor lakóit. Mindig valamilyen kis aprósággal, egy tál süteménnyel vagy pogácsával, egy palack borral vagy egy kosár gyümölccsel kedveskednek az alkotóknak. A település teljesen más lett, kimagaslik a többi környékbeli község közül. A falu arculata is megváltozott, de az emberek összefogása sem az, mint volt korábban. Ma már azt mondhatom, hogy összevontam mindezt a közmunkával. Így készült el a ravatalozónk is. Az értéktremtő közmunkánkat arra hegyezzük ki, hogy elkészítjük Magyarországot, de lehet, hogy Európa legnagyobb Betlehemét. 17 szoborból, 4 templomtornyból áll majd. Ökumenikus betlehemnek hívom, mert a 4 történelmi magyar egyházat szimbolizálja oly mó-

don, hogy nem külön-külön lesznek a tornyok, hanem egységet alkotnak. Egy völgykatlanba helyezük el az alkotást úgy, hogy a szikláról indulnak el a pásztorok és a napkeleti bölcsek, a szikla tetején lesznek az angyalok, akik trombitával harsogják a hírt, és a legmélyebb ponton lesz Jézus, József és Mária. Itt mindennek üzenetértéke van.

B. Z.: *Mit szólnak a helyiek az itteni alkotásokhoz?*

K. L.: Az emberek 90%-a érti mindezt a maradék 10% pedig nem is szeretné ezt megérteni. Az elmúlt időszakban is sokat dolgoztam Kisgyőrrért. Úgymond „munkaalkoholista-ként” tevékenykedek polgármesterként is. 1 milliárd forintnyi beruházás valósult meg a településen, mely egy 1700 fős faluban nagyszerű eredménynek mondható. A hivatali munkatársak, a kollégák nélkül mindez nem sikerülhetett volna. Grúz Attila – aki Faluházat vezet – is segítette munkámat. Magányos farkasként nem tudtam volna mit kezdeni. Nem a szerencsén múlt, hanem Isten áldásán, mert lehet az ember szerencsés, de az mégsem olyan, mintha áldás van ezeken a dolgokon és én úgy gondolom, hogy ezeken áldás volt.

B. Z.: *Hogyan nyilvánul meg Kisgyőrben az értékörzés, a hagyományápolás? Csűrben hoztatok létre egy helytörténeti kiállítást.*

K. L.: Ez egy nyitott műhelynek készült. Juliska tanár néninek – aki történelmet tanított helyi általános iskolában – volt egy gyűjteménye, amely méltatlan helyen volt szekrényekbe bezárva. Így azt nem láthatta a nagyközönség. Ám mindezt a csűrben ki-

2012 óta a csűrben látható az értékgyűjtő munka eredménye

Az életnagyságú betlehem 2014 adventjére már elkészül

állítottuk. Ez fontos helyszín, hiszen az alkotótáborok egy része is itt zajlik. A tervek szerint szeretnénk bővíteni. Fazekas és kenyérsütő kemencéket építünk, de hátul kialakítjuk a faragórészeket is. Rendezvények és kulturális események közül nagyon sok van a faluban. Vendégünk volt már többek között Jókai Anna író, Petrás Mária moldvai csángó énekes, Berecz András népdalénekes, mesemondó és Dr. Papp Lajos szívsebész. Éves rendezvényeink pedig a faragótábor mellett a falunap, szittyá találkozó, és a szüreti nap, melyre idén szeptemberben kerül sor és 3 naposra tervezzük. Ez utóbbi eseményünkön Petrás Mária mellett a Muzsikás együttes is fellép.

B. Z.: Hogyan zajlott az értékek gyűjtése?

K. L.: A kiindulási alap a már említett Juliska tanárnő öröksége volt. Amikor kész lett a csűr, elkezdtem járni a falut. Meglehető módon mindenki adott valamilyen tárgyat. Egy idősen néni például a napokban egy surcát és egy boros kancsót hozott. Mára annyi anyag jött össze, hogy a csűrbe nem is fér, ki kell alakítani egy másik kiállítóteret. Nem is gondoltuk volna ezt, mert azért Kisgyőrből is sok értéket elhordtak, de a felajánlások folyamatosan érkeznek, több ezer darab jött össze. Bővítenünk kell a teret, szeretnénk egy művésztelepet is létrehozni, melyet a Magyar Művészeti Akadémia is támogat más eseményeink mellett. Reményeink szerint a népművészet és néprajz tagozat egy bázishelyet szeretne itt kialakítani.

B. Z.: Már szóba hozta a vallást, ez milyen szerepet tölt be az életében?

K. L.: Nagyszüleim reformátusok voltak, én presbiter vagyok, ha időm engedi, az Istentiszteletekre is eljárom,

mindkét gyermekem a Lévy József Református Gimnáziumban végzett. Vallásosnak tartom magam, azokkal a hibákkal, ami minden emberben megvan. Feleségem is gyakorolta a vallást, őt két éve vesztettem el.

B. Z.: Két gyereke van, ők mivel foglalkoznak? Mennyire van meg bennük a népművészet iránti elkötelezettség?

K. L.: Fiaim is elkötelezettek a népművészet iránt, de úgy mondanám, hogy inkább hobbi szinten vesznek részt a munkában. Ám vannak szép eredményeik, új ötleteik, hiszen 3 éves koruktól ott voltak velem a műhelyben, ellesték tőlem a fortélyokat.

Örülök annak, hogy önállóak. A nagyobbik a Miskolci Egyetemen végzett kereskedem és marketing szakon, jelenleg munkát keres. A kisebbik kereskedelmi szakmenedzser képzést szerzett. Ő a már említett betlehemi szoborcsoport elkészítésében vesz részt. Az itt dolgozó kilenc fiatal mindegyike diplomás, vagy érettségizett, ők az önkormányzat közmunkaprogramjában tevékenykednek. Egy úgynevezett mesteriskolát akartam csinálni ebben a programban, mivel én is öregszen. Úgy próbáljuk megoldani, hogy az itt dolgozó tanuló szakemberek előkészítsék az alkotótábor idejére a szobrokat, mert nyáron ezt a munkát nem lehetne elvégezni. Az itt szorgoskodókat nem is közmunkásoknak, hanem tanuló szakembereknek nevezném, mert Mónus Béla és Balogh István egy-egy hétig oktatta őket. Most is folyik a munka. Ha ebből a kilencből páran megmaradnak, az már nagyszerű eredmény. Úgy néz ki, hogy az elmúlt két és fél hónapban azok is jól teljesítettek, akiknek a kezükben még soha nem volt véső. Bízom abban, hogy ez az értékeremtő munka mindenki számára hasznos.

KÉKEDI LÁSZLÓ 1966. május 12-én született Miskolcon. Munkácsaládból származó tehetséges fiatalemberként 1980-ban – az MKV ifjúsági szakkörének tagjaként – ismerkedett meg Szegedi Miklós népi iparművész vezetésével a fafaragással. A kezdeti éveket a kollektív munkák határozták meg. Játsszótér építésekben vett részt pl. Zánka, Miskolc, Berlin stb. 1989-től a Kisgyőrben működő, családi kézműves szaktábor fafaragó szekcióját vezeti. Neves miskolci fafaragókkal együtt készítették el a Kisgyőri temetőkaput, a gémeskutat, a faluház kapuját és az óvodai játékvárat. 1992-től foglalkozik kéregedény készítésével. Saját stílusának kialakításához felhasználta az erdélyi, csiki, csángó és kalotaszegi hagyományt, valamint a bükkaljai tapasztalatokat. Szívesen osztja meg sajátos ismereteit a nagyközönséggel, rendszeresen tart kézműves bemutatókat a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. 1996-ban az Országos játékpályázat II. díját, az Országos Népművészeti Pályázat Gránátalma díját nyerte el. A Mesterségek Ünnepe az év legszínvonalasabban bemutatott mestersége is az ő nevéhez fűződött. 1997-ben Mesteremberek díjban részesült. 2009-ben megkapta a Népművészet Mestere kitüntetését. 2013-ban a Magyar Művészeti Akadémia beavazolta rendes tagjai sorába. 2006-tól önkormányzati képviselő, 2010-ben Kisgyőr polgármesterévé választották.

BRÉZAI ZOLTÁN kulturális koordinátor Miskolcon született 1979-ben és azóta is ebben a városban él. A Herman Ottó Gimnáziumban érettségizett, majd az ELTE TFK-n szerzett művelődésszervező diplomát 2002-ben. A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karán 2004-ben politológia, 2008-ban pedig magyar nyelv és irodalom szakos bölcsész és középiskolai tanár diplomát vehetett át. Gimnazista korától, 1996-tól tagja az Anyanyelvpolók Szövetsége Ifjúsági Vezetőségének, majd 2008-tól az országos elnökségnek is. Főképp az ifjúsági rendezvények, táborok, találkozók és a Kazinczy Gálák szervezésében vett és vesz részt tagtársaival. 1999-től egyetemistaként dolgozott külsőként a Magyar Rádió Miskolci Stúdiójában, mint riportert, majd 2008-tól, mint főállású szerkesztő – műsorvezető. Főképp sport, kulturális és közéleti riportjai hangzottak el a regionális program mellett a Kossuth, Petőfi és Bartók Rádió műsoraiban. 14 évnyi rádiós munka után sportnyelven szólva „átigazolt” a közművelődés világába. 2013 július 1-től dolgozik a Nemzeti Művelődési Intézet Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Irodájában, mint módszertani referens, majd 2013 novemberétől mint kulturális koordinátor tevékenykedik. Vallja, hogy az igényes beszéd-, magatartás- és érintkezéskultúra fontos szerepet kell, hogy játsszon mindenki életében. Mostani tevékenysége során is törekszik a nyelvi igényességre, hiszen anyanyelvünk pótolhatatlan kincs és érték.

Farkas Árpád homokbödögei polgármester a falujáról és értékeikről

Mátyus Aliz: *Jártam a művelődési házban, ahol tegnap egy egész napos faluprogram, falunap volt. Láttam körbe kirakva az összegyűjtött, faluhoz kötődő tárgyakat. És láttam a művészeti iskola kézműves tárgyait, amelyek igazán nagyon jól kerültek bemutatásra a Veszprémi Népművészeti Egyesület anyaga mellett. A konferenciáról kiderült, hogy a fiatalok és középkorosztály táncsoportján kívül, akiknek a fellépését láttam, az utánpótlás is megvan, és ez egy művészeti iskolának köszönhető. Kezdjük beszélgetésünket a falu intézményeivel.*

Farkas Árpád: Működik egy óvoda teljes létszámmal, és úgy néz ki, hogy az utánpótlás is biztosított, most is van hét terhes anyukánk, hála Istennek, Homokbödögen. Van meleg étkeztetési konyhánk, ahonnan a szociális ebédetől kezdve az iskolások és az időseknek az étkeztetéséig mindent meg tudunk oldani. Ez elég nagy anyagi ráfordítást jelent az önkormányzatnak, de úgy gondoltuk, hogy óvodának, konyhának lennie kell. Az iskolát ugyan most már nem az önkormányzat működteti, és az iskolán belül is egy kis karcsúsítás történt. Eddig négy osztály működött, most már csak három van, az összevont – második és negyedik – osztállyal együtt. A szívünk csücske a Művészeti Alapiskola, az egyik legfontosabb intézményünk Homokbödögen. A környező falvakból is járnak ide gyerekek, meg a mi oktatóink is eljárnak Pápakovácsiba, meg több faluba. 140 gyereknek nyújtanak értelmes

programot iskola után. Ez lényeges most, amikor sok a csellengő, szédelő gyerek. A Művészeti Alapiskola táncszakának a létszáma 50 fő körüli. Sajnos a zeneoktatás megszűnt, mert az is volt nálunk. De viszont van egy nagyon jó kézműves tagozatunk, ahol van rajz, grafika, van égetőkemencénk, agyagozás, festés – és országos eredményeink is vannak. Ha bemenénk most az iskolába, ott kint van egy A 1-es nagyságú plakáton, hogy milyen eredményeket értek el a tavalyi évben a Művészeti Alapiskola kézműves tagozatain. Szóval nagyon-nagyon jól működő Művészeti Alapiskolánk van. Köszönhető ez a két elhivatott tanárnőnek, az igazgatónak, Bors Évának, és a kézműves tanfolyam vezetőjének, Lukács Katalinnak. A táncot Irhás László oktatja. A két tanárnőn múlik, hogy milyen szinten megy itt a művészetoktatás, aminek a produkciói minden egyes közösségi rendezvényünk – a március 15-e, idősek napja, falunap – magját, gerincét adják. Nekik köszönhető az is, hogy most két nap egymás utáni napon is teltházas rendezvények voltak. De nálunk szinte mindig teltházas rendezvények vannak.

Tegnap nem falunapunk volt, hanem mi is csatlakoztunk az országos mozgalomhoz – Itthon vagy, Magyarország, szeretlek! –, és kineveztük ezeket Homokbödögei Művészeti Napoknak. Összeszedtük a régi emlékeinket, a csoportjaink előadást tartottak. Bemutattuk videón a 20 évvel ezelőtti szárnypróbálgatásokat

Farkas Árpád homokbödögei polgármester megnyitja a Kapunyitogató estet

Nagyon sokan vannak most is, akik még emlékeznek erre az időre. Utána volt egy fergeteges előadásuk, amit szalonnasütéssel zártunk. Közösség-kovácsoláshoz kellene ezek a közös rendezvények. Közel százan voltunk az este a tábortúznél, és ezeknek az embereknek a 80%-a a napi programon is itt volt.

M. A.: *Hát ez nagyon szép! Hadd kérdezzem meg, aki most is filmezte a táncosokat, ő készítette a korai felvételeket is?*

F. Á.: Igen. Falubeli ember, nem profi, de olyan szinten csinálja – sze-

rintem legalább 30 éve – a videózást, hogy a Pápa-tévések nagyon sokszor dolgoztak az ő anyagából. Nagyon komoly berendezései vannak. Németh Istvánnak hívják, és azt kell róla tudni, hogy ő maga is táncolt, néptáncos volt. És öröklődött az a véna, a fia most is táncol, a lánya egy éve hagyta abba, mert szült. Fia is, lánya is táncolt, és mind a ketten nem akármilyen szinten. Szerintem Németh István tánc iránti szeretetéből jött, hogy a táncot megörökítse. Van olyan tervem, hogy télen pár estén egy-két órás blokkokban levetítjük a filmjeit, s akkor összejön a falu. Mindig vannak ilyen rendezvényeink, s a filmvetítésre az asszonyok hoznak egy kis süteményt, egy kis ezt-azt, és elbeszélgetünk.

M. A.: *Ennél jobb nem is kell – én azt gondolom. Sok tud műlni egy faluban a polgármesteren.*

F. Á.: Hál' Istennek működik az önkormányzat, ugyan a központ Adásztevelen van, de a Közös Hivatal gerincét a homokbödögei munkatársak teszik ki, akikre büszke is vagyok. Nagyon nagy szorgalommal, meg tudással teszik a dolgukat. Az Önkormányzatok Közös Hivatalának Adásztevel a központja, és az ehhez tartozó falvak Bakonyjákó, Némethbánya és Homokbödöge, hogy magunkat mondjam utoljára. 742 lakossal bíró, nagyon élhető, aranyos kis falu a miénk. Az emberek szeretnek itt élni. A kihalás miatt csökken ugyan a falu létszáma, és azt is meg-sínylette a falunk, hogy Pápán az ipar elsovadt, és eljárnak tőlünk Győrbe, meg még messzebbre is dolgozni. Sok fiatal dönt úgy, hogy közelebb megy a munkahelyéhez. De ahogyan egyre nehezebb a megélhetés, egyre több fiatal választja a többgenerációs együttléteket, itt maradnak az idősekkel. Új ház mindössze egy épült ebben az évben, de hat család költözött be Bödögére. A régi házakat megvették, és ide jönnek. Nagymamánál építkeznek, nagymamánál vannak, és úgy néz ki, hogy talán itt ebben a faluban működni fog ez a többgenerációs együttlét.

M. A.: *Milyen sok előnye van a felnövő generációkra nézvést! A nagyszülők át tudják örökíteni a tudásukat az unokákra. Foglalkoznak velük, és*

beletanulnak az unokák a tevékenységekbe.

F. Á.: Nagyon jó közösség a falunk, és befogadó falu. 50-60 ezer forintnál biztos nem több az egy főre eső átlagos jövedelem, tehát nagyon sok a kispénzű, alacsony nyugdíjas. Amire azt mondom, hogy büszkék vagyunk – többek között arra is –, hogy tőlünk kicsivel nagyobb faluban 36 foglalkozáshelyettesítő támogatáson lévő ember van, ez a szám Homokbödögen mindössze 9 fő. És ez nem mindegy a falu költségvetésében. Ez a szám 10 alatt van most már 1-2 éve.

M. A.: *Miből él a falu lakossága?*

F. Á.: Nagyon meghatározó a Pápai Húsgyár, bízunk benne, hogy a sorsa rendeződik, mert itt a faluban is van olyan család, akinek mind a négy tagja a húsgyárban dolgozik. Nagyon sokan kapcsolódnak a húsgyárhoz, mint beszállítók. A faluban az állattartás most sajnos egy kicsit csökken, de valamikor tradíciója volt annak, hogy minden háznál volt állat, és ha már kettő van, akkor tarthatok nyolcat is, mert ugyanannyi egyhez fölkelni, mint a nyolchoz. A gyümölcs-termelés szintén csökkenőben van. Zöldségeket, különböző fajta gyümölcsöket, körtét, meg minden ilyen-félekét termeltek az emberek, de ma sajnos a bödögei kiskerteknek 70%-a úgy van elvetve fűvel. S ez nem csak Bödögen tendencia, még a jobbik eset, mikor elvetik fűvel, de sok a parlagon hagyott kert. Bödögen a zöldségfélékkel nem nagyon foglalkoznak, viszont a gyümölcsfák nagyon szépen teremnek. Jómagamnak is van egy – nem olyan túl nagy – de jó kis gyümölcsösöm, meg rengeteg örökzöld. A másik hely, ahova Bödögéről nagyon sokan járnak el – szerintem olyan 30 fő –, a Győri Audi. Külön busz viszi, hozza őket. Ez plusz út a 10-12 órás a műszak után, de nagyságrenddel többet keresnek, mint Pápán.

Sajnos itt a környéken csökkenő a lakosság létszáma. A falunk legnagyobb létszáma 1200 fő volt. Amikor idekerültem – közel 40 éve – majdnem 900-an voltunk. Ennyire elfogytunk, s most van egy kis stagnálás és bízunk benne, hogy ez létszám most már nem csökken, inkább nőni fog.

M. A.: *Hallottam, hogy a kiállítás ajtótól induló része, az édesanyjának*

a fehérneműje, ha jól mondják. De milyen gyönyörű volt abban az időben az ilyen és milyen jó anyagból!

F. Á.: Az anyósomé.

M. A.: *Anyósáé. És az anyósa az homokbödögei?*

F. Á.: Nem, egyikünk sem homokbödögei. Én Hódmezővásárhelyről kerültem ide, a feleségem meg a Rába mellől.

M. A.: *Akkor ez rábai hímzés, ami az otthonban...?*

F. Á.: Nem, ez a csavar benne: kalocsai. Kalocsán hímezték 1930-ban a feleségem édesanyjának. Ez volt a nászajándék, a nyoszolyó ajándéka 1930-ban. És azóta is ilyen állapotban van.

M. A.: *Gyönyörű!*

F. Á.: A feleségemnek a '46-ban kapott gyerekszoba bútora van meg. Az is ott van a kiállított dolgok között. Nekem az Alföldről egy-két személyes emlékem van, amit hoztam magammal a régiségek közül.

M. A.: *Hódmezővásárhelyről, hogy került ide, szóval hogy került kapcsolatba, vagy hogy került ilyen messzire?*

F. Á.: Mint minden fiatalnak az életében valamikor találkoznia kell egy hölgygel, akivel úgy gondolja, hogy lehet, hogy együtt lehetne élni. Hát énnekem ez kicsit messzebb-ről vetődött, mert '74-ben, idestova 40 éve voltunk egy közös külföldi rendezvényen. Csongrád megyéből én voltam a küldött, Veszprém megyéből ő volt a küldött, és onnan a kapcsolat. A Krím-félszigetre kellett kimenni, hogy megismerjem életem párját.

M. A.: *Hát fantasztikus! Akkor ez egy véletlennek köszönhető kapcsolat. És ennyire bebizonyosodott, hogy jól egymásra találtak. Még egy utolsót kérdezek csak, hogy képviselőként, amíg – ez elég hosszú időszak volt...*

F. Á.: Igen, majdnem végig a 23 év alatt. Egyszer volt négy év, amikor volt egy betegségem, és utána jó pár évig nem is tudtam a szakmámban sem dolgozni.

M. A.: *Mi a szakmája, hadd kérdezzem meg.*

F. Á.: Én igazából gyártástervező vagyok. Tehát fémipari szerkezeteknek a gyártásával foglalkoztam. A belső lépcsők, kapuk, kerítések, de mindenfajta, ami fém, de ami a fával

csatlakozik, azokkal is mindennel foglalkoztam.

M. A.: *Hát az gyönyörű szakma!*

F. Á.: Itt a Dunántúlon egy nagyobb cégnél, a műszaki osztályon voltam technológus. De közben voltam műszakvezető, '75-től másodállásban és '88-tól pedig főállásban iparos, addig, amíg nem lettem polgármester. Most pedig szüneteltetem az iparomat.

M. A.: *És amíg képviselő volt, addig mit tapasztalt, hogy a képviselő-testületen egy faluban, miután a híreket is viszik, az információkat egy-egy ilyen döntési összejövetelre, azt gondolom, nagyon sok múlik.*

F. Á.: Persze, sok múlik, hogyne. A falunak a jövője múlik azon. Sorra szűnnek meg a képviselő-testületek, alakulnak újra, vannak a rendkívüli választások. Én hadd mondjam azt – amire szintén büszkék lehetünk –, hogy a homokbödögei képviselő-testületnek 80%-a az első választások óta a képviselő tagja.

M. A.: *Ez gyönyörű!*

F. Á.: Biztos, hogy valamit jól csinálunk.

M. A.: *Ez nagyon jó érzés, mert ez a falunak is nagyon jó érzés.*

F. Á.: Vagy jó béketűrő a falu.

M. A.: *De valószínű, hogy a falunak is jó érzés, mert azt tudja az ember, hogyha látja, hogy a vezetők azonosak, és látja, hogy... az egy jó érzés. Szóval az állandóság és a rend, az egy jó érzés az embereknek.*

F. Á.: Az biztos, de a régebbi időkben, azért a lehetősége több volt az önkormányzatoknak, mint most. Mert azért meg lehet nézni a kultúrházat, az iskolát, melyeket átépítettük rengeteg társadalmi munkával. Az óvoda is – ahol most nyugodtan beszélgetünk – át lett építve, s előtte van egy nagy védőnői tanácsadó. A faluban van három templom és van három játszóterünk is. Az egyik úgy lett, hogy az asszonyok nyertek a Delikát által meghirdetett „Főzön játszóteret” programmal. Itt, ha kimegyünk az udvarra, itt is van két csodálatos játszótér. Egyik az óvodáé, a másik az ún. közösségi játszótér. A gyerekeinknek van hol játszani. De ugyanúgy a temetőt, a ravatalozót át tudtuk építeni. Szerintem nagyon szépen rendben van. Egyházi tulajdonban van, nem

Greznár Zoltán Szany községben működő 6 tagú cigányzenekara. A falu számtalan rendezvényén szerepeltek, több alkalommal kísérték a táncosokat is.

akarta az önkormányzat átvenni, jobb, ha nem köztemető, ugyanakkor könnyebb volna, ha az lenne, mert kapnánk rá állami támogatást. Így nem kapunk. Ugyan nincs támogatás, de szerintem, a falusi embereknek így jobb.

M. A.: *Minden felekezetnek külön van temetője?*

F. Á.: Egymás mellett. Egyben vannak, de...

M. A.: *De külön-külön.*

F. Á.: Igen, igen.

M. A.: *És katolikus, református, evangélikus?*

F. Á.: Igen, igen.

M. A.: *És milyen az arány?*

F. Á.: Igazából talán a legtöbb az evangélikus, utána a református, és katolikus is azért elég szép számban. Az arány majdnem egyforma.

M. A.: *És papok is vannak a faluban, vagy több...*

F. Á.: A faluban egy sincsen. De minden papnak 5-6, vagy van olyan, amelyeknek több faluja is van, ahova különböző lelki gyakorlatokat vagy egyéb liturgiákat tartani járnak. De én szerintem, ami a legfontosabb, nagyon jól megvannak az egyházak egymással. Csodálatosan jól megvannak. Ezt kellene megtanulni a politikusainknak is, hogy ugyanígy meg tudjanak lenni. Ugyan én különösebben

nem vagyok istenfélő, se tagadó, de azt tudom, hogy tanulni kellene, hogy a másságot fogadjuk el. A tolerancia, ami legjobban hiányzik – szerintem. Ahelyett, hogy egymás torkának esnénk, inkább az egymáson való segítesen lenne a fő hangsúly.

M. A.: *És az iskolában a hitoktatás mind a három felekezet részére...*

F. Á.: Mind a három felekezetnek folyik. Ugye, most már a mai évtől meg kötelező is a hit- és erkölcsstan.

M. A.: *És milyen arányban van a hit- és erkölcsstan?*

F. Á.: Mivel most már nem mi vagyunk az iskolának a működtetői – persze ránézünk, rájuk nézünk, mert nagyon sokszor van olyan probléma, amiben segíteni tudunk –nem tudom pontosan. De azért azt mondhatom, hogy a hitoktatás nálunk lényegesen számottevőbb, mint az erkölcsi oktatás. És ez nem azért, mert kötelező, hanem mert jó, ha a gyerekek tartoznak valahova.

M. A.: *Igen, igen. De hát nyilván templomjáró emberek sokan lehetnek Homokbödögén, mert amint elkezdődött a rendezvény, négytől ötig bent voltak asszonyok, aztán mondták, hogy elmennek a misére, és majd jönnek vissza.*

F. Á.: Nagyon sokan vannak, akik templomba járók. Bár ez is, olyan

időszakos jellegű, mert mint minden falusi embernek, ha jó idő van, akkor kint dolgoznak, az a legfontosabb. A legtöbb pap meg lelkipásztor is azt mondja, nem az a legfontosabb, hogy hol mondja el a lelkigyakorlatot, hanem az, hogy elmondja. Tehát, hogyha kapálás közben mondja el, az is majdnem olyan, mint hogyha a templomban lenne. Ha most nincs ideje arra, hogy elmenjen, mert épp olyan dolga van – kapálni-kaszálni, aratni nem lehet máskor, csak akkor, mikor itt az ideje – hát akkor legfeljebb a templomba járást elhalasztja, de attól még este elmondhatja az imát, meg reggel is.

M. A.: *És ezek a munkák azért jellemzők Homokbödögére? Tehát az, hogy kapálnak, az, hogy aratás van, az, hogy művelik a földet, az azért jellemző?*

F. Á.: Hát sajnos egyre kevesebb, mert itt is, mint mindenütt, a nagygazdaságok az uralkodók, ahol van két-három prominens gazda, akiknek nagyon-nagyon sok hektár földje van. Azok az igazi családi gazdaságok sajnos Bödögére nem nagyon jellemzőek. Nagyon kevés van.

M. A.: *És nagygazdák vannak?*

F. Á.: Nagygazdák vannak. Három igazán nagyobb gazda van.

M. A.: *És azoknál dolgoznak emberek, vagy gépesítve van azért nagyjából?*

F. Á.: Dolgoznak is, de nagyon-nagyon komoly gépesítések vannak. Hát akkorak azok a gépek, hogy azért kell összeszántani mindent és azért van ez a rengeteg árvízi gond is, mert nem véletlenül találták ki régen az őseink, az időseink, azokat az árkokat, amik nem engedték, hogy elfusson a víz. A másik, ami borzasztó gond, a mezővédő erdősávok hiánya. Azt sem véletlenül találták ki. A szél most 30 km hosszan akadály nélkül

M. A.: *Szalad.*

F. Á.: ...megy. És amikor van egy kicsit szárazabb időszak, szinte alig lehet közlekedni. Nem véletlenül mondják, hogy az embernek a legnagyobb ellensége ő saját maga.

M. A.: *És ez a három nagygazda miből lett? Amikor felbomlottak a TSZ-ek, akkor jutottak ezekhez a nagy földekhez, vagy amikor a kárpótlási jegyek...*

F. Á.: Inkább a kárpótlási jegyek miatt. Mert nagyon sok idő, meg sok olyan ember, aki úgy gondolta, hogy ő nem tud a földjével foglalkozni, akkor ezek a prominens emberek

M. A.: *Felvásárolták.*

F. Á.: ...ezekből vásároltak, felvásárolták. Az biztos, hogy mindig fejlődésnek, mert az ember látja, hogy azért mindig többre, mindig többre – hogy mondjam? – és szerintem ez is alapja a jövőnek, hogy fejlesszen.

M. A.: *És ők földműveléssel foglalkoznak?*

F. Á.: Nagyrészt, állattartás, földművelés.

M. A.: *Állattartással is? Szóval kombinálva?*

F. Á.: Mind a kettővel.

M. A.: *És itt melyik a fő állatfajta, a sertés?*

F. Á.: Most a szarvasmarha. A sertés egy kicsit visszaiült. De volt itt pulykatartás is, aztán egy időben szezonálisan mindig vannak tojótyúk, ahol tartanak. De folyik itt vadgazdálkodás is, hiszen az erdőben vagyunk. A bakonyi vadásztársaságok azért elég jól prosperálnak itt. Elég sok a vad. Bizony, néha isszuk is a levét, itt a bakonyaljai falvakban. Nagyon sok kárt csinálnak, de hát ezzel együtt kell élni.

M. A.: *És ez a három nagygazda, ez volt TSZ agrárszakember?*

F. Á.: Nem, nem voltak ők a TSZ-nek valamilyen vezetője, és hogy emiatt.

M. A.: *És homokbödögeiek? idevalósiak?*

F. Á.: Homokbödögeiek. Egyikük, aki nem Homokbödögén lakik, hanem Győrben, ő is többet van Bödögén, mint ott. Itt vannak bejelentett vállalkozásai. Igazából ő is bödögei. Aki nem bödögei, az is maximálisan részt vesz a bödögei közösségi életben. Nagyon jó mecénása a művészetnek, mindennek.

M. A.: *És az önkormányzat bevétele ezekről a nagyvállalkozóktól is...*

F. Á.: Nem csak ezektől, nem csak az iparüzési adóból, hanem igazából a bevételeink a gépjárműadóból, egyéb kommunális adóból is keletkeznek. Habár a kommunális adót csak most vezettük be, eddig nem volt. Mozdulni kellett a plusz adóbevételekért, hogy egy kicsikét...

M. A.: *Egyenesbe jöjjenek.*

F. Á.: S még a normatív állami támogatások, amit központilag kapunk, mint ahogyan a többi település.

M. A.: *Volt itt egy asszony, aki mondta, hogy a Rába mellől jött ide, és hogy most már itt is egyedül van, mert élettárhoz jött, s mert a férje meghalt, majd visszamegy oda Rába-vidékre, ha megöregszik. Mit gondol...*

A Veszprém Megyei Amatőr Színjátszó Egyesület előadása

dol, hogy eljött Hódmezővásárhelyről, és ezt most már olyan falujának gondolja, ahol megmarad, vagy gondol arra, hogy majd, ha öreg lesz, akkor...?

F. Á.: Erre olyan értelemben nem tudok választ adni, hogy az ember a jövőbe nem lát bele. Nem tudja az ember, hogy mit hoz a jövő. Épp azért, mert a gyerekek nincsenek közel, sajnos nagyon nagy távolságra szétszórtak a gyerekeim.

M. A.: *Hány gyereke van?*

F. Á.: Kettő, két fiam van. Messze vannak tőlünk. Nem tudjuk, hogy mit hoz a sors, bízunk benne, hogy nem fogunk úgy megbetegedni, hogy ne tudjunk magunkról gondoskodni. Előbb-utóbb ugyan nekünk is meg kell barátkozni az elmúlással. Habár azt mondják, aki a 60-on túl van, az sokáig él, akkor lehet, hogy hosszú életűek leszünk, nem tudni. Azt mondom, amit bölcsen állítanak, hogy soha ne mondd, hogy soha. Nem mondom, hogy elmegyek Bődögérről, azt sem mondom, hogy visszamegyek Vásárhelyre. Szerintem a helyzetekhez kell alkalmazkodni, épp úgy, mint például a házasságban is, fontos a tolerancia és az alkalmazkodás. Ha a sors úgy hozza, hogy el kell máshova menni, akkor tudomásul kell venni. Akkor elmegyünk. De én szeretnék továbbra is itt öregedni.

M. A.: *Hódmezővásárhely nagyon szép város. És mindig hallani róla valami jót. Azért, amikor hall valami jót, akkor azért büszke rá?*

F. Á.: Hát igen, jó hazamenni, mert mi nyolcan voltunk testvérek. Én egyedül jöttem el Vásárhelyről.

M. A.: *És a többiek ottmaradtak, és a környéken? Vagy mind Hódmezővásárhelyen?*

F. Á.: Ott, Vásárhely környékén.

M. A.: *Hát akkor könnyű hazamenni.*

F. Á.: Igen.

M. A.: *És szoktak találkozni évente?*

F. Á.: Persze. Nem is évente, évente többször.

M. A.: *Többször?*

F. Á.: Persze, persze. Én megyek leginkább, de ők is jönnek most már többször is, mióta a szülők meghaltak.

M. A.: *És mi lett a nyolc gyerekből?*

F. Á.: Hát, sajnos három meghalt már.

M. A.: *Ó, Istenem!*

F. Á.: Egyik volt csak idősebb, a többi mind fiatalabb, mint én.

(A művelődési házból érkezik egy falubeli asszony, poharakért. A falu polgármestere azonnal érdeklődik.)

F. Á.: Minden rendben van, Ibolya?

IBOLYA: Igen.

F. Á.: A „Ramazurinak” vége van?

IBOLYA: Most lett vége.

F. Á.: Még csak most van vége a Ramazurinak?! Nagyon hosszú volt.

M. A.: *És nem unták?*

IBOLYA: Nem, jó volt nagyon.

F. Á.: Aranyosak voltak? Jól van.

IBOLYA: Még felnőtteket is hívtak föl a színpadra.

F. Á.: Majd mindjárt megyek. Ibolyka, a palacsintasütés megy?

IBOLYA: Ó, már esznek.

F. Á.: Jól van, etesd a népet, etesd, Ibolykám, őket!

M. A.: *Mi a következő műsor?*

F. Á.: Az a korosabbaknak szól, az Alig Színház mutat be egy felnőtt darabot.

... Úgyhogy, itt élünk öregen, szerintem ez egy nagyon jó kis falu. És azt szeretnék legfőképpen, hogy működtetni tudjuk az intézményeinket. Mert az a legfontosabb. A környező településeken nem egyedi eset, hogy, sajnos megszűnt az iskola, a melegétkészítés. Anyagiilag ugyan könnyebben vannak, de itt például az iskola jelentős érték, elengedhetetlen a kulturális élethez. Az intézmények nagyon fontosak egy településnek.

M. A.: *Igen, és ha van kulturális élet, az a közösségen is meglátszik.*

F. Á.: Igen, nagyon jól összekovácsolja, mert a nagymama büszkén megnézi a kis unokáját, hogyha még kicsit esetlen is.

M. A.: *És az milyen nagyon jó dolog! Amikor azt mondta, hogy társadalmi munkát is végeznek az emberek – felújításoknál, s nem tudom hol még – akkor kikre számít leginkább?*

F. Á.: Igazából mindenkinek van egy közvetlen baráti köre. De a szülők nagyon szívesen jönnek. Most azt látom, értelmes dolgok miatt egyre többen újra kibújnak a kis csigaházukból, eljönnek, segítenek és csinálják. Hál'istennek, ha megszólítjuk őket, akkor jönnek, és csinálják.

M. A.: *Mit mondanak a testvérei, ha idejönnek Homokbödögére, hogy ők milyennek látják és érzik ezt a helyet?*

F. Á.: Nem tudnak mást mondani, mint én, szeretik.

M. A.: *Ha van valami, amit külön kiemelne, akkor arra még kíváncsi lennék. A faluval, vagy a működésével kapcsolatban. Vagy olyan embereket, akikre különösen számíthat, akik fontosak.*

Helyi értékek kiállítás

F. Á.: Igazából senkit nem szeretnék megsérteni, ezért senkit nem akarok kiemelni. Minden képviselő, munkatársak, én azt mondom, hogy mindenkire lehet számítani. Igazából senkit nem akarok kiemelni magából az egész faluból.

M. A.: *Hát ez nagyon jó, mert ez azt jelenti, hogy egyben van az egész. Gratulálok a munkájához is, és gratulálok ahhoz is, hogy a tegnapi nap ennyire jól sikerült. Azt hiszem, ez a Kapunyitogató, ez a mai nap is hasonlóan jó lesz.*

F. Á.: Nagyon örültünk a Kapunyitogató programnak, az Itthon vagy, Magyarország, szeretlek! programra később vállalkoztunk. Ami művészettel kapcsolatos, szívesen vesszük. És ha most a kettő program összejött, nem okozott gondot. A példa azt mutatja, két nap is meg tudjuk tölteni a termet.

M. A.: *Igen, azért ez elég fantasztikus, mert szombat is, meg vasárnap is.*

F. Á.: Fölváltva jönnek az emberek. És egymást nem üti ez a két program, egyik a másikat kiegészíti. Ma amint vége lesz ennek a műsornak, Szent Mihályi fáklagyújtás lesz itt nálunk is, fél 10-kor.

M. A.: *Csinálnak?*

F. Á.: Igen. Most van egy olyan közös program, hogy az országban mindenütt fél 10-kor kell meggyújtani a Szent Mihályi őrlángot. 1003 település csatlakozott ehhez a Szent Mihály napi őszbúcsúztatóhoz. Itt nálunk, a régi faluban élő akkori gyerekek 80%-a cseléd volt. A kiállításon látni lehet a marhakolompot, a béres tarisznyát, mint ennek a kornak a jellemzőit. A cseléd élet úgy volt, hogy Szent Györgytől Szent Mihályig tartott. Szent Györgykor ki kellett hajtani az állatokat, és Szent Mihálykor járt le a cseléd év, amit nagyon vártak a gyerekek, és az nagyon nagy ünnep volt. Annak idején is mindig megünnepelték, s most is ehhez kanyarodtak vissza a szervezők. Ugyan most nekünk arra már nem volt időnk, hogy a Bödögéről elszármazottakat visszahívjuk, pedig sokan vannak. Nem tu-

dom, hogy lesz-e még ilyen program, de jövőre mi megpróbáljuk őket visszahívni.

M. A.: *Ez tehát egy országos program...*

F. Á.: 1300 település csatlakozott, a tévében élőben megy a közvetítés 24 helyszínről. Egerben jelenleg szakad az eső, Ópusztaszeren süt a nap. Ez volt délután három óraker. Hát, ha az égiek engedik, akkor meggyújtjuk mi is a tüzet. Mindenféleképp meggyújtjuk, aztán, hogy meddig ég... Itt a közösségi játszótér udvarán volt este a három tűzrakóhely. Itt lesz most a máglya is.

M. A.: *Hát nagyon kívánom, hogy ne essen az eső.*

F. Á.: Bízunk benne.

M. A.: *Nagyon szép ünnep lesz. Köszönöm szépen a beszélgetést.*

F. Á.: Én köszönöm a lehetőséget.

FARKAS ÁRPÁD: 1952-ben Hódmezővásárhelyen születtem, itt végeztem iskoláimat a szakközépiskolai érettségig. A gyártástervezői szakosítót már Győrben szereztem meg. 1975-ig Hódmezővásárhelyen dolgoztam, majd megnősültem, és egy kicsi bakonyi faluba költöztem, a helyi tanítónéit vettem feleségül. Ma is itt élünk, az elmúlt 40 év alatt mindketten részesei voltunk a helyi közösségi életnek. Két gyermekünk született, sajnos mindketten távolra kerültek. 1990 óta, egy ciklust kivéve, mindig tagja voltam a képviselő testületnek, 2010 óta vagyok a falu polgármestere.

MÁTYUS ALIZ író, faluszociológus, a Szín – Közösségi Művelődés c. folyóirat alapító főszerkesztője, felelős szerkesztője.

„Bőségesen örököltünk értékeket”

Beszélgetés a helyi értékekről Gyapay Zoltán ösküi polgármesterrel

Gyapay Zoltánnal, Öskü polgármesterével a helyi IKSZT-ben beszélgettem. A faluban rendkívül aktív a kulturális élet, a helyi lakosok részt vesznek a helyi értéktár kialakításában, a hagyományápolásban. Öskүн a Kulturális Közfoglalkoztatási Programban dolgozó közösségi munkás érdemi közösségépítést végez: értékgyűjtésben, az ifjúság koordinálásában tevékenykedik, helytörténettel foglalkozik.

Számfira-Turupoli Nóra: *Mit érdeemes tudni Ösküről?*

Gyapay Zoltán: Veszprém megyében, a Bakony és a Sárrét találkozásánál fekszik a falu, Közép-Európa legnagyobb karsztvíz készlete terület alatt és a környéke alatt. Fölötte, ebből adódóan, dolomitos, sziklás karsztos, víznyelős terület található. A termőréteg vékony, a talaj sziklás, kivéve a patakok árterét. Ebből adódik, hogy nem termékeny, és nem látványos a környék, főleg karsztgyep és karsztbokros adja a növényvilágot, jellemzőek az árvalányhajás rétek, ezerféle védett növény él itt. A környéken emiatt nehéz volt a megélhetés, míg meg nem jelent az ipar, kb. 100 éve a környező nagyobb településeken, Pétfürdőn a Nitrogénművek Zrt. első gyárai, Peremartonban, Várpalotán, Inotán a hőerőmű és az alumíniumkohó Fűzfőgyártelepen. Idevonzott az

országból rengeteg embert, sorra nőttek ki a lakótelepek. Ez az ipari termelés erőltetett szocialista nagyipar volt, ami sajnos a rendszerváltozás után lassan tönkrement, megszűnt, bezárt, vagy töredékére csökkent, mellyel jelentős munkanélküliség alakult ki a térségben.

Szerencsére Öskü jó helyen van, a 8-as főút mellett, a Budapest-Szombathely vasútvonalon, így könnyen megközelíthető több nagyváros: Várpalota, Székesfehérvár, Veszprém, Budapest is. Emiatt könnyen át lehet járni ezekre a településekre dolgozni, így Öskүн nem jellemző a magas munkanélküliség, aki akar dolgozni, általában talál munkahelyet. A falu lakossága jelenleg 2280 fő.

Fontos megemlíteni még, hogy Közép-Európa legnagyobb központi gyakorló katonai lőtere is itt található, a falu teljes északi közigazgatási területét elfoglalja, így ott nem lehet sem kirándulni, sem egyéb tevékenységet szervezni. Natura 2000 természeti védettségű terület is rengeteg található a falu közigazgatási határain belül, mely szintén korlátozza a beépítési, felhasználási lehetőségeket.

Ám ne sirassuk a hátrányokat, próbáljunk belőle előnyt kovácsolni! A kultúránk és történelmünk nagyon szép, sok a természeti érték is.

Az Árvalányhaj Turisztikai Egyesület Hagyományörző csoportja (ve-

zetője Magyar Józsefné, Ilus, aki a helyi IKSZT programszervezője is) a táji adottságok miatt létrejött kézműves tevékenységeket folytatja, tartja fenn élőként. A falusi turizmusban nagy fantáziát látunk. A programjainkat is próbáljuk úgy szervezni, hogy kedvező legyen a turisták számára. A Balaton itt van 20 km-re, ki lehet használni az adottságokat. A Sóly – Hajmáskér – Öskü térségi csoportosulás együtt szeretne fejleszteni a turizmus területén. Vannak a településen falusi szálláshelyek is, jelenleg öt ilyen található, az utóbbi időben kissé csökkent a számuk.

Az úthálózat a Balatonnal úgy köti össze a falut, hogy kb. 20 perc alatt

elérhető. Jövő nyárra a 8-as számú főút gyorsabb lesz és biztonságos, új csomópontunk is lesz, ami nagy lehetőségeket rejt magában a település számára.

A csomópont elkészülte után a következő nagy fejlesztés a „Vadrózsa Ipari Zóna” kialakítása. (Az elnevezés abból adódik, hogy a környéken minden dűlőnek, rétnak az ott élő növények nevét adták, ez a terület hagyományosan vadrózsás volt, ezért ezt a nevet kapja a projekt.)

Régebben gatter-üzem, azaz fűrészmalom is volt a településen, a Bakonyból hozták a fát, amelyet itt dolgoztak fel, ebből adódóan elterjedt a bútorkészítő szakma is. Jellemzőek voltak a népi kismesteriségek, különösen a kerámiakészítés (a Berhidai Csizmadia Céh korszáját ösküi fazekas készítette), bútorkészítés, kender-takácsok, mészégetés, birkatartás és gyapjúfeldolgozás (kalló-malmokban dolgozták fel a gyapjút, posztót készítettek belőle). A jelenlegi lőtér helyén több major-ságban is komoly munka folyt.

Helytörténeti gyűjtemény is van a településen, ez mutatja be a régi életet, tevékenységeket. Régebben sok jövedelemkiegészítő tevékenységet végeztek a falusiak: bicske-lekvárt főztek, kukoricát pattogattak és más hasonlókat. Sok helyi hagyomány ezekből a tevékenységekből alakult ki.

A település szerkezete egységes, nincsenek ellentétben álló falurészek, bár van egy településrész a patak túlsó oldalán, amit Kisöskünek neveznek, de a lakosok nem különböztetik meg egymást, mint néhány más településen.

A török időkben elnéptelenedett a falu, ezután az 1700-as évek elején a Várpalotai Zichy család telepítette be, zömmel szlovák családokkal, így sok szlovák elnevezésű kert, dűlő található a környéken: Gyélok, Jaszencsina, Plányova stb. 2017-18-ban lesz a település újratelepítésének 300. évfordulója.

A szlovák lakosság az évtizedek során elmagyarosodott, csupán anynyiban maradt meg a szlovák hagyomány napjainkra, hogy a helyi Forrás Népdalkörnek van néhány helyi gyűjtésű szlovák dalcokra.

A testvértelepülés a Szlovákiában található Martos, 20 km-re Komáromtól. A kapcsolat családi- és szemé-

lyes kötődésekből alakult ki, az 1950-es évek kitelepítéseikor két család vallotta magát szlováknak, így kerültek Martosra, de a családi, baráti kapcsolataikat megőrizték Ösküvel. Ebből a kapcsolatból szerveződött egy baráti focimeccs 1966-ban Martoson, majd 1967-ben visszavágó Öskün, majd később különböző programokkal folytatódott a kapcsolat, végül 1997-ben hivatalos testvértelepülési szerződést kötöttünk, melyet 2000-ben megerősítettünk Öskün a Kerektemplomban.

Ez az egy testvértelepülése van a falunak, amely élő, baráti kapcsolat, de kb. 15 éve Várpalotával és több településsel együtt része voltunk egy TEMA szövetségnek, melyben oszt-rák, szlovák, olasz, és erdélyi települések vettek részt.

Sz.-T. N.: *Mióta polgármester? Mi vezette arra, hogy polgármesternek jelöltesse magát?*

Gy. Z.: 1994 óta vagyok polgármester, vagyis immár húsz éve, előtte egy évig önkormányzati képviselő voltam, majd három évig alpolgármester. 1983-ban kerültem a faluba, ide nősültem, eredetileg csornai vagyok (Kisalföld), de Hévízen is éltem. A faluban „gyüttment” voltam, mégis megválasztottak polgármesternek 11 évi itt élés után. Ennek oka az lehet, hogy 1991-ben kiharcoltam, hogy legyen egy havi újságunk, az Ösküi

Hírek, melynek felelős szerkesztője is voltam, vezettem és írásokat is szerkesztettem a lapba. Eleinte egy személyben készítettem az újságot, így tájékoztattam a falu lakosságát a falu és a környék eseményeiről, híreiről. Szerintem ez játszott közre abban, hogy megismertek, és megválasztottak polgármesternek.

Szakmám szerint tervező vegyipari gépészmérnök vagyok. A Nitrokémiánál dolgoztam, mielőtt főállású polgármester lettem. Arra számítottam, hogy így több időm lesz az újsággal és a helyi munkával foglalkozni. Ma már az újságnak más a szerkesztője, és a cikkek is rendszeresen érkeznek a helyi szervezetektől, intézményektől, én az önkormányzati információkat adom bele.

Sz.-T. N.: *Mi az, amire büszke a településen, amiről azt gondolja, hogy Önnek és az önkormányzatnak köszönheti a települést?*

Gy. Z.: A már említett faluújság mindenképpen. De a településen az elmúlt húsz évben több fejlesztés is volt, melyek elindításában részt vettem, generáltam ezeket. Említésre méltó az IKSZT-projekt: címnyertes IKSZT pályázata van a falunak. A régi katolikus, majd tanácsi központi iskola épülete lett az IKSZT, mely egy évtizede nem volt már használatban, és az állaga leromlott. A törekvésemre

pályázott az önkormányzat, és nyerte el az IKSZT címbirtokosságot, és a B komponensben is nyertünk szakmai tevékenységekre támogatást. Jó munkatársak, megfelelő csapat nélkül szerintem ez nem jöhetett volna létre.

A Kultúrház felújítása 2005-ben történt meg AVOP pályázatból, itt található a nagyterem, a falu nagyrendezvényeinek egyik szokásos helyszíne.

1994-től, az első polgármesteri ciklusomban, szennyvízcsatorna hálózat, földgázhálózat, ivóvíz távvezeték épült (japán hitelkonstrukcióval, mely környezetvédelmi jellegű beruházásokat támogatott a környéken). Hírközlési vezetéseket is fektettek, az infrastruktúra folyamatosan és teljes körűen fejlődött. Jelenleg az úthálózat felújítása van tervben, de eddig még nem adódott megfelelő pályázat.

Nyitrai Zsolttal, a római katolikus egyházközség világi képviselőtestületének elnökével (akkori önkormányzati képviselővel) elértük, hogy a Római Katolikus Egyházközség (1998-ban) pályázzon a Kerektemplom felújítására.

Az elmocsarasodott kertekből az Ösbő Vezér Emlékparkot hoztuk létre, rendezvény-szintérré, valamint a játszótérrel az Árvalányhaj Turisztikai Egyesület LEADER pályázata segítségével, a Kerektemplommal szemben.

Negyed évezredes szobrokat (Szent Anna szobor és Szent Háromság szobor – az ösküi Szloboda Mihály 1745-46-os alkotásai) szintén pályázati forrásokból (Megyei Önkormányzat, Minisztériumi források), közel 6 millió forintból újítottuk meg, amelyek Öskü Települési Értéktárban is szerepelnek.

A helyi értékek megmentésével, katalogizálásával, az Értéktárba vételével szintén folyamatosan foglalkozunk, van a településen Helyi Értéktár Bizottság, a képviselőtestület az Öskü Községi Kertbarátok Egyesületét bízta meg ezzel a feladattal. Jó kapcsolatot ápolunk a helyi, környékbeli alkotókkal, többek között a berhidai Nesó Sándor fa-, csont- és szarufaragó népi iparművésszel. Ő ajándékozta a településnek Ösbő vezér mellszobrát, mely szintén az Értéktár része. Az evangélikus lelkész, Hamza Kinga Dalma szintén aktív pályázó, az Evangélikus templom egy évtizede SAPARD pályázati forrásból újult meg. A Napsugár Óvodát saját önkormányzati forrásból fejlesztettük (nyílászáró csere, hőszigetelés történt). Jelenleg is van egy óvodával kapcsolatos TÁMOP pályázatunk, „Remény az innovációra az Ösküi Napsugár Óvodában” címmel. (Jelenleg majd’ száz gyerek jár az óvodába, négy csoport van.) Egy másik TÁMOP pályázat az „Új típusú közösségi fejlesztések az IKSZT-

ben” címmel folyamatban van. Ezen kívül számtalan rendezvényre pályázott, és valósította meg őket a támogatásból az önkormányzat: nyertes pályázatból valósult meg a Népdalköri Találkozó, táborok, nagyrendezvények. Idén többek közt a „Gyökereink nyomában” Népdalköri Találkozó rendezvényre pályázunk. Az Ösküi Forrás Népdalkör és Hajnal Citerazenekear 25 éves, ennek megünneplése is a program célja. Az Árvalányhaj Turisztikai Egyesület tagjaival rendeztük meg kétszer a faluban a Dob Ünnepe rendezvényt, ahol ősi magyar hagyományokat, a dobkultúrát mutatták be.

Sz.-T. N.: *Milyen értékeket gyűjtött össze eddig az Értéktár Bizottság?*

Gy. Z.: Kulturális örökségünk része a Kerektemplom, a Római gát, a Szentháromság szobor, a Szent Anna szobor, a Római katolikus templom, az Evangélikus templom, Basalak, Ösbő vezér szobra, továbbá Nesó Sándor fa-, csont- és szarufaragó népi iparművész művein őrzött dunántúli pásztor- és betyármotívum. További kulturális örökségünk az Ösküi Forrás Népdalkör és Hajnal Citera Együttes által őrzött helyi nemzeti népdal és népzene, az Ösküi Gyermek Néptánc Csoportok által őrzött nemzeti néptánc, népviselet, koreográfia. Egészség és életmód területén sajátos értékeink az Öskü Községi Kertbarátok Egyesülete által őrzött ösküi gyógynövény-, természeti-, gyűjtési-, feldolgozási valamint népi megelőzési gyógyászati és természetgyógyászati hagyomány- és termék-kincs. Az ipari és műszaki megoldások közül az Értéktárba válogattuk az Árvalányhaj Turisztikai Egyesület Hagyományőrző Csoportja és tagjai tevékenységében és alkotásaiban őrzött népi kismesterségeket, kézműves tevékenységek szerinti hagyomány-motívumot és termék-kincset. Turizmus és vendéglátás területén az Árvalányhaj Turisztikai Egyesület és tagjai tevékenységében, termékeiben őrzött helyi, dunántúli és nemzeti gasztronómiai hagyomány, recept-, módszer- és termék-kincs kerültek be a gyűjteménybe. Az Ösküi Községi Kertbarátok Egyesülete által őrzött ösküi szőlő-, kertművelési és termék feldolgozási hagyomány és termék-kincs az ag-

rár- és élelmiszergazdasági értékgyűjtésünk része. Az értékek bírálatát és rendezését az Öskü Községi Kertbarátok Egyesületének Elnöksége végzi. A benyújtás előtt, az ajánlatokat tevők az előkészítő munkába bevontak szakembereket (az adott értékhez kapcsolódó témában), ha szükséges, akkor a bizottság is felkér külső szakembereket. Az értékfeltárást a faluban Jancsek Pál közösségi munkás (a Kulturális Közfoglalkoztatási Programban), és Nemes Ferenc történész segítségével végezzük. Harnos László, a Kertbarát Egyesület elnöke, egyben az önkormányzat Humán Feladatok Bizottságának elnöke felügyeli ezt a munkát. Bíró Kálmán (önkormányzati képviselő) autodidakta helytörténész szintén több éve végez kutatást Öskü történetéről, ezt egy honlapon gyűjtötte össze saját maga: osku.gportal.hu. Hungarikum pályázatot is nyújtottunk be, ez jelenleg elbírálás alatt áll.

Sz.-T. N.: Kik azok, akikre számíthat a településen? Milyen a kapcsolat az intézményvezetőkkel, civil szervezetek vezetőivel?

Gy. Z.: A civil szervezetekre mindig lehet számítani. Az eddig említett szervezeteken kívül jó kapcsolatunk van az Öskü Községi Nyugdíjasok szervezetével, ők például besegítenek az IKSZT nyitva tartásába. Öskü Község Polgárőr Egyesülete is segít a rendezvények biztosításában, előkészítő munkákban, pakolásban. A sportkultúra képviselője a településen a Palota-Vidék 2000 Öskü FC, az Ösküi

Íjászok Egyesülete, melynek elnöke – Boros József – a kézművességben is otthon van, segítkezik az ilyen típusú programokon. A helyi Vöröskereszt is aktív, a Mozgássérültek Várpalotai Egyesületének Ösküi Csoportja is részt vesz a programokban. Általánosan aktív a település, a civil szervezetek. A jegyző asszony, Szabó Zsuzsanna személyesen is közreműködik a rendezvényeken, süt, főz egyes programokon. A védőnő, Kovács Szilvia a falu rendezvényein kamatoztatja kézműves tehetségét és a Baba-Mama Klubot vezeti. A Tasner Antal Általános Iskola igazgatója, Bódayné Koronczi Judit, helyi lakos, szintén részt vesz az ünnepeken, a tantestület segítségével a gyerekek rendszeresen felkészülnek és műsort adnak A Nap-sugár Óvoda (vezetője Szökéné Bódis Andrea) óvodásai szintén fel szoktak lépni helyi programokon, szívesen állítanak össze saját műsort, hiszen néptáncsoport is működik az intézményben, a néptáncokat Dékmárné Forgács Zsuzsanna oktatja.

A településen van Római Katolikus Egyházközség (Halmágyi Zoltán plébános), Evangélikus Egyházközség (Hamza Kinga Dalma lelkesítő), körülbelül százfős Evangéliumi Pünkösdi Közösség, Ösküi Katolikus Karitasz csoport. A Római katolikus közösség négy település összefogásával szervez katolikus táborokat (Pétfürdő, Hajmáskér, Sólly, Öskü).

A szomszédos, környékbeli települések polgármestereivel jó a kapcsolatunk.

*Sz.-T. N.: A település részt vesz a Kulturális Közfoglalkoztatási Programban. Milyen tapasztalatokkal gazdagodtak a program során? Hány közfoglalkoztatott van ebben a programban a településen? Milyen feladatot tudtak adni számukra/száma-
rá?*

*rában a településen? Milyen feladatot tudtak adni számukra/száma-
rá?*

Gy. Z.: Más program keretében több, „hagyományos” közmunkás is dolgozik jelenleg a faluban, Ők a virágágyásokat ültetik, a köztemető kerítését rakják rendbe. A Nemzeti Művelődési Intézetől a Kulturális Közfoglalkoztatási Program keretében egy fő közösségi munkás van a településen, Jancsek Pál, aki részint az Intézet által ajánlott feladatokat végzett, így kérdőíves kutatást csinált, ami a falu vezetése számára is hasznosnak bizonyult, több kérdés engem is elgondolkodtatott. Ezen kívül az Értéktár felterjesztéseinek elkészítésével foglalkozott, illetve az IKSZT nyitva tartásában vett részt, a Magyar Kultúra Napján ünnepi beszédet mondott, a régi helytörténeti iratokat rendszerezte, biliárd versenyt is szervezett a helyi fiataloknak, a fiatalokkal való kapcsolattartásban nagy szerepet játszott/játszik, ő méri fel az igényeiket, mivel korban közel áll hozzájuk. Különösen hasznos vonzata a programnak, hogy számos közösségépítő folyamat is beindult a faluban a közösségi munkás bábáskodásával.

Az interjú végeztével bejárjuk Ösküt Gyapay Zoltánnal: végig kísérek minket Nemes Ferenc történész is, aki minden épületről, emlékről ejt néhány szót. Megnézzük a Kultúrházat, a Helytörténeti Gyűjtet, a „kastély” romot, a régi borospincét, melyet még egy tankkal sem sikerült beomlasztani, az Ösbő vezér parkot, végül a Kerektemplomot, ami a falu jelképe lett, és ahol a polgármester megható dalra fakad – ezzel a különleges élménnyel búcsúzom a helyi kincsekben gazdag Öskütől.

GYAPAY ZOLTÁN Csornán született 1960. június 5-én. Szülei zöldség-gyümölcs kereskedést vezettek, általános iskolába már Hévízre járt. A Keszthelyi Mezőgazdasági Szakközépiskola elvégzése után irányítástechnikai műszerésznek tanult Fűzfőgyártelepen, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen 1989-ben vegyipari vegyészmenőki diplomát szerzett. 1994 óta dolgozik Öskün polgármesterként.

SZÁMFIRA-TURUPOLI NÓRA művelődésszervező, mozgókép- és médiakultúra szakember, egészségfejlesztő mentálhigiénikus, jelenleg a Nemzeti Művelődési Intézet Veszprém Megyei Irodájának vezetője. 2003 óta dolgozik a közművelődés szakterületen, 2006 óta a megyei feladatellátásban. Főbb feladatai ez idő alatt a megyei szakemberek továbbképzése, ennek szervezése, kulturális vidékfejlesztési projektek koordinálása volt.

Próbateremtől a polgármesteri székig

Beszélgetés Fazekas Zoltánnal, Darnózseli polgármesterével

Darnózseli a Felső-szigetközben, az Öreg-Dunától 4 km-re, a Mosoni-Dunától 3 km-re, Győrtől 28, Mosonmagyaróvártól 16 kilométerre található település, lakosainak lélekszáma közel 1600 fő. Darnó és Zseli első írásos említése az 1443-as esztendőből való, amelyet a hédervári grófi család egyik oklevelében találhatunk meg, tudtam meg mindezt Fazekas Zoltán polgármester úrtól. A településen van katolikus templom, a reformátusoknak imaterme, óvoda, iskola, orvosi rendelő, védőnői szolgálat, gyógyszerár, művelődési és közösségi ház, könyvtár, sportpálya, tornacsarnok, játszótér, az óvoda mellett működik az önkormányzati konyha, amely nem csak az óvodások és az iskolások, hanem a településen élők számára is főz. Egyszóval a község rendelkezik mindazzal az infrastruktúrával, amely révén, mai szóhasználattal élve, élhető településnek nevezhetjük. Ugyanakkor biztosítja a nyugodt, csendes természet közeli életet is az itt lakók számára. A községet erdő és egy szép rét veszi körül, a Duna közelsége pedig számtalan kirándulásra ad lehetőséget.

Tóthné Hajmási Izabella: *Hadd faggassam a gyermekkoráról, szigetközi kötődéséről – ennek a szép településnek a szülőtte, ugye?*

Fazekas Zoltán: *Míg apai ágon szigetközi, pontosabban dunaszentpáli és darnai – Fazekas/Hartai –, ad-*

dig anyai ágon a Fejér megyei alcsúti, sárkeresztúri és ráckeresztúri – Csuthy/Gyenizs – vagyok. Héderváron születtem 1952-ben, s innen kerültem 1980-ban Darnózsélire, s ma már darnózselinek vallom magam.

T-né H. I.: *Hogy alakultak az iskolai tanulmányai?*

F. Z.: *Az általános iskolát Héderváron jártam. A híres Héderváry kastélyban volt az óvoda és az iskola is. Talán ez a miliő, az ódon falak, a park voltak azok a dolgok, amelyek a legnagyobb hatással voltak rám. Így nem véletlen, hogy a legkedvesebb tantárgyam a biológia és a történelem volt. A biológia vitt a győri Kazinczy gimnáziumba, kémia-biológia szakra mentem. De jó tanáraink voltak! Alexay Zoltán biológiatanár, egyben az osztályfőnök is, Lőrincz László kémia-, Kolozsvári Ernő fizikatanár. Kőhalmi János énektanár megszerettette velem az ének-zene egyik nem éppen kedvelt részét, a szolfézt. Megemlítem továbbá Makkos Jenő latintanárt és Vadász Anna magyartanárt. A Kazinczy Gimnáziumban ismerkedtem meg a néptáncal: a testnevelő tanárunk ajánlotta fel, hogy a reggeli testnevelés óra helyett járhatunk a délutáni néptánca is – hát én ezt választottam – a nulladik óra és a hajnali kelés helyett. Ez volt az első igazi találkozásom a néptáncal, népzenevel. Az itt megszerzett tudásnak nagy hasznát vettem később, amikor bekerültem az Óvári Gazdász Táncegyüttesbe.*

T-né H. I.: *A középiskolai tanulmányok után az agrárszak felé indult. Hogyan került mégis az Eötvös Lóránd Tudományegyetem történelem-népművelés szakára?*

F. Z.: *A biológia tantárgy talán már túlzott „imádata” miatt, valamint hogy ne kelljen messzi iskolába menni, a mosonmagyaróvári mezőgazdasági karra jelentkeztem többször is. Az tény, hogy matekból soha nem voltam Neumann János, de a biológia és a kémia még ma sem okozna nagyobb gondot, valahogy mégsem jött össze. Közben két évig katona is voltam, majd következett még egy sikertelen felvételi a mezőgazdasági karra. Megmérgettetésként viszont beadtam a jelentkezésemet az ELTE BTK történelem-népmű-*

velés szakra. A maximálisan elérhető pontszám 20 volt, jó pár év eltelt már az érettségi óta, mégis könnyedén vettem az akadályokat, 19,8 pontot értem el. Munkahelyemet már nem adtam föl, így levelezőre jártam, s bizony itt is fantasztikus tanárok, előadók óráit hallgathattuk: Réz Ádám, Gazda István, Unger Mátyás, G. Bolla Ilona.

Igen, itt jöhetne a következő kérdés, hogy ha ennyire biológiai érdeklődésű voltam, akkor miért ez a nagy fordulat. 1971-ben az érettségi és az első sikertelen mosonmagyaróvári felvételim után a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem Mosonmagyaróvári Mezőgazdaság Tudományi Karán laboráns lettem, és bekerültem az Óvári Gazdász Táncegyüttesbe. 1976-ban megkerestek Darnózseliből, hogy most éppen gondban van a táncegyüttesük, ugyan nem mennék-e el hozzájuk néhány próbára és tanítanék be egy új koreográfiát a Gazdász repertoárjából. Kötélnek álltam, nem csupán azért, mert egyre nagyobb affinitást éreztem, emellett az óvári együttes vezetője, Litresits Matyi bácsi is bátorított, és nem utolsó sorban a hiúságot is legyezgette. Egy hónap próba után, még azon ősszel, a kemény maggal megalakítottuk a Szigetköz Táncegyüttest, folytatva az 1933-ban elindult szép hagyományt, folytatva az elődök, Lichtscheidl Margit (Dr. Pongor Lászlóné), Tarsoly Attila, Szabó Kálmánné, Litresits Mátyás, Kissné Erzsébet néni munkáját. A hagyományörző anyagok mellett kiszélesítettük a palettát, s mint feldolgozók mára már az egész magyar nyelvterületet felölelő repertoárt állítottunk össze, s mellette még bekerült a műsorok közé a Moson megyei német, illetve a gradistyei horvát, valamint Dráva-vidéki baranyai horvát anyag is. 1977-ben pedig a Darnózseli Községi Tanács felkért, lennék-e népművelési ügyvezető, vinném-e a község kulturális életét. Először, mint tiszteletdíjas, majd később már társadalmi munkás népművelési ügyvezető, klubház vezető, sőt, mint mozigépész is tevékenykedtem 1992-ig. Megjegyzem, a néptánc együttes mellett, feleségemmel ma is mi visszük a közösségi ház programjainak szervezését. Idén a Kulturális Közfoglalkoztatási Program lehetőséget biztosított egy fő alkalmazására,

Idősek napja, 2013

amely nagy segítséget jelentett. Közben 1979-1981 között elvégeztem a Népművelési Intézet néptánc-oktatói kurzusát is. Szóval mindez a történet sorozat volt az ELTE-re való jelentkezésemnek az oka.

T-né H. I.: *Milyenek voltak az egyetemi évek így munka mellett?*

F. Z.: Mint levelezős hallgató csak havonta egy-egy hetet voltam Budapesten, de így is magával ragadott a főváros kulturális élete. Színházak, múzeumok látogatása mellett többek között bejárhattam az Állami Népi Együttes próbáira is. Igaz, csak nézeledni és tanulni. Az együttes akkori egyik vezetője a mosondarnói születésű Böröndi Imre bácsi volt. Másodéves voltam, amikor áthelyezéssel átkerültem a Mosonmagyaróvári Járási Hivatalhoz, ahol mint népművelési felügyelő kezdtem dolgozni. A rendszerváltást követően a Mosonmagyaróvári Polgármesteri Hivatalban mint tanácsos, majd főtanácsos, a kulturális, nemzetközi, nemzetiségi és egyéb civil ügyeket intéző referensként dolgoztam 2002 őszéig.

T-né H. I.: *2002 egy újabb fordulópont, hisz azóta Darnózseli polgármestere. Ez szép hosszú időszak, és a harmadszori újra választás arról tanúskodik, hogy a település polgárai elégedettek. Mi lehet ennek a titka?*

F. Z.: A református hitem, amit soha nem tagadtam meg, s büszke vagyok rá. A reformátusság magával hozza a „nyakasságot”, a meg nem alkuvást, a tervek tűzön-vízen való átvitelét. Többszöri megválasztásom oka lehet a tiszteletem az emberek irányába is. Tiszteletben tartom az emberek különböző, vallási-politikai meggyőződését, nemzetiségi hovatartozását. Községünkben vannak reformátusok,

ideköltözés révén élnek horvátok, németek és szlovének. Ugyanakkor én is elvárom a viszonzást. Nincs olyan település, ahol valamilyen gond, probléma ne kerülne elő. Én meghallgatom az embereket, s igyekszem gyorsan orvosolni. Ebben nagy segítségemre van a hivatal apparátusa és a képviselőtestület is. A szombat, vasárnap, ha szükséges – a közösség érdekében – bizony „munkanap” is lehet. Együttműködés a különböző egyesületekkel, szervezetekkel, egyházakkal. Az utóbbinak az eredménye most kezd kibontakozni: elkészült a „Munkás Szent József és a kis Jézus” szoborkompozíció, s a püspöki felszentelésére hamarosan sor kerül. Ezzel is tovább szépül településünk. És oknak tartom, hogy – nem utolsó sorban – ott a családom, amely ott áll mögöttem, mint biztos, erős háttér.

T-né H. I.: *Mi a fontos a polgármesteri munkában?*

F. Z.: Elsősorban az alázat, de nem a meghunyászkodás és megalkuvás. A becsületesség és a tisztelet a község valamennyi lakója irányába. Ez dominál a polgármesteri munkámban, a néptánc együttesben és a magánéletemben is. A polgármesteri feladatot szolgálom. Ha kell, mert nincs az adott pillanatban más, hát felülök a fűnyíró traktorra, vagy a község kisbuszával elviszem a kórházba az arra rászoruló, sőt vezetem az iskolabuszt. Különben is, egy nap 24 órából áll. Mint együttes vezető, a darnózseli gyerekekkel már Európa tizenhat országát „meghódítottuk”, fesztiválokon – vagy éppen egy cserekapcsolatból kialakult fellépés kapcsán – mindig nagy sikerrel tudtuk bemutatni műsorainkat, öregbítve Magyarországot, Szigetköz, és természetesen Darnózseli nevét.

Második világháborús emlékmű

T-né H. I.: *Miket sikerült megvalósítani a településen, s mire a legbüszkébb?*

F. Z.: Folyamatosan szépülünk. Iskolánk a Szigetköz Körzeti Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola továbbra is településünkön működik, és mi vagyunk az oktatási társulás központja is. A körjegyzőségi központ is Darnózseli. Elkészült a kerékpárutunk. A község főutcája teljes felújítást nyert. Kialakítottunk a falu központjában egy szép teret, ahol rengeteg programot, rendezvényt tartunk. 2013 karácsonya óta fából készült köztéri szoborkompozíciók díszítik a templom melletti teret. Az Alapfokú Művészeti Iskolánk folyamatosan kiváló minősítést kap, s a testületünk is egyhangúlag támogatja a működését. Az elmúlt évek – de mondhatom azt is, hogy az elmúlt több mint harminc év – során számtalan sikeres és szép rendezvényünk volt, amikhez nagyon sok híres embert meg tudtunk nyerni. Képzőművészeket, írókat, történészeket, előadóművészeket, néptánc és népzenei együtteseket. A sok hazai mellett több mint hatvan külföldi, elsősorban európai, de ázsiai és afrikai csoport is elkápráztatta már a közösségünket. S tudnám sorolni – nem kis büszkeséggel – még a vendégeink sorát. A 2002 adventje óta megrendezésre kerülő szép eseményünknek, a Községi Adventi Gyertyagyújtásnak, már országosan is sok követője van. Arról már nem is beszélek, hogy számtalan kiváló személyt sikerült megnyerni az első gyertya meggyújtására – többek között püspököt, nagykövetet, egyetemi tanárt.

T-né H. I.: *Mit gondol a helyi értékek közösségmegtartó és közösségformáló erejéről, szerepéről?*

F. Z.: Nagyon fontosnak tartom, én erre tettem föl az életemet. Látok sokakban sivárságot, és látom a büszke feladatvállalást egyre több emberben. Büszkék a közösségükre, a kisebb-nagyobb sikereikre, ezt kell tovább erősíteni. Azok az emberek, akik jól érzik magukat a nagy közösségben (falu), és a szűkebb közösségükben is – például a Baráti Társaság Darnózseliért Egyesület, Őszirózsa Nyugdíjasklub, Szigetköz Táncegyüttes, vagy a 125 éves Tűzoltó Egyesület és még lehetne sorolni –, azok számára nagyobb az esély a boldogulásra, és a családban is jól érzik magukat. Most, amikor a szabadság és a szabadosság fogalma valahogy összekeveredett, nagyon nagy szükség van a család melegére, a család egymást segítésére, gondoskodására. Én úgy érzem, hogy a jól működő közösség, ha a család szerepét nem is tudja betölteni, de a közösséghez tartozás élményét megadja, egymás tiszteleté-

nek fontosságát igenis közvetíti. S már ekkor nyertünk. Egy jó közösség élesztője lehet a településnek, meghatározóza életét, fejlődését.

T-né H. I.: *Melyek a legfontosabb helyi értékek?*

F. Z.: Természetesen maguk az emberek. Másodsorban a helyi, majdnem elfelejtett hagyományok, amelyeket mára újra visszahoztunk a település életébe. Ezek a következők: pünkösödés, májusfa-állítás és májusfa kitáncolás, a locsolás, táncosaink hűvéthétfőn lovas kocsival és zenekarral járnak a lányos házakat, karácsony előtt a kistáncosok pásztorjárásán vannak, illetve karácsonykor betlehemeznek. 2013-tól az énekkarosok felelevenítették a mendikálás szokását, és az éjféle mise előtt házról házra járnak énekelni. Az óvodásaink és iskolásaink pedig a Balázsolás, a Gergely-járás, a Lucázás hagyományait hozták vissza. Ezeknek a mozzanatoknak számomra hatalmas a jelentésük. Apáink, nagyapáink hagyományainak újbóli életre keltése az, ami egy közösség erejét meg tudja mutatni. A szépülő környezet, a sok közösség, a hagyományok vidám megélése, azok közösségé kovácsoló ereje teheti, hogy a Darnózseliben lakók ne alvótelepülésnek érezzék falujukat, hanem a község valamennyi lakója magának érezze a települést, amiért ő is tehet és tesz valamit: szépíti környezetét, tagja valamelyik egyesületnek, közösségnek... és itt megint visszaértünk az emberhez. Az emberhez, az alkotóhoz, a szép és jó dolgok, a közösség megrementőjéhez.

FAZEKAS ZOLTÁN 1952. szeptember 4-én született Héderváron. A középiskolát Győrben, a Kazinczy Ferenc Gimnáziumban végezte. Egyetemi diplomáját az ELTE-BTK történelem-népművelés szakon szerezte. 1971-től 1982-ig az Óvári Gazdász Táncegyüttes tagja volt. 1971 és 1981 között elvégezte a Népművelési Intézet néptánc-oktatói szakát. 1977-től Darnózseli községben tiszteletdíjasként, majd később társadalmi munkás népművelési ügyvezetőként, klubház-vezetőként és mozigépészként tevékenykedett 1992-ig. A rendszerváltást követően a Mosonmagyaróvári Polgármesteri Hivatalban, mint tanácsos, majd főtanácsos dolgozott 2002 őszéig kulturális és nemzetközi nemzetiségi ügyeket intéző referensként. 2002-ben megválasztották Darnózseli község polgármesterének, 2006-ban és 2010-ben posztjában megerősítették. Jelenleg is Darnózseli polgármesterésként tevékenykedik.

TÓTHNÉ HAJMÁSI IZABELLA az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolán végzett tanító szakon 1983-ban. 1988-1990 között a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karán folytatott tanulmányokat és népművelő diplomát kapott. 2008-ban a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karán művelődésszervező diplomát szerzett. A Bartók Béla Megyei Művelődési Központban kezdte meg megyei módszertani tevékenységét 1993-ban. 2013. január 1-jétől a Nemzeti Művelődési Intézet Győr-Moson-Sopron Megyei Irodájának vezetője.

Szondi várának árnyékában és fényében

Beszélgetés Dombai Gáborral,
Drégelypalánk polgármesterével

nak is köszönheti, hogy az emberekkel való kommunikációt a munkavégzés természetes, magától értetődő részének tekinti. Két felnőtt fia van, „egyszeres” nagypapa, és hamarosan érkezik a második unoka is.

Máté Lászlóné: *Hogyan jellemezne a drégelypalánki hétköznapiakat itt élő lakosként és polgármesterként?*

Dombai Gábor: Drégelypalánkra is jellemző a falufogyás, mint összetársadalmi és országos probléma. Fájó pont számomra, hogy a falu népessége előregedőben van, a fiatalok pedig elköltöznek Drégelypalánkról. Ennek is köszönhető a sok eladó, üresen álló ház. Az elmúlt 20 év alatt kb. 200 fővel csökkent a falu lélekszáma (jelenleg 1600-an élnek a településen).

A tanácsai rendszer végén a faluból többen is felkerestek, hogy lenne-e kedvem indulni a polgármester választáson. 1990-ben hárman pályáztak erre a posztra. Az első 2-3 ciklus csodálatos volt. A rendszerváltás után mindenki tele volt reménnyel, lendülettel és tenni akarással. Akkoriban az önkormányzati rendszer megerősítése, megszilárdítása volt az elsődleges cél, ezért megfelelően finanszírozták a helyi közszervezetet. 2000-tól általános tendencia, hogy rohamosan romlik az önkormányzatok helyzete,

a szektornak egyre kevesebb jut, amit a 2008-as világválság tetőzött be.

A falu életében a '90-es években igen erőteljesen érezhető volt a közösségi összefogás. 1992-ben rendezték meg először a Szondi várjátékokat, a vár ostromának 440 éves évfordulója alkalmából. A falu első nagy, több száz fős, három napon át tartó rendezvénye volt ez a program. A közösségi összefogást az is mutatja, hogy az ünnepségsorozat részeként a hársfasornál található, háború alatt lerombolt Szondi kápolna helyén tartandó szentmiséhez területrendezésre volt szükség. Mindezt az önkormányzat felszerelés hiányában nehézkesen tudta volna elvégezni, így megafonon keresztül kértük a helyi lakosokat, hogy fűnyírőeszközökkel segítsék a munkát. Nagyon sok felajánlás érkezett, így közös erővel tisztították meg a kápolna területét az ünnepségre. Ma már egy ilyen mértékű összefogás és felajánlás sajnos egyre inkább megszűnőben van, hiszen szinte elvárás, hogy az önkormányzat rendelkezzen megfelelő felszereltséggel és a felmerülő problémákat egymaga oldja meg.

Az önkormányzati munkához alapvetően közösségi összefogás és pénz kell.

Az első munkálatok, amit polgármesteri pályafutásom elején végeztem-

Drégely vára nemzeti kincs, a tövében elterülő ipolysági falut az irodalom közvetítése révén ismerheti az ország népe, és a művelődés ügye ma is kiemelt terület a település vezetése számára. Dombai Gábor 1990 óta Drégelypalánk polgármestere. Gödöllőn végzett Mezőgazdasági üzemgazdászként, 1997-ben Államigazgatási diplomát szerzett, majd munkaügyi osztályvezetőként dolgozott egy 6-700 fős építőipari cégnél tizenkét évig. Talán munkaügyi és HR tapasztalatai-

tem, a vízhálózat, a telefonhálózatok, az úthálózat kiépítése, valamint az intézményi udvarok, járdák rendbe tétele volt. Éves szinten 15-20 millió Ft értékben fejlődött a falu. Évente 30-35 milliós iparüzési adó folyik be, a képviselő testület igyekszik felelősen gazdálkodni ezzel a forrással. A konyhához és az építkezésekhez az önkormányzat vállalkozásokat is alkalmaz. A munkatársakkal jó kapcsolatot ápolunk, összetartó csapat a miénk.

A környéken nagyon sikeres helyi TSZ (Szondi György Termelőszövetkezet) korábban viszonylagos jólétet és megélhetést biztosított a helybelieknek és a környékben élőknek. A mezőgazdaság ma is felszívhatná a képzetlen munkaerőt, de a kertek műveletlenek, nincs állattartás, ezeket kellene feléleszteni.

Összességében sok munka áll még a községvezetés előtt, de örömmel és szeretettel végezzük.

M. L-né: *Milyen hatással van a településre Szondi vára?*

D. G.: Drégelypalánk neve egyértelműen Drégely várával fonódik össze az ország köztudatában, főként az irodalmi emlékeknek köszönhetően, hiszen a „Szondi két apródja” ma is kötelező tananyag. Persze a palánki szörp is széles körben ismert.

Drégely vára a legnagyobb helyi turisztikai attrakció, de sajnos az elmúlt 400 évben jelentősen megrongá-

lódott: helyreállításáról fokozatosan próbálunk gondoskodni.

Teszary Károly a Környezetvédelmi Minisztériumnál kezdeményezte a vár megmentését az utókor számára, e cél érdekében hozták létre a Drégelyvár Alapítványt. Az önkormányzat az alapítvánnyal együttműködve dolgozik a vár állagmegóvásán.

Az alapítványnak köszönhetően a vár külső kontúrjai megépültek, és a belső falak is kiépítésre kerülnek majd. A cél nem a teljes felújítás és a vendéglátás biztosítása, hanem az utókornak való megőrzés, hiszen a várban százötvenen haltak hősi halált, így Drégely vára lényegében egy temető, ahol az ember egyesül a múltjával és a magyarságával. Ez az érték az egész nemzeté, ezért azt szeretnénk, hogy minél többen megismerhessék Drégely várát és emlékét, lehetőség szerint személyes tapasztalatszerzés révén. A vár a Nemzeti Örökség része, 2012-ben Történelmi Emlékhellyé nyilvánították.

M. L-né: *Elképzelhető-e, hogy az idegenforgalom váljék kitérési ponttá?*

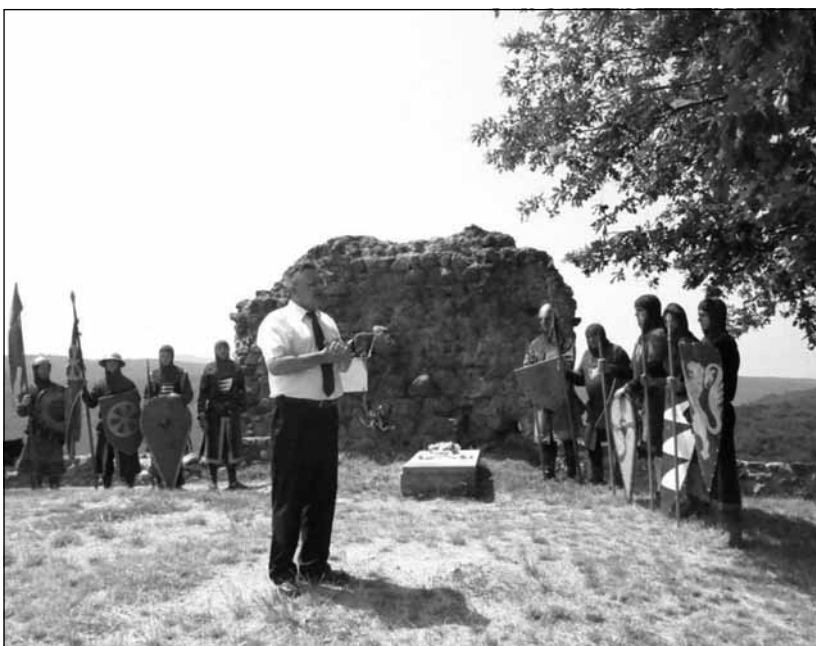
D. G.: Az idegenforgalom és a turizmus lehetőség arra, hogy megismerhessük az emberekkel az értékeinket. Emiatt az önkormányzat is felkarolta a turizmus ügyét. Az idegenforgalom jövedelemtermelő tényező nálunk: 10-12 helyi családnak, vállalkozásoknak és üzleteknek is pénzbevételt, jövedelem-kiegészítést jelent a településen.

Nem nehéz belátni, hogy az önkormányzati munka is akkor működik jól, ha van gazdasági mozgatórugó.

A turisztika elősegítése, fellendítése érdekében Drégelypalánk kezdeményezte a Sugárkankalin Turisztikai Egyesület megalapítását 2005-ben. Az egyesület a környék tíz települését fogja össze közös arculat égisze alatt. Külön-külön egy településnek sincs annyi értéke, ami önmagában elég lenne számottevő idegenforgalom bevonására az adott településen, de a tíz település együttesen már képes olyan turisztikai programcsomag-kínálatot felmutatni, ami három-négy napra hasznos, élménydús programot kínál az ide látogatók számára. Mikor bizonyos mértéket elér a látogatottság, akkor már megfelelő infrastruktúrát is kell biztosítani.

Az idegenforgalom fejlesztése érdekében Drégelypalánk község önkormányzata pályázatot nyújtott be. Az ÉMOP (Észak-Magyarországi Operatív Program) Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése program keretében több mint 235 millió Ft 100%-os támogatást nyert. A pályázathoz kapcsolódó közbeszerzés lezárult, a kivitelezés 2013. november 11-én elindult. A projekt zárása 2014. december 31-én lesz. A projekt több fejlesztési területen valósul meg. Sor kerül a várhegy alatti Schaffer-kúti tisztás infrastrukturális fejlesztésére, a várhegyhez vezető út egy szakaszának megerősítésére, az út végén parkoló kialakítására. Folytatódik a várrom további feltárása, állagmegóvása, egyik korbástyájának felújítása is. A projekt fő fejlesztési eleme a községben található, Szondi kiállítóhelyként működő épület és a mellette lévő régi parasztház teljes átépítése, interaktív turisztikai központtá történő átalakítása. A tervezett turisztikai csomagok iskolai csoportok, gyermekes családok számára nyújtanak egész napos elfoglaltságot, emellett szívesen várjuk az aktív- és ökoturisták, valamint kulturális turisták látogatását is.

M. L-né: *Milyen a foglalkoztatás helyzete a faluban, mennyire tudják kihasználni a közmunka lehetőségeit?*

Szondi várjáték

Augusztus 20., Szent István-ünnep

D. G.: A helyi vállalkozások (Zentis, Globál-Vép. Kft. stb.), üzletek és az önkormányzat összesen 200-250 főt tudnak foglalkoztatni. 10%-os munkanélküliség van Drégelypalánkon, a jelentős része a helybeli roma lakosságból tevődik össze, sajnos nagy részük képzetlen. A munkaképes cigányság közel 95%-a nem dolgozik. Közmunka keretében évente olyan 50-60 embert tud foglalkoztatni az önkormányzat: 2-3 havi turnusváltásban 15-20 fő dolgozik. A falu közterületeinek gondozásában ez nagy segítséget jelent. Új elem a Kulturális Közfoglalkoztatási Program a Nemzeti Művelődési Intézet szervezésében, melyhez Drégelypalánk is csatlakozott.

M. L-né: *Hogyan valósult meg a Kulturális Közfoglalkoztatási Program Drégelypalánkon?*

D. G.: Az önkormányzat mindig kiemelt ügyként kezelte és ennek megfelelően nagy gondot fordított intézményei fenntartására, mivel úgy véljük, a jól működő intézményrendszer megtartó erőt jelent a lakosság számára. Fontosnak tartjuk a lakossági igények kielégítését, a szükséges szolgáltatások biztosítását. Valljuk, hogy ehhez szükséges jó iskola, a közösség szórakozását biztosító művelődési ház, a kultúrát szolgáló könyvtár, és minden olyan szolgáltatásellátó, amelyet egy városban élő ember természetesnek tart. A településnek határozott koncepciója, elképzelése van a kultúra fejlesztése tekintetében, s nem csak az egyes akciókat, progra-

mokat támogatjuk, hanem a közművelődés folyamatának egészét.

Az önkormányzat nemcsak a fenntartásra, de a fejlesztésre, a szebb, jobb környezet kialakítására is gondot fordít. Éves költségvetésében biztosítja, hogy a művelődési ház színes, gazdag és változatos programkínálatával „szolgálja ki” a falu lakosságát a legifjabbaktól a legidősebb korosztályig. Megteremti mindazokat a feltételeket, hogy a ház olyan centruma legyen a művelődésnek, önművelésnek és szórakozásnak, ahol ki-ki életkorának, ízlésének és érdeklődésének megfelelően a leghasznosabban töltheti szabadidejét.

Fontosnak tartjuk a helyi hagyományok újraélesztését, megőrzését, az amatőr művészeti csoportok támogatását, menedzselését. A művelődési ház legfontosabb feladata mégis a község szellemi életének élénkítése, a kultúrákövetítés az élet minden területén. Több alkotó, művelődő közösség működik a házban, akiknek tiszteletdíját éves költségvetésben biztosítjuk.

A szabadidő kulturált eltöltéséhez és az egészséges életmódhoz kapcsolódóan számos klub, tanfolyam és rendezvény várja az érdeklődőket.

Ebbe a programszervező, értékfeltáró, értékmegőrző munkába kapcsolódtak be az utóbbi hónapokban foglalkoztatott kulturális közfoglalkoztatottak. A Sugárkankalini Turisztikai Egyesület öt, a Művelődési Ház és Közművelődési Könyvtár kettő, az önkormányzat egy főt foglalkoztat a program keretében. Célul és feladatul tűztük ki számukra a mindennapi munkákba való bekapcsolódás mellett a helyi értékek és a múlt feltárását, valamint közösségfejlesztő folyamatok kezdeményezését. Számos sikeres rendezvény, értékteremtő kezdeményezés fűződik a személyükhöz. Ez a lehetőség reményt ad, hogy a fiatalok elvándorlása megfékezhető. Ha legalább egy fő itt marad, már az is siker.

M. L-né: *A szlovák határ közelségében milyen lehetőségek rejlenek?*

D. G.: Régen az Ipoly nem elválasztotta, hanem összekötötte az embereket, jó lenne ezt az állapotot ismét elérni. Az uniós változások valamelyest segítik a határokon átnyúló kapcsolatok újraélesztését. Az a tapasztalat, hogy ha jók a politikai kapcsolatok, akkor ez is könnyebben működik, így a javuló kormányközi együttműködés sokat lendít az ügyön. A szomszédos Ipoly-menti településekkel az önkormányzat igyekszik jó kapcsolatot ápolni – ünnepeken rendszeres vendégek a határon túliak, kölcsönösen látogatjuk egymás programjait, és egyes turisztikai és civil pályázatokon közösen tudunk indulni. A gazdasági kapcsolatokat mindenképpen jobban ki kellene építeni. Remélhetőleg a közeljövőben megépülő Szondi-híd szorosabbra fűzi a szálakat e téren is.

DOMBAI GÁBOR 1990 óta Drégelypalánk polgármestere.

MÁTÉ LÁSZLÓNÉ: a Nemzeti Művelődési Intézet Nógrád megyei irodavezetője, népművelő, informatikus könyvtáros, könyvtárostanárné. A megyei népművelő egyesület elnöke.

Tiszta forrást az utókornak

Beszélgetés Szekeres Katalinnal, Kékcse polgármesterével

Kékcse, ez a bájos kis falucska Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Rétköz tájegységének északkeleti részében fekszik. A mindössze 1650 főt számláló település polgármester asszonyát, Szekeres Katalint húsvét előtt kerestük fel. Az interjúnkra este kerül sor a saját házában, az időpont és a helyszín magyarázata, hogy ő akár késő estig is dolgozik. A polgármesteri hivataltól mindössze néhány háznyira lakik. Napi teendői szinte sosem fogyanak el, így egy kis környezetváltozás után újabb lendületet vesz, műszakot vált, és már kezdetük is a beszélgetést. A téma egyértelmű, hiszen az egész élete ekörül forog: Kékcse, a falu – benne színes közösségi és kulturális élete, lakói, akik afféle nagycsaládként élnek mindennapjaikat egymás mellett.

Szabó Imola: *Miért döntött úgy, hogy polgármester lesz?*

Szekeres Katalin: A családom mindig is szerette Kékcset, dolgoztak és tettek is érte sokat. Az otthoni levegővel szívtam magamba az elköteleződést a település boldogulása iránt. Nyolc évvel ezelőtt a falu még eléggé le volt maradva a környező településekhez képest, szüksége volt a fejlődésre. Tudtam, hogy módomban áll tenni érte, az itt lakókért. Szívügyemmé vált a község, és ez elengedhetetlen a jó munkához. Ha nem érzed át azt, hogy amit teszel, miért és kinek az érdekében teszed; hogy miért aka-

rod elérni a célokat, akkor az egész nem ér semmit! Nekem az volt a célom, hogy végre ebben a faluban is történjék valami a közösségért, az itt élők jóérezéséért. Nem működik a településvezetés, ha valaki csak pénzért teszi, vagy azért, hogy legyen egy állása.

Sz. I.: *Miből merít ötletet, hogy merre is induljon el reggel?*

Sz. K.: Valahol meg kell fogni a végét a teendőknek! Nálam például soha nincs üres félóra. Akár hajnali fél háromkor, álmomból felriadva is eszembe juthat valami, egy új ötlet, vagy egy megoldás. És akkor indulhat a nap.

Sz. I.: *Mi a prioritási sorrend a teendőik, feladatok között?*

Sz. K.: Mindig a legelérhetőbbet, a leginkább megvalósíthatót kell kitűzni célként. Ha ez megvan, az olyan energiával tölt fel, hogy jöhet a következő cél. De azért két lábbal mindig a földön kell állni.

Sz. I.: *Milyen közösségi élet van a faluban?*

Sz. K.: Rengeteg rendezvényünk van, amibe igyekszem mindenkit bevonni, az óvodástól a falu legidősebb emberéig. Szeretném, ha az itt élők tudnák azt, hogy ezek mind értük vannak. Így a falu lakói nemcsak részt vesznek rajtuk, hanem már a megszervezésből is kiveszik a részük. Például minden május elsején végigtáncoljuk a falut. Ilyenkor zene kíséri minket, énekelünk, táncolunk – sok

háznál erre az alkalomra kinyitják a nagykapukat, asztalokat hoznak ki és előveszik az ünnepi terítőket. Frissen sült kalácsok, sütemények, finomságok és innivaló várja az arra járó menetet, és bárkit, aki éppen akkor odatéved. Az emberek kínálják, amijük van. Később, amikor a táncoló menet visszaér az iskolába, ahonnan indulni szoktunk, töltött káposzta várja az ünneplőket. Már április elején jelzik a lakosok nekem, hogy ki szeretné kinyitni a nagykapu-

ját. Ugyanilyen szeretettel készülnek az asszonykórusunk tagjai, vagy az Arany Laci Művészeti Bázisóvodánkba járó gyerekek minden eseményre, ami a faluban zajlik.

Sz. I.: *Van olyan kulturális esemény, ami különösen kedves a szívének?*

Sz. K.: Sok ilyen van, ezért is igyekszünk mindent megőrizni egy könyvben, egyfajta kalendáriumban, amelyet már több alkalommal is sikerült kiadni. Nagyon büszke vagyok Kékcse kulturális értékeire. Ezért összegyűjtöttük egy szép könyvbe a régi hagyományainkat, népszokásainkat, korabeli fotókkal illusztrálva, hogy mindenki megismerhesse őket. Külön kötetbe gyűjtöttük össze népdalainkat: ezeket CD-n a Kékcsei Asszonykórus előadásában lehet meghallgatni. Természetesen vannak kulturális gyöngyszemeim is, mint például a 2010-ben elért nótaéneklési világrekordunk, amelyet 69 óra alatt 3450 magyar nóta eléneklésével állítottunk fel. Meghívtam Újszentmargita polgármesterét, akik az addigi rekord birtokosai voltak, hogy sportszerűen együtt ünnepeljük az új rekordot, és egy új baráti kapcsolat alakulhasson ki a két település között. A kultúra és a hagyomány ápolásával szeretnénk kitörni az ismeretlenségből a közösség összefogása révén. Ugyanakkor a rendszeres rendezvények azok, amelyek évről-évre egyre magasabb színvonallal jönnek létre és ma már a falu határain túl is széles körben népszerűek. Például a minden évben megrendezett Dohánytermesztési Fesztivál, ahol tavaly több ezren gyűltünk össze, és a három nap alatt sok-sok hagyományörző program volt, gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt. Vásári komédia, és sok egyéb szórakoztató lehetőség között nem feledkeztünk meg a dohányföldről sem, ami a legtöbb munkát adja a falu lakosságának. Dohánykiállítás, dohányos ételek főzőversenye, dohányföld látogatás lovas hintókon is szerepelt a programok között. Tudatosan törekszünk arra, hogy az évkör minden ünnepét együtt tartsa meg a közösség – ez a szemlélet érvényesül az oktatási intézményekben is –, hiszen ezek a jeles napok jó alkalmat kínálnak arra is, hogy megismerjük egymás gondol-

Május 1-jei felvonulás

taikat, érdemeit, véleményét. Szentivánkor tüzet ugrunk és szerelmet jóslunk a régiek szokásait követve, a gyerekek jelmezes felvonulást tartanak. Ősszel az idősek napjával örvendeztetjük meg a szépkorúakat. Az Advent valódi, meghitt közösségi esemény Kékcse: minden vasárnap más-más művészeti csoport ad műsort, miután ünnepélyesen meggyűjtöttünk egy gyertyát a közös adventi koszorún. Ilyenkor mindenki vendégünk egy süteményre és forralt borra is.

Sz. I.: *A dohányföld adja a legtöbb munkát?*

Sz. K.: Sajnos nincsen nagy gyárunk, vagy egyéb jellegű munkahe-lyünk, amely sok embert tudna ellátni munkával. Így a dohányszezonban a napszámos munkaerő magas arányban kékcsei emberekből tevődik össze. Bár arra büszke vagyok, hogy a munkanélküliség a faluban szinte egyenlő a nullával. Akinek nincs biztos állása, annak a közfoglalkoztatási szférában mindig találunk helyet. Most is 150-160 ember dogozik így a falunak. Mindenki a számára megfelelő helyen van, aki fát tud vágni, azt csinálja, aki meg főzni tud, keni a vajás kenyeret a munkásoknak. A közfoglalkoztatottak büszkéek a munkájukra, hálásak, és élnek a felkínált lehetőséggel. Ők nemcsak elvégzik a munkát, hanem

kezdeményeznek. Például van egy csodálatos parkunk, a Szent Erzsébet park. Mikor a közelmúltban az átadásra került, kineveztem a felelősöket, akik minden fának, virágnak tudják a nevét. Azon gondolkodnak előre, hogyan kell majd télire betakarni a növényeket, hogy ne fagyjanak ki. De a Kulturális Közfoglalkoztatási Programban is részt veszünk partnerszervezetként, és négy embert fogadtunk a keretében *(az interjú a Nemzeti Művelődési Intézet kulturális közfoglalkoztatási mintaprogramjának megvalósulása idején készült – a szerk.)*, akik éppúgy érzik a munkájuk erejét, mint én.

Sz. I.: *Milyen feladatokat kaptak a kulturális közfoglalkoztatottak és hogy boldogultak vele?*

Sz. K.: Tulajdonképpen nincs olyan rendezvénye a falunak, ami ne az ő agilis munkájukat dicsérné: biztos vagyok benne, hogy a Kulturális Közfoglalkoztatási Program vége után is számíthatok a segítségükre, ha másképp nem, hát önkéntesként. Az elkötelezettségüket mutatja, hogy ketten közülük eldöntötték: főiskolára mennek, hogy felsőfokon tanulhassák a szakmát. A programszervezésen kívül ők működnek közre a helyi értéktár összeállításában, és hasonló önálló gyűjtő- és rendszerező munkát

végeznek a helyi falumúzeum számára is. Szerkesztik a helyi lapot, és később az ő feladatuk lesz a település honlapjának tartalommal való feltöltése. Mivel minden rendezvényünkről rengeteg fotót készítünk, ennek a hatalmas képi dokumentációnak az albumokba rendezése is a kulturális közfoglalkoztatottak dolga, amit nagy lelkesedéssel végeznek. Aztán önállóan terveztek például egy játszóházat. Szeretik a falut. Az önállóság és a bizalom irántuk nagyon jó hatással van a munkájukra, ami az eredményen is látszik.

Sz. I.: Milyen jellegű rendezvényeket tervez a közeljövőben?

Sz. K.: Milyen jellegű? Közösségépítő jellegűt, olyat, ami összefogást kovácsol, mert itt mindenki ismeri a másikat, a másik ember családját. Én is ismerem őket, a körülményeiket, hogy hogyan élnek. Tudom, kinek mire van szüksége. A falubeliek olyan lelkesen vetik bele magukat a szervezés folyamatába! Van, aki dekorál, aki hímezni tud, az hímez, vagy tombola tárgyat ajánl fel a saját termelésű mézéből. Természetesen minden rendezvényt az aktuális ünnepbe, az évkörbe illesztünk. Most éppen a Húsvétra készülünk.

Sz. I.: Mire a legbüszkébb az eddig elért eredményei közül?

Sz. K.: Hogy őszinte legyek, az emberekre. 8 éve vagyok a település polgármestere, és ez alatt az idő alatt rengeteget változtak, ami közös erőfeszítés eredménye: fejlődött a viselkedéskultúra, gyarapodott a tudásunk – a Start program keretében tudatosan képezzük az itt lakókat, minden télen kétszáz felnőtt ül újra iskolapadba –, jobban figyelünk egymásra és a település értékeire. Ha a kézzelfoghatóbb eredményeket nézzük, akkor kiemelném az iskola és az óvoda felújítását, bővítését. Nagyon fontos számunkra az oktatás az alapoktól kezdve. Az iskolában modern számítógéptermet, tornatermet, konyhát és étkezőt sikerült építeni, és jelenleg folyik a sportudvar építése. Az óvodásaink ovi-focipályát kaptak. Az utóbbi években három közparkkal gazdagodott Kékcse, melyekre nagy gondot vigyázunk. Aztán említhetném a szennyvízberuházást, ami nagyot lendített az itt élők komfortérzetén. Az orvosi rendelő és védőnői szolgálat egy helyi védelem alatt álló épületben kapott helyet, jelenleg folyik a felújítása, gyönyörű lesz! *(Azóta már át is adták a közösségnek – a szerk.)* Ugyancsak folyamatban van a szolgáltatóház kialakítása, de a polgármesteri hivatal is megszépül, azt jövő tavasszal tervezzük felújítani. A köz-

intézményekben általános informatikai fejlesztéseket végeztünk, korszerű technikával dolgozunk. Mint említettem, a Start mintaprogram keretein belül rendszeresen indulnak képzések, melyek a munkaképes lakosság munkaerő-piaci helyzetét javítják. A Kékcsei kertkultúra program során pedig 40 hátrányos helyzetű családnak biztosítottunk földet, vetőmagokat és kertkultúra-oktatást.

Sz. I.: Szóljunk arról is, mi a helyzet a közbiztonsággal? Hogyan lehet településszinten kialakítani olyan békés, bizalomteli légkört, amit itt Kékcsen is tapasztalhatunk?

Sz. K.: A jó közbiztonság nem annyira a rendőri szervek és a polgárőrség jelenlétének, sokkal inkább annak köszönhető, hogy megbeszéljük egymással a dolgokat. Ez nem is nehéz, tekintve, hogy lényegében mindenki ismeri egymást, és mindenki fontosnak tartja a közös értékek védelmét, a közös eredmények megőrzését. Csak tudatosítani kellett az emberekben, hogy biztonságban élni kellemesebb. A település népességének egyharmad része a roma kisebbséghez tartozik, de nálunk nincsenek együttélési problémák a cigányok és a magyarok között. A hátrányos helyzetűeket mindig elsőbbségben részesítjük a közmunka kiosztásánál, és 160 embert rendszeresen tudunk így foglalkoztatni. Azáltal, hogy részt vesznek a település építésében, jobban meg is becsülik azt.

Sz. I.: Milyen lépéseket tesz a településvezetés a gyermekek képességeinek kibontakoztatására, az ifjúság helyben tartására – elvégre ők jelentik a település jövőbeli potenciálját?

Sz. K.: Büszkék vagyunk arra, hogy először regisztráltunk Tehetség Pontként a községek közül – jelenleg falu kategóriában csak Kékcsen van kiemelt tehetségpont, méghozzá az Arany Laci Művészeti Óvoda és Bölcsőde. A nevelés az intézményben a művészet és a hagyományörzés eszközeivel folyik: az évet az ünnepek tagolják, a zenei kincsünk szeretetét pedig Kodály Zoltán és Bartók Béla műveivel alapozzák meg. A bölcsődei-óvodai mindennapokba aktívan bevonják a szülőket és nagyszülőket is. A település idősebb tagjai csodálatos dolgokra tanítják a gyermeke-

Amatőr színjátszó csoport

Idősek Napja – a szintársulat előadása

ket: az egyik nagypapa például – és erről film is készült – olyan játékok és hangszerek készítését mutatta meg a kicsiknek, melyeket a régi falusi gyerekek a természetben talált hozzávalókból készítettek; barackmagból, bürökszárból való sípot például. A gyerekeink már legalább 15 féle hangszert tudnak készíteni! Az ifjúság helyben tartásához az önkormányzat, mint a legnagyobb munkaadó szerepvállalása szükséges: ezért is ragaszkodunk a művelődési házunkhoz, a könyvtárunkhoz, mert ezek nemcsak a művelődés színterei, hanem álláslehetőséget is jelentenek egy-egy helyi munkaerőnek. Jelenleg keressük a helyünket a kiskvárdai székhelyű járásban – kezdeményeztük egy járási programsorozat létrehozását, melynek fesztiválközpontja Kiskvárdára lenne, de a környékbeli falvak saját értékeit, erősségeiket önálló produkcióként helyben mutatnák be a látogatóknak. Kékcse például a dohányföldi tevékenységek, a mezőgazdasági munkák bemutatója és a közösségi életünk lehetne a vonzereje a falusi turizmusnak. Bemutathatnánk az idelátogatóknak, hogyan élünk, közben sütnénk-főznénk, táncolnánk és énekelnénk. A fiataljaink nem vágnak el innen, szeretik ezt a meghitt nyugalmat, a jó levegőt –

csak kényszerből, a munkalehetőség miatt távoznak a városokba, viszont fenntartják az itteni életüket is: hétvégenként rendszeresen hazajárnak. Tudom, ha tehetnék, mindenképpen maradnának.

Sz. I.: *Ön szerint mik a község értékei?*

Sz. K.: Az emberek, akik itt élnek, és az értékrend, amit képviselnek. Fontos, hogy amit itt megtanulnak, azt továbbadják, és még fontosabb, hogy akik elmennek a faluból, visz-

zatérjenek és gazdagítsák Kékcse kincsét. Ezért kell, hogy összegyűjt-sünk mindent, és elérhetővé tegyük az utókor számára, hogy a most itt élőknek mélyre nyúló gyökereik legyenek. Ezek a gyökerek szolgálhatnak mankóként később, hogy mindig tudják, honnan származnak. Mert tiszta forrásból és csak értéket kapnak, amit továbbadhatnak, és amihez visszanyúlhatnak életük során mindig...

Sz. I.: *Mik a jövőbeni tervei?*

Sz. K.: Mindenképpen szeretnénk kiaknázni a falusi turizmusban rejlő lehetőségeket: erre szolgálna a kiskvárdai központú fesztivál is, amit említettem. A falufejlésztés továbbra is kiemelt fontosságú, ezen belül is elősoronban az oktatás, kultúra és a testi-lelki egészséges életmódra nevelés területekre koncentrálnék. Szeretnék megvalósítani egy életmód-programot, melynek során a szakemberek irányításával szórakozva tanulnák meg az emberek, hogyan tehetnének többet az egészségükért. Ide tartozik az olvasásra és művelődésre nevelés is. Itt Kékcse az emberek szívesen tanulnak, maguk igénylik a támogatott képzések szervezését; minden felnőtt lakosnak megvan a nyolc általánosa – ez Szabolcsban nagy szó. Nem töltjük haszontalanul az időt. Az álomom egy művelt, egészséges, egymást segítő közösség – és jó úton haladunk afelé, hogy az álom megvalósuljon, mert az emberek nyitottak rá.

SZABÓ IMOLA szakirányú végzettséget 2009-ben szerzett a Nyíregyházi Főiskola kommunikáció-művelődésszervező szakán. Közel egy évet dolgozott a Belső Oázis Közhasznú Alapítványnál, ahol tanfolyamok, tréningek, versenyek, kapcsolati terápia megvalósításában vett részt. 2014 januárjától dolgozik a Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Irodájában, előbb módszertani referensként, ez év nyaráról irodavezetőként látja el feladatait.

SZEKERES KATALIN Kékcse született, s azóta is a településen él. Nyíregyházi Főiskolán szerzett előbb közigazdász, majd néhány évvel később ugyanott művelődésszervező diplomát. Az elmúlt évtizedekben számos tanfolyamot végzett, többek között projektmenedzseri és mérlegképes könyvelői végzettséggel is rendelkezik. 2006 októberétől Kékcse polgármestere, egy felnőtt fiúgyermek édesanyja.

Csapatépítés Hajdú-Biharban

**LOVASNÉ
TERNAI BEÁTA**

A nemzeti értékek megismertetéséért

Beszélgetés Hajdu Beátával,
a Debreceni Értéktár titkárával

*– Egy Értéktár titkárá-
nak lenni, azt gondolom,
elégg sok feladattal jár. Mi
a munkád pontosan?*

– Nagyon örülök ennek a tiszteletteljes feladatnak. 2013 nyarán megalakult a Debreceni Értéktár Bizottság, amihez én 2013 decemberében csatlakoztam. A terület feladata a városban

fellelhető nemzeti értékek dokumentálása, összegyűjtése, rendszerezése, védelme, megőrzése és megismertetése. A települési értéktárba nemzeti érték felvételét bárki kezdeményezheti a megfelelő adatlap kitöltésével és szakmai ajánlással. Főként az ezzel járó adminisztratív feladatokat végzem, a beérkezett javaslatokat nyilvántartásba veszem, rendszerezem, közvetítem a bizottsági tagok felé, bizottsági üléseket szervezek meg, ahol elfogadásra vagy esetlegesen el-

utasításra kerülnek a javaslatok, de ez utóbbi nem jellemző. Illetve fényképes előadásokat készítek a javaslatokból, ezzel is segítve a bizottsági tagok döntését. Folyamatos kapcsolatot tartok a szakértőkkel, akik mindenféle juttatás nélkül önzetlenül segítik munkánkat szakmai ajánlások, támogató levelek írásával. Felhívásokat küldök ki, többek között kulturális intézményeknek, népművelőknek, művészettel foglalkozó személyeknek, hogy minél többen tudomást szerezzenek az értéktár megalakulásáról, és értesülhessenek a javaslattétel lehetőségéről. Kapcsolatban vagyok a megyei értéktárral is, kölcsönösen segítjük egymás munkáját, kiállításokat látogatok, ahol esetleg helyi értékek fedezhetőek fel.

– Hogyan tudod bevonni a kulturális közfoglalkoztatottakat ebbe a feladatba?

– A kulturális közfoglalkoztatottak készséggel segítik munkámat, szívesen tartanak ötletbörzéket a helyi értékekkel kapcsolatban, kutatómunkát végeznek, hogy mik kerülhetnek még be az értéktárba, mi az a kincs, amit még nem javasoltak. Segítenek a beérkező ötletekhez kitölteni a javaslattevő adatlapot, hogy minél hamarabb a bizottság elé kerülhessenek. Részt tudnak még venni a tárgyi értékek fo-

tózásában, hogy minél több anyagot tudjunk csatolni az adatlap mellé.

– Volt-e valami olyan önálló közösségfejlesztő kezdeményezések, amelyeket sikerült megvalósítani?

– Több is volt. Elsősorban létrejött egy szakmai fórum, ahol lehetőség nyílt rá, hogy megbeszélhessük a Nemzeti Művelődési Intézet által adott feladatokkal kapcsolatos problémákat, felmerülő kérdéseket. A jelenlévők több partnerszervezettől érkeztek, ezáltal megismerhették egymást, és egymás munkáját is. Csatlakozhattak egymáshoz, illetve kapcsolódhattak különböző partnerszervezetek rendezvényeihez, ezzel is színesítve a mindennapi munkavégzésüket.

A következő önállóan szervezett program az NMI Hajdú-Bihar Megyei Iroda udvarának szebbé tétele. Seprűt, lapátot és gereblyét ragadtunk és közös erővel kitisztítottuk az udvart. Virágokat ültettünk, levelet seprűnk, gazoltunk és a végére az udvart mintha kicserélték volna. Jó érzés volt, hogy mi is tehattünk valamit a szebb munkakörnyezet érdekében.

A mostanáig megvalósult utolsó rendezvény egy közös főzés volt, amit szintén az NMI udvarán tartottunk március egy hétfőjén, a szervezési feladatokat és az előkészületeket teljes komolysággal és a tanfolyamon tanult felhasználásával végeztük. Készítettünk részletes munkatervet (forgatókönyvet), költségvetési tervet, meghívókat és plakátot is. Az eseményen az egy képzési csoportban résztvevők, majd közösséggé alakuló tanulók, illetve tanáraink voltak. Jó kis multság kerekedett a baráti találkozóból, a nagy sikerre való tekintettel mindenféleképpen ismétlést tervezünk.

– A programban te koordinátori szerepet töltesz be. Hogyan tudsz összefogni 25 embert? Milyen együttműködni különböző életkorú, mentalitású munkatársakkal?

– Szerencsésnek érzem magam, mert nemre és korra való tekintet nélkül elfogadtak, és pozitívan álltak hozzám az általam koordinált kollé-

gák. Teljes közreműködésben tudunk együtt dolgozni, minden feladatot időre elvégeznek. Problémáikkal is bizalommal fordulnak hozzám, akár munkahelyi dolgról, akár magánéleti problémáiról van szó.

– *Mennyire érzed hasznosnak magad a Debreceni Művelődési Központban?*

– Próbálok mindig hasznossá tenni magam, és segíteni az itt dolgozó szakalkalmazott kollégák munkáját. Úgy érzem, hogy értékes tagja vagyok a DMK-ban dolgozók közösségének, hiszen sok felelősségteljes feladatot bízhatnak rám. Ezt mutatja a Debreceni Értéktárban betöltött szerepem is. A rendezvények előkészítésében is rendszeresen részt veszek a többi közfoglalkoztatott kollégával együtt.

BÁN BETTINA

Egy fontos láncszem: a koordinátor

Kérdések Lovasné Ternai Beáta koordinátorhoz

– *Mint koordinátornak, mi a véleményed a programról, te azért jobban belátlatsz a partnerszervezetek mindennapjaiba is.*

– Hasznosnak tartom mindkét fél oldaláról a programot. A kulturális közfoglalkoztatottak számára egy jó lehetőség visszatérni a munka világába, és sokan egy számukra ismeretlen területre kapnak betekintést. A partnerszervezetek pedig kapnak munkaerőt, a szegényes költségvetésük mellé.

– *Mik a kulturális közfoglalkoztatási programban a koordinátor feladatai?*

– A koordinátor közvetíti a kulturális közfoglalkoztatott, a partnerszervezet és a Nemzeti Művelődési Intézet megyei irodája között. Egy fontos láncszem. Az NMI által kiadott feladatokat adja át a munkásoknak, összefogja őket, megszemélyesíti az intézetet, hiszen az Intézet munkatársainak nincs sem idejük, sem lehetőségük, hogy folyamatos személyes kapcsolatban legyenek a kulturális

közfoglalkoztatottakkal. A határidők pontos betartásával begyűjti a munkával kapcsolatos dokumentumokat, koordinálja a munkát. Segítséget nyújt a szakmai feladatok megoldásához.

– *Hogyan boldogulsz a sok határidős, adminisztratív feladattal?*

– A feladatoknál a legnagyobb problémát a sokszor rövid határidő és a többször változó nyomtatványok okozzák. Egyébként pedig igyekszem naponta elvégezni az adminisztrációs feladatokat, hogy ne halmozódjanak fel. A rendszeresen elvégzendő havi feladatokat időben kiküldöm egy körlevélben az „embereimnek”, így próbálok kiküszöbölni a csúszásokat.

– *Különböző végzettségű, életkorú, érdeklődésű koordináltjaid vannak. Jelent ez valamiféle problémát a feladatok kiadásában?*

– Nem okozott problémát. Igyekeztem már a legelején egy olyan barátságos kapcsolatot kialakítani velük, hogy az esetlegesen felmerülő problémák, kérdések esetén is bátran forduljanak hozzám. Sok vallási területen dolgozó partnerem van, de velük is igyekeztem minél hamarabb megtalálni a közös hangot, úgy, hogy megismerkedtem a tevékenységeikkel, az ott dolgozó emberekkel, és alkalmazkodom hozzájuk.

– *Mennyire aktívak a kulturális közfoglalkoztatottak az NMI által kiadott feladatok tekintetében?*

– Változó az aktivitásuk, de mindenki igyekszik a legjobb tudása szerint részt venni a kulturális közfoglalkoztatási programban. A kezdeti bátortalanság után sokan rájöttek, hogy mennyi minden szunnyad bennük és az eddig ismeretlen kulturális terület berkein belül.

– *Előzetes tudásodat, élettapasztalatodat hogyan tudod alkalmazni a mostani feladatokban?*

– Végzettségem miatt az adminisztrációs feladatok nem okoztak gondot. Leginkább az emberi kapcsolatokból származó tudásomat tudtam kamatoztatni. A kereskedelemben eltöltött évek során sokféle emberrel találkoztam, így könnyen tudom kezelni a különböző habitusú kollégákat. Mindig pozitívan állok az emberekhez, ez segíti a jobb személyes kontaktus kialakulását.

– *Már kétszer is részt vettél Lakiteleken az országos koordinátori találkozón. Hallottál beszámolókat az ország több pontjáról is, értékelő előadásokat a programról. Mik azok a pozitív gyakorlatok, amelyeket megismertél?*

– A Lakiteleken eltöltött néhány nap alatt szembesültem azzal, hogy bármennyire is kis ország vagyunk, milyen sokféle, színes tájrésszel, járással, megyével rendelkezünk. És hogy az emberek is mennyire sokfélék. Ezen találkozások alkalmával mélyebb betekintést nyertünk a kultúra világába. Az értékeléseken érzékelni lehetett, hogy mennyire fontos, amit csinálunk, és hogy számítanak a munkánkra. Mivel az ország minden részéről érkeztek vezetők, koordinátorok, meg tudtuk osztani tapasztalatainkat, megbeszélni a problémás kérdéseket és sokat tanultunk egymástól. Ez jó érzéssel tölt el bennünket. A napot záró csapatépítő összejövetel már csak hab volt a tortán.

MESTERNÉ VASS MARIAN

Hermann Attila: „Kisközségekre és nem szórazottató rendezvényekre van szükség”

Hermann Attilát, a Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar megyei Irodájának módszertani referensét a megyei bábforum szervezésének munkálataiból ragadtuk ki, hogy mint volt oktatónk kifaggassuk szakmai feladatairól és a közfoglalkoztatottak közelmúltban lezárult képzéséről.

– *A Debreceni Művelődési Központ és a Nemzeti Művelődési Intézet munkájában milyen kapcsolódási pontokat látsz?*

– Tíz éve dolgozom a megyei közművelődésben, és így rálátásom van a megye 82 településére, benne a debreceni kulturális életre. Az évek alatt több közös programot valósítottunk

meg a DMK-val együtt: társrendezőként is kölcsönösen segítjük egymást. Figyelemmel kísérhetem a művelődési központ munkáját a személyes kapcsolataim révén, s mint adatközlőt, hivatalosan is, hiszen több éve a megyei kulturális statisztikát én ellenőrzöm. Jelenleg pedig a kulturális közfoglalkoztatási program során kiemelt partnerünk a DMK, hiszen a képzések nagy része ott zajlott és 32 közfoglalkoztatott dolgozik ott.

– *Mint megyei referensnek, mi a feladatod a közösségi művelődésben?*

– Segítségnyújtó szerepünk van a hajdú-bihari közművelődési szervezetek felé. Megyei felmenőrendszerű fórumok, versenyek (színhátság, báb, kórus, ének, néptánc stb.) szervezése és lebonyolítása, nemzetközi kapcsolatok (Nagyvárad, Toyama) fenntartása, programok rendezése. Helyi nagyrendezvények segítése, szervezése pl.: a Virágkarneválhoz kapcsolódó megyeszínpad.

– *Hogyan tudsz segíteni a hozzád forduló, pályakezdő közösségi munkásoknak?*

– 2003 óta szerzett tapasztalataimat szívesen megosztom a rendezvények, kiállítások előkészítésénél és lebonyolításánál, valamint felhívom a figyelmet a buktatókra, a visszatérő problémákra. Tanácsot adok az elinduláshoz.

– *Milyen tanácsokkal látnád el a leendő rendezvényszervezőket?*

– Elsősorban felhívom a figyelmüket a rendezvények közösségépítő és közösségfejlesztő szerepére. Ezután következnek az elmaradhatatlan formai követelmények, pl.: ütemterv, forgatókönyv pontos elkészítése, társrendezők bevonása, meghívók időben való elkészítése, postázása. Az információk megfelelő átadása. Mindez rugalmasságot, kreativitást és gyors problémamegoldó készséget vár el a leendő rendezvényszervezőktől.

– *A képzésen részt vettél, mint oktató. Mennyire érezted hasznosnak ezt a képzést?*

– A tanfolyam elején feltettem egy kérdés: „Ki tagja bármilyen egyesületnek, szervezetnek önkéntesen?”

– Voltak olyanok, akik nem voltak tagok sehol, nem tartoztak egy közösséghez sem. De olyan összetartó erő jött létre a résztvevők között a

tanfolyam végére, hogy mindenki elmondhatta, egy közösség aktív részesevé vált. Ezt megtartva március 21-én (részletes forgatókönyv és gazdasági terv alapján) önszerveződő képzészáró-találkozót hoztak össze a koordinátorok. A képzésnek abból a szempontból nagyon örültem, hogy egyedüli oktatóként vihettem végig a csoporttal a 46 órát, így könnyebben kialakult a bizalom a hallgatóság és az oktató között. Nem kellett minden nap ismerkedéssel kezdeni. Megismerhettem a hallgatók képességeit, személyre szabott feladatokat adhattam, s ezáltal motiválhatók voltak. A tananyag összeállítása kihívást jelentett számomra, mert nem rutinából oktattam, hanem minden napra készülni kellett, hogy a megfelelő, naprakész tudást adjam át. Jól jött számomra a képzési anyag átismétlése, a törvények felelevenítése. Voltak olyan szavak, kifejezések, amelyek újdonságot jelentettek nekem is.

– *Számodra mit nyújtott a képzés?*

– Megismerkedtem 25 szimpatikus, lelkes emberrel, akik a kultúra területén akarnak dolgozni. A tanfolyam alatt jó ötletekkel találkoztunk, közösen oldottunk meg situációs játékokat, ahol mindenki aktív partner volt. Házi feladat is volt: el kellett készíteni egy-egy miniprojektet, közösségépítő játékokat kellett hozni és bevinni a többieket. Nem vettem észre, hogy lanyhult volna a figyelem, nem láttam érdektelenséget a hallgatók arcán. Szünetekben is közös beszélgetések, ötletelgetések zajlottak, amelyek közül néhány meg is valósul. Pl: éjszakai buszjárat indítása Debrecen egyik család lakóparkjára, élményfarm egy tanyán... Másrészt pedig alapfogalmakat, definíciókat értelmeztem újra, frissítettem az adatokat. Összességében: különböző életkorú, életpaszttal rendelkező és különböző végzettségű hallgatók vettek részt a képzésen, de a kultúra területén fejlesztési ötletekkel, javaslatokkal tudtak előállni.

– *Mit gondolsz, a képzés eléri a célját? Több helyi kezdeményezés lesz ennek hatására? Az emberek sok plusz dolgot kaptak, mindenki örült, hogy új ismereteket szerezhet, de ez vajon elég ahhoz, hogy akár a közönyt, a fásultságot legyőzze?*

– Ötletekben gazdag órákat töltöttünk együtt. A közösségfejlesztést kisebb közösségekben vagy kisebb városrészekben terveztük. Kisközösségek létrehozására és nem szórakoztató rendezvényekre lenne szükség. Ebben a felgyorsult, internetes világunkban az embereknek kell alkalmat biztosítani, hogy találkozzanak, beszélgessenek és közösségi életet éljenek. Remélem, a csoportom tagjai projektötleteiket életre tudják hívni, és akkor mondható a képzés igazán sikeresnek. Én mindenesetre segítségükre leszek.

HAJDU BEÁTA

Sátrat vertünk az NMI Iroda udvarán

Bográcsos közösségfejlesztés

A Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar Megyei Irodájának udvarán sátrat vertünk, padokat, asztalokat állítottunk és kezdődhetett a közös munkával előkészített közösségfejlesztés. Március egy szép, napos hétvégéjén tartottuk a közös főzést, amelyre meghívtuk az egy képzési csoportban tanulókat és oktatóinkat.

Az érkezést követően mindenki elfogyasztotta a jól megérdemelt „fogó pálinkáját”, természetesen jó féle házi mézes ágyasból valót, majd a szervező lányok nyakukba vették a kispiacot, hogy némi levesbe valót szerezzenek.

Ezek után a résztvevők aprajánagyja zöldségpucolót ragadott korra és nemre való tekintet nélkül már kora reggel, és nagy munkába kezdünk. Néhányan a tűzifát aprították (ezzel fitogtatva férfiaságukat a jelenlévő kolléganők előtt), a többiek pedig krumplit hámoztak, zöldséget pucoltak, húst aprítottak. A srácok füstfelhőkkel jelezték, mikor lehet hozzákezdeni a bográcsgulyás főzéséhez. Időközben előkerültek a tarisznyákból a finomabbnál finomabb pogácsák, édes sütemények, rágsálni valók, és megjelentek az asztalokon a házilag készített fehér és

vörös borok is. Mondanom sem kell, a vígasság végére minden üveg szárazon maradt, ami megtette a hatását a fogyasztók körében, hiszen nagyon jó mulatság kerekedett a kis baráti összejövetelből. Előkerült a gitár is, zenével és énekszóval köszöntötték a névnaposokat.

Ahogy egyre jobb kedvre derültek a meghívottak, nagy beszélgetésekre, vicceselésekre és nem utolsó sorban magas röptű eszmecserekre került sor. A komoly beszélgetéseken kívül, szem nem maradt szárazon a kezdeti tapasztalatlanságból adódó bakik, félreértelmezett feladatok, ötletek elmesélése után.

A munkafolyamatok közepette lehetőség nyílt rá, hogy megbeszélhessük az elmúlt időszak történéseit, cselekvési tervét és megvalósulási lehetőségeit, illetve a pozitív tapasztalatokat és a nehézségeket is. A meghívott oktatók is lelkesen fogadták a kezdeményezéseinket, terveinket a jövőre vonatkozóan. Felajánlották segítségüket és szakmai tudásukat. Ezek után gondolatokat cseréltünk arról, hogy a város különböző részein hogyan lehet még több önállóan is működő közösséget létrehozni. Ebben a vámospércsi kollégák is partnerek voltak és hozzáadték az észrevételeiket a saját városukra vonatkozóan.

Az eszmecsere eredményeként több használható ötlet is született, mint például főzőtanfolyam, angol szakkör, horgoló klub, baba-mama klub létrehozása, vagy közös foglalkozások a tánc jegyében.

Bográcsgulyás, pálinka, házi borok... csak néhány hangzatos név a lehetséges hungarikumok közül, ami megtalálható volt a helyszínen. Az értékes házi specialitások kortyolgatása közben közös célul tűztük ki, hogy segítjük a Megyei és Debreceni Értéktár értékfeltáró, hagyományörző munkáját, hogy mi is minél több helyi, hazai különlegességet és kincset ismerhesünk meg.

Kijelenthetem, hogy egy kellemes napot töltöttünk együtt, még jobban összekovácsolódott a társaság, és a jövőben mindenképpen meg szeretnénk ismételni ezt a könnyed hangvételű szabadtéri programot, mert a mélyebb emberi kapcsolatok titka a rendszeres személyes találkozás.

HAJDU BEÁTA – LOVASNÉ TERNAI BEÁTA

Beszámoló a képzésről

Debrecenben közösségek születtek

„A kulturális közösség-szervezés alapjai” képzés február elején kezdődött és március közepéig tartott a Debreceni Művelődési Központban, 6 turnusban. Egy turnus 25 fővel indult. A csoportok összetétele változó életkorú, beállítottságú és végzettségű emberekből állt, ezért többféle tapasztalatot is levonhatunk a csoportokról.

Volt olyan csoport, ahol a tagok nagyon jól összekovácsolódtak, és közösséget alkotnak a mai napig, több közös programot is szerveztek már csapatépítés gyanánt. Viszont volt olyan turnus is, ahol nehezebb volt az oktatás, mert más-más érdeklődésű és habitusú emberekből tevődött össze, ezért klikkesedés alakult ki és véleményütközés is volt, de a képzés folyamán orvosolták a problémát, hiszen a képzés maga is egy közösségfejlesztő program volt.

A képzésről teljesen pozitív visszajelzéseket kaptunk a közfoglalkoztatott kollégáktól, hasznosnak ítélték, hiszen sok újdonságot tanultak, közösségfejlesztő játékokon vehettek részt, olyasmikről is hallottak, amivel lehet, hogy egyébként nem találkoztak eddigi munkájukban. Új embereket ismertek meg, fejlődött az alkalmazkodó képességük. Sokak számára nem volt egyszerű az sem, hogy felnőtként visszaujljenek az „iskola-

padba”, mégis mindenki pozitívan és lelkesedéssel állt a képzéshez.

A tanultak közül, például az úgynevezett tankatalógusnak gyakorlati haszna is van, hiszen összehozza a hasonló gondolkodású, azonos érdeklődési körű embereket, akik valószínűleg a jövőben is terveznek együttműködést munkájuk során.

A megszerzett tudás nagy segítséget nyújt a Nemzeti Művelődési Intézet által kiadott szakmai feladatok elvégzésében (például terepnapló, online szakmai beszámoló, kérdőívek kitöltése).

A résztvevők kiélhették kreativitásukat is, lehetőséget kaptak saját rendezvénytervek készítésére, esetleges megvalósítására. Remek ötletek születtek programokra (ökofarm, panelházak szelektív szemétygyűjtési rendszere, gyermekfoglalkozások, éjszakai buszjárat, rapid randi szolgáltatás, közösségfejlesztő szabadtéri főzés).

A levetített anyagok érdekesek voltak, az oktatókkal is meg voltak elégedve a résztvevők, szakmailag felkészült kollégák tartották az órákat, és próbálták élvezhetővé tenni, színesíteni előadásait gyakorlati példákkal, közösségfejlesztő játékokkal.

A képzési helyszín biztosított minden technikai feltételt az előadások sikeres megtartásához. A kisebb-nagyobb problémákat az oktatók és a képzési koordinátorok gyorsan és bravúrosan megoldották. A képzésen való részvételt a hallgatók komolyan vették, hiányzások nem voltak. Összességében elmondható, hogy nagyon hasznos volt a képzés, a mindennapi életben, illetve a munkaerőpiacon is tudják hasznosítani a résztvevők a tanultakat.

BÁN BETTINA (1988): 2013 júniusában államvizsgázott a Debreceni Református Hittudományi Egyetem tanító szakán magyar műveltségterülettel. Az iskola elvégzése után a Kulturális Közfoglalkoztatási Program révén 2013 decemberében került a Debreceni Művelődési Központba, ahol koordinátori feladatai mellett kézműves foglalkozásokon, gyermek előadásokon is asszisztál. Jövőjét ifjúsági és gyermekprogramok szervezése és tanítás területén képzei el.

HAJDU BEÁTA, LOVASNÉ TERNAI BEÁTA az első kulturális közfoglalkoztatási program közösségi koordinátorai voltak.

VASS MARIAN népművelő, marketing szakértő, jógaoktató. Tanulmányait a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán, a Budapesti Corvinus Egyetemen és a Magyar Joga Akadémián végezte. 20 éve dolgozik marketingesként. Először a média, majd a közművelődés területén. 2004-től 2013-ig a debreceni Főnix Rendezvényszervező Kft. marketing szakértője. Jelenleg szabadúszó marketing tanácsadóként és jógaoktatóként dolgozik.

„Lélek – jelenlét”

Megyei látószög. Az NMI Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Irodájának vezetője megyéje kulturális közfoglalkoztatásáról

Sosem felejttem el az első reakciót, amikor az I. Közfoglalkoztatási Program indulásakor kiderült, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Iroda 322 főt fog foglalkoztatni. Megrémültem a tudattól, hogy én most „gyár-igazgató” leszek. Mindemellett persze féltettem a frissen alakult csapatunkat is az óriásinak tűnő kihívástól.

Mint minden megyében, a partner szervezeteken keresztül közművelődési intézményekben, önkormányzatoknál és civil szervezeteknél kaptak helyet embereink. Az irodánkban magunk is foglalkoztattunk nyolc asszisztentst. Feszés tempóban folyt a munka, így túl sok időnk nem maradt az aggodalmaskodásra, hiszen az emberek felvétele igen sok szervezési és adminisztrációs feladatot jelentett. Egyszerre járt mindannyiunk agya. Folyamatosan jöttek a megoldásra váró problémák és feladatok. Hihetetlen energiák törtek fel. A program kapcsán fantasztikus embereket ismertünk meg. Szorgalmas, küzdeni akaró személyeket, akik talán nem is sejtik, hogy mennyit tanultunk tőlük. Emberséget és emberiséget, tartást és kitartást. Bizonyos helyzetekben a munka mellett időnként lélekápolást is végeztünk. Sokan ismerték meg a mi munkánkat, az intézet tevékenységét ez idő alatt: nemcsak a közfog-

lalkoztatottaink, de a partnerek is, hiszen a munkakapcsolat által nagyobb betekintés nyílt tevékenységünkre. A partnerek nagy része megtapasztalta, hogy milyen hasznos munkát végeztek számukra a közfoglalkoztatott kollégák. Partnereink között van olyan önkormányzat, ahol a kulturális közfoglalkoztatottak hatására és általuk indult el a településen az igazi kulturális és közösségi élet. Van olyan civil szervezet, ahol az egyesület projektjeiben komoly szerepet vállaltak, most pedig önálló projektet valósítanak meg. Van, aki az idej Kapunyitó-gató programban vállalt önkéntesként szerepet. Ám a legfontosabb, hogy sokuktól azért kellett idő előtt megválni, mert „igazi” munkát találtak. Van, aki már a program alatt, és van, aki a végén tudott elhelyezkedni. Külön öröm, hogy többen közülük közművelődési területen maradtak. Nehéz volt megválni tőlük, hiszen összekovácsolt bennünket a közös akarat és a közös cél. De visszajárókká váltak, és a kezdeti nehézségek ellenére bíznak önmagukban és a jövőjükben. Számítunk egymásnak és egymásra. Kölcsönös a segítség. Menet közben mi, irodai munkatársak is jobban összekovácsolódtunk.

Alig telt el néhány hónap, a program újra indul II. Kulturális Közfoglalkoztatási Program néven. A létszám

a megyében hasonló – 313 fő –, és a feladat semmivel nem egyszerűbb. De a cél a fontos, hogy a sok jó emberi tényező mellett a munkavállalók újra visszatáljanak a munkaerőpiacra, hogy bepillantást nyerhessenek egy új szakmába, és akár egy új pálya lehetősége nyíljon meg előttük. Az első hónap, a szeptember várhatóan ezúttal is a munkába állók felvételének adminisztrációjával telik, de ezután az új közfoglalkoztatott kollégák ismét komoly szakmai feladatokat kapnak a partnereinktől és foglalkoztatójuktól, a Nemzeti Művelődési Intézet-től. Jelen pillanatban 158 partnerrel állunk munkakapcsolatban, akik arra számíthatnak, hogy a program nekik is segítséget nyújt abban, hogy szakmai munkájukat gördülékenyebben végezhessék.

Immár még erősebb bennem a hit, hogy a kultúra és a művészet megváltoztathatja az emberek életét.

A kulturális közfoglalkoztatás tapasztalatai Hunyán

2013. november elsején országos kulturális közfoglalkoztatási program indult el a Nemzeti Művelődési Intézet szervezésében, melynek célja a kulturális és közösségi értékteremtés, az értékek megőrzése.

Nagyon örültem ennek a programnak, hiszen kistelepülés polgármestereként én magam is az NMI által kitűzött célokért is dolgozom településünkön. Sajnos, mint oly sok településen, 2006 óta közmunkással látjuk el a művelődési munkát. Szerencsésnek mondhatom magam, hiszen volt pedagógusként nem ismeretlen fiatalokat foglalkoztatunk. Sikerült olyan embereket bevezetni a kultúra szervezésének világába, akik aztán tovább tanulva ezen a pályán próbáltak boldogulni. Hiszem, hogyha megfelelő példát látnak maguk előtt, ők maguk is a helyi közösségi élet formálói lesznek.

Tudom, hogy a közösségi életnek falumegtartó ereje van, és nem is kevés.

Sikerült két olyan fiatalembert bevonni ebbe a programba, akik szeretik az itt élőket, és ezt nagyon fontosnak tartom. Persze a rátermettség, kezdeményezőkézség sem elhanyagolható.

Én teljes értékű munkavállalóként kezeltem őket. Velük is úgy voltam, mint a többi közmunkással. Nélkülük kevesebb lenne a falu, hiszen minde nélkül ott a kezük munkája. Jó, ha érzik, hogy fontos a munkájuk, és számítnak rájuk. Nálunk a heti megbeszélések, az ötletek számbavétele, annak

megvalósítási lehetősége elmaradhatatlan volt. Örültem, ha új értékeket fedeztek fel, biztattam, bátorítottam őket. Így valósulhatott meg a fiatalok bevonása a programokba, az idősök értékmegőrző feladatainak megismerése, annak továbbadása, így volt lehetőség a civilekkel együttműködni kézműves foglalkozások lebonyolításában, így kerülhetett sor az író-olvasó találkozóra, az ünnepségekre, kiállítások szervezésére, vers és prózamondó versenyre.

Jó volt látni a lelkesedésüket, ahogy viszonyultak az idősebb generációhoz, ahogy a gyerekekkel foglalkoztak. Úgy érzem, abban a hat hónapban teljes értékű kulturális élet folyt településünkön.

Nagyon szerettem volna, ha maradhatnak tovább. Mivel nem folytatódott a program, más munkalehetőség után néztek. Persze érthető, de remélem, hasznosítják azt a tapasztalatot, amit az együtt töltött idő alatt szereztek. Most, ha tehetik, szabadidejükben segítik munkámat.

Köszönettel tartozunk a program kitalálójának, Závogyán Magdolna főigazgató asszonynak, aki meglátta az ebben rejlő lehetőséget, és végigjárva az országot, tapasztalatokat gyűjtött a megvalósításhoz.

PETÉNYI SZILÁRDNÉ 1951-ben született Nyírkarászon. Iskoláit Nyírkarászon, Polgáron, Szarvason és Budapesten végezte. Képesítései: óvónő, tanítónő, közoktatási vezető, tanügyigazgatási szakértő. Pályáját óvónőként kezdte Budapesten. 1975-től Hunyán él és dolgozik. Először tanítónő a Hunyai Általános Iskolában, később ugyanott igazgatóhelyettes, majd ÁMK-igazgató. 2000-től általános iskola igazgató Hunya-Örménykúton, majd Békéscsabán az ILS Idegennyelvi Szakközépiskola igazgatóhelyettese. 2006-tól Hunya nagyközség polgármestere.

Sárándi értékek

Érték az, aminek múltja, gyökere van – vallja Sági Józsefné, a sárándi értéktár bizottság elnöke. A nyugdíjas pedagógus tizenhárom munkatársával végzi a helyi értékek számbavételét, gyűjtését.

– A település létszámához, a kétezer ötszáz lakoshoz képest, talán soknak tűnhet ez a szám – mondja az elnök asszony. – Mi egyúttal munkacsoportként is működünk, amelynek minden tagja hozzáértő és elkötelezett ember. Felosztottuk egymás között a feladatokat, nyolc szakterületet különítettünk el.

Gyönyörű Zsigmond, aki vőfély, természetesen ennek a területnek a hagyományait gyűjti. De van köztünk grafikus, Vincze László, akinek a kulturális örökség a szakterülete, egyetemi professzor, Bán Miklós, aki a természeti környezettel foglalkozik. Szilágyi Jánosné, helyi termelő, méhészt és sajtőkészítőt, Gönczi Zoltán mezőgazdasági szakember pedig, a génmegőrzés szakértője. Kálmán Bálint geográfus, szakterülete az agrár- és élelmiszergazdaság, a kulturális örökség, a természeti környezet és a sport. Kálmánné Szabó Katalin tanár az épített környezet, a kulturális örökség, a turizmus és a vendéglátás témakörében végez gyűjtést. Nagy Zsuzsanna tanár a sporttal, Román András építész az épített környezettel foglalkozik. Szántó József vállalkozó területe az agrár- és élelmiszergazdaság valamint az ipari és műszaki megoldások. Tagjaink közé tartozik még két kézműves is, Virágos Lajosné Kozák Anikó hímző-viseletvarró és Gyönyörűné Erdei Judit szürrátét készítő. Magam tanárként és szövöként a kulturális örökség, a turizmus és vendéglátás témakörében végzek gyűjtést. A csoport időnként

tovább bővül azokkal, akik a gyűjtés érintett területén élnek vagy munkálkodnak. Lassan dolgozunk, mert nincsenek tapasztalataink, magunk taposunk az utat. Azért nem vagyunk egyedül, a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársaitól és a múzeumoktól sok módszertani segítséget, ötletet kapunk. Az Intézet Hajdú-Bihar Megyei Irodája, például rendszeresen szervez műhelybeszélgetéseket, konferenciákat, amelyeken a térség polgármesterei, jegyzői és az értéktár bizottságok tagjai is részt vesznek. A közös gondolkodás és egymás jó gyakorlatainak megismerése előre viszi a munkát, lendületet ad. Ugyancsak sokat segít a településen három éve működő Sárándi Hagyományőrző Egyesület, amelynek több tagja dolgozik a bizottságban is.

Nem leltár...

– Feltett szándékunk – magyarázza Sági Józsefné –, hogy minden értéket összegyűjtünk. Járjuk a települést, felkeressük az embereket. Van olyan terület, ahol csak nagyon lassan és van olyan, ahol gyorsabban haladhatunk, hiszen egy-egy értéknek minősülő tárgyat, motívumot fel kell tárnunk, le kell írni, fotózni, videózni kell és felelősen dönteni arról, hogy mi az érték és mi nem az. Elvégre nem leltárt, hanem értéktárat készítünk. Az értékek tudatosításával pedig a közízlés is javítható. Természeti értékeink feltárása például egy-másfél évet vesz igénybe. A kézművesség ezzel szemben viszonylag gyorsan dokumentálható. „Kézműves nagyhatalom” vagyunk, hiszen tizenheten élnek és

Sági Józsefné. Fotó: Hermann Attila

alkotnak Sárándon: fafaragók, bőrszobos, kosárfonók, szövők, gyöngyfűzők, viseletkészítők, fazekasok és asztalosok. Településünk leghíresebb népművészeti motívuma a szürrátét, amelyet már felvettünk a helyi értéktárba, sőt ez a megyei értéktárba is bekerült. Az egyes értékeket külön kis füzetekben meg is jelenítjük, így a gyűjtés végére összeáll egy kötet. Nagyon fontos ugyanis, hogy ezeket a kincseket az emberek is megismerjék. A célunk tehát az, hogy értékeinket ne csak felmutassuk, de vissza is helyezzük a köztudatba, a hétköznapi életbe. A „visszatartás” legalább olyan fontos, mint a számbavétel, különösen mai, értékvesztett világunkban.

„Benne van a nótában”

Sáránd nem rendelkezik önálló viselettel és folklórral, de számos emberi értékkel büszkélkedhet a mesemondók, énekmondók és a már

említett kézművesek között. Az értéktár bizottság most azon munkálkodik, hogy Dankó Imre, a 94 éves ostorfonó mester életművét is felvegye az értéktárba.

– Imre bácsi harminchat ágra fonja az ostort – meséli Sági Józsefné. – Amikor megkérdezték tőle, miért éppen ennyire, azt válaszolta, hogy benne van a nótában: „Fonom az ostort, harminchat ágra”. Így aztán addig nem nyugodott, amíg ezt meg nem tanulta.

Amin még dolgozunk: a dramatikus játékok, a sárándi betlehemezés megörökítése és a régi fotók összegyűjtése. Az egykori gőzmalomnak, amely leégett és teljesen tönkrement, sajnos már csak a történetét tudjuk rekonstruálni. Szeretnénk azt is közzé tenni egy „települési könyvben” ki mihez ért, mit tud. Hiszen vannak hentesek, méhészek, sajtkészítők, akik kuriózumokat gyártanak. Külön értéknek tekintjük az íratlan törvényeket, az úgynevezett szokásrendet, amely szabályozta a közösség életét. Ezek még a régi egyházi könyvekben fellelhetők.

S ha már a nótára hivatkoztunk, említsük meg az egyetlen szólást is, amely a település nevéhez kapcsolódik: „Úgy járt, mint a sárándi asszony a gombótával.” Történt ugyanis, hogy egy sárándi asszony gombótát főzött a férjének. Ez az ugyancsak a településre jellemző térsztaétel tojásból, lisztből és sóból készül. A tésztát lereszelik, majd összeforgatják pirított szalonnával és annak a zsírával. Egy edényben az asszony az ura után vitte az ebédet, ám az jó messzire, a szántó föld túloldalán dolgozott. A feleség megkötötte a kutyát, hogy az nehogy megegye a gombótát, s az edényt ott hagyta. Az állat azonban hogy hogy nem, mégis befalta a tésztát, a gazdának csak az edény maradt. A sárándi asszony tehát jót akart, de az rosszul sült el.

Derecskei Hagymások, Bagosi Tökösök

A csúfnevek, ragadványnevek és a különböző földrajzi elnevezések ugyancsak az értéktárba kíváncsnak. A csúfneveknél persze nehézsé-

get okoz, hogy a ma is élő családokat nem sérti-e, hozzájárulnak-e ezek közléséhez.

– A ragadványnevekkel egyszerűbb a helyzet – magyarázza Sági Józsefné. – Előfordult, hogy sok Lovász nevezetű ember volt a községben. Őket különböző állandó jelzőkkel illették. Volt például Parti Lovász, mert a parton lakott, vagy Kupec Lovász, mert üzleteléssel foglalkozott. Ugyanígy megjelölték a Tóthokat (Tormás Tóth, Macskás Tóth stb.) és a szomszéd falvakat aszerint, melyik mit termesztett, miről volt híres vagy éppen hírhedt. Egy-egy összejevetelen aztán cukkolták egymást a nevek bekiabálásával. A „Rossz Baloghra” még én is emlékszem gyerekkoromból. Csak ugyan „rossz” volt, nagyon szeretett inni. Amikor például Sárándra bevették a vizet és újságírók érkeztek a faluba, hogy hírt adjanak erről, pont a Rossz Baloghot találták megkérdezni: „Na, aztán, bátyám, mit szól a szép, új vízvezetékhez? Én aztán semmit – érkezett a válasz –, mert én a vizet még a lábammal is elkerülöm!”

A földrajzi elnevezések, határ- és dülő nevek esetében a régi könyvek, térképek, egyházi és közigazgatási nyilvántartások igazíthatnak el. Én az iskolában kezdtem a kutatást, a régi naplóbejegyzések is sok mindentről árulkodnak.

De mi a helyzet a magántulajdonnal?

Az értékek gyűjtése közben számos kérdés is megfogalmazódik. Pél-

dául, hogy egy szép régi porta – ha az magántulajdonban van – bevehető-e az értéktárba? Ha igen, jár-e ez valamilyen kötelezettséggel a tulajdonosra nézve? Sárándon van egy igazi, régi, vert falu ház kitűnő állapotban, udvarán pedig a jellegzetes, kerítésbe beépített, az utcafrontra néző kukoricagóré is megtalálható. Most a házat egy idős asszony lakja. Vajon az örökösei is megtartják majd az ingatlant az eredeti állapotában? Ha pedig rossz állapotban van egy értéktárba szánt épület, de a tulajdonos nem áldoz rá, van-e forrás, esetleg pályázatból, amellyel felújítható?

Sáránd határában van egy csordakút, amely a falu legelőjének itatója volt egykor. Ma magántulajdonban van. A szép, régi gémeskút nagyobb, mint a hortobágyi. Azonban felújításra, védelemre szorulna. Felvetődik a kérdés: az értéktár bizottság hová, kihez fordulhat ebben az esetben?

Ugyanakkor születnek is újabb épített értékek: egy tájházat alakít a közösség, amelyben az értéktár gyűjteménye helyet kaphat, környezetében pedig megjelenne a klasszikus paraszti udvar a veteményes kerttel, az őshonos gyümölcsfákkal és az istállókkal.

Sági Józsefné Illyés Gyula *Anyanyelvünk* című írásának gondolatait idézte végezetül: „Vannak népek, akiknek vallása nem egyéb, mint őseik tisztelete... nyújtsuk hát magasra örökségünk szép darabjait, s aztán ne szégyelljük, végezzünk valami ünnepi szertartást, már csak gyermekeink földi üdvösségéért is. Ez a mi örökölt vallásunk.”

SÁPI JÓZSEFNÉ Sárándon született, egész életét a falu közösségének szentelte, nyugdíjazásáig pedagógusként, az utóbbi években pedig az iskola igazgatójaként dolgozott. Magyar nyelvet és irodalmat, valamint szöveget tanított a gyerekeknek. A helyi értéktár bizottság elnöke, a Sárándi Hagyományörző Egyesület tagja. Önkéntesként ma is tanít, munkájával segíti a határon túli gyermektáborokat.

R. SIMOR KATALIN újságíró, közművelődési szakember, a Nemzeti Művelődési Intézet Hajdú-Bihar megyei irodájának munkatársa.

Néptánc és közösség

40 éves a táncház Debrecenben

2014-ben ünnepli Debrecen néptáncos közössége az első táncház megrendezését a cívisvárosban. Négy évtizede Tavaszi Táncesték címmel hívták először táncba az érdeklődőket a város patinás Pódiumtermébe, ahol az Építők Hajdú Táncgyűttese és a Délibáb Népzenei Együttes szervezésében széki táncokat tanítottak, követve a két évvel korábbi budapesti példát. Az eltelt időszakban jócskán megerősödő táncmozgalom sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy 2011-ben a Táncház módszer, mint a szellemi kulturális örökség átörökítésének magyar modellje az UNESCO Legjobb megőrzési gyakorlatok regiszterébe került

Széki táncos: Juhos Márton, Kardos László 1973-as archív diáján

A fentiek jelentőségét akkor értékelhetjük igazán súlyának megfelelően, ha látjuk a negyven éves múlt mögött húzódó korábbi évtizedeket, sőt évszázadokat. Ahhoz ugyanis hogy újra divatja lehetett, s lehet ma is csodálatosan gazdag néptáncainknak, több generáció folyamatos népszerűsítő, életben tartó tevékenységére volt szükség. Erről *dr. Kardos László* néptáncutató, koreográfus két éve megjelent írásában emlékezik meg, számba véve e történet legfőbb eseményeit, meghatározó személyiségeit *A táncház éve 2012.* c. írásában. Természetesen Debrecenben is megvannak azok a mérföldkövek, személyiségek és közösségek, melyekkel leírható a táncos eseménytörténet, melyekre érdemes és szükséges is emlékeznünk. 2014-ben éppen ezért a Debreceni Művelődési Központ és a városban működő hat néptáncgyűttes közös programot állított össze az első táncház tiszteletére, folytatva a tavaly útjára indított együttműködést. A többemű projekt egyik legkiemelkedőbb eseményére az április 29-ére, a tánc világnapjára időzített egész napos rendezvény keretei között került sor: a Pódiumterem bejáratánál elhelyezett emléktábla avatását, melynek része volt az egy évvel korábban e helyen táncház-történeti előadást tartó *Halmos Bélára* való emlékezés is, Kardos László személyes hangú vetítettképes előadása követte, s a széki táncrenddel induló „összdebreceni” táncház zárta a debreceni táncünnepet a hat néptáncos közösség részvételével.

Tavaszi Táncesték: Az első debreceni táncház a Pódiumteremben
Fotó: magánarchívum

Tánc és közössége

Sokan megkérdezték már, megadva a választ is, hogy minek köszönhető ez a világot is meghódító sikertörténet, amit a magyar táncház-módszer jelent. Természetesen következik ez anyanyelvi műveltségünkől,

A Tavasz Táncesték „első fecskéi”
Fotó: magánarchívum

a magyar szerves műveltség közösségi jellegéből, melynek integráns része táncgyógyományunk is. Azt is leírták már e műveltség, s benne táncaink kiváló kutatói, hogy ez az egységes hagyomány a paraszti életrend és közösségek felbomlását, lerombolását követően az őt hordozó berendezkedés híján romlásnak, pusztulásnak indult. A magyar értelmiség legkiválóbbjai vállalták azt a feladatot, hogy anyanyelvi műveltségünk különböző területeinek „örökségeleimeit” összegyűjtsék. Az „utolsó óra” program meg-megújuló hullámainak köszönhetően gyakorlatilag a XIX. század második felétől folyamatosan zajlik az értékmentő, gyűjtő, rendszerező munka, mind a népzene, mind a népköltészet, mind a népművészet emlé-

Táncház-öröm. Fotó: magánarchívum

keire koncentrálva, s természetesen a néptánc sem maradhatott ki ebből. Ahogyan a XVIII. század végén a nemesi udvarházak zenéjét megújítja a népzenevel, az 1800-as években is a magyar nemesség emeli be tánci körébe a nép táncgyógyományát, megteremtve a körmagyart, átmentve táncainkat az utókornak. A két világháború között a Gyöngyösbokréta mozgalom vállalja ezt a missziót, óriási népszerűséget biztosítva táncainknak, sőt szokáshagyományunknak is. A Bokréta Szövetség működése idején válik nyilvánvalóvá, hogy mekkora közösségformáló erő a néptánc. Az önmagát néphatalomnak tituláló kommunista diktatúra is zászlajára tűzi a népi kultúrát, azaz a leginkább neki tetsző elemeit, s persze a hatvanas-hetvenes években nekilendülő népzene-snéptáncos, „pávás” reneszánszot már bizalmatlanul szemléli, de útját nem tudja állni a hetvenes években óriási lendülettel nekilendülő táncgyógy-mozgalomnak, a nomád nemzedék útra indulásának. Ekkor lesz egyértelmű, hogy a közösségi társadalom ideológiáját harsogó kádári propaganda saját csapdájába esett: közösségibb műfaj, mint a magyar néptánc és a néptáncot a színpadról a közösség számára lehozó táncgyógy, aligha képzelhető el...

Az aczéli 3 T-ből ugyan megtűrtként, de töretlenül nő a táncgyógy népszerűsége, s ezzel elindul a magyar társadalom alulról történő, spontán újraépítése. A rendszerváltás körüli bizonytalanság sem tudja igazán megakasztani ezt a folyamatot, a táncgyógy-mozgalom így valóban példátlan közösségteremtő erővé váltan működhet napjainkban is, bizonyítva, hogy a *hagyomány*, a *közösségi tudás*, az egyik legfontosabb erőforrása a magyar társadalom megújításának.

GYÖNGY PÉTER művelődésszervező (1961. Debrecen) Debrecenben végezte tanulmányait és szakmai pályafutása is döntően ehhez a városhoz kötődik. 25 éven át szervezte meghatározó módon az ország egyik legnagyobb egyetemének (Kossuth Lajos Tudományegyetem, később Debreceni Egyetem) kulturális életét, kezdetben a Közművelődési Titkárság munkatársaként, majd az intézmény Művelődési Irodájának vezetőjeként. 2013-tól a Debreceni Művelődési Központ kiemelt rendezvényeinek egyik szervezője. Másik fő működési területe a civil szervezeti lét, a közösségi művelődés: a Motolla Egyesület-Debrecen elnökeként több mint tíz éve a magyar hagyomány értékeinek megújító, éltető továbbadását szolgáló rendszeres, komplex családi programok, közösségi alkalmak szervezését végzi.

Emléktábla-avatás: Jantyk Zsolt,
a DMK igazgatója tartja beszédét.
Fotó: Törőcsik László

Táncház és közösségi művelődés

Ha létezik olyan stabil vonatkoztatási pontja a távolabbi és a közelmúlt magyar közművelődésének, ami változatlanul továbbvihető értéket jelent, akkor az egyik ilyen biztos pillér kétségkívül a néphagyomány, ezen belül a néptánc és a táncgyógy maga rendkívüli közösségépítő, megtartó erejével – elég, ha a *Fölszállott a páva* példátlan sikerére utalunk. Tudjuk, ez ugyanabból a még ma is csörgedező tiszta forrásból táplálkozik és nyeri szüntelenül a megújulás, újjászületés képességét, amelyből Bartók világra szóló életműve is...

Táncház-bibliográfia elérési útja a Hagyományok Háza honlapján: www.hagyomanyokhaza.hu – Médiatár – Könyvtár – Táncházarchívum dokumentumai

Az emléktábla. Fotó: Törőcsik László

Dr. Kardos László beszél az első táncházról.
Fotó Törőcsik László

Az utánpótlás a széksorok között... Fotó: Törőcsik László

...és „rendeltetési” helyén, a Pódiumterem táncparkettjén. Fotó: Törőcsik László

Kiss József tanít, akárcsak 40 évvel korábban...
Fotó: Törőcsik László

A talpalávalót a Szeredás Együttes húzta,
élen Kálmán Péter „Cucással”. Fotó: Törőcsik László

A rend, mint örökség

A kultúra, a műveltség az antropológia vagy néprajz értelmezési kereteiben – nagyon leegyszerűsített megfogalmazásban – egy adott kor szak társadalmának szellemi és anyagi értékrendje, az azt létrehozó emberi közösség szükségleteinek kielégítésére létrejött eszközrendszer. Létrehozója tehát a szükség, az igény, éltetője pedig az azt egyezményesen elfogadó közösség, mely saját létfenntartására a kultúrát létrehozta és adaptálja a változó körülményekhez. (Lásd bővebben: Magyar Néprajzi Lexikon) A természeti népek, vagy akár a természettel harmóniában élő parasztság kultúrája olyan teljes, az élet minden területére kiterjedő, örök érvényű emberi szükségleteket kielégítő eszköztár, mely évszázadok alatt kristályosodott ki, az adott közösség értékrendjének megfelelően. A testi, lelki, szellemi és érzelmi szükségletek kielégítésének módját rendkívül komplexen hordozza, miközben folyamatosan alkalmazkodnak az aktuális társadalmi és természeti kontextushoz. Az életben maradáshoz szükséges adaptáció az élővilágnak éppúgy sajátja, mint az emberi közösségeknek. Az ember azonban a természetes kiválasztódás helyett kultúrájának segítségével idomul környezetéhez, fejt ki környezetalakító tevékenységét. *„A hely, a környezet és a kor, az idő megszűkíti az ember lehetőségeit, de végső soron mégis a végtelenül sokoldalú és találékony ember játékos egyéniségétől függ, miként teszi azt elődeinek tapasztalataira, vagyis a hagyományra támaszkodva.”* (Andrásfalvy 2004a: 97.)

A hagyomány szót ma kiterjedt értelemben használjuk. Tudományos

értelemben a hagyomány *„a közösségi magatartásformák és objektivációk nem örökletes programja, a kultúra invariáns-rendszere, a kultúra grammatikája. A hagyomány jelenléte emberi közösségek létének feltétele; az élők világában egyedül emberi közösségek sajátja, amennyiben ezek élettevékenységét a genetikai kódokban rögzített programokon túl olyan szimbolizált jelrendszerek irányítják (pl. a nyelv), amelyek a megtanulás-elsajátítás folyamatában válnak a különféle típusú (szociális, etnikus) közösségek tagjainak birtokává, szervezik ezek viselkedését... A hagyomány nem egyéb tehát, mint e szimbolizált jelrendszerek összessége.* (Magyar Néprajzi Lexikon) Ennek értelmében és közös ismeretében jelen gondolatmenetben legfőképpen annak a magyar paraszti társadalomnak a műveltségéről és kultúrájáról lesz szó a továbbiakban, mely a Kárpát-medence természeti környezetéhez alkalmazkodva hordozza magán a különböző történeti korok lenyomatát, térben és időben (táji-történeti tagolódás), sőt a paraszti társadalom belső rétegzettségének megfelelően is differenciálódva.

Ha arra keresem a választ, hogy mi a legfőbb értéke a ma embere számára e kivételes műveltségnek, akkor azt egy szóval, a rend kategóriával illetném. Az életnek a közösség által elfogadott, szükség esetén ki is kényszerített, mértéket és keretet adó értékrend szabott határt és engedett szabadságot egyszerre. Szigorú rendje és módja volt az éltnek és halálnak, a születésnek és a gyásznak, az öröm és a bánat kifejezésének. Rendje a munkának és a pihenésnek. Rendje a táncnak,

a muzsikának, rendje az ünnepnek, az öltözködésnek, a viselkedésnek és a becsületnek. Rendje a hitnek és a tudásnak, szentnek és profánnak. Még a normáktól való eltérésnek is rendje volt. E rend és erkölcs szigorú mértékét a közösség támasztotta, tartotta meg, mely ennek szűrőjén keresztül engedte be az új műveltségi elemeket. Természetszerűleg következik, hogy ez az erkölcs kölcsönösen meghatározta egymást az adott népcsoporttal, a közösség tagjainak egymással ezer szálon összekapcsolódó szoros közösségével, mellyel kölcsönösen éltették egymást. Az erkölcs és közösség csorbulása, bomlása súlyos következményekkel járt.

Az a társadalom, mely művészetét, műveltségét, ízlését kialakította, mára nagyrészt megszűnt létezni. A társa-

Fejfa a magyarvalkói erődtemplom kertjében

Elhagyott ház tornáca, oszloprészlet. Türe, Kalotaszeg

dalomtudósok európai viszonylatban már nem csak a paraszti társadalmak csendes elmúlásáról, hanem egyenesen „paraszttalanításról” beszélnek.¹ Ugyanakkor ez a műveltség, művészet, életmód, mentalitás, szellemi és tárgyi kultúra – hála a kutatók és gyűjtők áldozatos munkájának – részben megörökítődött. Magyarországon a kései polgárosodásnak köszönhetően Nyugat-Európaéhoz képest kivételes gazdagságban és feldolgozottságban áll rendelkezésünkre a népművészet tárgyi és szellemi javainak gyűjteménye, melynek darabjai magukon hordozzák az őket létrehozó társadalom értékrendjét, gondolkodásmódját. Elemeikben is olyan teljességet és rendet tükröznek a népművészet darabjai, mely a 20-21. század szekularizált, elidegenedett, közösséghiányos, túlspecializálódott társadalmában ismeretlen.

A művészet mindig azt a társadalmat képezi le, melyben megszületik, szavakba nem önthető módon hordozza annak jellegzetességeit. Hisz ha az alkotás folyamatába öntött érzéseket meg lehetne fogalmazni más módon, nem lenne szükség annak művészi minőségű kifejezésére. Ahhoz, hogy a folklór (ének, zene, tánc, mese, monda, hit, szokás etc.) vagy a tárgyalkotó népművészet által hordozott esztétikai minőség megtapasztalható legyen, nem szükséges kognitív ismeret, sem annak létrehozásához különös tehetség. A legegyszerűbb formák is magukon hordozzák annak az analógiás gondolkodásnak, a mikrokozmosz-makrokozmosz képz-

teknek a teljességét, mellyel például a magyar néphit a világegyetem elemeit megfelelteti a környezetének. Hogy más folklórjelenségek köréből említsek példát: a gyermekjátékok, karikázók, körtáncok balra haladó mozgása magát a napot, annak haladását és körforgását is megtestesítik. Vagy a házbelső profán és szakrális tengely mentén való elrendezése, vagy a tér és időképzetek is e rendet és világot tükrözik. Számos példát sorolhatnánk a népszokások, a néphit, a lakáskultúra, építészet, vagy magyar paraszti kultúrához tartozó bármely témakörből, melyek mind összekapcsolódtak egymással, rendet tettek az ünnep- és hétköznapok életvitelében egyaránt. Hogy még egy példát említsék, a magyar tánc legfőbb sajátására, az improvizáció alapvető gondolatformáló jelentségére szeretném felhívni a figyelmet. Mai fogalmakkal illetve kreatív, irányítani kész, ugyanakkor szabályokhoz, körülményekhez és másokhoz alkalmazkodó (hisz „rend” és illem szerint táncoltak) személyiség kialakulását segítette elő, minden esetben az egyén saját lehetőségeihez mérten. Nem véletlen tehát, hogy a mai társadalmunkban a népművészet új közösségekre talál, vagy fordítva, teremt új közösségeket művelői köréből. „...a népművészetet kialakító igények, szükségletek tovább élnek az attól már eltávolodott nemzedékben, és ugyanezek teremtik meg a néphagyomány utóéletét, az ún. „folklorizmust” is.” (Andrásfalvy 2004a. 110.)

Egy kivételes magyar néprajzkutató, Andrásfalvy Bertalan megkérdőjelezhetetlen gondolatait szeretném idézni a népművészet és az érzelmi nevelés jelentőségéről. Az emberi élet teljességéhez hozzátartozik az érzelmek kifejezése, melyek kiélésére szolgáló művészi eszközrendszert éppúgy meg kell tanulni, mint a gondolatok kifejezésére szolgáló nyelvi jelrendszert. „Aki nem ura az érzelmek megfogalmazására, kifejezésére, megélésére szolgáló jelrendszernek, szimbólumoknak, az nem tudja kifejezni, kezelni érzelmeit, indulatait, kedélyét és lelkiállapotát, azt az érzelmek és indulatok uralják, vezetik vagy betegítik meg.” (Andrásfalvy 1995: 9) Az önkifejezés elemi szükséglete az egyénnek, hozzátartozik egészséges életéhez. Kortárs világunkban megszűnt az a közösség, sőt, a családtípus is, mely alkalmas a művészi önkifejezés eszközrendszerének továbbörökítésére, melyek gyakorlásán keresztül az egyén megtanulja kifejezni, sőt, azonosítani érzelmeit. „A mai európai kultúra számúzi az érzelmeket és mindent megtesz azért, hogy az embert ne ériék nagy érzelmi megrázkódtatások, félelmek, lelki kényelmetlen-

Faragott kapu. Nyárszó

1 Lásd bővebben a Századvég 2003. évi számaiban kibontakozó vitát és a hozzászólásokat.

2 A folklorizmus a néphagyományt, a folklórjelenségeket feltámasztó amatőr mozgalom.

Megmaradt hagyásfa az egykori legelőn, Túrony

ségek és bánatok. Konrad Lorenz így fogalmaz: Minden mély érzelem és indulat eltűnik az elpuhulás, a technológia és a farmakológia előrehaladása következtében. Ez növekvő intoleranciát okoz bármely, a legcsekélyebb kelletlenséggel szemben is. Így eltűnik az embernek az a képessége, hogy átélje az örömöket, melyek csak keserves erőfeszítéssel, akadályok leküzdésével érhető el. A fájdalom és az öröm kontrasztjának természetes hullámozása hallatlan unalom észrevétlen rezgésévé csillapodik.³⁹ (Andrásfalvy 2004a: 101.) Köztudomású, hogy az érzések elnyomása, elfojtása, ki nem élése nem csak lelki, hanem fizikai betegségeket okoz. A népművészet viszont a maga egyszerű eszközeivel bárki számára eszközt jelenthet ahhoz, hogy alkotásba öntse örömét vagy bánatát, szublimálja érzéseit és feldolgozza azokat. S teheti ezt „rendben”. Mert ismét csak az érzelmek kifejezésére szolgáló, a közösség által elfogadott eszközrendszer az, mely keretet és módot ad erre.

Erőtéljes közösségi gondolkodás jellemezte a faluközösségeket, melynek szigorú törvénye volt, hogy nem maradhatott benne magára az ember, írja Imreh István „A rendtartó székely falu” c., a középkori jobbágyközségek öngazgatásának írásban is rögzített rendtartásait feldolgozó könyvében. Merthogy a demokratikus jellegű,

földközösségben gyökeredző községi autonómia gyakorlásának is alapvető feltétele volt a közösen létrehozott rend betartása. Rendje volt a társadalmi kapcsolattatásnak és a kölcsönös segítségnyújtásnak is. A munkaerő kölcsönzés szigorú rend szerint zajlott, mely alapján fogattal, gyalog munkával segítettek ki egymást egy közösség tagjai a paraszti társasmunkák alkalmával, pontosan számon tartva, ki, kinek, mivel tartozik. Bár a kollektivizálással a társasmunkák száma jelentősen lecsökkent, a munkерő-kölcsönzés mégis tovább élt a „háztájiba” kapott földek művelésében, sőt, kiemelkedő jelentősége maradt a házépítésben a szocializmus időszakában. Rendje volt a szolidaritásnak, rendje a szegények segítésének, a bajba jutottak támogatásának, aratás, búzahordás vagy búcsújárás alkalmával. Aki a rendet nem tartotta be, annak a közösség előtt kellett számot adnia, s elszenvednie annak ítéletét.

A parasztság élete nem volt könnyű élet. Számptalan néprajzi, társada-

lomtörténeti, történelmi, szociográfiai, szépirodalmi mű írja le ennek az életmódnak a nehézségeit. De megtalálták a módját, hogyan viseljük el a ma embere számára elképzelhetetlen nehézségeket, s teremtsék meg testi és szellemi létük feltételeit a pusztai földből. Petrás Mária moldvai születésű keramikus iparművész szavait idézve „akármit nem cselekedtek... akármit nem ejtettek ki a szájukon... énekszóval és imádsággal elmesszítették a testi-lelki gondokat.” Mérehtelen tartással és szigorú erkölccsel, hihetetlen munkakultúrával éltek mindennapjaikat. Rendben. Ennek ellenére ma a paraszt szó sokszor pejoratív jelzőként került a hétköznapi magyar szóhasználatban. Pedig a magyar paraszti társadalom műveltsége, kultúrája, értékrendje, ránk hagyott öröksége ma is megkérdőjelezhetetlen, örök érvényű értékeket állít elénk.

Hivatkozott irodalom:

Andrásfalvy Bertalan (1995): *Az elvesztett teljesség*. In: (Szerk.: Tóth László) *Az elvesztett teljesség*. A 60 éves Zsolnai Vilmos köszöntése, Pécs, Kortárs 7-11. p.

Andrásfalvy Bertalan (2004a): *A népművészet és a „népismeret” haszna*. In uő: *Hagyomány és jövőndő*, Lakitelek, Antológia 97-109.p.

Andrásfalvy Bertalan (2004b): *Mit jelent a néphagyomány a jövő műveltségében?* In uő: *Hagyomány és jövőndő*, Lakitelek, Antológia 110-135.p.

Imreh István (1973): *A rendtartó székely falu. Faluközösségi határozatok a feudalizmus utolsó évszázadaiból*, Budapest, Kriterion Könyvkiadó.

KURUCZ ILDIKÓ: 1980-ban született Pécsen. A Pécsi Tudományegyetemen néprajz-, valamint művelődési és felnőttképzési menedzser szakokon végzett, mellette táncpedagógus diplomát szerez a Magyar Táncművészeti Főiskolán. Több mint tíz évig tanított néptáncot különböző művészeti iskolákban, közben a kortárs műfajokkal ismerkedik. Jelenleg a PTE Interdiszciplináris Doktori Iskolájának hallgatója. A társadalomtudományok, a művészetek és a művelődés elkötelezett híveként a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársa módszertani referensként.

3 A szerző itt saját gondolatainak alátámasztására a híres bécsi etológus, Konrad Lorenz „A civilizált emberiség nyolc halálos bűne” című könyvéből idézi az emberiség negyedik fő bűnét. Az osztrák tudós könyve több kiadásban is megjelent magyar fordításban.

Emlékezés Ungvári Mihályra

TORZSA IBOLYA

„A lombok hullnak...” – emlékezés egy barátira

Napok, sőt hetek teltek el a felkérés óta, hogy írjak Ungvári Misihez fűződő barátságomról, munkatársi kapcsolatomról és arról az időről, amit együtt tölthettem vele.

Hónapok teltek el a szomorú áprilisi nap óta, amikor a felesége felhívott és sírva mondta a telefonba: „A Misi elment.”

Az első találkozásunk közel 30 évvel ezelőtt volt, amikor én kisiskolás első osztályosként egy farsangi mulatságon cowboynak öltözve roptam a táncot a diszkós pult előtt, ahol egy fekete göndör hajú, nagy bajuszos bácsi mosolygott le ránk és szolgáltatta a zenét. Ő volt Ungvári Misi. Akkor még nem tudtam, hogy az életem egy nagyon fontos szakaszának meghatározó személye lesz. Azt hiszem elsős gimnazistaként kezdődött el a mi egy úton járásunk. A nyári kétegyházi művésztelepen kóstolhattam bele többféle képzőművészeti technikába, egy olyan táborban, amit Misi vezetett. Mindig is érdeklődtem a művészetek iránt, és nagyon jó volt tudni, hogy van valaki a közelemben, akitől lehet tanulni. Bár az én figyelmem egy idő után inkább az agyag, a fazekasság, a népművészet felé irányult. A gimnazista éveim nyarainak elengedhetetlen részévé váltak ezek a művésztelepek, ahol naphosszat alkottunk, jókat beszélgettünk, új barátságokat kötöttünk, ahol nagy szerelmek és nagy családások értek bennünket.

Frissen érettségizettként 1997-ben egy ilyen tábor után kért meg Misi, hogy legyek alapító tagja a Kőtegyáni Baráti Kör Egyesületnek. Egy olyan civil szervezetnek, amelyik megváltoztatja Kőtegyán életét. Nem is volt kérdés számomra a válasz – és akkor ott meg is pecsételődött a sorsom. Nem gondoltam volna, hogy 17 év múlva én leszek ennek az egyesületnek az elnöke. Így 1997-ben elkezdődött a mi közös munkánk, amibe csak lehetővé bevont, gyerektáborokat szerveztünk, bonyolítottunk, és aktívan részt vettünk a játékban. Én időközben kitanultam a fazekasság majdnem minden csínját-bínját, és visszakerültem a szülőfalumba. 2000 tavaszán pedig elkezdődött civil életem. Misi elindított azon az úton, ahol a közösségért tenni akarás volt az elsődleges szempont. Itt egy 10 éves együttgondolkodás, egymás mellett munkálkodás vette kezdetét. Mindent, amit most tudok a szervezésről, a pályázatok írásáról, lebonyolításáról, az elszámolásról, a közösségfejlesztésről, a művésztelepekről, azt mind-mind Neki köszönhetem. A civil szféra szellemiségét, hogy önzetlenül is lehet másért tenni, a saját szabadidőnket nem sajnálva, néha még anyagi javainkat is felhasználva egy eszme megvalósításáért. 2005-ben Misi feltette a kérdést: Lenék-e az egyesület titkára? Sok gondolkodási időt itt sem kaptam, de nem is igen kellett ezen gondolkoznom, hiszen akkor már 5 éve „nyakig benne voltam” az egyesület munkálkodásában. A vezetőség bizalmat szavazott, és egy újabb szakasz vette kezdetét – több munka, nagyobb felelősség. Mivel együtt ez azonban sokszor nem

Ungvári Mihály

is tűnt olyan nehéznek. Az évek során megtanultam félszavakból is megérteni, hogy mit szeretne mondani, hogy mire gondol, amikor a szemüvege fölött néz ki. Különleges barátság volt a miénk. Kicsit apa-lánya kapcsolat, kicsit főnök-beosztott viszony – bár azt sosem szerette, ha Főnök Úrnak szólítottam, még ha csak viccből is. Aztán 2011-ben Gyulán kezdtem el dolgozni, elköltöztem Kőtegyánból. A napi 8-10 órás munkakapcsolatot a telefon váltotta fel, ami mindig így kezdődött – „Helló, szia miújság?” – az elején a beszélgetés többnyire arról szólt leginkább, hogy ez és ez az anyag, vagy ez és ez a pályázat hol van? melyik szekrényben? melyik dossziéban? És akkor én a telefon másik végén mondtam neki, hogy mit hol talál meg. Most is hallom, ahogy mondja: „Szédületes

Ungvári Mihály beszédet mond, utódja, Torzsa Ibolya népviseletben, velük a Köröstárkányi Református Egyházközség lelkipásztora és gondnoka, és a kötegyáni lelkipásztor.

vagy, hogy még ezt is tudod”. Az elmúlt években így volt ez, lett helyettem valaki más Misi mellett, aki napi szinten ott volt, és segítette a munkában, én meg hétvégén, amikor haza mentem, illetve telefonon, e-mailben dolgoztam tovább Vele.

A tavalyi ősz már fájdalmas napokat hozott számára, egyre gyengébb lett, egyre fáradtabb lett a hangja. Az évről-évre vezetői ülés levezetése már nagyon nehezebbé esett. Gyakrabban mondogatta, ha „majd feldobom a bakkancsot” akkor is megy tovább az élet, és mennie kell az elkezdett dolgoknak is. A betegség ez év elejére kezdett eluralkodni rajta, amikor megtudtuk a végzetes kórt, ami egyre csak sorvasztotta napról-napra, azzal egy időben az én életembe egy örömhír érkezett – megtudtam, hogy kisbabát várok. Miféleképpen azt szokták mondani, ahonnan az Isten elvesz egyet, ad helyette egy másikat. Az utolsó hónapok a méltósággal elviselt betegségről szóltak volna – egy átlagembernél – de nem Misinél, aki még, ahogy ő mondta – „az úgy tejején” is – azon törte a fejét, hogyan lehetne még pénzt szerezni az egyesületnek, milyen pályázatot adjunk be... és akkor ott a betegágyán rám hagyta mindazt, amin évekig dolgo-

zott. Ígéretet tettem, hogy folytatom az elkezdett munkát és a Kötegyáni Baráti Kör Egyesület vezetését. Nélküle persze már semmi sem ugyanaz, egy nagyon nehéz örökséget kaptam. Tudtam, hogy nem kis dolgot vállalok magamra, de minden erőmmel, te-

hetséggel azon leszek, hogy megőrizzem, tovább vigyem azt a szellemiséget, amiben Misi hitt, és dolgozott. Tudom, jókat mosolyog most is a fehér bajusza alatt, és kinéz a szemüvege felett. Hallom a hangját, hogy egy-egy helyzetben mit mondana! Egyszóval, hiányzik! Hiányzik az életemből, Kötegyán életéből, a művészvilágból és azt hiszem mindenkiéből, aki valaha a barátságát magáénak tudhatta. A lombok hullnak...

BALÁZSI KÁROLY

Virrasztás útrakelt barátunkért

Volt benne valamilyen ósláv, ókeresztény mélység és titokzatosság, amit csak apokrif ikonjainak férfias szemérmességében engedett láttatni. Amiről élőszóban sosem beszélt. Akik testközelből ismerték, főképpen a konok elszántságot, a pontos tervekkel rendelkező állhatatosságot látták hallgatólag, folyton dohogó, zárkózott lényében. *Iparkodni kell, mert a biológiai óra ketyeg* – szokta mondani, mivel látott valamit, amit mi nem láttunk. Vagy nem akartunk látni. Mert végtelemül törekeny volt. Nehezebbé esett a

Tyukodi László, a Kötegyáni Egyházközség lelkipásztora avatószöveget mond, a képen a korábbiakon kívül az Egyházközség presbitere.

Ungvári Mihály felvonja a zászlót.

járás, a beszéd, unta és bosszantotta a fecsegés, mindenkinél tisztábban érezte az elillanó idő, az elmulasztott cselekvés visszahozhatatlanságát. Ha már bosszantott türelmetlensége Jantyik Zsolt dalszövegét kajánkodtuk fülébe: *Nem sietünk sehová...* mire ő fáradt mosolyát hátra hagyva távozott körünkől. Akkor még nem ilyen messzire, csak *á pontból bé pontba*, ahol másokat lázított, honi tehetlenségi nyomatékunk ürügyén. Ahogy egykor a szelmalmok sem szél íránt, hanem szél ellenében örültek.

A mediterrán harsogó színeiben pompázó, dél-franciaországi NARBONNban ismertem meg. Miután két nap alatt megnézett mindent, amit érdemes – nyüzsgő piacot, középkori katedrális, világitótornyot ostromló tengert, és persze az ottani kollégák munkáit – harmadnapra virradóra már a küszöbön toporgott, útra készen. Kifényesített cipővel, éjszét viseletben várva a búcsúzást. Időtlen művészlélkében honvágy borongott. A délszaki város fényesre koptatott utcakövei helyett a kötegyáni lápot kívánta taposni fáradt lábaival. Időhöz és helyhez nem kötött, örökkön bolyongó lénye ebben a békési faluban

gyökerezett. Ide hullott vissza, mint föl-földobott kő, utolsó átváltozása-
kor itt állította sarokba erős közösségeket terelő pásztorbotját, ami most gazdára vár.

Szentgyörgy napján kihajtáskor nagyanyám is lehet pásztor/ Mihály napján szoruláskor, az a pásztor, aki számol. Most eljött hát ideje a számadásnak. Mit hagyott hátra nekünk, mit hagyományozott a hazának?

Barátságot, fegyelmezett munkaszeretetet, minőséget, nehéz hűséget. Áll a ház, a hétköznapi művelődés temploma, amit az elmúlt évtized szívos áldozatvállalásával szentelt meg. Népfőiskola született a békési síkon. *Iskola a határon.* Már csak be kell lakni. Nem lesz könnyű nélküle, de ott van Tyukodi tiszteletes úr erős, bibliás gyülekezetével. Készen áll Torzsa Ibolya, lelkes, megbízható munkatársa, a törhetetlen energiájú Judit asszony, művésztszerei helyben és szerte a kis hazában, a hivatott és önkéntes népművelők sokasága. Kell, hogy szemmel tartsák hagyatékát faluszerte, a sarkadi járás testvérszervezeteiben, a megyei munkatársak körében, a Nemzeti Művelődési Intézet és a Lakiteleki Népfőiskola szakmai munkaközösségeiben. A vállalt, nemes ügy összetart majd, és emelni fog mindannyiunkat.

Vendégváró padok, szépen faragott kopjafák és Ungvári Mihály tekintete kíséri ezután tétova lépteinket Kötegyánban, Lakiteleken és szerte a Kárpát-hazában.

TORZSA IBOLYA a Kötegyáni Baráti Kör Egyesület elnökeként Ungvári Mihály utódja. Gyulán született, 1978-ban. Iskoláit a következő években és helyeken végezte: 1992, Általános Iskola, Kötegyán; 1997, Ady Endre Gimnázium és Postaforgalmi Szakközépiskola – érettségi, pedagógiai asszisztens; 1999, Göndöcs Benedek Szakközépiskola – fazekas; 2000, Magyar Művelődési Intézet – népi játszótér vezető, fazekas szakoktató; 2002, BRMKK – nonprofit ügyintéző; 2012, Eszterházy Károly Főiskola – informatikus-könyvtáros, iskolai könyvtáros szakirány. Munkahelyei: 1999, Göndöcs Benedek Szakközépiskola – fazekas gyakornok; 2001-2010, Kötegyáni Baráti Kör Egyesület – nonprofit ügyintéző, Községi Könyvtár – megbízott könyvtáros; 2011, Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság- Tájévezető; Körös-vidéki Vízügyi Igazgatóság – Közfoglalkoztatási és Elszámolási Osztály – adminisztrátor. Társadalmi megbízatásai: 2005, Kötegyáni Baráti Kör Egyesület titkára; 2005, Kötegyáni Református Egyházközség presbitere; 2006, Kötegyáni Református Egyházközség gondnoka; 2014, Kötegyáni Baráti Kör Egyesület elnöke.

DR. BALÁZSI KÁROLY ny. főiskolai tanár, település- és közösségfejlesztő. Sárospatakon tanítói, az ELTE-n magyar-népművelés szakos tanári oklevelet, majd egyetemi doktori (dr. univ.) fokozatot szerzett. Szakmai tanulmányúton járt Angliában, Franciaországban, Svédországban. Dolgozott művelődési központ igazgatóként Szobon, közművelődési tanszék-vezetőként a bajai Eötvös József Tanítóképző Főiskolán. Később a Comenius Tanítóképző Főiskola közművelődési, majd társadalomismereti tanszékvezető docense, egy évig főigazgató-helyettes. 1993-tól a Közösségszolgálat Alapítvány felső-magyarországi rezidense. A Sárospataki Népfőiskola újjászervezője (1988) és első, alapító elnöke. A Lakiteleki Népfőiskolai Alapítvány hálózatfejlesztési kabinetjének vezetője. Kutatási területe: művelődéstörténet, közösségi művelődés, népfőiskolák. Fontosabb művei: a Keceli Nevelési Központ funkcionális terve (1980), Település- és közösségfejlesztés (főiskolai jegyzet) 2000., A Sárospataki Népfőiskola tizenöt éve (1986-2002), Gyökerek és korszakok (népfőiskolai olvasókönyv) 2002., Népfőiskolai hagyomány (1769-2010), Lakitelek 2012., további mintegy 150 publikáció lapokban, folyóiratokban.

Emlékkonferencia-előadások Dr. Koncz Sándorról*

Koncz Gábor: Sárospatakon vagyunk, a református kollégium imatermében. Válság és váltság, 100 éve született dr. Koncz Sándor. Konferencia az életút üzeneteiről. Tisztelgés a 200 éve született dán filozófus, Kierkegaard emléke előtt is. Tisztelettel köszöntöm az imateremben jelenlévőket. És külön szeretettel köszöntöm mindazokat, akik szeretnének itt lenni, de nem tudnak, tehát az internet segítségével követhetik a mai napi eseményeket itthon és a határainkon túl. Külön szeretettel köszöntöm azokat, akik nagyon igyekeztek, de a hirtelen betegség ágyhoz kötötte őket.

Megismétlem a tegnap elmondottakat: Tisztelettel köszönjük a Nemzeti Kulturális Alap támogatását. Köszönjük a Tiszáninnen Református Egyházkerület támogatását. És természetesen külön köszönjük az alsóvadászi református gyülekezet segítségét, köszöntjük küldöttségét. Szeretettel köszöntjük mindazokat a gyülekezeteket itthon és a határainkon túl, ahol dr. Koncz Sándor szolgált. És hát, természetesen a családokat, a barátokat, a segítőkészeket, a támogatókat és mindazokat, akik a témakör iránt érdeklődve – most vagy később, majd az internet segítségével

– a www.srta.hu honlapon követnek minket.

Azt tanítjuk itt Sárospatakon a református közösségszervezőknek, hogy az istentisztelet mindig percre pontosan kezdődik. Most késtünk, a vonatok, a gépkocsik, az eső összefüggései miatt. Ebből is látszik, hogy a mai alkalom az nem istentisztelet, hanem emlékezés és előremutatás. Tegnap áhitattal kezdtük, ma kezdjük az Ó, Sion, ébredj, töltsd be küldetésed kezdetű, 397. énekünkkel. (Ének.)

(Az ének után:) Kedves barátaim! Tisztelt gyülekezetek! Ezennel innen Sárospatakról elindul egy új kezdeményezés – mostanában a temetéseken nem énekelnek, néma temetések vannak –, azt szeretnénk, hogy felénekeltek legyenek. Ahogy gyermekkoromban Alsóvadászon ezt megtanultam, elől ment a kórus, aztán végigzengett az ének a temetőkertben. Mai egyik előadónk dr. Harsányi Ádám is kitalálta ezt, és a bridszpartik mellé népdaléneklési összejöveteleket szervez. Azt mondom, indítsuk újra a gondolatot: Néma temetések? Felénekeltek életetek! Azért kezdtünk az Ó, Sion, ébredj énekkel. Biztos voltam abban, hogy akik itt jelen vannak, meg, akik követnek minket az interneten, zenge-

* A Sárospatakon 2013. november 21-22-én megrendezett *Válság és váltság... 100 éve született Dr. Koncz Sándor (1913-1983): konferencia az életút üzeneteiről... Tisztelgés a 200 éve született dán filozófus, Søren Kierkegaard (1813-1855) emléke előtt* is c. konferencia, melynek helyszíne a Sárospataki Református Kollégium Imaterme (3950 Sárospatak, Rákóczi u. 1.) volt, azzal a céllal szerveződött, hogy Dr. Koncz Sándor teológiailag, tudományosan megalapozott, „értelmes hit, cselekvő erkölcs” üzeneteit áttekinthesse, „hittel és humorral” magatartását a mára értelmezze. Az emlékkonferencia levezetője Dr. Koncz Sándor fia, Dr. Koncz Gábor volt. A konferencia hangulatának megidézésére az előadásokat bevezető és azokhoz kötődő megszólalásait dőlttel szedve felidézük (a Szerk.). Ahogy egyidejűleg is lehetséges volt, úgy az emlékkonferencia megnézhető a www.srta.hu honlapról.

ni tudják ezt az éneket... Énekeljük fel a múltaknak az üzenetét. Köszönöm szépen, hogy megpróbáltunk erre itt nyitányt adni. Remélem azt, hogy példát mutatni. Mindenesetre egy nyitóesemény – ilyen szempontból is – ez a mostani.

Tehát, köszönet, főhajtás. Külön emlétem, hogy a sárospataki Református Teológia Akadémia hallgatói, közösségszervező hallgatók képviseltetik magukat ezen a rendezvényen.

Tegnap dr. Koncz Sándor pályafutását áttekintettük az özörényi, Diósgyőr vasgyári gyermekkori kezdetektől a teológus korig, a világban való vándorlásáig és tájékozódásáig, az első világháborúig, a fogságból való hazatérésig. Aztán délután a válság és váltság közgazdasági, szociológiai, teológiai dimenzióit tekintettük át. A délelőttől hasonlóan délután is igen jeles előadókkal. Kivétel nélkül mindenki esetében nagy sikerrel.

Most visszatérünk a történeti szálhoz. Tehát folytatjuk a Koncz Sándor élettörténetére felfűzött szálát. Misszió a Tiszán innen címmel jelent meg Bojtor István nagytiszteletű úrnak remek könyve, amit lassan már azért nehéz olvasnom, mert majdnem minden mondatot aláhúztam. Ezt a könyvet nagyon sokan olvasták, nagyon sokan tisztelik. Egy nagyon-nagyon nehéz korszakot írt le benne, kitűnő stílussal, nagyon alaposan. És jöttek a meglepetések: kiderült, hogy Bojtor István nagytiszteletű úr író, regények sorát jelentette meg egymás után. Feleségével együtt, a nagytiszteletű asszonnyal együtt itt vannak közöttünk. Nagyon nagy szeretettel köszöntöm őket. Előadásának címe: Dr. Koncz Sándor és Harsányi Ilona – tehát az édesanyám – közegyházi missziója. Kérem, nagytiszteletű úr, tartsd meg előadásodat!

BOJTOR ISTVÁN

Dr. Koncz Sándor közegyházi szolgálata*

Koncz Sándor sárospataki volt, ezért bevezetőül néhány mondatot Sárospatakról, hogy nézett ki ez a kisváros 1949-53 között? Ebben a

kisvárosban mindenki mindent tudott mindenkiről. Tovább is adták a híreket, kicsit megszépítve vagy nem. De minden értelmiségi pataki büszke volt arra, hogy ő Patakon lakik. Patak a hagyományok és a jövőndölések, a jövőndölátásoknak a városa. Egyszerre konzervatív és haladó szellemű. És még annyit, hogy a sárospataki híres temetőről írott könyvben Koncz Sándor neve is olvasható. Erdélyiek így írták vagy írják a sírhantra vagy a fejfára: „Itt várja Jézusát”.

Koncz Sándor közéleti missziója. Ezt a nehéz kérdést három témakörben igyekszem összefoglalni; először mint teológiai tanár, azután mint lelkipásztor, és merem így fogalmazni – lehet, hogy újként hangzik – hogy Koncz Sándor mint teológus, de még jobb így fogalmazni, hogy a reformátor.

A teológiai tanár. Először Debrecenben hallgattam 1950 márciusában magántanári előadását a tudományegyetem teológiai fakultásán. Egy végtelenül izgalmas témában, aminek a címe, hogy: Az egyház. A lényegére ma is emlékszem, hogy Jézus Krisztus

az egyházban jelenik meg, amit hit által tudunk elfogadni. Másodjára, hogy ötünket Debrecenből eltávolítottak és Sárospatak fogadott be, itt jegyeztem Koncz Sándor előadását, aki Újszövetséges volt, de az Ószövetséget is tanította, a Genézis 4-et exegetálta és applikálta, és a mondatai belénk szivódtak egy életre. Már a Mennyben hallgathatja csupán ezeket, nem dicséretet, hanem tények. Például ilyen mondat, hogy Isten lehajol Kainhoz, és szóhoz engedi jutni, szóhoz juttatja Kaint, a gyilkost. És a lelki gondozásnak az Alfája – mondta Koncz Sándor, és akkor tanultam meg, hát tanulni kell – meghallgatni a másikat. Ez a legnehezebb feladat, hallgatni. Ezt ő magára is vonatkoztatta, mert amikor először jelentkeztem nála kollokviumra és vártam, hogy előveszi a témát, az első kérdése az volt, hogy a szüleid, testvéreid, a lelkiállapotod, családi helyzeted, a terveid, anyagi gondjaid. És ez ugye mindnyájunkat szíven ütött, mert másokat is megkérdezett kollokvium előtt. És van-e már olyan valaki, akivel úgy képzeled, hogy együtt járod majd végig az élet útját? Azután rátértünk a tárgyra, és mint

* A szöveg a konferencián elhangzott szabadelőadás internetről leírt változata.

diák, úgy emlékszem vissza, hogy amikor kijöttünk az órájáról vagy a vizsgájáról, felüdvölve jöttem ki, hogy van egy professzor, aki az én életemmel és sorsommal is törődik. Aztán rádöbbentem arra, hogy nem csak az én sorsommal, hanem minden diákot végigkérdezett. Ez volt Koncz Sándor közéleti missziója. Az ő javaslatára ült össze, Sárospatakon először, a református evangélisták munkaközössége. És nehéz kérdésekkel vívódott akkor a Teológia. Például ilyenekkel is, hogy tanítsunk-e német nyelvet, vagy ne, mert Németország az egy fasiszta állam, és hát mi nem akarunk ehhez csatlakozni. Hát Koncz Sándor megoldotta a nagy kérdést, nem tudom, hány órás vita után, hogy „Kedves kollégák, hát tanítsunk keletnémet nyelvet, és el van intézve a kérdés”. Úgyhogy itt keletnémet nyelvet tanultunk a sárospataki teológián. Ez még nagyon fontos, ami itt elhangzott, hivatkozom Benke Györgyre, Mátyás professzort idézte, Újszászi professzor urat idézte, Nagy Barnát idézte, akik azt vallották, hogy a Teológia az ige teológiája legyen. A Teológia az az intézmény, ahol az Isten által elhívott fiatalokat a Krisztusban való hitben megerősítjük, és utána a tudományban és a mindennapi életre felkészítjük. És kiküldjük őket az élő vagy halott vagy haldokló gyülekezetbe, egy olyan világba, ahol mindenki ellene van az Evangéliumnak, egy agnosztikus, marxista világba. Ez a missziói területe a teológusoknak. Amint hallottuk tegnap többször is, a Teológiát az állam kérésére, az egyházkormányzat javaslatára 1951 nyarán megszüntették. A hivatalos egyházkormányzat nagyon örült a Teológia megszüntetésének, mert ezzel megújítjuk az egyházat, vagy tovább újítjuk az egyházat. Továbbá, ha Patakon és Pápán megszűnik a Teológia, akkor még gazdaságilag is jobban tudunk takarékoskodni. Ez egy nagyszerű dolog, ez így volt beállítva. A tanárok ezt nem így fogadták – a diákok sem –, a tanárok ilyeneket mondtak, hogy olyanok vagyunk, mint egy partra vetett hal. Utaztak, mentek, Koncz Sándor is, Miskolcra, Budapestre, egyházi és állami illetékesekhez, hogy megmentésük a Teológiát. És parázs vitát folytatott Péter János püspökkel, aki később

külgügyminiszter lett. A Teológiát nem lehetett megmenteni. A pataki teológusok már Debrecenbe elmentek, de amikor hallották, hogy az egyházkerület ragaszkodik a Teológiájához, visszajöttek. És ebben a kemény szituációban reggelenként Koncz Sándor tartotta az áhítatokat a diákok számára. És mint a gazdasági választmány elnöke, hozzáfogott a teológia fölszámolásához. Amikor megtudta, hogy 1951. október 5-én házasságot kötöttem, megkérdezte, hogy van-e ágyam meg szekrényem. Gyakorlati ember voltam, mondom, ágyunk az nincsen. Hát szekrény sincs természetesen, asztal sincsen. Hát, nem baj, most ürítjük ki a teológiai szobákat. Egy ágyat, szekrényt és asztalt kaptunk tőle. Még egyet. Egy év belföldi ösztöndíjat kaptam, ami ötévi sárospataki segédlelkészi szolgálatra nyúlt. És nem tudtam, hogy hogy vegyem, de megtiszteltetés. Olyan nehéz volt azért ezt elfogadni. Harsányi Ilonát, Koncz Sándornét, aki időnként bejárt a parókiára, és mondta, hogy ő harmóniumon szeretne gyakorolni, és esetleg segítsék az egyházzenei fölkesztésében, segítettem. Koncz Sándor mint teológiai tanár, néhány pillanat volt róla.

Koncz Sándor a lelkipásztor. 1953. január 1-jétől került vagy nevezték ki vagy választották Alsóvadászon lelkipásztornak. Ha fiatalok vannak itt, vagy akik nem ismerik már a múltat, azoknak említem, hogy a lelkipásztorváltást, azt nem a gyülekezet döntötte el, hanem azt az állam döntötte el, és Koncz Sándorról úgy döntött, hogy mehetsz Alsóvadászra. De fontos megjegyezni az előzményeket. Azt, hogy 1951-ben Miskolcra hívták, a szülővárosába a diósgyőri gyülekezetbe. 1955-ben Miskolcra hívták újra lelkipásztornak, gyülekezetbe, a szülőföldjére. És az állam és az egyház drasztikusan elvágták. Azt is tudni illik, hogy amikor 1957-ben visszaállították a Tiszáninneri egyházkerületet, az egész kerület lelkipásztorai olyan egységesen állottak Koncz Sándor mellett, hogy püspöknek óhajtuk megválasztani, talán azóta sem volt ilyen egységes az egyházmegye. Az állam mondta, hogy nem. 1964-ben újra melléálltunk, hogy mi püspöknek

szeretnénk őt. A válasz, hogy nem. És még volt egy lehetőség, az utolsó lehetőség 1977-ben, akkor még teológusokkal, illetve lelkipásztor testvérekkel Budapestre utaztunk, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökéhez. Hát, ott nagyon röviden elintézték bennünket. Nem engedték, hogy Koncz Sándor püspök lehessen. Ennek dokumentumai vannak. Ha valaki megnézi, akkor látja, hogy a göncruszkai gyülekezetnél kinyomtatták, azzal a reménységgel, hogy Koncz Sándor lesz a püspök. Alsóvadászon a beiktatására a püspök és az esperes tünnetőleg távol maradt. A dobszai Tóth Lajos lelkész iktatta be. Nagyon sok lelkipásztor megjelent a beiktatásán. Látták az elhanyagolt parókiát, a falról leszakadt vakolatot, a romladozó műemlék épületet, és közvetlenül az épület előtt az alsóvadászi termelőszövetkezet birkanyájának hatalmas trágyadombja bűzlött. A lelkipásztorok ezután csak annyit mondtak, hogy „Koncz Sándor, hát téged megdöglenni küldtek ide”. Bocsánat, idézem: „Téged megdöglenni küldtek ide, Koncz Sándor”. Bocsánat a rokonságtól, a jelenlévőktől, történelmet idézek. Nem döglött bele. Látogatta a gyülekezetet, megszerette a gyülekezetet, és nagytiszteletű úrnak szólította. A fejkendős asszonyok bejártak a parókiára. A kérges tenyerű paraszttokkal éppen úgy beszélt, mint a tudósokkal. Úgy képzeltek, hogy Koncz Sándort lelakolt börtönbe zárják Alsóvadászon, ahol majd eltemeti a feledésnek meg a falunak a pora. És ehelyett az alsóvadászi parókia missziói centrum lett. Tény. Elment a híre Koncz Sándornak, és jöttek és zarándokoltunk Alsóvadászra. Most látom, amikor néha az íróasztal mellett ülök mint nyugalmazott lelkipásztor, hogy, ha jön valaki, nagyon zavar. És most döbbenek rá, hogy hányszor bárki elment, vagy mi is elmentünk Alsóvadászra Koncz Sándorhoz. Tanácsot kérni, vagy picit, rövid örömeinket és hosszú bánatunkat elmondani. Akkor Harsányi Ilona és Koncz Sándor abbahagyott minden munkát. Szinte kitüntetésnek vették, hogy meglátogattuk őket. Meghallgatott bennünket, tanácsolt nekünk. Föl sem vetődött egy olyan gondolat – érti, aki érti, nem érti, aki nem érti –, hogy valami Koncz Sándor baráti

kör alakuljon ki. Nem. Egy testvérhez, lelki atyánkhoz jártunk oda, szükségünk volt rá. És hálát adtunk az Úrnak, hogy őt adta. Nem csak otthon ült, hanem levelezett Magyarországgal, Németországgal, Amerikával, Afrikával is levelezett. Nem tudom, még abban az időben, hogy melyik püspök vagy lelkipásztor tette ezt meg. Afrikában Schweitzer Alberrtel, a Nobel-díjas misszionáriussal. Nem csak levelezett, hanem hívogatott. Sokakat hívogatott szolgálni, ígét hirdetni. Niemöller német hitvallót, aki Amerikában is egy kiváló, elismert professzor volt, és másokat. Természetesen nem engedték meg. Amikor 1956-ban volt Galyatetőn az Egyházak Világtanácsának bizottsági gyűlése, ő azt mondta, hogy úgy örülne, ha az egyház őt is kiküldené, beszél angol nyelven, meg keletnémet nyelven. Természetesen erről szó sem lehetett. Hívott meg előadókat, azokat sem engedték. A nagyokat se. Nem tudom, itt van-e még Szabó Dániel. Őt is meghívta. Abban az időben ez egy külön csoda volt: Szabó Dánielt kicsapták a Teológiáról, mert odaállt mellé, hitvallást tettek lelkipásztorok. Egy deklasszált ember volt. És ő meghívja. Természetesen nem lehetett. Miután látta az egyházkormányzat és az állami hatóság is, hogy teológiaiilag, politikailag – elvileg – nem tudnak elbánni Koncz Sándorral, olyan vasérvei, vaslogikája és olyan tényei vannak, amelyek megcáfolhatatlanok. Ezért maradt a második lehetőség, fegyelmet indítani ellene. Fegyelmet indítottak ellene, parancsszóra. Nagyon szeretjük az öreg Farkas Elek esperes urat, ő elment Debrecenbe a püspökhöz, a püspök leszidta, hogy már megint mi van Abaújban. Ő mondta, hogy megyek haza, és rendet csinállok. Behívatott bennünket és mondta, fiaim, nem tudok rajtatok segíteni. Kiadták neki, hogy Koncz Sándor ellen fegyelmet kell indítani, mert ilyet mondott egy konferencián, hogy „Hát, itt mellébeszélések voltak, szelíd füllentések voltak – idézet –, és ocsmány hazugságok voltak. Nehéz témák, amit beszéltek. De hát, ez úgy történt, hogy átbeszéltek az átbeszélést.” Ez benne volt az ő jelentésében a konferencia után. Megindult ellene az eljárás. Őt bocsánatkérésre köte-

lezték, bocsánatot kért mindenkitől, akit megbántott, de amit mondott, azt nem vonta vissza. És még hozzátette, hogy „Kedves egyházkormányzat, szeretném tudni, hogy most fegyelmi eljárás lesz majd ellenem, vagy kegyelmi eljárás. Tessenek eldönteni!” Szerette a szójátékokat. Fegyelmi vagy kegyelmi. Nehezebb eset volt 1963-ban, 64-ben, amikor Benkő György esperes úr – miután ezek tények és olvashatóak, kérem szépen, láthatók – fegyelmet indított ellene, az állam- és egyházellenes Koncz Sándor ellen, mert akkor abban az időben állam és egyház eléggé összefüggött egymással. Az esperes körbejárta az abaúji egyházmegyét, és azt mondta, hogy minden lelkipásztort maga mellé állít, és mindenkit Koncz Sándorral szembe. És az egyházmegyei jogtanácsosnak – akinek a neve dr. Kormány Károly, és úgy történt, hogy a felesége pedig a nőtestvérem volt – átadta a feljelentést ezzel a mondattal, hogy „Konczot pedig ki kell nyírni”. Bocsánat a szóhasználatért, ez így történt. „Konczot ki kell nyírni”. A jogász keresztyén ember volt – és az ügyvédek azok, még Darányi Lajostól tanultam, ha azt mondják, hogy kedves ügyfelem, megnyertük a pert, az ügyfél azt kell mondja, hogy akkor kérem, meg kell fellebbezni –, Kormány Károly is azt mondta, hogy „Konczot ki fogjuk nyírni”. Átnézte az iratokat, és azt mondta, hogy „De vannak itt azért olyan dolgok, állam- és vallásellenesek, amik nem egészen világosak, és Koncz egy nehéz eset, ennek neki kell menni keményen. Kérjük meg Koncz Sándort, hogy fejtse ki, hogy értette ezeket a részeket és mondatokat.” Koncz Sándor kifejtette, hogy értette ezeket a mondatokat, és a választott egyházmegyei jogász azt mondta, hogy sajnos ennek alapján nem tudok fegyelmet indítani ellene. Az esperes nem nyugodott, átadta a zempléni bíróságnak, a zempléni bíróság után átadta a hevesi bíróságnak. És volt egy békepap – ha szabad beszélni róla – Dabóczy István, a Borsod megyei Bíróság elnöke, egy kicsikét büszkén mondta, hogy a Koncz Sándor ügyét én fejeztem be, én mondtam, hogy vége, be kell fejezni. Hát ez volt a fegyelmi. Koncz Sándor mint lelkipásztor.

Végül a reformer Koncz Sándor-nak a teológiája. Emlékeztetek arra – főleg a fiatalokat, ha még nem halották volna, de remélem, hogy igen –, hogy a kommunizmus idején háromféle módban élt az egyház. Voltak a hagyományos keresztyének, engedték a 60 éves néniket, menjenek temp-lomba, aztán kész. Ez a hagyományos történelmi egyház. Másik a hitvalló egyház, akik azt mondták, hogy azért az egyház dolga nem az, hogy kiszolgálja az államot, hanem mit mond az Úr. Istennek kell inkább engedni, mint embereknek. És volt a békepap-ság – erről cikkek jelentek meg '90 után, és írások, egyebek –, akik azt mondták, hogy csak úgy tudjuk meg-menti az egyházat, ha feladjuk lelki és anyagi értékeinket. Ha kicsik leszünk, akkor nem bántanak bennünket. És Magyarországon a mi időnkben is hangzott el egy ilyen mondat, hogy tanuljuk meg kicsik lenni. Koncz Sándor nem tanult meg kicsi lenni. Ő vallotta a Krisztust. Két irányzat volt a kelet-európai államokban; egy állammal lojalitásos irányzat és egy hitvalló irányzat. Koncz Sándor teológiáját négy pontban próbálom összefoglalni. Először is – ezek súlyos mondatok voltak abban az időben – a kommunizmust és a szocializmust egy megtörtént faktumként fogadjuk el. Idáig ez remek, de még hozzátett két szót: ami mulandó. Ez, hogy ami mulandó, ezt nem lehetett mondani a kommunizmusnak. Akik foglalkoztak a marxizmussal, tanulták, tudták, hogy a kommunizmus a filozófiák csúcsa, ezen túl nincs semmi, és a kommunizmus az nem mulandó. Ez államellenes kijelentés. De neki ez volt a teológiája, le is írta. A kommunizmust elfogadjuk, Istentől rendelt, ami mulandó. A második lényeges pontja, ami jellemezte, hogy az egyházi vezetőséget az állam választja ki, és nem a gyülekezetek választják, és ezzel kárt okoznak és megszegyenítik az Úr Jézus Krisztust. A harmadik lényeges mondanivalója, hogy – ezt én nem tudtam, csak öt év múlva döbbsentem rá – a kommunizmus sem egy fix eszme, hanem állandóan mozgó eszme, ami változott. Csak példának mondom, Rajk László az kommunista volt, Rajk László amerikai kém volt – meg is ölték, aztán

elnézést az egészért, ő egy becsületes komcsi, kiásták és ünnepelték. Szóval ez egy mozgó irányzat volt. És Koncz Sándornak az volt a kritikája, az állam úgy csinálja meg a marxizmust, ahogy akarja, de itt az a baj, hogy az egyház egy hamis exegézissel, egy hamis történetfilozófiát készített magának, és ahogy változnak a kommunizmus irányzatai, az egyház is úgy simul és alakul hozzá. És ez az evangéliumnak a megszegyenyítése. És a negyedik tétele pedig az volt – vagy időszerű ma, vagy nem, nem tudom –, hogy teológiai és missziói korrekcióra van szükségünk.

Befejezésül még néhány mondat. Koncz Sándor egy fénylő csillag volt. Ezt nem érzelmesen mondom, hanem reálisan mondom. Az ellenségei próbálták befeketíteni. Hogy lehet befeketíteni és megcsúfolni? Ezt írta le Koncz Sándor, őt idézem, és megfigyelhetik, hogy minden szónak súlya van: „az alsóvadász – tehát nem felsővadász, kérem, mert erről volt szó, hogy őt csak Alsóvadászra tették, nem is Felsővadászra – az alsóvadász deklasszált – nem tudom, hogy ki deklasszálta, de hivatalosan ez volt a vélemény, hogy deklasszált – lelkipásztor nem Kirkegaard tudósa, hanem egy falusi lelkész, kitergette a saját sérelmeit.” Az ellenség ezt mondta róla. Ezzel szemben azonban van egy-két tény, ami tény. Az egyik az a tény, hogy őt valamikor Budapestre hívta meg Kádár Imre színházigazgató, író, aki a kommunizmus ellen írt cikket, aztán átváltott, a marxizmust tanította, olvasta a Marx könyvét órán, és semmi mást nem mondott, ő mint főegyházi megbízott, és Fekete Sándor mint főegyházi megbízott hívták Koncz Sándort Budapestre, hogyha te írsz egy cikket Sárospatak bűneiről, előtted a karrier. És te teológiai tanár lehetsz, püspök lehetsz, és a zsinat elnöke lehetsz. Írd meg. Ez tény. Ha Koncz Sándor mindenáron püspök akart volna lenni, testvérek, megírta volna. Más is megírta. Nem írta meg. Sajnálom, Gábor, nem lett püspök az édesapád. Ne szégyellj így se! Fénylő csillag volt. Olyan fénylő csillag, aki a sötétségben tapogatózóknak utat mutatott, a bizonytalanokat megerősítette, a félenkeket megbátorította,

és a céltalanoknak célt adott. A miszsiója volt nekünk a fontos. Amit cselekedett. Hogy legyetek bátrak, és az Isten igéje az örökkévaló.

Legutoljára halála előtt néhány héttel ültem a levéltárban, valamit kerestem, ő volt már az igazgató. Én nem tudtam dolgozni, mert mondta, mondta, értékelte a múltat, a jelent és a jövőt. És amikor befejezte, eszembe jutott az az ige, ami itt tegnap elhangzott. És én ezzel fejezem be. A teológia folyosóján a tanári szoba fölött ott volt ez az ige, Zsidókhöz írott levél 13. rész 7. verse: „Emlékezzetek meg a ti előjáróitokról, akik hirdették nektek az Isten igéjét, és kövessétek hitüket!” És ez az ige így folytatódik – és ez az utolsó mondatom – „Mert Jézus Krisztus tegnap, ma és örökké ugyanaz.” Isten áldjon meg benneteket!

Koncz Gábor: *Konferenciánk második napján Bojtor István nagytiszteletű urat, történészt, író hallottuk. Lebilincselő előadást tartott, a személyes élményeket és a történeti kutatásokat kapcsolta össze. Nagyon szépen köszönöm az összefoglalót, hogy apám nem lett püspök, de fénylik, mint a csillag. Köszönjük szépen.*

Dienes Dénes – édesapám utódja – professzor úr, miként a csillagok jelentetett meg egy kötetet Koncz Sándorról, Az igazak pedig fénylenek, miként a csillagok bibliai igével. Akik az interneten követnek minket, azok kedvéért ismét mondom, hogy kommentárok is vannak ezen a konferencián. Bojtor nagytiszteletű úr előadásához néhány adalékot hozzáteszek. Az ő emlékei szerint Koncz Sándor azt mondta, hogy a német nyelvet tilos tanítani, tanítsuk akkor a keletnémet nyelvet. Itt Sárospatakon azt javasolta, hogy legyen orosz internátus. És a hatóságok azt mondták, hogy gúnyolódik. Azt mondta, ahogy gúnyolódok, a két világháború között Harsányi Istvánnal és másokkal, Újszászi Kálmánnal nagy Dosztojevszkij kultusznak örvendtünk. Itt a teológusok olvasták Tolsztojt, Csehovot és így tovább.

Alsóvadász. Alsóvadászról tanulmányok, regények, anekdoták, gyönyörűségek sorozatát lehet mondani. Én ott nagyon boldog gyerek voltam.

Dr. Koncz Gábor

Most jelent meg a Zempléni Múzsában Koncz Sándornak az 1982-ben Budapesten elmondott előadása. Felvillantások Alsóvadásról. Remélem, hogy a mai résztvevőknek is maradt ebből a Zempléni Múzsza számból. Itt a szünetben majd elérhető a támogatók jóvoltából. A beiktatásáról külön megjelent korábban egy szociográfia ilyen címmel, hogy Két szekér egy vendéggel jött meg. Vadásról két szekér ment a szikszói állomásra, a beiktatásra várt vendégeért, akik valahogy elnézték a naptárt, és nem érkeztek meg. Úgyhogy két szekér egy vendéggel jött meg.

Az ítélet. Azt mondta az akkori püspök, hogy arra ítélünk, hogy falun légy pap. Erre ő azt mondta, hogy „Püspök úr, hát ez a legnagyobb kitiün-tetés Alsóvadászon szolgálni.” És így tovább. Hajnalban kapált, olvasott, foglalkozott a gyülekezettel. És hát még sok-sok mindent lehetne és tudnánk erről mesélni, de hát erre a leghivatottabb természetesen Dienes Dénes professzor úr, a Sárospataki Református Kollégium tudományos gyűjteményeinek igazgatója. Dr. Koncz Sándor, a mindennapi igehirdető címmel tart előadást.

DIENES DÉNES

Dr. Koncz Sándor,
a mindennapi igehirdető*

Dienes Dénes: Igen tisztelt konferencia! Kedves család! Néhány előzetes megjegyzést hadd tegyek az előadásom előtt. Először is megjegyzem, hogy igen könnyű helyzetben vagyok, mert Bojtor István és Koncz Gábor már majdnem mindent elmondott, amit én akartam mondani. De csak kitöltöm ezt a nekem szánt időt, hogyha hozzájárulnak. Másrészt szeretném idézni azt, ami tegnap hangzott el, és amit Koncz Sándor írt a Szabó Zoltánról alkotott munkája bevezetőjeként. Hogy tudniillik előadásom szubjektív lesz, de ez semmit nem változtat az objektív valóságon.

Az tehát a feladatom, hogy arról beszéljek, amit ez a cím magába sűrít, *Koncz Sándor, a mindennapi igehirdető*. Ha ezen azt értjük – és én azt értetem – hogy Alsóvadászon miként volt ő igehirdető, akkor föltétlenül meg kell azt jegyeznünk, hogy nem gyülekezeti lelkipásztornak készült. Vagy úgy is fogalmazhatnék – talán így autentikusabb – hogy nem gyülekezeti lelkipásztornak készítették. Tanulmányainak egy határozott pontján, amikor egyértelműen kiderült az ő különleges képessége, felkészültsége, tehetsége, a tanárai és azok, akik bábáskodtak az ő pályája kezdetén, egyértelműen valamilyen közegyházi szolgálatra szánták őt. Hosszabb távon nyilvánvalóan itt Sárospatakon már az körvonalazódott, amikor szervezték az ő külföldi tanulmányútjait, hogy majd a katedra vár rá, hiszen igen alkalmas a teológiai tanárságra. Ez hamar kiderült róla. Nem gyülekezeti igehirdetőnek készült tehát, annak ellenére, hogy rendszeresen prédikált a különféle közegyházi beosztásaiban, vagy azokban a helyzetekben, ahova éppen – és igen sokrétű volt ez – az anyaszentegyház őt állította. Lehetne tehát elemezni az írásban fennmaradt igehirdetéseit. Én mégsem ezt teszem, hanem alsóvadászi lelkipásztorként igyekszem értelmezni azt, amit ő gyakorlati igehirdetésként megvalósított.

Tényleg komolyan mondtam, hogy sok minden elhangzott már, amit el akartam mondani. Bojtor nagytiszteletű úr is és Koncz Gábor is utalt az alsóvadászi körülményekre, mégis egy kicsit ezt részletesebben körül kell írnom. Ő, amikor megérkezett Alsóvadászra, először helyettes lelkipásztorként, aztán pedig megválasztott és beiktatott lelkipásztorként, az első feladatai között feltérképezte a gyülekezetet. Egyrészt voltak már nyilvánvalóan – tegnap elhangzott az életrajzában – bizonyos falusi tapasztalatai, gyermekkori tapasztalatai, de Sárospatakon megtanulta falusze-minaristaként, hogy nagyon fontos a gyülekezetismeret, a gyülekezetrajz. Nagyon alaposan tanulmányozta a gyülekezetet, annak múltját is, és annak a szociográfiai valóságát is és a szociológiai helyzetét is. Ezt egyébként le is írta. Tehát a pataki falusze-mináriumi háttérrel közelített a gyülekezetismerethez. És ez volt az alapállása – hiszen ő sohasem spontán cselekedett, hanem mindent tervszerűen tett –, amikor eltervezte az alsóvadászi lelkipásztorságát és abban az igehirdetői helyzetét, igehirdetői szerepét. Alapvetően meg kell, hogy állapítsam, amit 1995-ben, „Az Isten országa kincs” c. szerény kötetben – melyben néhány Alsóvadászon fellelt prédikációját tettem közzé –, annak előszavában már megjegyeztem – a Teológiai Akadémia sorozatának első kiadványaként –, hogy a fő jellemző vonás az ő és a gyülekezet kapcsolatában, Koncz Sándornak a gyülekezet-hez való viszonyában, hogy a gyülekezetét ismerte, és a gyülekezetét szerette. És ez mind a kettő egyformán hangsúlyos és együtt hangsúlyos ez a két szempont. Gyülekezetét ismerte, és a gyülekezetét szerette. Gyülekezetét ismerte, annak minden problémájával együtt, annak minden hibájával együtt, és minden nyomorúságával együtt. Jól ismerte; tehát alaposan és elfogulatlanul ismerte. És ezt a gyülekezetet szerette az erényeivel együtt, a hibáival együtt, a sikereivel együtt és a nyomorúságaival együtt. Persze, azokban az időkben – az ‘50-es években vagyunk –, ahogy illusztrálta már a nagytiszteletű úr, inkább a nyomo-

rúságok voltak hangsúlyosak, amikor ő megérkezett. Erről muszáj néhány vonásban beszélnem.

Az alsóvadászi gyülekezet egy igen gazdag múltú gyülekezet volt, és gazdag gyülekezet volt, több mint 300 hold földje volt, ezért nagyon gazdagon tudta javadalmazni a lelkipásztort, a tanítóit. És 60 hold föld javadalma volt Makay Kálmán lelkipásztornak. Jellemző a helyzetre és a rendszer ellentmondásosságára, hogy ez a gyülekezet tulajdona volt, amit természetesen államosítottak. Tudjuk, hogy kvázi felajánlották a földeket a presbitériumok, ugye a meghagyott földeket, először 100 holdig csökkentették ezt a tulajdont, azután ezt is föl kellett ajánlani, fölajánlották a gyülekezetek, ennek ellenére Makay Kálmánt kulákká nyilvánították. Tet-szenek érteni az ellentmondást? Tehát a gyülekezet földje volt az ő javadalma. Erről külön lehetne sokat beszélni, hogy a református egyházunk milyen elmaradott volt sok tekintetben: nem készpénz javadalmat biztosított a lelkipásztornak – még ugye a háború előtt –, hanem földjavadalmat. De ez egy másik kérdés. Ezeket a földeket elvették, ennek ellenére a lelkipásztort kulákká nyilvánítják, mert volt 60 hold földje, ami nem is az övé volt. Hogyha mélyen belegondolunk, akkor nem is tudunk logikus kiutat találni ebből a helyzetből. Miután kulákká nyilvánították, de a téesz kisajátította az egyházi földeket, kisajátította a magtárt is, ami a parókia udvarán volt.

* A szöveg a konferencián elhangzott szabadelőadás internetről leírt változata.

És ahogy nagytiszteletű úr jelezte, beköltöztették oda a juhászatot. Most itt megjegyzem, mert arról is volt szó itt tegnap, hogy kicsit humorosan is szabad beszélni. Hosszú-hosszú küzdelem árán sikerült a juhokat onnan el távolítani úgy, hogy egy gazdasági tanulmányt írt arról Koncz Sándor, hogy mennyi tejet vesztenek a juhok, míg a legelőről behajtják a parókia udvarára. Ellenben, ha ott hagyják a legelő szélén épült akolban, akkor sokkal több tejet adnak a juhok. Ezt ő benyújtotta először a járásra, onnan továbbküldték a megyére, visszaigazolták, hogy milyen igaza van. Ennél fogva eltelepítették onnan a juhokat. Gyönyörűen rendbe tette az udvart. Ez végigkövethető, hiszen ő mint hivatalvezető lelkipásztor is rendkívül precíz volt. Még azokat a nyugtákat is iktatta, eltette, amelyek arról szólnak, hogy hány málnatövet rendelt, ilyen gyümölcsfákat rendelt, olyan gyümölcsfákat rendelt. És a sajátkezü munkájával és a gyülekezet segítségével parkosította az udvart, és gyönyörűen, gazdasági tekintetben is rendbe tette a parókianak a kertjét. Ebből következett azután, hogy később meg akarták választani, illetve ajánlották tééselnöknek. Erről nem beszélek, mert nem ez a feladatom. El lehetne erről beszélni hosszadalmasan, hogy ez hogy történt, és milyen körülmények között, de ez is tény. Más kérdés, hogy asszonyok kétségbeesve szaladtak hozzá, hogy el fogja vinni a rendőrség, mert ilyen nehéz helyzetbe került, hogy ajánlotta valaki tééselnöknek, azonnal felfüggesztették az elnökválasztó gyűlést, természetesen, és behívták azt, aki javasolta, és megmagyarázták, hogy ideológiailag még nem elég tájékozott. Térjünk vissza közelebbi témánkhoz. Tehát ezt a gyülekezetet szerette, amely ilyen terheket hordozott, és ilyen nyomorúságokat hordozott, és nem azt kezdte el munkálni, hogy innen minél hamarabb elmenekülni. Noha, ahogy nagytiszteletű úr idézte a mondatot, hogy itt neki meg kell döngölnie, mások azt is tanácsolták, hogy innen el kell menekülnie. Nem ezt az utat választotta.

A gyülekezet helyzetéről azt is tudnunk kell, hogy mint kulák falu, Alsóvadász egy tisztas paraszti közösség volt. Főleg középparaszti rétegből

tevődött össze a község. Ezért kulák falunak nyilvánították, és büntetésül ide deportáltak – hogy mondjam? – szóval társadalomellenes elemeket. Többek között mondjuk egy római katolikus tábori püspököt vagy egy magyar grófot, országgyűlési képviselőket stb. stb. A gyülekezetbe deportáltak. Koncz Sándor velük is lelki-gondozói kapcsolatot épített ki. Őket is a gyülekezet részeként tekintette. Tehát, el bírjuk képzelni, ezekből a töredékes ecsetvonásokból is, hogy milyen helyzet is volt az, amikor ő megérkezik ebbe a gyülekezetbe, és milyen gyülekezetet térképezett fel, és milyen gyülekezetet szeretett meg, és milyen gyülekezetnek a lelkipásztorává is vált az '50-es évek derekán.

Másik nagyon fontos kérdés a gyülekezetrajz mellett, tehát a gyülekezetismeret mellett, hogy ez a gyülekezetismeret nem pusztán általános gyülekezeti ismeret, tehát egyfajta egyház-szociológiai ismeret vagy egyháztörténeti ismeret, hanem ez személyes ismeret volt. Alsóvadász is elmondtam azon a nagyon kedves és szép ünnepségen, amikor megemlékeztünk róla, hogy például minden asszonynak tudta a leánykori nevét. Egészen különös dolog, persze az ő kiváló memóriáját is jól jellemzi ez. És így azonosította legtöbbször a férfiakat is, hogy „Ja, Kovács Károly? Igen, a felesége Giczey Julianna.” Számára ez egy különös kapcsolópontot jelentett a gyülekezet irányába, ami a gyülekezetnek az önbecsülését húzta alá, és az önbecsülését támasztotta alá. A mindenkit ismert és mindenkit személyesen számon tartott számon tartásnak számos nagyon érdekes következménye volt a gyülekezeti életben. Ránézett a gyülekezetre vasárnap a szószékről, és egy pillanat alatt fölmérte, hogy ki hiányzik. És aztán így zajlott a kommunikáció. Ezt édesanyám mesélte el az ő esetéből, történetesen vasárnap nem volt templomban, ami nagyon ritkán fordult elő az életében. Koncz Sándor már megkereste körülbelül kedden. Úgy szervezte a dolgokat, hogy találkozzanak. És azt mondta neki „Margit, nem tudtam, hogy vasárnap beteg volt.” Erre nem az volt a válasz – mert ez egy feladott labda volt, ugye – hogy ó, tényleg, egy kicsit gyengélkedtem,

hanem az volt az autentikus válasz, hogy „Vasárnap ott leszek, nagytiszteletű úr.” „Várjuk szeretettel, Margit.” Így zajlott a kommunikáció a gyülekezetben. Apróság, talán sok tekintetben huszadrangúnak tűnik, de mikor még én voltam ott, a '90-es évek elején is emlegették az öregek, az idősek, hogy soha nem lehetett megelőzni a köszönésben. Még a gyerekeknek is előre köszönt. Ez egy olyanfajta lelkipásztori tekintélyt kölcsönzött számára, amit ő természetesen tudatosan épített. A lelkipásztori tekintély, ahogy említettem az imént, számára a gyülekezet önbecsülésének az aláhúzására szolgált. Tehát nem azt a fajta lelkipásztori tekintélyt építette, ahol a lelkész valamiféle klerikális helyzetből lefelé néz a gyülekezetre, hanem partnere volt a gyülekezet, és partnere volt a gyülekezeti tag, még lelki gondozói viszonylatban is.

Nagyon fontos volt a lelkipásztori tekintély kialakításában és a gyülekezet önbecsülésének munkálásában egy nagyon érdekes szempont, amit szóbeli közlés alapján ismertem meg. Lehet, hogy le is írta ő ezt a fajta nagyon sajátos összefüggést. Az volt a kérdés, vagy úgy tette fel a kérdést, hogy milyen a magyar parasztnak – és ezt a kifejezést természetesen ő szociológiai értelemben használta; ugye a reformátusság az lényegében nagyon szűk rétegben, polgári közösségből tevődött össze, és inkább paraszti közösségből tevődött össze a múltban – milyen a magyar parasztnak és a papjának a viszonya. Ez kettős ez a viszony: vagy büszke a papjára, vagy szégyelli a papját. Miért szégyelli a papját és miért büszke a papjára? Ha szégyelli, akkor önmagát szégyelli benne. Ha büszke rá, akkor önmagára büszke. Ezért kell a lelkipásztori tekintélyt helyesen és jól építeni, hogy lehessen büszke önmagára a magyar református ember. Amikor a papjára büszke, akkor lényegében önmagára büszke. Nagyon sajátos ez, a közösségépítésnek egy nagyon sajátos megközelítési szempontja. Nos, tehát így kell értenünk, amikor ő a lelkipásztori tekintélyt építette. A lelkipásztori tekintély az egyáltalán nem elzárta őt a gyülekezettől, sőt a lehető legközelebb hozta, a legközelebbi kapcsolatba hozta őt a gyülekezet tagjaival.

Még egy nagyon fontos szempontot kell kiemelni, ezt egyébként később, a '80-as években tartott előadásában, a borsodi lelkészértekezleten hallottam tőle ismételtén, hangsúlyosan, de az iratainak a tanulmányozása során is újra és újra előbukkan ez a szempont, tudniillik az, amit mi úgy ismerünk, hogy nem csak látszani kell, hanem lenni. Ismerjük ugye ezt az aforizmat. Ő ezt megfordította, azt mondta, olyan történelmi helyzetben vagyunk a bolsevizmusban – különösen ugye az '50-es évek, '60-as évek elejére értendő ez –, amikor nem elég lenni, hanem látszani is kell. Ezért ő minden alkalmat megragadott ennek a hangsúlyozására, például a községben minden egyes ún. társadalmi eseményen, társadalmi ünnepségen megjelent. Szabadjon beiktatnom ide, megint csak egy anekdotikus helyzetet, de történelmi valóságot, ami jól kifejezi ennek a hangsúlyozását az ő nagyon öntudatos magatartásában, lelkipásztori magatartásában. A szervezett értekezleten, nem csak a lelkipásztori gyűléseken, hanem az egyháziügyi hivatal által szervezett békegyűléseken is mindig megjelent, és mindig felszólalt. Ismerjük az egyháziügyi előadónak a panaszlevelét, amit a budapesti központnak írt, amiben arról panaszodik, hogy Koncz Sándor mindig megjelenik ezeken a békegyűléseken, és mindig, kéretlenül is – tudniillik, ezt tudni kell a fiataloknak, akik nem tudják, hogy itt kijelölt, felkért hozzászólók voltak, akik a vonalas beszédekkel elmondták – hozzászól, és más irányba viszi a dolgok menetét, és ezzel megzavarja a gyűléseket. Majd pedig folytatja a levelet, és azt mondja, hogy az utóbbi időben már nem küldtünk neki meghívót, ennek ellenére megjelent, és ennek ellenére hozzászólott. Úgy, ahogy ezt Bojtor nagytiszteletű úr jellemezte. Na, most ugyanezt megtette ő Alsóvadászon is. És most egy helyi szituációt, egy helyi történetet hadd mondjak el. Hatalmas hóesés, téli szombati istentisztelet, amikor megjelenik Sós bácsi a harangozó, és azt mondja, hogy hát, harangozzunk-e tisztelendő úr, mert derékig érő a hó. Hát, Sós bácsi, hát csak harangozzunk, hát hirdettük vasárnap a szombat esti istentiszteletet. Harangoz-

tak, és a hatalmas hó ellenére 14-en megjelentek. Majd az istentiszteletet követően elment egy községi gyűlésre – ahova kapott persze mint lelkipásztor meghívót – ahol a megyei tanácsnak a küldötte tartott előadást, és érdekes módon történetesen arról, hogy a szocializmus építése közben már milyen eredményeket értek el az egyházi propaganda leküzdésében. És ott sorolta az előadó az eredményeket, hogy hogy visszaszorult most már a vallásosság és így tovább és így tovább. Mire természetesen hozzászólt, és a következőt mondta, hogy „Kedves előadó úr, látja, milyen hatalmas hó esett, harangoztunk, mégis eljöttek 14-en a templomba. Most itt vagyunk a tanácsházán vagy a községházán, itt van az előadó úr, itt van a párttitkár, itt van a tanácselnök, itt van a tanácsstítkár, itt van a téeszelnök és itt vagyok én. Hatan. 14 és 6. Még ezt a harcot folytatniuk kell.” Tehát ezt annak illusztrálására mondom el, hogy nem elég lenni, látszani is kell. Persze ez egy olyan világ volt, amit nagyon szekularizált világunkban nehezen értünk már meg. Alsóvadászon akkor 1200 reformátusból 500-an úrvacsoráztak mondjuk egy húsvétkor vagy karácsonykor. Tehát ez még egy másik világ. Még ehhez hadd mondjak egy közegyházi adalékot is. Éppen annak kapcsán, amit Bojtor nagytiszteletű úr mondott, ő juttatta eszembe, ő ezt le is írta, ez kapcsolódik a nem elég lenni, látszani is kell szemponthoz. Hogy tudniillik azt írta, hogy nem az a tételünk, hogy az egyházban a szocializmust építsük, hanem, hogy a szocializmusban az egyházat építsük. Természetesen ezekhez a tételekhez ő következetesen ragaszkodott, és hát többek között ezért is nem lehetett belőle püspök.

Közeledék azért a témámhoz is, tehát a mindennapi igehirdetőhöz. Ezt a kapcsolópontot aláhúdom. Ő, amikor értékelte a gyülekezetrajzában a gyülekezetnek a helyzetét, mint bartiánus teológus, akire Bart nagy hatást gyakorolt, természetesen az igehirdetés szempontjából is értékelte. Hiszen ismerjük Bartnak az álláspontját, hogy minden az igehirdetésért van a gyülekezeti munkában. És, hogy az egyház életének, sőt a társadalom életének is a középpontja a

templom. Minden jó társadalomnak, helyes társadalomnak a középpontjában a templom van, a templomban pedig a középpontban az igehirdetés. Nos, amikor ő föltérképezte az alsóvadászi gyülekezetet, akkor megállapította, hogy tradicionális gyülekezet. Bojtor István utalt már erre a helyzetre. Valóban, nagyon erős tradíciókkal rendelkező gyülekezet volt jól képzett lelkipásztorokkal, a megelőző évtizedek során, akik erőteljesen építették is ezt a tradíciót. Koncz Sándor úgy foglalt állást, amikor ő kitűzte a maga igehirdetési célját a gyülekezetben, hogy nem a tradíciónak a leépítése a cél. A tradíció alkalmas keret. Már csak azért is, mert a történelmi helyzet nem is engedi meg a tradíció leépítését. A tradíció leépítése egy ilyen történelmi helyzetben, ilyen ellenséges körülmények között, nyilvánvalóan a gyülekezet felbomlását meggyorsítaná. A tradíció tehát alkalmas keret, hogy az Evangéliumot benne hirdessük. Tradíció és evangélium tehát az ő mindennapi igehirdetésében az alapvető kiindulási pont. Hangsúlyozom, tehát tradíció és evangélium, a kettő együtt elviseli egymást. A tradíció a keret, és az evangélium a tartalom.

Döntő fontosságúnak tartotta az evangélium hirdetése mellett az aktuális tanítást is. Számára, ahogy ezt az egyik tanulmányában ki is fejtette, az igehirdetés Isten igéjének a jelenlövő tétele. Ez azonban mindenképpen modern, mondta ő. Modern vagyis újszerű és időszzerű. Ugyanakkor ez az igehirdetés – tehát Isten igéjének a jelenlövő tétele, miközben újszerű és időszzerű – mindennapi is, vagyis életszerű. Nagyon fontosnak tartotta e jellemzők kiemelésére az igehirdetésben az illusztrációt. Írt is erről egy tanulmányt, *Igehirdetés és illusztráció*. Ismerjük az igehirdetés hosszú történetét, itt most kénytelen vagyok némi történelmi kitekintésre is odafigyelni. Közismert dolog, hogy formai tekintetben az az igehirdetés, amit lényegében ma is gyakorolunk a református egyházban, a reformációnak a gyümölcse. Nem mintha a reformáció előtt nem lett volna igehirdetés, hiszen ismerjük, mondjuk az atyák között Aranyszájú Szent Jánost, akinek még ma is frissek a prédikációi. De mégis, formai tekintetben a

reformáció kora alakította ki azt az igehirdetési helyzetet, amit gyakorol a református egyház. Erre nagy hatást gyakorolt maga a humanizmus is, mert a forma az lényegében a humanista beszédnek a szempontjai szerint alakult ki. A reformátori igehirdetés vagy a reformáció korának az igehirdetése az formailag egy rendkívüli pontosan és szabályozottan felépített anyag volt. Ebbe a formába került be a reformátori tanítás, lényegében az evangéliumnak a hirdetése. Ez a tartalom nem feszítette szét a formát, és a forma nem nyomta el a tartalmat. Azonban az egyháztörténet folyamán – elsősorban a pietizmus hozott bizonyos változásokat, ugyanis ezt a fajta igehirdetési hagyományt igen kritikusan kezelte, miután a pietista ébredés egy olyan helyzetben született meg, ahol ebből a formából már kimaradt az evangélium, az evangéliumi tartalom, ezért természetesen adódott a pietista ébredés számára, hogy kritikailag közelítsen ehhez a formához. És igyekezett is leépíteni ezt a formát. Ennek a formának a leépítésével viszont egy nagyon sajátos helyzet állt elő: az igehirdetésből, tehát a forma és tartalom összefüggéséből, amit a reformáció alakított ki, vagy a reformáció kora alakított ki, lényegében bizonyosságtétel lett. Ilyen értelemben akár laikus bizonyosságtétel is lehetett. Koncz Sándor, miközben nagyra becsülte például Spurgeon igehirdetését, nem követte a pietizmusnak ezt a fajta kritikáját. Koncz Sándor számára az igehirdetésben a forma nagyon fontos volt, és elhanyagolhatatlan volt. A forma húzta alá az evangéliumi tartalomnak a minőségét. A forma minősége hatott az evangéliumi tartalomra. Az volt az álláspontja, hogyha formailag rossz minőségű egy prédikáció, kevésbé alkalmas a gyülekezet megszólítására. A gyülekezetnek a figyelmét ugyanis a formai elemekkel le lehet kötni, a formai elemekkel oda lehet kapcsolni a tartalmi elemhez, az evangéliumhoz. Tudom, hogy az igehirdetés szakértői tudnának erről hosszú tanulmányokat írni. Most a mi feladatunk nem az, hogy igaz-e ez a megállapítás és helyes-e, vagy korrekcióra szorul-e, most mindössze csak annyi, hogy megállapítsuk az ő álláspontját, ahogy megközelítette az

alsóvadászi szószékről magát az igehirdetést. Ebben a formában Koncz Sándor számára az illusztráció nagyon fontos volt, döntően fontos volt. Ha valaki olvassa az ő igehirdetéseit, az illusztráció át meg átszövi a prédikációit. „Az illusztráció – mondja ő – az ige iránti érdeklődést felkelti és fokozza, az ige igazságának megtartását mélyíti.” Természetesen tud arról, hogyha önálló szerepet kezd játszani az illusztráció, annak megvannak a veszélyei. Kicsit humorosan azt írja, hogy még mindig jobb, ha elviszik az illusztrációt, mintha nem visznek semmit a prédikációból haza. Tehát ismeri a veszélyét az illusztrációnak, ennek ellenére nagyon következetesen alkalmazza ezt az álláspontját. Hadd illusztráljam ezt igehirdetésének egy rövid szakaszával, hogy a gyakorlatban ez hogyan is valósult meg. 1957 karácsonyán, úrvacsorai istentiszteleten elmondott prédikációjából idézek. A textusa Máté 22B „Azért jöttünk, hogy tisztességet tegyünk Jézusnak.” „Tisztesség Jézusnak. Életünk vágyával a megváltás után, lelkünk gyászával bűneink miatt, azért jöttünk ma ide mindnyájan, hogy Jézusnak tegyünk tisztességet. Ez a drága szó, és ez a megszabadító élet, hogy Jézus az anyaszentegyház nagy gyémántja, gyülekezetünk csillogó ékszere. A londoni koronázási ékszerek között egykor kíváncsisággal szemléltem a világ legnagyobb gyémántját. Azt is mondják róla, hogy amikor még nem volt villany, a király úgy készült a vacsorára, hogy kivette a koronából, maga elé tette, és annak a fényénél étkezett. Mi most kiveszszük a Biblia királyi dolgai közül a Jézust jelentő nagy gyémántot, és annak fényénél készülünk karácsonyra és úrvacsoravételre. Azért tesszük ezt, hogy Jézus, a nagy gyémánt életünk

gyémántjává váljék. Ma a gyémánt nem mint koronázási ékszer ér leg-többet, hanem mint ipari gyémánt; finomgépek és -műszerek csiszolására használják, és a hétköznapivá vált ipari gyémánt, milliók, szinte milliárdok számára jelent mindennapi munkát és kenyeret. Hogyan lesz Jézus, ez az ünnepi, királyi nagy gyémánt életünk iparában mindennap gyémánt? Hogyan fényesíti meg ez az elérhetetlen ékszer karácsonyi vacsoránkat és vele együtt a készülő úrvacsorát? Hogyan lesz a mi öröklétünk alapja a hétköznapijaink tápláléka? Úgy, hogy tisztességet adunk neki. Tisztességet adunk azért, mert ő a legöregebb testvér. Emlékezzünk csak kegyelettel arra, hogy most nem régen mennyi szeretettel drukoltunk, vajon az öreg Pazar bácsi, aki egész életében makk-egészséges volt, meggyógyul-e, hogy megérje a 100. évet. Már szinte magunk előtt láttuk azt a kedves családi és gyülekezeti alkalmat, amikor 100 éves születésnapot ünneplünk. Pazar bácsi nem érte meg. De mi most itt vagyunk, a mi legidősebb testvérünk, Urunk születésnapján, és benne nem csak az 1957 éves testvért, hanem az örökéletű testvérben a testvérünké lett örök megváltót tiszteljük.” Nos, hát, így szölt az ige, az alsóvadászi mindennapokban. Ebben a nagyon sajátos keretben, nagyon sajátos formában, tradicionális keretben szólalt meg az Evangélium.

Azt is írja ebben a tanulmányában Koncz Sándor, hogy – és ez közismert, vicces formában ismerik azért ezt a kedves hallgatók is – van olyan lelképásztor, aki már befejezte, de nem találja a végét. Én most gyorsan véget szabok az előadásomnak, hogy nehogy ugyanebben a helyzetben találjam magam. Köszönöm szépen a figyelmet.

BOJTOR ISTVÁN református lelkész, író.

DIENES DÉNES Dr. habil. (Alsóvadász, 1956) református lelkész, a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek gyűjteményi igazgatója, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia (SRTA) tanszékvezető egyetemi tanára. Károli Gáspár-díjas (2005) és Comenius-emlékermes (2006).

KONCZ GÁBOR Dr. Ph.D. egyetemi magántanár, főiskolai tanár. Szívesen ad további tájékoztatást a konferenciáról és segít a szakdolgozati, disszertációs témát keresőknek, mail: drgaborkoncz@t-online.hu

Szem, szemtelen, szemenszedett, szemfüles, személy, személyiség

Szem

Testrésznév, ősi, az uráli kortól használt szó. Az öt érzékszerv, a szem, fül, orr, száj, bőr közül a szem a lét mindennapjaiban a biztonság, az élet-szervezés, a tájékozódás, a jövőépítés legfontosabb szerve. Az élethez nélkülözhetetlen, a szükséges belső és külső információk 80 %-át a szem veszi és adja. A szem a lélek tükre, de nemcsak a léleké. Testünk bajait is először szemünk állapotának változása jelzi.

Képzős alakjaihoz, szókapcsolataihoz több mint 100 jelentés, jelentésárnyalat kapcsolódik. A szem lehet éjfekete, melegbarna, égszínkék, hideg kék, tengerzöld, kicsi, nagy, ferde vágású, csodálkozó, kerek, együtt-érző, vidám, szomorú, elutasító, szikrázó, közömbös stb.

Irodalmunk alkotásaiból számos példa igazolja, hogy a szem milyen sokféle életérzést, érzelmet, hangulatot, az emberi viszonyok lehetőségének minő sokféleségét képes kifejezni, rögzíteni.

Csak néhány ezek közül: „Látjátuk feleim szümtükkel, mik vagyunk: isá, por és homou vogymuk...” Így kezdődik az 1195 körüli időből fennmaradt első, magyar nyelvű írás, a *Halotti Beszéd és Könyörgés*. A dokumentum 274 magyar nyelvű szóelőfordulást tartalmaz. Teljes terjedelmében, 1770-ben közölte Sajnovics János, első részletes elemzése 1803-ban jelent meg Révai Miklós tollából.

„Hová merült el szép szemed világa, mi az mit kétes távolban keres?” faggatja a reformkorban már nagyhírű, idős, szerelmes Vörösmarty Mihály ifjú Lauráját.

Ady Endre a sorsszerű életlehetőségek szellemi kincs pusztító erejét mutatta meg *A Hortobágy poétája* c. versében.

Tóth Árpád *Lélektől-lélekig* versében a XX. századi emberi kapcsolatok kiüresedéséről zokog.

József Attila *Altatójában* is: „Lehunnya kék szemét az ég, lehunnya sok szemét a ház, dunna alatt alszik a rét”

A **szemcse** Bugát Pál szóalkotása, aki a reformkorban keletkezett üveg-cse mintájára hozta létre ezt a szót a 'mag' jelentésben használt szem főnévből.

Szemes – Szemesnek áll a világ.

A **szemtelen** embert arcátlanak, durvábban pofátlanak is nevezik, mert csak a saját érdekeinek, véleményének érvényesítésével törődik, nincs tekintettel sem a szituáció jellegére, sem mások érzékenységére.

Ady Endre

A Hortobágy poétája

„Kúnfajta, nagy szemű legény volt,
Kínzottja sok-sok méla vágynak.
Csordát őrzött és nekivágot
A híres magyar Hortobágnak.

Alkonyatok és délibábok
Mefogták százszor is a lelkét,
De ha virág nőtt a szívében,
A csorda-népek lelegelték.

Ezerszer gondolt csodaszépet,
Gondolt halálra, borra, nőre,
Minden más táján a világnak
Szent dalnok lett volna belőle.

De ha a piszkos, gatyás, bamba
Társakra s a csordára nézett,
Eltemette rögtön a nótát:
Káromkodott vagy fütyörészett.”

Megszilárdult ragos alakulat a **szembe**, amelynek eredeti jelentése 'valakinek a szemébe, látóterébe', illetőleg 'valakinek a szemében, látóterében' való megjelenés, létezés, egykor kritikus vélemény kifejezése volt.

A **szemenszedett** szó kezdetben pozitív jelentésű volt, pejoratív jelentésárnyalatát negatív értelmű kapcsolatokban nyerte el. Napjainkban főképpen a szemenszedett hazugság szókapcsolatban használatos.

A **szemfüles** szó jelentése a szemes 'figyelmes, értelmes' és a fülel 'hallgat, figyel' értelméből magyarázható. Negatív értelme a leleményes, önző viszony mások kárára.

A **személy** 1214-től ismert szavunk. Valakinek egyedi mivolta. Az a tény, hogy valaki az, akinek mondja magát és az őt körülvevő környezet méltányolja őt. Hivatalosan valakinek okirat által igazolt kiléte. Eredeti jelentése 'arc, arculat; tekintet, kinézés' lehetett, ennek alapján keletkeztek az embernek valamely jellemzőjével, testrészével való megnevezései pl fürge, okos, erős, huncut, derűs, jó hírű, tehetséges, szemfüles, büntelen stb. A szó képzős, ragos alakjai a XVII. századtól köznyelvünk gyakorta használt kifejezése.

A személyiség

A. H. Maslow, a nemzetközi tekintélyű pszichológus a személyiség jellemzőit 14 pontban állapította meg. Ezek: 1. A valóság hatékony észlelése, kielégítő viszony a realitáshoz. 2. Elfogadás önmagunkkal, másokkal és a természettel szemben. 3. Spontaneitás. 4. Feladat-központúság. 5. Távolsgártartás. 6. Függetlenség a kultúrától és a környezettől. 7. A befogadás állandó frissessége. 8. Végtelen horizontok. 9. Szociális érzés. 10. Mély, de szelektív társas kapcsolatok. 11. Demokratikus jellemszerkezet. 12. Etikai szilárdság. 13. Ellenségességtől mentes humorérzék. 14. Alkotó-képesség, kreativitás

G. W. Allport szerint az egészséges és érett személyiség: 1. nagymértékben kiterjesztett én-érzéssel

Tóth Árpád Lélektől lélekig

Állok az ablak mellett éjszaka,
S a mérhetetlen messzeségen át
Szemembe gyűjtöm össze egy szelíd
Távol csillag remegő sugarát.

Billió mérföldekről jött e fény,
Jött a jeges, fekete és kopár
Terek sötétjén lankadatlanul,
S ki tudja, mennyi ezredéve már.

Egy égi üzenet, mely végre most
Hozzám talált, s szememben célhoz ért,
S boldogan hal meg, amíg rácsukom
Fáradt pillám koporsófedelét.

Tanultam én, hogy általszűrve a
Tudósok finom kristályműszerén,
Bús földünkkel s bús testemmel rokon
Elemekről ad hírt az égi fény.

Magamba zárom, véremmé iszom,
És csöndben és tűnődve figyelem,
Mily ős bút zokog a vérnek a fény,
Földnek az ég, elemnek az elem?

Tán fáj a csillagoknak a magány,
A térbe szétszórt milljom árvaság?
S hogy össze nem találunk már soha
A jégen, éjen s messziségen át?

Ó, csillag, mit sírsz! Messzebb te se vagy,
Mint egymástól itt a földi szivek!
A Sziriusz van tőlem távolabb
Vagy egy-egy társam, jaj, ki mondja meg?

Ó, jaj, barátság, és jaj, szerelem!
Ó, jaj, az út lélektől lélekig!
Küldözzük a szem csüggedt sugarát,
S köztünk a roppant, jeges űr lakik!

rendelkezik. 2. mind közeli, mind távolabbi emberi kapcsolatban elfogadó. 3. alapvető érzelmi biztonsággal rendelkezik, elfogadja önmagát. 4. a valóságnak megfelelően élvezettel, rugalmasan észlel, gondolkodik és cselekszik. 5. képes énje tárgyiasítására, az önismerésre és a humorra. 6. egy egységesítő életfilozófiával összhangban él.

Nagyon jó annak a sorsa, aki egészséges és érett személyiségekből álló környezetben élhet, dolgozhat, nevelheti gyermekeit, s tervezheti jövőjét. Életminőségünk színvonala érdekében törekednünk kell arra, hogy ez a légkör, viszonyulási mód mindig igaz legyen az általunk teremtett és választott környezetben, a velünk és körülöttünk élők körében.

B. GELENCSÉR KATALIN gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Bessenyei György-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettje.

Egyediség és európaiság: az Art Nouveau káprázatos hálózata

Interjú Dr. Keserü Katalin művészettörténésszel

„Arra törekszünk, hogy Budapest, mely a századfordulón vált világvárosossá és az Art Nouveau egyik fővárosává, valamint a magyar szecesszió elnyerje méltó helyét Európa kultúrtörténetében.”

A szecesszió, a századforduló lenyűgöző, az alkotóművészet számos területét meghódító stílusirányzata több városunk – Budapest és az alföldi városok mellett például Kaposvár és Pécs – jellegzetes városképeinek formálójaként komoly turisztikai vonzerő. Ám jelentősége nem merül ki az esztétikai és praktikus vonatkozásokban: az Art Nouveau körül kristályosodott ki az európai kulturális élet egyik legnagyobb, komoly hagyományokkal bíró

szakmai-kutatói hálózata is. Az *Európai Art Nouveau út* már 15 éve létezik, 2014 áprilisában pedig a kormány zöld utat engedett a magyar részvételnek is. A magyar szecessziós örökségről és az Európai Art Nouveau útról a program magyarországi felelősével, a téma elismert kutatójával, Dr. Keserü Katalin művészettörténész professzorral beszélgettünk.

Szabó Judit Nikoletta: *Mi az a plusz a szecesszióban, ami miatt példamutató módon kiterjedt európai szakember-hálózat és együttműködések alakultak ki körülötte?*

Dr. Keserü Katalin: Az Art Nouveau-nál talán nincs is érdekesebb példája az Európa régióit átszövő, mégis regionális sajátosságokkal rendelkező, különböző „hálózatoknak”. A 19-20. század fordulójának átfogó stílusát majd mindenütt más névvel illetik (Jugendstil, Modern Style vagy modernismo, Liberty, szecesszió), ami utal a különbségekre, ugyanakkor kiolvasható belőlük a közös szándék is: a megújulás, a múlttól a jövő felé fordulás, ami a modern kor egyik új jelensége. A nagy horderejű, 19. századi európai civilizációs változások (az ipari társadalom kiteljesedése, közlekedés és kommunikáció fejlődése, nagyvárosok kialakulása) és a velük együtt megnövő, beláthatatlan területek hol

dinamikus, hol a tiszta alapokat kereső fordulatot hoztak a művészetekbe, miközben ugyanilyen intenzíven terjedt el a természet kultusza, a természetben és az azzal együtt élő társadalomért érzett felelősség tudata is. Az alkotók mindazonáltal lépten-nyomon hivatkoztak az európai kultúrát meghatározó közös (mitológiai) forrásokra, miközben egy-egy régió is ismertté tette a maga mítoszait. Az építés a korszak kulcsfogalma, így az építészet – az ágazat anyagi, szerkezeti, technológiai újításai és egyidejűleg a legegyszerűbb hagyományai – a fő helyre kerültek a társalmi művészetek között, melyek az ipari mellett a kézműves és természeti formák, elemek egész arzenálját vonultatták fel.

Sz. J. N.: *Hogyan jellemezné Magyarországot szerepét a szecessziós örökségben?*

K. K.: A modern kort alakító sajátosságok közé tartozik az adott hely és az addig alig észrevett társadalmi osztályok kultúrájának felfedezése is, mely a századvégre stílár megújulás forrásává vált. Magyarországon amellet, hogy a bécsi, az angol, a skandináv vagy a francia szecesszió hatása érezhető, született egy sajátos stílusváltozat, melynek forrásai a népművészet vagy az abban megőrzött hagyományok voltak. Így egy színes és virágos szecessziós építészet határozta meg a vizuális kultúrát, függet-

lenül attól, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága mely etnikumához vagy milyen funkcióhoz kötődtek az egyes alkotások (bankok, városházák, zsinagógák stb.). Néhány nagy műhely, mint az épületkerámia-ájaról is híres Zsolnay-gyár vagy a színes ablakokat készítő Róth Miksa-műhely szinte meghatározták az ország képét.

Sz. J. N.: *Személy szerint hogyan került kapcsolatba a szecesszióval, hogyan vált a téma szakértőjévé? Milyen szecesszióval kapcsolatos együttműködésekben vett eddig részt szakértőként?*

K. K.: Már 1972-ben írt szakdolgozatom témája is egy Art Nouveau-hoz szervesen kapcsolható művész, Rippl-Rónai József recepciójának feldolgozása volt. Aztán – iparművészet-történeti óraadóként az ELTE Művészettörténeti Tanszékén – a régi folyóiratokban „felfedeztem” a gödöllői művésztelepet, az alkotóközösség Art Nouveau-s „összművészeti” tevékenységét, mely Rippl-Rónai franciás stílusa mellett attól egészen eltérő, a parasztművészetben és az angol „hagyományörző modernizmusban”, az Arts and Crafts mozgalomban gyökerező stílusváltozattal ismertetett meg. Bölcsészdoktori dolgozatomat a művésztelep vezetőjéről,

Körösfői-Kriesch Aladáról írtam 1975-ben. Róla szóló kis könyvem akkoriban, a művésztelep monográfia – mely Gellér Katalinnal közös munkánk – 1987-ben, Rippl-Rónairól szóló könyvem pedig 1981-ben jelent meg. A '70-es, '80-as években különösen élénk szakmai érdeklődés övezte ezt az összetett korszakot, melynek akkoriban készült el az akadémiai művészettörténeti kézikönyve is, így nemcsak kiállításokat rendeztünk itthon – többek közt a Gödöllői Városi Múzeum azóta sokszorosan megújult alapkiállítását –, de nemzetközi konferenciákon, kiadványokban is szerepeltünk. A 90-es évek új tudományos rendszerében a PhD fokozatot már ezek eredményeire kaptam.

A stílus helyi-regionális vonatkozásai elsősorban a brit szakmai köröket foglalkoztatták. Így előbb egy dublini, a „nemzeti” gondolat köré épülő programban vettünk részt, majd az egyetemen – docensként – a korszakra vonatkozó közép-európai kutatások összehangolására használtam fel az egyetemek közti kapcsolatokat támogató CEEPUS programot. Közös (oktatói-hallgatói) munkánk eredménye, a kétnyelvű „*A modernizmus kezdetei Közép-Európa építészetében*” című forrásszöveg-kötet később az

Ernst Múzeum kiadásában jelent meg, a hasonló című, de képzőművészeti anyag az ELTE honlapján a tananyagok között olvasható¹, az iparművészeti anyag pedig még kiadásra vár.

Sz. J. N.: *Milyen komolyabb, magyar érdekeltséggel bíró szecessziós projekteket tart érdemesnek megemlíteni?*

K. K.: Valójában az ezredfordulón vált a 19. századi vívmányokat kihasználó, a helyi sajátosságokat őrző és terjesztő, egyúttal nemzetközi, sok (földrajzi) pontból kiinduló, összetett világszerte hordozó Art Nouveau egy új Európát alkotó hálózat mintaképvé. A kultúrát nagyra becsülő európai politika az ilyen minták népszerűsítését szorgalmazza mind az oktatásban, mind a nagyközönség körében, s mindez természetesen folyamatos kutatómunkát is igényel. Az 1990-es évek végén az akkor frissen alapított *Európai Art Nouveau út* lehetőségeit kihasználva és terjesztve két olyan szervezet is létrejött, mely egész Európát átfogja. Abban a szerencsében volt részem, hogy Gerle János építés- és építésztörténész kollégámmal együtt mindkettő megalakulásán jelen lehettem. A Történeti Helyek és Emlékek brüsszeli igazgatósága 1999-ben hívott meg Európa minden részéből városokat azzal a céllal, hogy a századfordulós örökség kutatási, megőrzési és revitalizáló munkálatait – a vonatkozó tudást – növelje és összehangolja, hasznosítsa. (A *Réseau Art Nouveau Network /RANN*, a Victor Horta Múzeumban lévő irodájával/ négy-ötéves projektekkal dolgozik, uniós támogatással.) Barcelonában a Városi Tanács és a Barcelonai Egyetem együttműködésével szerveztek ugyanakkor nemzetközi kongresszust, coupDefouet névvel, mely az azóta megjelenő, ingyenesen terjesztett magazin címe is. Ez utóbbi kongresszusán Budapest önkormányzata is képviseltette magát. (Az idén egy nagy Gaudí-kongresszust rendeznek, a jövő évre átfogóbb, tematikus konferenciát terveznek.²) A RANN évente többszöri, mindig másutt tartott összejövetelei során a résztvevők részben megismerik egymás városait és tapasztalatait, részben a futó pro-

Velencei magyar kiállítási pavilon, 1907

1 Elérési út: szabadbolcseszet.elte.hu – Tananyagok – Művészettörténet – A modernizmus kezdetei Közép-Európa képzőművészetében.

Kecskemét, Városi kaszinó (Cifrapalota). Fotó: Brunner Attila

jektel összefüggő kutatási beszámolók hangzanak el. A közös munka végeredményeként egy-egy vándorkiállítás készül az adott témában, sokféle kiadvánnyal.

Hóskornak nevezhetném a 2014 tavaszáig terjedt időszakot a velük való együttműködés szempontjából, hiszen – az európai kezdeményezésnek (ön)kormányzati szintű gazdája nálunk nem lévén – ha kisebb fennakadásokkal is, de folyamatosan fenntartottuk a kapcsolatot mindkét szervezettel, terjesztettük a híret a határon kívüli, kiemelkedően jelentős szecessziós városok körében (Nagyvárad, Szabadka). Legfőképpen azonban dolgoztunk a korszak jelentős magyar alkotóinak megismertetése érdekében: Gerle János egy sajátos építész-monográfia sorozatot szerkesztett a Holnap Kiadónál, melynek fő tételei a századforduló életművei (Lechner Ödön, Vágó József, Komor Marcell, Jakab Dezső és mások). Én – hallgatói közreműködéssel – a Toroczka Vigand Edéről szóló kötetet állítottam össze. Közben a művészettörténész hallgatókkal közös kutatásokat kezdtünk az ornamentika terén, részben pedig – az Ernst Múzeum igazgatójaként (2000-2006 között láttam el ezt a feladatkört) – a múzeum szecessziós enteriőrjeiben a korszakra és a fővárosra, nemzetközi, művészettörténetileg jelentős kap-

csolataira fókuszáló kiállításokat és konferenciákat rendeztünk. Az Ernst Múzeum így a századfordulós Budapestet feltáró városkiállítás-sorozatnak adott otthont (*Budapesti muzik, Budapest a művészek városa, „Budapest nagykávéház”, Budapest színes város; a Nagymező utca és környékének bemutatása* azonban már csak könyv formájában volt lehetséges), egyes jellegzetes nagyvárosi épülettípusok esetében nemzetközi és modern kori történetükre is kitekintve (*Vásár-csarnokok*). A korszak legfontosabb művészeti kapcsolataira a *Neuillyben* (Rippl-Rónai József és James P. Knowles) illetve a *Finnmagyar* című barátság-kiállításokkal hívtuk fel a figyelmet. Egyes kiállításokat több európai (fő)városban is bemutattunk, a jellem-

ző témákat (mese, fantázia, álm; ornamentalizmus; városok és műhelyek) pedig kiállításokhoz kötődő konferenciákon tárgyaltuk.

Az első RANN-program hangsúlyosan építészeti-műemlékvédelmi jellege miatt Gerle Jánossal előbb az Építéstudományi Egyesület keretében, majd a Kulturális Örökségvédelmi Hivatalban gondoltunk el kialakítani egy központot, szakmai és adminisztratív, költségvetési bázist (utóbbi csupán néhány évig vállalta a feladatot). Ma már nyilvánvaló, hogy ezt az Ernst Múzeumba kellett volna telepíteni, bármely alacsony is volt a költségvetése! Hiszen mindeközben minden jelentős európai szecessziós központban létesítettek múzeumot a korszak számára (Musée de l'École de Nancy, Rigas Jugendstila centrs, Musée Horta), vagy a városi és más múzeumok álltak az Art Nouveau program mögé (Museu de Terrassa, Aveiro vagy Helsinki városi múzeumi stb.), esetleg a városi és régiós önkormányzatok tervező, marketing és turista részlegei tették azt magukévá.

Az Ernst Múzeum egyik üzleti koncepciója – a 2000-es évek közepén – már tartalmazta a *Budapest 100* és más programok által életre hívott kezdeményezéseket. Kifejezetten a városi turizmust fejlesztő, de bevételt is hozó szándékkal – a kiállítások kapcsán a számítógépeinken felgyülemlt óriási adat- és képanyag felhasználásával – Budapest mint szecessziós főváros Art Nouveau útjait gondoltuk „kiépíteni”. Sajnos későn, mert az intézmény önálló létének megszűntetése 2006 végével azt az

Széchenyi csempé

2 Elérhetőség: facebook.com/artnouveauclub

Kaposvár Szivárvány belső, ifj Lőrincz Ferenc

elképzelést is ellehetetlenítette, hogy az épületben – az egykori alapító, Ernst Lajos szándékával összhangban – a korszakra vonatkozó, illetve a mindenkor kortárs művészet folyamatosan egymás mellett szerepeljen. Balgaság volt nem megragadni akkor a fővárossal való szövetkezés lehetőségét, hiszen a RANN kifejezetten városok – tagdíjjal járó – tagságát, értékeik nyilvánosságára hozatalát (www.artnouveau-net.eu) tartja fontosnak. Később sem a főváros kulturális, sem pedig a turisztikai részlege nem mutatott érdeklődést saját Art Nouveau-volta és ennek nemzetközi jelentősége iránt.

Sz. J. N.: *Mit érdemes tudni az „Art Nouveau & Ecology” / „Art Nouveau és természet” együttműködéséről?*

K. K.: A RANN legutóbbi, Art Nouveau és természet/ökológia című projektjébe 2009-ben az akkori NEF-MI támogatásával ismét beléptünk. Az Art Nouveau élet- és természetközpontúsága ugyanis közismert, de ezt nemcsak a díszítőművészetek motívumaiban vagy a biológia fejlődésében, a biológiai világnézetek terjedésében, hanem a városi és társadalmi élet számos területén is (kertek, parkok, kertvárosok, új fürdők létesítése, a természeti turizmus megindulása, turistaházak építése, a sport és a mozgás kultúrájának kialakulása) érdemes kutatni. A hirtelen született nagyvárosok lehettek e jelenségek okai, céljuknak pedig a városok élhetővé, vonzóvá tételét tekinthetjük. Ugyanakkor egyfajta ökológiai gondolkodás is jellemezte ezt a természetkultuszt, mely nemcsak az embert tekintette harmonikus (természeti és társadalmi) lénynek, hanem a városi-építészeti kiszolgáló rendszerekben is kereste

a természetes megoldásokat: a fényt beeresztő nagy ablakoktól, üvegmennyezetektől kezdve az ötletes hűtő- és fűtőberendezésekig igen széles ezek skálája. A szecesszió emellett részben a kézműves kultúrában látta az élhető világ mintáját. A felsoroltak mindegyike – egy közös téma szerint összefogva – jelentős hazai kutatási téma lehetett volna. A minisztériumi támogatás azonban rövidesen elment (a Hungarofest közvetítésével) egy 2011-es, remek utcaállítást megrendezésére (*Barcelona-Brüsszel-Budapest. Antonio Gaudí – Victor Horta – Lechner Ödön*), a háromoldalú kapcsolatok megteremtésére, az Unió elnöki tisztét egymás után betöltő három országban történt bemutatásra (Barcelona, Sagrada Familia; Budapest, Nemzeti Múzeum; Brüsszel, városi park kerítésein). A sok kutatót bevonó egyetemi pályázatunkat pedig – Az Art Nouveau és a természet címmel –, sajnálatos módon nem támogatta az OTKA. Így a másfajta pályázás feltételeit is megteremtendő, az ELTE Művészettörténeti Intézetének támogatása lett egy addig is működött, kis művészeti alapítvány elsődleges célja (www.bbart.hu). Segítségével a fiatalok, ha nem is rendszeresen, de részt vehettek és előadhattak a RANN összejövetelén, valamint befizethették Budapest tagságát is a nemzetközi szervezetnél.

Sz. J. N.: *Hol tart az európai kulturális úttá válás folyamata jelenleg?*

K. K.: Több szinten is készen állunk rá. Az uniós gondolkodás hangsúlyt fektet az egyetemi oktatásra és kutatásra, így az intézetben és a pályakezdők körében (akik szakmai munkavégzése problematikusá vált az utóbbi időben) ornamentikakuta-

tási programot indítottunk (Budapest és a vidék építészeti ornamentikája, gyűjtés és tudományos adatolás), melynek támogatásához a Magyar Művészeti Akadémiát sikerült megnyerni. Az ornamentika-elméletek, az ornamentika-irodalom az oktatás tárgya lett. A gyűjtés hamarosan megjelenik –figyelemreméltóan gazdag képanyaggal – egy kétnyelvű weboldalon, de tervezzük könyvként való kiadását is, kifejezetten bejárható útvonalakra szerkesztve az anyagot, hiszen a gyűjtés is így zajlott. Úgyhogy igen nagy örömeinkre szolgált a hír, miszerint idén áprilisban a kormány aláírta Magyarország részvételét az „Európai Art Nouveau út” programban.

Sz. J. N.: *Bízható fejlemények. Milyen közelebbi és távolabbi terveik vannak a szervezőknek?*

K. K.: Reménykedünk a munkánk támogatásában, a könyv angol és magyar nyelvű kiadásában, további átfogó kutatási programok kidolgozásában (a RANN fókuszában várhatóan a belső terek kultúrája lesz 2015-től, mely a lélektantól a bútortörténetig ismét összekapcsolná a különböző tudományokat), konferenciákon, műhelymegbeszéléseken való részvételben (a RANN-é legközelebb Rigában lesz). Lényegében azért, hogy egy központi intézmény, jelesül a Nemzeti Művelődési Intézet kézben fogja tartani a kulturális utakat, méltán reménykedhetünk abban, hogy a részvételünk az említett szervezetek munkájában a jövőben kevésbé hektikus, hanem sokkal szakmaibb lesz. Bízunk benne, hogy Budapest mellett Pécs, Kaposvár, Kecskemét és még több magyar város szecessziós öröksége fölkerülhet az európai térképre. Arra törekszünk, hogy Budapest, mely épp a századfordulón vált világvárossá és így az Art Nouveau egyik fővárosává, valamint a magyar szecesszió elnyerje méltó helyét Európa kultúrtörténetében.

Sz. J. N.: *Milyen lehetőségei vannak a szecessziós örökség megőrzésének, éltetésének a jelenben?*

K. K.: Az eddig hiányzó budapesti „bázis” három pilléren nyugszik: szakmai, szervezési és turisztikai. Gerle János korábban az Iparművészeti Múzeummal tárgyalt ennek kialakítása érdekében, magam pedig a Partage Plus projektet – európai Art

Nouveau-s digitális képatlasz³ – továbbítottam a múzeum felé. Az Iparművészeti Múzeum azonban egy nagy rekonstrukcióra vár. Az Art Nouveau az építészetet és a képzőművészet egy részét is magában foglalja, de olyan országos, nagy intézmény nincs a közeljövő láthatárán, ahol – a felgyülemlett tudás- és ismeretanyag birtokában – a megőrzést biztosítva láthatnánk. A helyzetet nehezíti, hogy az Építészeti Múzeum jelenleg be van csomagolva, az egykori műemléki hivatal profilja megváltozott, a Magyar Nemzeti Galéria pedig várhatóan költözni fog. A szecessziós örökség megőrzéséhez az egykor használt és szakmánként különböző anyagokon és technikákon-technológiákon kívül sokféle más ismeretre, különböző archívumokra is szükség van. Lényegében egy virtuális Art Nouveau tudásközpontot, -hálózatot kellene kialakítani, s folyamatosan működtetni – talán a műemléki hivatalról levált Lechner Tudásközpontban? –, hogy az olyan különleges kezdeményezések, mint például Rippl-Rónai József egykori Andrassy-ebédlőjének rekonstrukciója (Kaposvár, Rippl-Rónai Múzeum, Látogatóközpont) a jövőben is szakszerűen megvalósulhassanak. Az is lehet, hogy a városi és regionális önkormányzatok megerősödésével egyes szecessziós városokban (például Pécsen, a Zsolnay-gyár székhelyén kialakított kulturális negyedben vagy Kecskemét városközpontjában) fognak ilyen, egymással kapcsolatban álló tudásközpontok kialakulni.

Ami az örökség éltetését illeti: a műemlékek helyreállítása, rekonstrukciója, az emlékek muzeologizálása, nyilvántartása mellett valóban fontos kérdés az elevenné tételük. A többi európai kulturális útvonallal is érintkező szecessziós fürdőink (Gellért, Hungária, Széchenyi fürdők), zsinagógáink vagy a korszak jellegzetes épülettípusába tartozó kultúrpalotáink gazdagsága (Zeneakadémia) esetében kijelenthetjük, hogy máris részei az európai kulturális turizmusnak. Az olyan sajátos épületeink, mint amilyenek az alföldi városházák és kaszinók, a munkás és más lakótelepek vagy akár a budapesti Állat- és

Növénykert, a speciális múzeumok (Zsolnay, Rippl-Rónai, Róth Miksa, Gödöllői Városi Múzeum, Kecskeméti Galéria) ismeretében pedig azt, hogy a kulturális útvonalra felfűzve vonzani fogják a látogatókat. Az érdeklődést fokozza, ha ma divatos fesztiválokat szerveznek körük-bőlük a nemzetközi turisztikai marketing és a helyi karbantartás összefogásával. Példaként a kaposvári Rippl-Rónai fesztivált említeném. Az akkori művésztelepek (Szolnok, Gödöllő, Kecskemét, Budapesten a Százados út) épületeinek bevonásával a nemzeti örökségbe az európaiakhoz méltó, rangos és állandó helyszíneket biztosíthatnánk művészeti eseményekhez is. Nagyszerű lehetőség az épületek újrafunkcionálása, amint az a szegedi Reök-palota kiállítóháza vagy a kaposvári mozi kulturális központtá alakításakor történt. Még az olyan lehetőségek felvetésétől sem riadnék vissza, mint hogy a fellendülés magával hozhatná a világhírű, ám elkótyavetélt pécsi Zsolnay-gyár rehabilitálását, hiszen az egykori monarchia majd minden kerámiadiszes épülete mostanában szorul felújításra. Az ehhez szükséges kerámiaelemek pótlása elegendő lenne egy műhely piacképes újraindulásához.

Az Európai Art Nouveau út a legjobb pillanatban ért el hozzánk ahhoz, hogy e gazdag örökség védelmére és az anyagi szükségletekre

Lajta Béla: Schmidl-mauzóleum a Kozma utcai temetőben. Fotó Csáki Tamás

a kormány és az önkormányzatok is felügyeljenek. Ne felejtjük el, hogy a magyar szecesszió nem állt meg a mai országhatároknál! Nagyváradon át Marosvásárhelyig, Szabadkán át az egész Vajdaságra kiterjedt, nem beszélve a többi földrajzi irányokról, ezért kiváltképp érdemes a kulturális diplomáciával is összekötni az Art Nouveau programot.

KESERÜ KATALIN (sz. 1946, Pécs) Széchenyi-díjas művészettörténész, 2013 óta az ELTE Művészettörténeti Tanszékének professor emeritusa, 1995-től a Magyar Művészeti Akadémia tagja. Egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán latin–magyar–művészettörténet szakon végezte, majd az egyetem oktatója lett. 1992. november és 1995. január között a Múcsarnok, 2000-2006 között pedig az Ernst Múzeum igazgatója. 2008-tól egyetemi tanár az ELTE-n. Kutatóként a Magyar Tudományos Akadémia 19. századi Művelődéstörténeti Bizottságában és az MTA Művészettörténeti Kutatócsoportjának is dolgozott. Kutatási területe a 19-20. századi egyetemes és magyar művészet- és építészettörténet; előadóként és szervezőként aktívan részt vesz a terület körül kialakult hazai és nemzetközi tudományos életben. Szakmai munkáját számos díjjal és elismeréssel jutalmazták: többek között 1990-ben Munkácsy Mihály-díjat, 1997-ben a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete (MAOE) Alkotói díját, 1999-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét, 2010-ben pedig Prima díjat kapott. Eddig 52 kiállítást rendezett és 24 könyv/katalógus szerzője.

SZABÓ JUDIT NIKOLETTA (1975): Közművelődési szakember, újságíró. Tanulmányait a Casus Kortárs Művészeti Menedzserképző Kollégiumban, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-esztétika szakpárján végezte. 2001 és 2011 között a Budapesti Művelődési Központban információs munkatárs, később pr-marketing menedzser. 2002 óta publikál különböző sajtóorgánumban. 2011 és 2013 között szabadúszó újságíró és kommunikációs tanácsadó. 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet kommunikációs osztályának munkatársa.

Önkéntesek és közösségi művelődés Franciaországban

A Közművelődés határok nélkül műhelykonferencia* előadása

A francia típusú ifjúsági és művelődési ház

Sokan talán majd meglepődnek, mennyire kritikus hangot ütök meg az ifjúsági és művelődési házakról beszélve. Tudniuk kell, hogy ezekre az intézményre úgy tekintek, mint szülőanyámra, és a szeretet jogán kritizálom – de nagyon komolyan veszem azt is, hogy megvédjem őket a méltatlan támadásoktól. Az ifjúsági és művelődési házak hálózatán belül kétfajta feladatkörrel rendelkezem. Egyfelől megyei szinten dolgozom, Rhône-Alpes régió Drôme és az Ardèche megyéiben, melyek 31 ifjúsági és művelődési háznak adnak otthont. Megyei szinten az önkéntesek képzésével és mentorálásukkal, segítségükkel foglalkozom. Hogy képet kapjanak a dolog nagyságrendjéről: ennek a 31 ifjúsági és művelődési háznak összesen 21 ezer tagja, 700 önkéntese, és 570 fizetett alkalmazottja van. A másik munkaterületem a nemzetközi kapcsolatok kiépítése, amivel regionális szinten foglalkozom. A Rhône-Alpes régióban összesen 243 ifjúsági és művelődési ház található.

Mit is takar az ifjúsági és művelődési ház kifejezés? A francia ifjúsági és művelődési ház voltaképpen egy egyesület, egy közhasznú, nonprofit tevékenységet folytató szervezet, amely az 1901-es törvény alapján működik. Ez a civil szervezet működtethet egy intézményt, ingatlant, önkormányzati és állami támogatásból, valamint saját bevételeiből, tagdíjakból. Az egyesület működését az alapszabály rögzíti, amit az egyesület tagjai fogadnak el, és mindnyájan tiszteletben tartják. Az alapszabály egyfajta alkotmány, amely rendelkezik az egyesület működéséről. Az egyesület létrejöttét a prefektúrán, az állami hatóságnál kell bejelenteni. Az egyesület alapításához minimum két fő szükséges: egy elnök, aki az egyesületet képviseli, és aki az egyesület értékeit, morálját jeleníti meg; valamint a kincstárnok, aki az egyesület gazdasági vezetéséért felelős. Fontos kiemelni, hogy az egyesület tagjai és vezetői önkéntesek. Jómagam fizetett szakember vagyok, de a főnököm önkéntesként végzi az egyesületi elnök munkát: Frédéric Prelle egyben annak az országos szövetségnek is az elnöke, amellyel a Nemzeti Művelődési Intézetnek együttműködési megállapodása van.

Franciaországban számos egyesület van: sportegyesületek, kulturális egyesületek, de olyan egyesületek is, amelyek egy-egy házat, társasházat tartanak fent és kezelnek. Még a politikai pártok is egyesületeknek minősülnek, hiszen ezek szintén az 1901-es törvény értelmében működnek. Az egyesületek mérete nagyon változó; vannak nagy, több ezres taglétszámmal rendelkező egyesületek, és vannak egy-két taggal rendelkező,

Brice Gourdol, Szöllösi Eszter és Varga-Sipos Andrea a tavaszi konferencián

* A Nemzeti Művelődési Intézet műhelykonferenciájának időpontja és helye: 2014. március 18., Budapest, Corvin tér 8. Budai Vigadó. Brice Gourdol előadását fordította: Szöllösi Eszter, a Nemzeti Művelődési Intézet munkatársa.

Drome megye értékei

épp egy-egy házat, vagy egy-egy intézményt kezelő egyesületek.

Az én hazámban annak a kérdésnek van különleges aktualitása, hogy a 18 év alatti fiatalokat hogyan lehetne jobban bevonni az egyesületi életbe és az egyesületi tagságba. Például hogyan lehetne elérni, hogy a 18 év alattiak is létrehozassanak egyesületet és egyesületi taggá váljanak? Franciaországban 2010 óta már a 16 éves – tehát kiskorúnak számító – fiatalok is létrehozhatnak, vezethetnek egyesületeket: persze nem rendelkeznek teljes egyesületi jogkörrel, például nem vásárolhatnak és adhatnak el ingatlant. 1999-től kezdődően az országos szövetségünk más közművelődési szerveződéssel együtt egy olyan projektet dolgozott ki, amelynek a lényege, hogy ma már lehetőség nyílik junior egyesületek létrehozására. Ezeket az egyesületeket – pontosabban egyesületekhez hasonló struktúrákat – 11 éves kortól hozhatják létre fiatalok, gyerekek. A junior egyesületek rendelkezhetnek bankszámlával, lehet biztosításuk és részesülhetnek állami támogatásban is. Viszont a junior egyesület kötelezettsége, hogy rendelkezzen egy szakember-támogatóval, aki folyamatosan mellettük áll.

A közművelődés Franciaországban a meglehetősen hosszú nevű „Ifjúság, Sport, Egyesületi élet, Közművelődés, Népművelődés Minisztériumához” tartozik. A minisztérium minden régióban rendelkezik egy-egy regionális igazgatósággal. A regionális igazgatóság alá tartozik a következő három terület: a fiatalok munkába állásának

segítése, az európai mobilitási programok, valamint az önkéntesek képzése. A minisztériumnak emellett vannak megyei képviselői, irodái is, melyek inkább a pályázati kiírásokkal foglalkoznak, illetőleg az iskolai tábortokat, az iskolai nyaralást ellenőrzik és felügyelik. Franciaországban kizárólag akkreditált egyesület részesülhet állami támogatásban. Az akkreditáció az állami támogatás igénybe vétele mellett lehetőséget ad arra, hogy az egyesületi tagok bizonyos adókedvezményben részesüljenek. Ahhoz, hogy egy egyesület megkapja az akkreditációt, meg kell felelni bizonyos feltételeknek. Ezek a következők: az egyesület demokratikus működésének a biztosítása, ami többek közt azt jelenti, hogy például egyvalaki nem töltheti be az elnöki tisztséget öt évnél hosszabb ideig egyfolytában. Feltétel az is, hogy a fiataloknak lehetőséget kell biztosítani az egyesület vezetésében való részvételre – például tilos az elnöki tiszttöltéséhez egy minimum életkort meghatározni. Ugyancsak elvárás, hogy az egyesület vezetésében arányosan legyen jelen a férfiak és a nők, valamint, hogy az egyesület mindenki számára nyitott legyen, és ne diszkriminálják senkinek a felvételét.

Az ifjúsági és művelődési házak franciaországi hálózatáról

Az ifjúsági és művelődési házak mozgalma 1948-ban született, a második világháború után. André Philip

indította el, gyakorlatilag a fiatal el-lenállók mozgalmából nőtte ki magát. Abból a megállapításból indultak ki a mozgalom megalapítói, hogy a XX. század elejének embere ugyan művelt és iskolázott volt, szakmát tanult ki és gyakorolta azt, sportolt – ennek ellenére mégis hatalomra segítette vagy eltúrta a diktatúrát. Tehát nem volt elég okosnak és műveltnak lenni, hiányzott a nyitott és kritikus szellem, a gondolkodás, a kritika, a dolgok megkérdőjelezésére, amit az oktatás nem adott meg. Ma az ifjúsági és művelődési házak mozgalmanak köszönhetően Franciaország-szerte 900 ilyen intézmény működik a mozgalom tagegyesületeként. Mind a 900 ház elfogad egy elvi nyilatkozatot. Az elvi nyilatkozatnak lényeges elemei a diszkriminációmentesség, a nyitottság, a véleménynyilvánítás és döntés szabadsága. Mindezek a gondolatok politikától és felekezettől mentesek. A 900 ifjúsági és művelődési ház közül vannak nagyobbak, akár négyezres taglétszámmal, és kisebbek száz-százötven fős tagsággal. A 900 ifjúsági és művelődési ház működésében természetesen vannak különbségek: például a Rhône-Alpes régióban az ifjúsági és művelődési házak igazgatóját a régió vezetése toborozza és nevezi ki. Az igazgató foglalkoztatója ezáltal nem maga az intézmény, hanem a regionális szövetség. Ez azért fontos, mert így látjuk biztosítva, hogy az adott vezető a régió érdekeit és a koncepcióját fogja képviselni, függetlenül mindenfajta helyi befolyástól.

Beszéltem arról, hogy két vonalon dolgozom szakemberként, de még nem beszéltem az önkéntes tevékenységemről. Az ifjúsági és művelődési házakkal való kapcsolatomban több évtizedes, gyakorlatilag gyermekkorom óta járok ilyen intézménybe, és ugyanilyen régóta vagyok tag. A szüleim e tekintetben példát mutattak, ők is ifjúsági és művelődési ház tagok voltak. Ifjúkoromban választhattam a zene és a sport közül: én a zenét választottam, hogy a lányoknak imponáljak. Viszont ha már zenéltem, akkor fel is szerettem volna lépni. A barátaimmal alapítottunk egy öttagú együttest – olyan 12-13 évesek lehettünk – és kitaláltuk, hogy adjunk egy koncertet a falunkban, úgyhogy fölléptünk az ifjúsági és művelődési házban. Így kerültem az if-

Ifjúsági ház Portes-les-Valence-ben

júsági és művelődési házak vonzásába: később már nemcsak koncerteztem, hanem számos, a települést érintő projektben is részt vettem (például karitatív gyűjtésekben) –a kezdeményezésekben önkéntesek és szakemberek egyaránt kísérték, támogattak minket.

2006 és 2009 között tagja voltam a Francia Fiatalok Országos Tanácsának. Van egy egyesületem, amit a barátaimmal hoztunk létre, ebben dolgozom önkéntesként. Az egyesületünk négy alkalmazottat foglalkoztat a helyi koncertterem menedzselésére. Eredeti szakmám és végzettségem szerint reklámszakember vagyok, tehát a jelenlegi munkámhoz az alapot az önkéntes tevékenységem adta meg: sokkal többet tanultam az önkéntes munkámból, mint az iskolapadban valaha is! Szoktam mondani, hogy a népművelés rendezte el az életemet. Az önkéntes tapasztalatnak köszönhetően megszereztem egy felsőfokú diplomát egyesületi menedzsment témában. Franciaországban ugyanis van arra lehetőség, hogy anélkül, hogy valaki kijárná az egyetemet, ha egy bizonyos területen megfelelő évi tapasztalattal rendelkezik, akkor érvényesítheti a megszerzett munkatapasztalatát oly módon, hogy összegzi azt egy portfólióban, majd egy bizottság előtt is számot ad a tudásáról. Ha sikerül helytállnia, megkapja a diplomát az érintett területen.

Önkéntesek egyesületi keretben

Essék most szó azokról az önkéntesekről, akik egyesületi keretekben működnek, egyesületekkel dolgoznak együtt – nem összetévesztendőek

azokkal, akik mindenfajta keretek nélkül csak egy jó ügyhöz járulnak hozzá spontán módon. Ki is az önkéntes? Az önkéntes egy olyan személy, aki elköteleződik egy ügy iránt, anélkül, hogy ezért a munkájáért, tevékenységéért bármilyen fizetést is kapna. Nem ismerem a magyar megfelelőjét a francia önkéntes szónak, de a francia szó a latin *benevolens*-ből származik, ami jóakaratot, jó szándékot jelent. Ezáltal az önkéntest jelölő francia *bénévoles* szó azt jelenti: jóakarátú, jó szándékú személy. A francia jog nem definiálja az önkéntes tevékenységet, viszont a francia Gazdasági Tanács kiadott erre nézve egy bizonyos meghatározást: eszerint az önkéntes egy olyan személy, aki önként köteleződik el, fizetség nélkül tesz valamit másokért, munkaidején kívül, de nem is abban az időben, amit a családra kéne fordítani – végeredményben egy köztes harmadik időt szán erre. Az önkéntes jogilag nincs alárendelve senkinek, akkor kapcsolódik be a projektbe és akkor hagyja el, amikor neki tetszik; az elköteleződését azonban bizonyítani kell.

Pár adatot szeretnék mondani egy független szervezet felmérésére épülő, 2013. decemberi tanulmány alapján. A felmérést az illetékes minisztérium – Sport, Ifjúsági, Egyesületi élet és Népművelődési Minisztérium – rendelte el. Franciaország 66 milliós lakosság számára 1,3 millió különböző tevékenységgel bíró egyesület jut, és 20 millióan végeznek önkéntes munkát. A 20 millió önkéntesnek csak a 12,7%-a köteleződik el egyesületekben, a többiek más formában végeznek önkéntes munkát. 2010-2013 között az önkéntesek a száma 14%-kal nőtt országos szinten – viszont ebből a 14%-ból csak 1-2% érinti az egyesü-

letekben elköteleződő önkénteseket, az egyéb területen tevékenykedő önkéntesek tekintetében sokkal nagyobb arányú volt a növekedés. A nem egyesületekhez kötődő önkénteseket úgy kell elképzelni, hogy például spontán, egyszeri alkalommal részt vesznek egy önkormányzat szervezte rendezvény körüli munkákban, vagy iparosok, mezőgazdászok informális módon, alkalmyszerűen összefognak egy közös cél érdekében. Nem mondhatjuk azt tehát, hogy Franciaországban az önkéntesség krízisét élné, viszont tagadhatatlan, hogy megváltozott az önkéntesség formája. Az általunk működtetett ifjúsági és művelődési házak hálózata tradicionálisan önkéntesekkel dolgozik, de ma már kénytelen megkérdőjelezni az önkéntesekhez való hozzáállását, és talán új megközelítést kéne kitalálnia. Másként fogadni, másként foglalkozni, másként képezni az önkénteseinket. Elmondhatjuk, hogy a francia férfiak 25%-a tagja valamilyen egyesületnek, a nőknél ez az arány 24%. Az egyesületi keretek között dolgozó francia önkéntesek 12%-a kötődik az ifjúsági és művelődési házakhoz, azaz ifjúsági és népművelődési egyesületekhez.

Az önkéntesség egyéb dimenziói Franciaországban

Szeretnék beszélni az önkéntesség egyéb aspektusáról is. A 25 év alatti fiatalok számára 2008 óta biztosítják az úgynevezett állami önkéntes szolgálat lehetőségét. Ezek a pályakezdő, többnyire munkanélküli fiatalok elmehetnek egy egyesülethez dolgozni, segíteni, amiért természetesen nem kapnak fizetést, csak egy fix összegű, havonta 500 eurós állami támogatást. A fiatalok munkaszerződés nélkül, munkahelyi hierarchián kívül dolgoznak ezért a pénzért az egyesületnek. Az állam által támogatott önkéntes társadalmi szolgálat bizonyos feltételekhez van kötve, hiszen például egy ilyen fiatal nem végezhet mondjuk adminisztratív munkát. Mindenképpen emberekkel kell foglalkoznia és a társadalom javára fordítani a munkáját. Ilyen társadalmi munkát végző fiatalok vállalnak töb-

bek között iskolai korrepetálást, kisdíjak kísérését, segítségét, vagy mozgáskorlátozott fiatalok támogatását.

Franciaországban sajnos elég nagy a 25 év alatti munkanélkülieknek az aránya, éppen ezért a fiatalok gyakran nem elköteleződésből, önzetlenül élnek az állam által fölajánlott lehetőséggel, hanem azért, mert mégiscsak jobb havi 500 eurót keresni, mint munkanélküli segélyen tengődni, ami mindössze 250-300 eurót jelent havonta.

Az önkéntesség a társadalom élesztője

Hogyan lehet az önkéntesség a társadalom élesztője, és miért fontos, hogy az állam támogassa az önkéntesek elköteleződését? Említettem, hogy jómagam is olyan diplomával rendelkezem, amit a munkatapasztalatom alapján kaptam meg. Most már Franciaországban az egyetemek elismerik az önkéntesség által szerzett munkatapasztalatot. Tehát, ha például valaki föl tudja mutatni, hogy bizonyos időn keresztül egy egyesületben kincstárnoki pozíciót töltött be, és ezalatt megtanulta gyakorlatban, hogyan kell könyvelni, akkor megkaphatja a könyvelői diplomát.

Ebben a folyamatban azért is különösen fontos az egyesület szerepe, mert általuk el lehet kerülni, hogy valaki csak a tapasztalat megszerzéséért – meggyőződés nélkül – vállaljon egy bizonyos funkciót, abban bízva, hogy így elkerülheti az iskolapadot. Jómagam, mielőtt megkaptam volna az egyetemi tanulmányok nélkül szerzett diplomámat, kerek tíz évig voltam önkéntes. Az elkötelezettségemhez nem férhetett kétség, emellett százoldalas munkában mutattam be az évtized alatt elsajátított tapasztalataimat és ismereteimet, a bizottság pedig ezt a teljesítményt ismerte el a diplomával.

Fontos tehát, hogy ha valaki így szeretné megszerezni az önkéntesség területén megszerzett szakmai tudásához a papírt, akkor a tetteit ne pusztán az ambíció mozgassa, hanem komoly elköteleződés is legyen a háttérben.

Amikor az országos ifjúsági tanácsnak voltam a tagja, kidolgoztunk egy ötletet az úgynevezett önkéntes útlevel bevezetésére. Ebben az útlevel-

ben az adott egyesületnek konkrétan vezetnie kell, hogy az általuk fogadott személy milyen önkéntes munkában vett részt, és ezáltal milyen tapasztalattal, tudással gazdagodott. Az ötletet akkoriban a munkáltatók szakszervezete elé vittük megvitatásra, hogy vajon elismernék-e, ha valaki munkavállalóként előállna egy ilyen útlevellel. Franciaországban sajnos a mai napig nincs elterjedve egy ilyen egységes, általánosan használt önkéntes útlevel, jóllehet vannak javaslatok a minisztériumtól, a fiataloktól, egyéb ifjúsági egyesületektől a dokumentumra.

Azért neveznék útlevelnek, mert ebben a dokumentumban pecsét-szerűen igazolnák az egyesületek az ott elvégzett önkéntes tevékenységet, éppúgy, mint ahogy egy útlevelbe a vízumot szokás bepecsételni. Európában már létezik a Youth Pass: az európai ifjúsági önkéntes szolgálatot végzett fiatalok a munkájukról egy európai jogosítványt, útlevelet kapnak – ezt az ifjúsági igazolványt minden együttműködő országban elismerik a kontinensen. Valami ehhez hasonló dokumentumot szeretnénk meghonosítani Franciaországban is.

Az önkénteseknek a munkájukhoz kötődő költségeiknek egy részét megtérítjük: például, ha valaki önkéntesként utazik messzire az autójával, akkor a megtett kilométereknek egy részét megtérítjük. Van egy törvényünk, a híres francia humoristáról elnevezett '88-as Coluche-törvény, ami kimondja, hogy az egyesületeknek tett adományok 60%-át le lehet írni az adóból. Egy egyszerű példát nézve: ha 100 eurót adományozok egy egyesületnek, akkor az adóból 60 eurót tudok jóváírni. Az egyesületeknek tett adomány nem feltétlenül pénzben értendő. Vegyünk egy egyszerű példát: önkéntesként gyerekeket viszek focimeccsre a saját autómmal, a megtett kilométerek pedig az üzemanyag-költség miatt pénzbe kerülnek. Amennyiben egy tehetős egyesületnél önkénteskedek, a benzinpénzt teljes egészében megtéríti a szervezet. Viszont ha egy szegény egyesületnél dolgozom, ők nem tudják kifizetni a költségeimet – ellenben írnak nekem egy nyilatkozatot arról, hogy pontosan hány kilométert milyen célból tettem meg, és ez mennyibe került ne-

kem (erre nézve is van egy átszámítási rendszer). Az így előállt összeg 60%-át az igazolás birtokában év végén le tudom írni az adóból. A gyerekek szállítását tehát adománynak minősít.

Az egyesületek más módon hasznosítani tudják az önkéntesek munkáját. Például nagyon sok olyan projekt van, ahol önerőt kell biztosítani a részvételhez – csak hogy nem minden egyesület tud felmutatni konkrét, pénzbeni önerőt! Helyette azonban tud számolni az önkéntesek munkájával, ami a pályázati könyvelésbe, illetőleg a költségvetésbe minimálbérrel számolva kerülhet bele. Az a munkabér, ami az így kiszámolt munkaidő után járna, önerőként jelenik meg majd a projektben. Azt azért tegyük hozzá, hogy sajnos a most kiadott, új európai ifjúsági mobilitási programban – az Erasmus+-ban – az önkéntes munka nem számolható el önerőként.

Képzett önkéntesek?

Kanyarodjunk vissza egy gondolat erejéig a 2013. decemberi tanulmányhoz: ennek alapján válik világossá, hogy az önkéntes elköteleződésnek milyen kerékkötői vannak. A közvélemény-kutatásban négy olyan tényezőt soroltak fel a megkérdezett franciák, melyek az önkéntes munka vállalása elé akadályként gördülnek. A négy fékezőerő közül az első az időhiány. Ez persze nem valódi kifogás, hiszen a gyakorló önkéntesek sem időmilliomosok; nekik is kevés a szabadidejük, mégis megpróbálnak vele gazdálkodni az önkéntes munka javára. A másik fő ok az önkéntes munkától való tartózkodásra az információ vagy a figyelem hiánya: „senki nem hívta fel rá a figyel-

Brice Gourdol Portes-les-Valence-i önkéntessel

memet, senki nem javasolta” – menetetőztek a megkérdezettek. A harmadik legtöbbet említett akadálynak a prioritásokat vehetjük: a fontossági sorrendben előrébb van például a család, a munka vagy a szórakozás. A legérdekesebb fékezőerő, amivel érdemes mélyebben foglalkozni, a képesség- vagy tudáshiányra hivatkozás. A kutatásban részt vevők 8%-a mondta, hogy nem érzi magát késznek az önkéntes-ségre, mert nincs meg az a speciális tudása és tapasztalata, ami szerinte az önkéntességhez szükséges.

Ennek kapcsán szót kell ejteni arról, hogy miért is foglalkozik az ifjúsági és művelődési házak francia szövetsége az önkéntesek képzésével. Az egyik fő ok az említett kutatás tanulsága, miszerint a francia emberek 8%-a véli azt magáról, hogy nincs meg a kompetenciája, képessége arra, hogy jó önkéntes legyen – tehát erre meg kell őket tanítani, hogy kedvet kapjanak az önkéntes munkához. A másik ok, hogy ma már igazság szerint tényleg komplikált dolog az önkénteskedés. Korábban egy önkéntes egyesületi elnöknek elég volt az adott szervezet vállalt céljait magáénak vallania és hangoztatnia. Ma viszont már tudni kell tárgyalni, lobbizni, érteni egy kicsit a marketinghez, egyáltalán, tudni kell menedzselni az egyesületet. Tehát vannak ismeretek és kompetenciák, melyeket valóban el kell sajátítani az önkéntes munkához.

Az önkéntes képzés másik apropója az együttműködések sokfélesége és magának az önkéntességnek a változásai. Az ifjúsági és művelődési házakban és más egyesületekben nem kizárólag önkéntesek dolgoznak, hanem fizetett szakemberek, animátorok, szervezők, népművelők és mások – a velük való kooperációt is tanulni kell. Amikor 10 évvel ezelőtt voltam önkéntes, egész másképp dolgoztam az egyesülettel, mint most. Az, hogy valaki történetesen akár egy-két évtizede is önkéntes, még nem jelenti feltétlenül azt, hogy ettől jól megállja a helyét. Nagyon fontos, hogy az önkéntesnek is változzon, haladjon a korrallal, találja meg az új lehetőségeket és tudjon is élni velük. Az utolsó érvünk arra, hogy igenis foglalkozni kell az önkéntes folyamatos képzésével, az élethossziglan való tanulás és a tanítás, mely az ifjúsági és művelődési házak

egyik alap gondolata. Márpedig az önkéntesek képzése is az élethosszig való tanulás támogatásának egyik formája.

A gyakorlatban az önkéntesek képzése négy szinten szerveződik meg. Egyes képzéseket az állam, azaz a minisztérium szervez. Vannak – megyei, regionális vagy települési – önkormányzatok által szervezett képzések. Léteznek kimondottan ilyen képzéseket szervező vállalkozások, szervezetek. Végül a negyedik formája az önkéntes képzésnek, ami minket érint, a belső képzés, ami a hálózaton belül, a rendszeren belül, az egyesületen belül valósul meg.

Az önkéntesek továbbképzésére állami forrás is kínálkozik. 2009-ben jött létre az egyesületek fejlesztését szolgáló állami alap, melynek célja az ifjúsági és a közművelődési egyesületek önkénteseinek képzése. Egy támogatott képzési nap 6 tanórával jár, minimum 8 résztvevővel: erre az állam 700 eurót biztosít. Drôme és az Ardèche megyében például szervezünk képzést önkénteseknek: a tanórák során megismertetjük őket a munkajoggal, a kommunikációval, a könyveléssel, az egyesületi alapszabály írásával. Régiós szinten (a két megye ugyanahhoz a régióhoz tartozik) majdnem 500 ezer eurós költségvetése van a képzésnek, országos szinten pedig 180 ezer önkéntest tudunk évente képezni állami támogatással. A probléma ott jelentkezik, hogy akik ilyen képzéseket biztosítanak, azok pontosan tisztában vannak a támogatás összegével: tegyük fel, szeretnék egy napot rászánni arra, hogy megtanítsam az önkénteseimet a könyvelésre – csak hogy a szakember, akitől árajánlatot kérek rá, nagyon jól tudja, hogy 700 euró a napidíj, így aztán az ajánlata ennyire fog szólni.

Az állami szint után nézzük, milyen támogatások léteznek az önkéntesek továbbképzésére Franciaországban régiós szinten. Minden régió bír egy támogatási alappal, melybe az adott régió ifjúsági és közművelődési egyesületei befizetnek egy bizonyos összeget kvótás rendszerben. Az adott egyesület által befizetendő összeget aszerint határozzák meg, hogy mennyi önkéntessel dolgozik együtt. A befizetésekből összegyűjtött pénzt a régió megduplázza, és ebből az alpból oldják meg a következő évben a továbbképzések finanszírozását. Az alpból való részesedés egyfajta kölcsönösségi elv szerint megy: például ha az egyik szervezet a többihez képest magasabb támogatást kap, akkor a következő évben annyival kevesebb jut neki. Létezik egy országos alap is: minden fizetésből levonásra kerül egy bizonyos összeg, ami az illető továbbképzését szolgálja. Amennyiben a munkavállaló már elég hosszú ideje van munkaviszonyban, akkor valószínűleg sok pénz gyűlt össze ezen a bizonyos, továbbképzésre szolgáló számlán, és ebből finanszírozni lehet egy választott tanulmányt. A képzés szabadon választható, nem kötelező szakmába vágó, vagy az adott munkához kapcsolódó tanulmányokat folytatni ebből a pénzből.

Ezen a ponton kerül képbe az önkéntesség: a francia munkatörvénykönyv kimondja, hogy ha valaki önkéntesként dolgozik a foglalkozásától eltérő területen, akkor ez a képzési alap finanszírozhat neki egy olyan továbbképzést, ami az önkéntes munkájában segíti. Ha tehát animátor vagyok az ifjúsági és művelődési házakban, de önkéntesként fociedzéseket tartok gyerekeknek, és álmodom egy fociedzői diploma, akkor felhasználhatom a

La Voulte ifjúsági háza

fizetéséből levont összegből össze-
gyűlt alapot annak megszerzésére.

A negyedik szint a belső, hálóza-
ton belüli képzés. Ismét életből hozott
példával illusztrálva a folyamatot: az
egyesületünk kincstárnoka egy igazi
szakember, képzéssel rendelkező
könyvelő – őt nagyon boldoggá teszi,
ha ezt a tudását mással megoszthatja.
Ennek ismeretében a hálózaton belül
szervezünk egy könyvelői továbbkép-
zést, aminek lényegében nincsenek
költségei, hiszen az önkéntesünk tartja.

Végül ejtenék pár szót arról, hogy
véleményem és tapasztalataim szerint
milyen kritériumai vannak egy jó kép-
zésnek. A legfontosabb, hogy a kép-
zést az önkéntesek igényeihez és lehe-
tőségeihez igazítsuk. Egy hétköznapra,
napközbeni időpontra meghirdetett
képzésre szinte biztosan alig jönnek el,
mert a legtöbb önkéntes ilyenkor dol-
gozik: helyette hétvégére vagy az esti
órákra érdemes időzíteni a kurzust.
Semmiképpen se essünk túlzásokba,
egy hosszúnak és fárasztónak ígérkező
képzés riasztóan hathat: gondolkod-
junk egy- vagy kétnapos, hétvégi kép-
zésekben. Ne feszítsük túl a húrt: az
önkéntesek magánéletére is legyünk
tekintettel. Lényeges, hogy a képzés
az önkéntes számára ne járjon anyagi
teherrel: meg kell oldani a szállást és
utaztatást, vagy ezek költségeinek tér-
ítését. Figyeljünk arra, hogy a képzés
célközönsége erősen heterogén. Egyes
képzési területeken ez nem jelent
problémát, de volt már olyan kurzus-
unk – pont az említett könyvelői to-
vábbképzés – ahol egymás mellett ült
az atomerőmű-igazgató és a munkanélküli.
Ennél a képzésnél különösen
fontos volt, hogy tekintetbe vegyük,
hogy a csoportban van, aki komoly
tudományos előélettel rendelkezik,

más pedig abszolút képzetlen. Elen-
gedhetetlen a megfelelő pedagógiai
módszer megválasztása: nem szabad
elfelejteni, hogy felnőttekről van szó,
akik lehet, hogy már fáradtak, főleg,
ha este folyik a képzés. Emellett ha-
tékonyak kell lenni, hogy rövid idő
alatt a maximális tudást sikerüljön át-
adni nekik. Törekedni kell annak elke-
rülésére, hogy a résztvevők passzívan
üljenek a képzésen, kapjon mindenki
szót, vonódjanak be a csoporttagok és
legyenek aktív résztvevői a képzésnek.
A létszám is meghatározó: egy ilyen
képzésen maximum 8-12 fő tud egy-
szerre részt venni ahhoz, hogy való-
ban hatékony lehessen.

Mi szükséges még egy önkéntes
képzés sikeréhez? A válasz talán nem
túl tudományos, de kézenfekvő: a jó
hangulat! A magunk részéről általában

Un bénévolé de France

Pour déléguer des missions à des départements en y créant de nouveaux em-
plois, en janvier 2014 l'Institut National de la Culture a créé des centres de com-
pétence dans des villes de province. C'est ainsi qu'à Békéscsaba (ville de 70 000
habitants à 200 km de Sud-Est de Budapest) on a créé le Centre National pour le
Bénévolat avec pour mission de promouvoir le bénévolat, former des bénévoles
et élaborer un programme de formation. Comme il s'agit d'une mission jusqu'ici
peu connue en Hongrie, on aurait voulu épuiser et s'enrichir de bonnes pratiques.
C'est ainsi qu'en mars dernier le Centre a convoqué une conférence à Budapest à
laquelle on a invité un représentant de la CMJCF. C'était Brice Gourdol, chargé
de mission territoriale Drôme-Ardèche et de mission transversale internationale.
Comme il nous en a témoigné, il était non seulement un professionnel par ex-
cellence, mais aussi un bénévolé tout engagé depuis sa jeunesse. Dans son inter-
vention il nous a expliqué le rôle des bénévoles dans le fonctionnement des MJC,
mais le meilleur témoignage c'était lui-même, sa personnalité ouverte, sincère
et toute souriante, ainsi que ses expériences personnelles qu'il a partagées avec
nous. On espère que l'échange continue !

BRICE GOURDOL népművelő, önkéntes, a franciaországi Drôme és Ardèche megyei önkor-
mányzatok megbízásából e két megyében látja el a térségi animációt, valamint a nemzetközi
kapcsolatrendszer kiépítésén dolgozik. A Nemzeti Művelődési Intézet francia partnerszerve-
zetének, a Franciaországi Ifjúsági és Művelődési Házak Országos Szövetségének képviselője.

A múltat be kell vallani

Kósa Vilma szamoszegi Emlékkertje és a kommunizmus üldözöttjei

Több mint húsz éve kezdődött

A feleségem, Kósa Vilma, nem kötötte az orromra, sokáig nem kötötte, hogy ő mi végre takarékoskodik – nagyon tud takarékoskodni –, mígnem egyszer csak kiderült, hogy telket akar venni a szülőfalujában, Szamoszegen. No, nem azért, hogy ott víkendezzen nyaranta, netán termeljen valami kifizetődőt, nem, ő emlékkertet akar létesíteni, mindenekelőtt az egykor kulákká nyilvánított szülei emlékére, s persze mindazokéra, akik valamilyen formában a kommunista hatalom áldozataivá, üldözöttjeivé, megkeseredettjeivé váltak. Úgy gondolta, vannak sokan, innen származottak, első és másodgenerációhoz tartozók, akik, mint egy kegyhelyhez, tudnak majd hová visszajárni, ahol lehet emlékfát ültetni, padot csináltatni, üldögélő helyet, esetleg kicsi múzeumot létrehozni.

Kósa Vilma tárgyalt, szerződéseket kötött, utazott, utalt, telekkönyv ügyekben intézkedett, rokon jogással eszmecsereket folytatott, aztán fafaragót keresett, tervezett, konzultált, és mindenütt, ahol kellett, fizetett.

Egyszer, egy folyamat közepén, mesélte egyik rokonának, hogy mi-féle ügyben is szorgoskodik. Az neki támadt:

– Bolond vagy te Vilma. Ezeknek akarsz te adni másfél milliót emlékkert formájában, ezeknek, akik tönkretették a szüleinket, derékba törték az életüket, akik elüldözték őket az otthonaikból!

Kósa Vilma magyarázgatott, de látta, hiába, aztán legyintett.

El kell mondanom, hogy én – miután a feleségem beavatott a tervébe – támogattam. Ötletekkel is, meg azzal, hogy kísérgettem a tárgyalásaira, és végeztem minden az ügygel kapcsolatos írásos munkáját. Még az Emlékkert meghívójával kapcsolatosakat is.

Olykor kérdeztem tőle, provokatív módon persze, amikor már sokalltam buzgalmát: – Vajh rokonaid – s felsóroltam, hogy kik – nem szándékoznak beszállni a telekvásárlásba?

– Én nem szólok nekik – felelt ő ilyenkor ingerülten –, egyébként sem hisznek az egészben, hogy ennek volna valami értelme. Senki pénze nem érdekel. Ez az én vállalásom, és kész.

Hely, ahol időnként megvizsgálhatjuk a lelkiismeretünket

Kósa Vilma predesztinálódott arra, elejétől fogva, hogy a család gazdasági ügyintézője legyen. Én a kérészet mindig hazaadtam, ő gazdálkodott. Később, amikor már tartalék is

képződött, mi pénzt hol tartott, melyik bankban, ő tudta. Az igazság az, hogy engem nem is érdekelt.

Arra emlékszem, hogy a rendszerváltás idején, amikor a szülői föld visszaszerzésére lehetett licitálni, igazságtalanságot emlegetett, meg hogy ők át vannak verve. A három testvér ugyanis a régi földterület egyharmadát, ha vissza tudta szerezni.

Neki két egész három tized hektár jutott. Ezt a földterületet idővel Kósa Vilma az egyik unokatestvérének adta bérleménybe, s az abból kapott pénzt külön is kezelte, mégpedig az első perctől kezdve azzal a szándékkal, hogy majd abból állít valamiféle emléket az ősöknek.

A gyerekeink már a kezdet kezdetén emlegették, hogy kifizetőbb volna a szamoszegi kárpótlási jegyet Nagykovácsiban hasznosítani, ahol a család egy része lakik. Házhelynek való területekre lehetne licitálni, s az idővel milyen sokat érne! De az anya, ekkor már nagymama hajthatatlannak bizonyult.

Kósa Vilma hálás természetet örökölt. Miként én is. Mindketten tudtuk, van fontosabb valami is a pénznél. Többek között, hogy békében legyünk önmagunkkal, s hogy semmi ne terhelje a lelkiismeretünket. Kósa Vilma szerette a szüleit, akik a huszonnégy holdjukból, paraszti munkájukból Debrecenben taníttatták őket, a há-

rom gyereket, Árpádot, Lajost meg őt. S még kellően érzékeny idegrendszert is örökölt, s ugyancsak átélte az ő szenvedésüket is, amiket meghurcoltatásuk során és nyomán szereztek. Miután elűzték őket Szamosszegről, velünk éltek egy családi közösségben, Debrecenben.

Egyet értettem hát a feleségemmel. Az Emlékkertnek állnia kell. Mementó gyanánt is.

Amikor az események felgyorsulnak

Aztán az utóbbi félévben, ahogy mondani szokták, felgyorsultak az események. Kósa Levente az erdejéből adott fát, a faragó mester elkészítette az emlékkaput meg a gyökérszobrot. Új polgármestere lett Szamosszegnek, olyan, aki a szívügyévé tette Kósa Vilma kezdeményezését. A közmunkásaival kialakította a tereket, olyan sövényt készített, amelyet megálmodtak. A faszobrok a helyükre kerültek, az egyik rokon karos ló-cája is. Áthozták Tiszakürtről Kósa Vilma bokrait és fáit. A polgármester, Gergely Lajosnak hívják, tudott időpontot egyeztetni Kósa Lajossal, az ünnepi szónokkal, Debrecen polgármesterével – a személyéhez ragaszkodott –, aztán forró drót létesült néhány rokonnal, Karolinnal és Juhász Bertivel, mindenkivel mindent tisztáztunk, még azt is elrendeztük, hogy töltött káposzta lesz az állófogadáson. Elkészíthettem a meghívót is a programmal, kitaláltam, hogy el-

mondom József Attilától A Dunánál című versét, s mert minden rendben lévőknek látszott, küldhettem a leveleket is.

A meghívókon kívül levelet írtam a barátoknak, ismerősöknek, hadd tudják, hogy...

Levelem elé a következő szöveget írtam: Levél Kósa Vilma nem mindennapi, üzletinek aligha nevezhető „vállalkozásáról”.

Alul is írott Debreczeni Tibor, úgy is, mint a fent nevezett hölgy férje, mindjárt az elején, közlöm a lényegét. Kósa Vilma, az egykori kuláklány, évekkel ezelőtt úgy döntött, hogy szülőfalujában, Szamosszegen, ahonnan a szüleit 1952-ben elűldözték, telket vásárol, s ott emlékoszlop-együttessel kialakított Emlékparkot hoz létre. Teszi ezt avégre, hogy a kommunizmus egykori üldözötteinek leszármazottai és a község jó érzésű emberei méltó helyen emlékezhessenek azokra, akiket a falujukban, a Rákosi-korszakban megaláztak, vagyonuktól megfosztottak, elűldöztek, akiket szovjet és magyar gulágokba hurcoltak, akik az ötvenhetes, Kádárféle megtorlás következtében szenvedtek, vagy külföldre kényszerültek.

És közhírré tétetik a lényeg. A vállalkozás sikerült, az Emlékkert elkészült.

Az ünnepélyes megnyitásra 2014. augusztus 17-én, vasárnap délelőtt sor is kerül.

Kósa Vilma ekkor nyújtja át Szamosszeg község önkormányzatának azt az ajándékozási okmányt, melyben dokumentáltatik, hogy az általa létrehozott és finanszírozott emlékkert átmege az önkormányzat tulajdonába és gondozásába. Kinyilvánítatik az is, hogy mód nyílik további oszlopok, emlékfák, padok állítására, és elkezdődhet egy olyan dokumentumgyűjtés, melynek eredményeként egy év múlva kiállítás megnyitására is sor kerülhet.

Kósa Vilma íródeákja – aki a Kósa család drámai történéseiről már korábban is szólt, mégpedig a *Visszanéztem* című önéletrajzi könyvében, az Emlékkert alapítási szándékról pedig írt az internetes naplójában – fontosnak tartja megjegyezni, hogy nevezett nem tett mást, mint amit a lelkiismerete diktált. Remélhető, hogy miután az Emlékkert-alapítás végére pont tétetik, Kósa Vilma maga is megnyugszik.

(A levél más része Kósa Vilma avató beszédében olvasható.)

Eljátszottam a gondolat, mit írhattak volna rövid hír gyanánt az újságírók, ha hírértékűnek minősítik az eseményt.

Ha valamely napilap, hetilap, rádió és tévéadás, a sok csatorna közül egy birtokába jut a hírnek, annak, hogy Szatmárban, annak egy ezeröttszáz lelkes községében, nevezzük nevén, Szamosszegen emlékkertet avatnak a kommunizmus üldözötteinek emlékére, s tételezzük fel, hogy a szerkesztőt felvillanyozza az információ, s rögvest küldi a munkatársát, hogy tájékoztasson az eseményről, nos az illető, hír formájában – a színest már el sem tudjuk képzelni – a következőket közölte volna olvasóival vagy hallgatóival.

A variációk közül négy:

– Egy nyugdíjas tanárnő, Debreczeniné Kósa Vilma húsz évvel ezelőtt fejébe vette, hogy emléket állít szülőfalujában azoknak az üldözötteknek, akik közé az ő szülei is tartoztak, s akikről a rendszerváltás után is alig

esik szó, akiket kulákoknak neveztek, akiket meghurcoltak, megaláztak, elüldöztek, vagyonuktól megfosztottak.

A tervből mostanra lett valóság. 2014. augusztus 17-én, méltó körülmények között avatták fel azt az emlékoszlopokkal, emlékfákkal, padokkal szépített emlékkertet, melynek a létrejöttét az említett nyugdíjas tanárnő finanszírozta.

– Nem mindennapi történetről szól a híradásunk. A volt debreceni gimnáziumi tanárnő, a Budapesten élő drámapedagógus telket vásárolt a szülőfalujában, Szamosszegen és egy fafaragó mesterrel, Jóni Jánossal emlékoszlopot készíttetett, hogy ne feledjék a település lakói és az oda látogatók, hogy oly korban éltünk e hazában, amikor nemcsak német koncentrációs táborokba, de szovjet gulágokba, magyar munkatáborokba is hurcoltak embereket, amikor kuláknak bélyegzettek kényszerítettek otthonuk elhagyására.

– Kétszáznál is többen lehettek azon a szamosszegi ünnepségen, ahol Gergely Lajos polgármester átvette Debreczeniné Kósa Vilmától azt az ajándékozó levelet, melyben átruházta az általa létrehozott emlékkert tulajdonjogát, egyszersmind fenntartási gondját a község önkormányzatára. A megható, helyenként megrendítő ünnepségnek egyik szónoka maga az ajándékozó volt. Hamis múlttudattal büntetlenül nem lehet élni – hangsúlyozta beszédében.

– Kapott valamilyen kedvesnek is mondható bensőséges jelleget a Szamosszegi Emlékkert ünnepség attól, ahogy Kósa Lajos, Debrecen város polgármestere és országgyűlési képviselője ünnepi beszédében Vilma néni nének nevezte az adományozó Kósa Vilmát – nevezhette is, mivel az idő tanárnő az ő nagynénje –, miközben példamutató jelzővel illette az ajándékozó gesztust, és hangsúlyozta; nem elég ünnepelni, de folyamatos programmal az emlékezésre készítetni is kell. A további program alakításához most és a következő években 200-200 ezer forinttal hozzájárul.

Részlet Kósa Vilma emlékező beszédéből

Kedves egybegyűltek, egykori üldözöttek, lágerlakók, menekültek, elhurcoltak, meghurcoltak, elüldözöttek, elmenekültek, a kommunista hatalom által megalázottak, és leszármazottaik, rokonok, barátok, együtt érzők, s mindazok, akik az Emlékkert létrehozásában segítettek, akik az elképzeléssel szimpatizáltak, akik gesztusokban és lélekben velünk voltak, akik hívó, kérő szavunkra emlékezni ide eljöttetek, hadd köszöntsélek Benneteket szeretettel, s hadd köszönjem meg, hogy éveken át, mióta elkezdtem tervezni ezt az emlékkertet, nem kellett szűkölködnöm sem kis, sem nagymértékben segedelem nélkül. Isten áldását kérem rátok, s köztetek az én férjemre, aki nélkül ez az emlékkert biztosan soha nem jön létre.

Kedves kedveseim, ez a jelzős összetétel ugyan felesleges szóhalmozásnak tetszik, de néztek ezt el nekem, mivel lelkem húrjai – Petőfi után szabadon – közel állnak ahhoz, hogy elpattanjanak, azaz, hogy elbőgjem magam, s ilyenkor túlszorog az érzélem, s kevésbé vagyok a fogalmazásban pontos.

Csak tessenek elképzelni! Jövök a nagydobosi állomástól, most kocsival, de egykoron gyalog meg biciklivel. S látom lelki szemeim előtt az úttól balra a Bacskó tanyát – mára nyoma sincs –, Gyuri bácsiét és Karolin néniét, apám barátját, anyám barátnőjét, a későbbiek során ők Lajó testvérem apósa, anyósa, jövök tovább át a

Kraszna hídon, s a 4-es kilométerkőnél meg az egykori házunkat, ott születtem, hátul a kisházban, ami most is megvan, szeretett unokatestvérem, Bodó Béla szerszámos műhelye. De hát a porta, ahol nevelkedtem két testvéremmel, Árpáddal és Lajókéval, most is ugyanaz. Aztán nézek a szomszéd házra, ott laktak keresztapámék, Bodó Péter – édesanyám testvére – meg Etelka néni, no meg a sok gyerek, játszótársaim, jövök tovább, s minden házban ismerős. Aztán itt a tornyos templom, idejártam iskolába, ahol a nagynéném tanított, s mennék balra a Szamos felé, mennyit jártam Bodó nagyanyámhoz, Filep Piroskához, meg Kósa nagyapámhoz, meg Puskás Amáli nagyanyámhoz, s erre is mindenfelé rokon, unokatestvér, Kósák, Bodók, Filepek, Puskások.

Közbevetem: Elhatároztuk a férjemmel, hogy a leszármazottainkat kisbuszba ültetjük, s végigjárjuk velük a családi kegyhelyeket, s abból nem maradhat ki Szamosszeg és Debrecen, s a férjem emlékhelyei. Rájöttünk, hogy sietnünk kell, ha azt akarjuk, hogy a mi felvezetésünkkel, a mi emlékeink kíséretében ismerkedjenek a helyekkel, ahonnan származtak.

A múlt ismerete nélkül – sokan elmondták ezt már – jövő sincs. De hamis múltismerettel sincs. Hogy legyen az utódainknak jövője – ne rajtunk múljon, ha mégsem –, ezért épült, épül ez az emlékkert.

S most hadd idézzek abból a levélből, melyet Debreczeni Tibor a nevében írt azoknak a távolabb lévő ismerősöknek, akikről úgy gondoltuk, hogy szívesen hallják a híradást a Szamosszegi Emlékkert avatásáról.

„Kósa Vilma, a megbélyegzett egykori kuláklány, évekkel ezelőtt úgy döntött, hogy szülőfalujában, Szamosszegen, ahonnan a szüleit 1952-ben elüldözték, telket vásárol, s ott emlékoszlop-együttessel kialakított Emlékkertet hoz létre. Teszi ezt avégre, hogy a kommunizmus egykori üldözötteinek leszármazottai és a község jó érzésű emberei méltó helyen emlékezhessenek azokra, akiket a falujukban, a Rákosi-korszakban megaláztak, vagyonuktól megfosztottak, elüldöztek, akiket szovjet és magyar gulágokba hurcoltak, akik az

ötvenhetes, Kádárféle megtorlás következtében szenvedtek, vagy külföldre kényszerültek.”

Kedves Jelenlévők! A történelem ismerői – tetszik, nem tetszik – meg kellett, hogy győződjenek arról, hogy a mindenkori hatalom által kívánatosnak tartott történelemszemlélet szerint mindig is átírják a történelmet. A gulágba hurcoltakról 1990-ig beszélni sem volt szabad. A parasztpolgárt kinevezték gyűlölendő kuláknak, akinek még a leszármazottaitól is tanácsos az embernek magát távol tartani. Az én férjemnek azt mondták 1951-ben, mivel hogy elvett feleségül, hogy ő rés a bástya fokán, és elküldték az egyetemi állásából. De mi ez ahhoz képest, hogy itt Szamosszegen is, egyeseket agyonvertek, másokat kutyaólba zártak, mondván, hogy ott marad, míg alá nem írja a békekölcsönt, ismét másokat meg felszólítottak, hogy egy éjszaka alatt hagyják el az otthonukat, mert ha nem, reggel elviszik őket a Hortobágyra. A szüleim – mert nekik szólt este a párttitkár, hogy a portájukat kinézték téeszcsé központnak – másnap hajnalban hozánk menekültek, Debrecenbe.

Mikor először fogamzott meg bennem a gondolat, 1992-ben, hogy emléket állítok a faluban az üldözötteknek, először arra gondoltam, hogy a visszalicitált földön erdőt ültetek.

Aztán Emlékkert lett az erdőből. És most óriásit sóhajtok. Végre megtörtént. Köszönöm, hogy mellém álltatok, hogy segítettek, hogy eljöttetek, hogy érezhetem a szereteteteket.

Én is megszólaltam. Elmondtam József Attila versét, A Dunánál

Hol mondtam, hol olvastam a költeményt. Kósa Vilma vallomásos szövegét kívántam megerősíteni a vers üzenetével. Ezért én aztán igazából nem is szavaltam, inkább értelmeztem. A friss visszajelzések szerint nem is hatás nélkül.

A mai magyarok talán megértették, hogy „a múltat be kell vallani” ahhoz, hogy rendezni tudjuk közös dolgainkat, s hogy ez a mi munkánk, lelkes egyeké, mai értelmiségieké.

Mire jó még egy ilyen találkozó

Sokan voltunk. De média-hírnök egy sem. Pedig a Nap járása kedvezett.

Viszont jöttek rokonok és barátok Kőszegről, Győrből, Budapestről, és voltak összeborulások, kézfogások, volt szemtörölgetés és sértődés, megrendültség és bűnbánat. A volt téeszelnök azt mondta Kósa Vilmának, hogy ezt az Emlékkertet bizony neki kellett volna kezdeményeznie. A környék képviselője meg, hogy Vilma néni gesztusa kivételes. Hasonló emlékhely nincs is a környéken. Gergely polgármester szavaiból meg arra következtethettünk, hogy másképpen lesz végre. Jó politikai érzékre vallott, hogy beszédében a kommunizmus üldözöttjei mellett szólt a fasiszta holokauszt áldozatokról is.

S ami még kiderült: Oly példásan sikerült a kommunista agy mosás, hogy a Rákosi korszak gyalázatosságairól a fiatalabbak már alig tudnak, ha csak nem az egykori üldözöttek leszármazottai. A korábbi szamosszegi polgármester például, az egykori tanácselnök, noha nem fiatalember, azt mondta Kósa Vilmának egy évvel ezelőtt, hogy sajnos, ő a szamosszegi kulaküldözésről még csak nem is hallott.

És jó volt olvasni az emlékkert-levéltre küldött válaszokat

Ezekből mazsolázok.

Sokan gratuláltak és nagyszerűt tettek minősítették az Emlékkert létrehozását. Nemes szándékot tükröz – írta egy barát.

Aztán efféle jelzőket olvashattunk: nagyvonalú, nagylelkű, szívszorító, önzetlen, páratlan, példaértékű, szép, nagy, szívet melengető és facsaró.

Egy tanítvány: Rendkívüli válasz ez azoknak a kommunistáknak, akik azt hirdették: A múltat végképp eltörölni.

Egy másik tanítvány: Isten áldása legyen az Emlékkerten és az emlékezőkön.

Az Emlékkert mementó, írja egy kuckós társunk.

Az Emlékkert az utókoré, ekként egy rokon.

A Vajdaságból üzenik: Kitartó küzdelem eredménye ez, példaként szolgál.

Egy régi színpados asszociációja: Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók.

Egy másik barát Démokritoszt idézi: Nehéz dolog hitványak uralma alatt élni.

Egy pedagógus barátó: Ez teremtés – Istennek is tetsző.

Egy másik pedagógus: Öröm tudni, hogy elvtelen alkalmazkodás és meddő lázadás helyett valaki teremt.

Egy író barát. Hogy tud egy ilyen „kicsi” asszony ilyen nagy lenni! Vagy fizessünk jóval a rosszért? Ez a tiszta lelkiismeret diadala az aljasság felett.

Befejezésül

Elmondom még, hogy három kuckós-társunk leautóztott Pestről az avató ünnepségre. Meg is hatódtunk. Velük jöttünk vissza, s amikor kiszálltunk a kocsiból, egyikőjük, a vezető, magához ölelte Kósa Vilmát, s ezt mondta – mélyről szólt a hangja, a lélek mélyéről: Ez nagyon-nagyon nagy cselekedet volt.

DEBRECZENI TIBOR Karácsony Sándor-díjas pedagógus (2001), Csokonai-díjas előadóművész (2003).

Roma napló XIV.

(2007. június – 2008. június)

48.

A fiatal monoki polgármester, Szepessy Zsolt alighanem történelmi kezdeményezéssel élt, amikor testületével határozatot hozott arról, hogy a segélyeket a segélyezettek gyermekeinek rendszeres iskolába járásához, illetve a segéllyel arányos közmunkavégzéshez kötik.

Maga a polgármester is úgy gondolta, hogy a rendelet törvénytörő, viszont a szociális helyzetet tarthatatlannak gondolva, a törvénytelenység vállalását voltaképp társadalmi felhívásnak szánta.

Történelmi, hiszen amit tettek a monoki képviselők (és nem a polgármester, az ügy értelmezésének első bakugrája, hogy mindegyre a polgármesterről esik szó, holott egy település megválasztott helyi képviselőinek többsége szavazta meg a rendeletet), annak rögtön követői is támadtak, több település közgyűlése is hasonló határozatokra szánta el magát rövid időn belül, ami ettől kezdve már nem helyi ügy, és alighanem megváltoztatta a közbeszédet, és Krémer Balázs szociológuson kívül, aki rögvést rasszizmust kiáltott, meg Tamás Gáspáron túl, aki ismét újmarxista monológgal próbálkozott, talán még sohasem volt ennyire csendes a liberális-baloldali fogadtatása egy olyan ügynek, mely kétségtelenül ennek a doktrínának a tárgyat érintő nyilvános, szimbolikus és gyakorlati kritikája.

Kállai Ernő, a kisebbségi jogok képviselője is csak azt tette, amit tennie kellett, hogy tudniillik vizsgálatot kezdeményezett az önkormányzati határozatokról, de nem feltételezett kisebbségellenes indítékokat, sőt, az ügy pozitív értelmezésének a lehetőségét is nyitva hagyta. Függetlenül a rendeletek formális érvényességének kérdésétől.

Megeshet, eljutunk oda, hogy a szegénység kérdése nem lesz többet a cigánykérdés zsákutcájába terelve, és fordítva, a cigánykérdés sem lesz a szegénység kérdésének ingoványába csalva.

Mert amikor a szegényekről van szó, az nem cigány probléma, a szegénység valódi társadalmi tragédiája a magyar demokráciának. Ha pusztán a cigányok ügyének tekintjük, nem értünk meg belőle semmit. Csak eljutunk oda, hogy szép lassan felszámolódik a társadalmi szolidaritás.

És van cigánykérdés is, amit nem volna szabad eleve szegényügynek tekinteti, hiszen úgy épp az a helyzet áll elő, amiben fulladozunk. Hogy egy markáns társadalmi csoport (etnikum, nép, nemzetiség, származási közösség, posztmodern nomád társadalmi csoport – nem tudjuk a pontos definícióját, mert nincs is, hiszen a közösség határai minden vonatkozásban elmosódottak és változásban vannak) életét, választásait, tévedéseit, mulasztásait ideológiákkal felülírjuk.

A monoki megoldás persze valóban csak felhívás. Még akkor is, ha az

új rendeletek valóban jól működnek majd. Feltéve, hogy az önkormányzatok jól működtetik. Mert ez azért egyáltalán nem biztos. Egyáltalán nem lehetünk biztosak még abban sem, hogy a monoki képviselőtestület tényleg jól tájékozott Monok ügyében. Azért is indokolt a gyanakvás, mert mindannyian tudhatjuk, saját önkormányzatunk mennyire áll helyzete magaslatán. Rá kellene szánunk magunkat arra, hogy megtudjuk, mi történik Monokon.

A reflexek persze nem emellett szólnak. Révész Sándor a Népszabadságban írja:

„Amikor a közhatalom képviselői büszkén kérkednek vele, hogy tudatosan törvényt sértenek, megfosztanak állampolgárokat törvényes járandóságuktól, és ehhez még komolyan vett véleményformálók is lelkesen tapsolnak – az a vég. A jogállam vége.

Függetlenül attól, mennyire értünk egyet tartalmi kérdésekben Monok (vagy Újpest) polgármesterével, mennyire nem. Aki azt hiszi, hogy törvénytöréssel szolgálhatja a törvényes rendet, fogalma sincs – nem az elvekről, az életről! Gondolhatjuk bármilyen törvényről, hogy rossz, igazságtalan és nem segíti, hanem gátolja a bajok kezelését. Sokan, sok törvényről, sokféle bajról gondoljuk ezt – sokféleképpen. Ha mi – sokféle sokan – nem elégszünk meg a törvényhozók kiválasztásának és befolyásolásának

demokratikus jogállamban adott lehetőségeivel, hanem elkezdjük fölragdálni az általunk kártékonynak tartott törvényeket, akkor törvény lábon nem marad. És köztársaság sem.”

„De aki azt akarja elhíttetni, hogy a segélyezettek, a munkanélküliek törvénytelen vagy törvényesített üldözése, kriminalizálása lenne ez a sokkal több, az éppen hogy megúsni akarja azt a sokkal többet. Mert a sokkal több az éppen az, ami a büntetésen túl van: az ösztönzés; ami a munkakényszeren túl van: az igazi munkalehetőség. Ami a berángató-kitaszító iskolánál sokkal több, az a vonzó iskola. Ami a hadüzenetnél sokkal több, az a békeüzenet. Ez a sokkal több persze sokkal többre is kerül. Anyagilag is, politikailag is.”

Ludwig Emil álláspontja a Magyar Nemzetben: „A község képviselő-testülete áprilisi ülésén olyan határozatot hozott, amely szerint az iskolába nem járó tanköteles gyerekek szüleinek nem folyósítják a kiegészítő állami szociális támogatást, újabb szándékuk szerint a munkanélküliek segélyezését is ahhoz kötik, hogy az illető valamilyen közhasznú munkát végezzen a településen. Épeszű, józan gondolkodású ember, különösen, ha normálisnak mondható ország polgára és adófizetésre kötelezett személy, csak azon lepődne meg, ha valahol nem így mennek a dolgok. Még hogy arra herdálják el az adóforintjait (euróit, dollárjait), hogy iskolakerülő gyerekek és dologkerülő felnőttek gondtalan hétköznapjait finanszírozzák?”

Az ilyen lényegre törő (más szóval: „populista”, „demagóg”, „diszkriminatív”) kérdésre azonnal, úgyszólván automatikusan jön a válasz Budapest pontosan meghatározható köreiből és organumaiból.”

Velkei Tamás tudósítása ugyanonnan: „Én is a testület elé viszem a kérdést, a mi tervzetünkben heti öt nap közmunka szerepel, s aki csak egy napon nem jelenik meg, vagy ittasan érkezik, búcsút inthet arra a hónapra a segélynek – mondta lapunknak Franka Tibor, kerepesi polgármester. Hozzátette: a „kisebbségipar találmánya” az a rossz törvény, amely lehetővé teszi, hogy egy bizonyos kör, hely-

zetével a többség rovására visszaélve alanyi jogon jut segélyhez.”

„S hogy nemcsak az önkormányzatok, de a civilek is egyetértenek a kezdeményezéssel, arra példa Kádár László, a kecskeméti Hírös MÉH 2004 Kft. tulajdonosának egy mondata, amelyet Szepessy Zsoltnak küldött leveléből idézünk. „Legyünk őszinték, egyikünk sem nézte, nézi jó szemmel, hogy egyesek a mi adóforintjainkból kapnak havi rendszerességgel több tízezer forintot úgy, hogy életerősek, egészségesek és eszük ágában sincs dolgozni, mondván, úgyis eltartják őket a dolgozó többiek, vagyis mi.”

Béki Gabriella SZDSZ-es országgyűlési képviselő közleményében olvasható: „Elfogadhatatlannak tartjuk, hogy egy önkormányzat a tudatos és szándékos törvénysértés útjára lépve ingyenmunkára kényszerítse a legszerencsétlenebb sorsú embereket.”

MTI közlemény:

„Sárospatakon csaknem 500-an kapnak szociális segélyt, havonta összességében mintegy 13 millió forintot. Aros János alpolgármester szerint a segélyezettek egy része munka nélkül magasabb életszínvonalat tud biztosítani a családjának, mint az, aki köztisztviselőként vagy közalkalmazottként havonta 70-80 ezer forintot keres.”

Csányi Vilmos volt az, aki megtörte az ideológiai körök szerint kötelező gondolatmenetek logikáját, *Hajrá Monok!* című írásával a Népszabadságban:

„Az ember szociális lény, a legszociálisabb állatfajok egyike. Közösségeiben a munkát és a munka eredményét különböző szabályok szerint elosztja, és az erőforrásokból az idősek, a betegek, a munkaképtelenek is részesülnek minden normális társadalomban. Nagyon szép ez a genetikai adottság, mégis azt látja az ember, hogy ez az elosztódi nem teljesen sima ügy, különösen a modern tömegtársadalmakban, amelyek pedig olyan óriási erőforrásokkal rendelkeznek, hogy abból mindenkinek jutna elég. Mégsem jut. Ahol mégis jut, ott gyakran az a felfogás alakul ki a rászorulókban, hogy a segély az jár. Jár minden feltétel nélkül. Éppen azért, mert az ember szociális

lény, nem hagyhatja magukra a társadalom tagjait. Tessék csak postázni azt a segélyt, minél nagyobb összegekben, feltételek nélkül és gyorsan. És sok társadalom, a mienk is, azzal néz szembe, hogy a lakosság öt, tíz vagy akár harminc százalékának egyedüli erőforrása a társadalmi segély. Tetéződik ez azzal, amit már említettem, hogy felnövekednek azok a generációk, amelyek nem szocializálódnak semmiféle munkakultúrára, és mentális vagy fizikai képességeiktől függetlenül egész életüket segélyezettként töltik majd el.”

„A nagy virtuális közösségek nemcsak a figyelmetlenség miatt osztanak rosszul, hanem azért is, mert lehetségessé vált a közösségeken kívüli életmód, vagy kicsi élőködő közösségek kialakulása. Az emberi természet ilyen! Gyorsan alkalmazkodik a megszerzhető erőforrásokhoz, ez volt evolúciós sikerének is az alapja. Olyan szubkultúrák jelennek meg, amelyekben a jó munka a virtuális társadalom erőforrásainak ügyes megszerzése, azok gyarapítása nélkül. Nincsen ebben semmi különös.”

Mindezen előzmények után az ATV-ben a Dési János vezette: *Civil a pályán* c. műsorban volt egy helyi tudósítás Monokról, Hofi dalokkal színesítve, karikírozva. Láthatóan abból a megközelítésből, hogy illusztráció lesz a stúdióbeszélgetéshez.

Kérdés tehát, tudja valaki, hogy folynak a dolgok Monokon? Nem volna ideje komolyan venni ezt az országot?

49.

Ebben a jó hírű, magas tandíjú alternatív középiskolában, vannak roma projektek, vagy ahogy ők nevezik, témahetek, ha nem is rendszeresen, melyeken a cigányok kerülnek szóba, vagyis, hisz épp ez volna a lényeg, a jómódú, többnyire magasan képzett fővárosi szülők gyermekei kapcsolatba kerülnek vidéki cigány gyerekekkel, akik alkalmasint iskolázatlan, szegény szülők gyermekei. És tanulják, próbálgatják egymást.

Legutóbb valamilyen pályázat keretében történt ugyanez, megláto-

gatták egymást kölcsönösen, néhány szülőt is bevontak, innen is, onnan is, voltak közös játékok, ismerkedési tesztek, bemutatkozások.

Remek dolog ez, és valahogyan minden iskola része kellene legyen egy szociális projekt. Pontosabban a szociális projektnek az iskola írott, még inkább íratlan alkotmányába kellene bekerülnie. De alighanem, minél közelebbi a cigánytelep, többnyire annál kisebb erre a hajlandóság, a vállalkozási kedv. (Emögött senki se sejtsem egyszerű magyarázatokat.)

Pedig a társadalmi szolidaritás csak szokásjogra, napi gyakorlatra építkezhet eredményesen, hitelesen.

Ugyanakkor még elképzelni is rossz, ha ez a szociális projekt mondjuk olyasféle feladat lesz, mint az esélyegyenlőségi terv, hogy meg kell lennie, dokumentálni kell. Mert a szociális projekt tényleges tartalma (üressége) felülírhatja a program hivatalos üzenetét. Vagyis készíthet az ellenkezőjére. De ha csak pusztán élettelen, az is valódi kár.

Hiszen, hogy csak egy példát mondjak, megeshet, hogy a kapcsolatépítés eszköze a szegény falusi cigány és a jómódú fővárosi polgár között az a félszeg serdülőknek való játék lesz, hogy a kisorsolt partnereknek egyre kisebb papíron kell táncolniuk, egymáshoz tehát egyre közelebb.

Sokfelé vannak „cigányos” pályázatok, a gyermekotthonban lelkes fiatal szakember fogott bele egy multikulturális akcióba, az elnyert pénzből nemzeti programokat szervezett, ezek egyike volt a cigány nap. Úgy adódott, hogy erre éppen a gyermeknapon került sor. A gyermekotthon összes lakásotthoni közösségével levonult a Balatonra, s ott játékos vetélkedő keretében ismerkedhettek a gyerekek a cigány kultúrával. Amiatt volt ez a program némileg suta, már eleve, hogy a gyerekek egy része természetesen maga is roma, viszont ez hivatalosan nem tudható, nem is illendő mondani, így hát ők látszólag, a szituáció szerint épp olyan kívülállóként hallgatták a romákról szóló elemi mondatokat, mint a többiek, akiknek kissé furcsa lehetett ez a játék, hiszen társaik cigányságával kapcsolatban nincsenek olyasféle zavarai, szoron-

gásaik, mint a cigány napot támogató, szervező felnőtteknek.

A nagyjelenet az volt, amikor az otthon felnőttjei, konkrétan a vezetősége előadott egy cigány mesét, és a mesebeli cigány lányt az intézet dús fekete szakállú igazgatója játszotta. A legényt meg az otthon szépasszonya. Hogy ezzel is kedveskedjenek a gyerekeknek.

Este pedig, még a vízparti tűzdo-bálós jelenet előtt egy családi zenekar játszott cigány népzene-t. Nem volt nagy lelkesedés, mert az „Aranyesőt” nem voltak hajlandók eljátszani.

Legnagyobb sikerüket a két éves kisfiú aratta, aki vagy a kannát lapogatta, épp úgy, mint a bátyja, vagy középre kipattanva táncolt nagy szenvedéllyel, komolysággal és odaadással. (Még szoptatós és pelenkás baba amúgy.)

Talán mégis csak a családon múlik minden. De ennek a bizonyításától ezen az estén eltekintettem volna.

A fiam cigánnyá változott két előadás idejére. Kaposváron a színház még utoljára eljátszotta a négy évig sikerrel futó darabot, a *Csak egy szöveget* című zenés, táncos világijátékot – „előítélet két zajos részben” –, a Mohácsi fivérek közös produkcióját. Ebbe kapott szerepet a fiam az egyik kieső színész helyett.

A darab a legmodernebb felfogásban és a legszabadabb nyelven beszél, benne minden felkavarva, a nézőben mindent felkavarva, életkép az Üris-tennel és az öreg cigánnyal, mítosz és szociodráma, keserű bolondozás, civakodó passió, cigány szatíra az örök magyar vármegyéről, anziksz Auschwitzból; a közönség odavan a játékért, én is, sőt, maguk az előadók is annyira átfűtöttek, hogy látszik, érződik, a színházukért játszanak, az életükért, miközben alighanem a darab ennél meggyőzőbben nem is demonstrálhatná a teljes tanácstalanságot cigány ügyben.

Úgy látszik, a cigányok ügyében ma minden próbálkozás eleve megkésített. A művészi is. A négy évvel ezelőtti darab mintha már nem az előítéletek rombolná, ellenállhatatlan humorral, hanem maga is azokban fuldokolna. A „cigánytábor” pedig időközben szedte a sátorfáját és

odébb vonult, ki a darabból, ki a nézőtérrel. Ez a darab a magyarok cigányairól szól, olyan önfeledten, hogy mintha cigányok amúgy igazából nem is volnának.

Pécsről sem a gandhisok ültek mellettem, hanem a Szent Márk középiskola diákjai. Ami persze magában véve fantasztikus, hogy középiskolások átmennek a szomszéd megyébe egy jó előadásért. De még ez is kevés, ha a büfénél nem akadhatnak össze baranyai roma nézőkkel. Akik közül valamelyik épp itt határozza el, hogy ő majd megmutatja, hogyan kell igazán Jézust játszani.

S ahogy gondolom, ahogy éreztem, nem is a cigányok ügyében éltünk át katarzist, hanem egy odaadás volt itt feledhetetlen, ahogy összekapaszkodott a társulat, ahogy igazi színház lett, ahogy az összes „nem”-ből végül is „igen” lett, sóvárgás a megértésre.

Furcsa előadás volt, a deportálást, a gázkamrát felidéző jelenetei a holokauszt ábrázolásának felejthetetlen változatai voltak, miközben a cigányság alighanem nagyot tévedne, ha a cigány porrajamost a zsidó holokauszttal egyező áldozat-mitológia középpontjába helyezné. Noha furcsa módon talán épp azáltal lehetett ez egy igazi „sorstalanság” kép, hogy a cigányok nyelve, cigánykodása az *úton* ezúttal majdnem az angyalok nyelve és útja volt.

Ahogy az eljátszott passiót is könnyebb volt elviselni, hinni, vállalni cigány vonakodással, közreműködéssel. „Önkéntes” cigány „latrokkal”. Azzal a bizonyos ellopott szöggel. Hiszen a cigányos természet nem ütközik-e ki mindannyiúnkon minduntalan, mióta világ a világ.

Amit amúgy meg sem volna szabad hallani, nemhogy színpadra állítani.

Cigány összművészeti fesztivál a Gödörben, benézek egy kis időre, remek zene a szabadban, beljebb fotók a boldog romákról, ezúttal a szegénység nagyjából diszkriminálva, a kávéházban a költőnő zavartan kérdi, miután megvettem a kötetét, ismerem-e őt már máshonnan, és alighanem sokat ért volna neki, ha igent mondhattam volna; szép pesti ifjúság, valahogy nem is kellene másfelé figyelni, és cigányok is, nem is

kevesen. A színházteremben egy balkán dráma, néhány nézővel, ez csupa kín, nem illik a hangulathoz, egy kis szobában három végtelenített családi videó megy egymás mellett, idill mindegyik, még ha a baromfiól mellől is, a vetítőben meg egy dokumentumfilm végét látom, zenélő, reppelő suhancokról, a „nyócker”-ből, fantasztikusak és ijesztőek, talán a manhattani szál itt a legerősebb, egy másik csendes helységben festmények, nagy „roma” mázolványok és szép grafikák vegyesen.

Mindez olyan, amilyennek lennie kell, kifelé araszolok, ez már egy másik jó zene, kicsit nagyképű tálalásban, csillogó testes hölgyek énekelnek remekül. Mellettem néhány cigány nő. Némelyikőjük meghökkenetően magas, sose gondoltam, hogy a roma nők átlagban alacsonyabbak volnának, mint a nem romák, de a szememnek meghökkenetők ezek a magas fiatal roma hölgyek, még meghökkenőbb a tartásuk, öltözetük, félig alkalmi öltözetben vannak, főként feketében, és elegancia sugárzik a tartásukból, mozdulataikból, ők nem ebből a társaságból valók, mint ha valamiféle királyi család lenne itt, manókenek az operabálon, nincs tapasztalatom, aztán ketten táncolni is kezdenek, nagyon jól táncolnak, pergőn, gyorsan finoman, kihívás keletkezik, jön két fiatal férfi, a lányoknál alacsonyabbak, félreérthetetlen, hogy ők táncosok, és nem is cigányok, de persze ebben a táncban is virtuózok. Látni, hogy a lányok nem törődnek a partnerekkel, továbbra is csak a zene számít, a fiúk táncstudása így egyszerű illetlenséggé, tolakodássá válik. Jaj, be szépek amúgy.

Megyek kifelé a lépcsőn. Odafönt egy kopott ruhás férfi táncol, hajléktalan, nyilvánvaló, hiszen előtte a szatyra, az a bizonyos fajta, mely annyira bevált ennél az életformánál, ezúttal kevés holmival, hihetetlen kevés holmival, nem néz rá senki, sem bosszankodva, sem sehogy, kikerülik, mint egy mozgó oszlopot, hihetetlen itt a tolerancia, csak én bámulom, tulajdonképpen gyönyörűen táncol, azt is táncolja, amit él, keveri némi alkalmazkodással a lentiek szélesebb topogásához, de az alap valami lakta nyabeli néptánc lehet.

Ő itt az egyetlen valódi „cigány” itt közel és távol, de ha kicsit cigányosabb lenne, alighanem még szeretet is fogadná, de mivel csak afféle sápadt képű szokásos hajléktalan, ügyet sem vet rá senki. Ők a normálisak persze, nem én, aki nem magam miatt jöttem ide, öregebb is vagyok majd mindenkinél vagy kétszer.

Egy alföldi művésztelep teraszán ülünk. Néhány lépésnyire a Körös-holtág, mögöttünk egy tanya si kúria, körül egy kis erdő, meleg ragyogó május, mi meg tizenvalahányan innen-onnan, de azért többségben Pestről. Azért vagyunk itt, jókedvünkben, kétségbeesésünkben, hogy az iskoláról beszéljünk. Közös szenvedélyünkről. És akkor, pontosan úgy, mint az alkalmi társaság internetes fórumán, ahol valaki cigány gyerekekkel kapcsolatos élményeiről írt beszámolót, és egyszerre csak megpezdült a fórum, itt is eleinte lassan csordogált a beszélgetés, hisz többségében személyesen nem ismertük korábban egymást, és nem volt kötött program, gondolatmenet, de amint valaki szóba hozta a cigány gyerekek iskolai ügyét, máris mindannyian fellianyozottan tárgyaltuk.

Sajnos, nem tudom visszaadni egyetlen részletét sem a vitának, hiszen a személyes hangban, a konkrét apróságokban, a hitelességben volt a lényeg, szóval minden mondat valódi és fontos volt. Én meg sem mukkantam, csak tátottam a szám, hiszen ők többet tudnak mindannyiunknál, mert magával a problémával vannak elfoglalva. Kiderült, általánosságban csak ennyit mernék mondani, hogy azok a keretek, melyeket újra és újra az iskolákra szabnak, hogy aszerint működjenek, már kiindulópontjukban hibásak. Mint keretek.

Hogy miért nem ez a beszélgetés folyik már évek óta, hanem valami egész más, arra is megvan a magyarázat. Volt ugyanis közöttünk egy nagyon fiatal ember, legfrissebb végzettségére nézve talán szociológus. Sokáig hallgatta a vitát, aztán egyszerre csak közbeszólt, mondván, minden értéktételezés hibás, szociálintropológiai tekintetben inkorrekt minden elhangzott mondat. Az iskola pedig beteg, erőszakos európai képződ-

mény. A tanár meg kicsoda? Milyen alapon minősítünk bárkit? Noha ő, jelezve, mennyire elfogulatlan különben, nem szereti őket. Mármint a cigányokat.

Aztán már csak hebegés volt és habogás.

Noha ebben a fiatalemberben lett volna minden reményünk. Neki meg bennünk.

50.

Iskolaszervező vagyok, mondja magáról Derdák Tibor, és méltán, hiszen a Dr. Ámbédkar Gimnázium Sajókázán valóban nem az első iskola, amit alapított, vagy amelyiknek az alapításában részt vett. Alighanem fél tucat iskolaalapításával ebben a műfajban országelső. Ennek megfelelő is a reputációja, márciusban nagy interjú a Mozgó Világban, áprilisban nagy interjú a Beszélőben.

Derdák Tibor iskolatörténeteit többnyire csak saját interpretációból ismerjük. Nem értem, miért nem készültek elemzések, hiszen ha igazat beszél, akkor tanulnunk kellene tőle, de tanulnunk kellene tőle akkor is, ha folyton folyvást téved.

Iskolaalapításait általában a régi iskolájával való szakítás előzte meg, vagy éppen a régi iskolájának a megszűnése. Derdák Tibor tehát nagy kudarccal megelője. Személyes és a közösségi kudarcoké.

Mondhatjuk éretlennek a körülményeket, kevésnek a támogatást, őt pedig ama hősnek, aki soha nem adja fel. Csakhogy aligha lehet iskolaalapító nála szerencsésebb helyzetben, hiszen első iskolaalapításaival egy időben politikus lett, az iskolaügyben ambiciózus SZDSZ képviselője a rendszerváltás utáni első parlamentben. Támogatóknak később sem volt híján. Ráadásul nem nagyon kötött kompromisszumokat, azokba aligha bukhatott bele. Voltaképp a magyar iskolarendszerrel való szakítás sok változatát kipróbálta. Magyarmecskén még állami iskolát segített letérni a hagyományos útról, a Collegium Martineumnál kísérletet tett a keresztény egyházakkal, de szűknek érezhette a mozgásteret, mert a Gandhitól kezdve Sellyén, Gilvánfán és Alsó-

szentmártonban már egy buddhista egyház a partnere, de még ez sem a végállomás, Sajókázán már saját egyházzal próbálkozik.

Tanítványokat, ígéreteiben bízó cigány fiatalokat, szülőket, közösségeket, kollégákat, barátokat hagy ott, újra és újra, lépve tovább és tovább.

Ha az igazság útját járja, akkor ez az igazság elég messze esik a mai Magyarországtól, hiszen ma már az indiai érinthetetlenek emancipációs mozgalma a szellemi háttér.

A nemzetiségi-etnikai gondolkodásról, melynek jegyében a pályája indult, ma már azt gondolja, hogy nem egyeztethető össze a demokráciával. És nyugati integrációs modelleket követ. Vagy éppen ázsiaikat. Csak mintha éppen arra nem gondolna, hogy az a rendszerváltás körüli nemzetiségi történet a tárgyi hozzáértés miatt bukhatott el. Csak ideológia volt az is.

És talán az a legnagyobb baj, hogy mondjuk a magyar falu meg sima feudális világgá minősül, minél komolyabb ellenállást tanúsít az ideológiai intervencióval szemben.

Van azonban mindezekén túl is egy különös melléközöng. Mintha a cigányokat segítő, a cigányokat fel-emelő, a cigányok emberi méltóságát, polgári esélyegyenlőségét szolgáló törekvései valójában a magyar középosztály gyűlöletében teljeseződne ki.

Indiai mintára „a munkatársainkkal mi is létrehoztunk egy struktúrát, ami a szegény sorsú cigányoké. És ezt a középosztálybeliek már nem tudják tőlünk elvenni.” Folyton ide lyukad ki. Hogy voltaképp az önző magyar középosztály volna a magyar cigányság elnyomója, zsarnoka, megalázója és megnyomorítója. (Állami segédlettel.) Mely melleleg, de nem véletlenül, még a cigányok felemelkedésére szánt pénzeket is lenyúlja.

Furcsa, hogy arra a középosztályra haragszik, mely már rég nincs, és még nincs sehol. Valójában azt a cigányság környezetében élő, iskolázott, állásban lévő, mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi vállalkozásokban küszködő, magát sanyargató, kizsákmányoló társadalmi rétegeket marasztalja el, mely a legkevésbé sem nevezhető középosztálynak, csak geometriailag, akik a szegény falusi cigányság túlélé-

sének, mindennapjainak mindmáig a segítői. Haszonból, kényszerűségből, belátásból, megszokásból. És olyan iskolát képzel el, olyan iskolán dolgozik, mely katapultálja diákjait egy ellenközéposztályba. És egyre radikálisabb, hogy ez alig-alig sikerül.

Miközben persze ennek a kvázi középosztálynak (hiszen persze vannak akik középen helyezkednek el, a szegények és a gazdagok között, de ez a pozíció, ez a közép itt nálunk nagyon ingoványos hely) és a szegényeknek a viszonya súlyosan megromlott. Egyre inkább egymás ellen fordulnak, egyre inkább egymás ellen vannak uszítva, egyre inkább ingerültek a másik életstratégiájától, mely egyre szélsőséesebb tagadása a másikénak. A szegény már közömbös saját szegénységével szemben, már nincsenek ambíciói, mindenkiben ellenséget lát, aki jutott és jutni akar valamire, a munkából élő pedig valódi boldogulása kerékkötőiként kezdi látni a munkából kiesetteket, és egyre inkább szorong mindennapi veszteségei miatt, melyek egyre súlyosabbak. És feloldás nélkül gyűlnek a tragikus esetek.

Derdák az ellenség hátába kerülne a dafke kiművelt cigány sereggel. Csakhogy a hátba támadás, az ellenséges érzület már megy, de a műveltséggel való felfegyverzés nem. Mert az nem haditudomány. A műveltséget éppen az ellenségtől kellene el-sajátítani. A mai állami terv szerint kényszerintegrációval. Ami legjobb esetben is csak a bajok szétterítésével jár, de valószínűbb inkább, hogy akut társadalmi válságot idéz majd elő.

Ama még semmilyen középosztály áldozatvállalása nélkül nincs megoldás. A talán egyszer majd leendő középosztály azonban, hogy erre hajlandó legyen, egyfajta középosztályként kellene tekintenie magára, úgy kellene alakulnia a dolgainak, hogy magára tekintve ne essen kétségbe. tekintessen magára. Másfelől szimbolikus, morális és anyagi megerősítés nélkül nem lesz erre képes. Noha éppen ezzel a feladatvállalással is teljesíthetné középosztályi vizsgáját.

És akkor persze arról nem volt szó, hogy mire jó ma egy soványka érettség. Hiszen a munkahelyekről

nem az érettségizett munkaerő hiányzik, hanem a szakképzett. Annál fontosabb cél nem lehetett volna hajdan, húsz-harminc éve, mint a szakiskolákat felkészíteni a roma diákok fogadására. Lényegében semmi sem történt. Vagy ha történt is, mit sem ért. A végeredmény szerint ugyan is a roma diákok, ha be is kerülnek a szakiskolákba, többnyire szakma nélkül kerülnek ki onnan. És a cigány diákok is egyre kevésbé hajlandók olyasféle szakiskolákba jelentkezni, melyek jó és biztos állásokhoz segítenek őket, csak éppen ezeknek a szakmáknak a szappanoperák értékrendje szerint csekély a presztízse, inkább olyan szakmákról ábrándoznak, ahol a versenyhátrányuk számottevő. És az a kisebb hányad, mely végül elvileg használható végzettséggel zár, az iskolai élmények hatására gyakran menekül a szakmájától.

S ha mindehhez hozzávesszük a szakképzés új integrált központi központi helyeit, a jövő műhelyeit, melyek a roma diákok számára olyanok, mint ha egyszerre két lépcsőt kellene ug-raniuk az eddig is nehezen teljesített egy lépcső helyett, akkor látjuk, hogyan építünk drágán és ambíciózusan egy használhatatlan és kellemetlen Magyarországot.

Palya Bea a Művészetek Palotájában *Psyché* című műsorát adta elő.

Irodalmunk egyik nagy varázslójának, Weöres Sándornak van egy különös teremtménye, egy elképzelhetetlenül szabad, művelt és érzékeny hölgy a 19. századból, Lónyai Erzsébet, aki cigány és magyar származása örökségéből lett bizonyára olyan csodás, olyan féktelen, olyan nagyszerű, olyan szomorú hölgy. És olyan tehetséges költő.

Somlyó György írja: „a *Psyché* egyedülálló vívmánya: hogy *akkor* lehetünk leginkább önmagunk, amikor *mások* vagyunk; és *úgy* lehetünk a leginkább mások, ha legrejtettebb *önmagunkat* adjuk.” Palya Bea egy egész este való csokrot zenésített meg *Psyché* költeményeiből. Csakhogy a versek sokfélesége a zenék sokféleségével előadva mintha rendőrségi eljárásban bizonyították volna be az alkotó személye soha nem létét.

Pedig csak kellett lennie valahogy.

Kállai Ernő elítélte a monoki önkormányzat határozatát, hogy megvonja a gyermekvédelmi támogatást a családtól, ha a gyermek nem jár rendszeresen iskolába. És a szociális segély ellenében a segélyezettnek, ha különben munkaképes, dolgoznia kell, közmunkát kell vállalnia. Kállai vizsgálata szerint az önkormányzati határozat törvény- és alkotmányértő.

Eddig rendben van, jöhetnének az érvek, mindenekelőtt az alkotmányvédelem vonatkozásában, hiszen a törvényértés megállapítása nem újdonság, azok után, hogy az önkormányzat maga is tudatában volt ennek. Az alkotmányvédelem azonban megérdemelt volna néhány szót, annál is inkább, mert az egyik legtöbbet foglalkoztatott alkotmányjogász szerint itt nincs szó alkotmányvédelemről. Lehet, ezek a szavak elhangzottak, a Népszabadság azonban tudósításában nem tért ki ezekre. Idézte viszont Kállai minősítéseit és magyarázatait. Hogy például „önkormányzati kényszermunkának” nevezte a segélyért megkövetelt közmunkát. Ami nem meglepő, hiszen az intézkedés kritikusai mindannyian elkövetik azt a hibát, hogy a segély feltételül kiszabott közmunkát kényszermunkának minősítik. Ami hatásos érv ugyan, de inkább csak tanácstalanságukat leplezi le, hiszen itt semmiféle kényszerítésről nincs szó, csak épp olyasmiről, amit mindannyian minden nap elszívunk, hogy a nélkülözhetetlennek vélt javainkért kénytelenek vagyunk dolgozni. Sőt, odáig megy ez a kényszer, hogy a közösségi költségeket is levonják a jövedelmeinkből, állami kényszerrel. S ha ezt kijátsszuk, büntetés fenyeget. Ennyi telik a demokráciától.

A segély nem kötelező. Tehát a feltételül szabott munka sem nevezhető kényszermunkának, még a legköltöbberő értelemben sem.

Kállai az iskolába járást az anyagi támogatás megvonásával kikényszerítő eljárást sem fogadja el. Noha pontosan tudja, nálunk állami kényszerrel fenyegetik az iskolába járási kötelezettség elmulasztását. A legsúlyosabb változatban a gyermek elvételével. És meglepő módon, ezt az eljárást is jobbnak tekinti, mint a segélymegvonással való fenyegetést. Miközben a segély kifejezett célja, hogy a gyere-

kek minél kevésbé szenvedjenek hátrányokat a szüleik miatt. De lehet-e súlyosabb hátrány, mint az iskolába nem járás. És igazolhatja-e bármi a szülő felelőtlenségét a gyermeke iránt, mint az, hogy nem küldi el iskolába. Az önkormányzat a szülői felelőtlenség és állami megtorlása közötti rossz és hosszadalmas utakat, melyeknek szükségképpen leginkább a gyermek a károsultja, egy drasztikusnak tűnő, de voltaképp nagyon is korrekt és bizonytalanságmentes eljárással rövidítene. Hiszen ha a gyermek a támogatás megvonásának fenyegetése hatására rendszeresen iskolába jár, senki érdekei nem sérülnek. Ha azonban a szülő ezzel sem törődik, és veszni hagyja a segélyt, de a gyereket akkor sem küldi iskolába, akkor sem bírja rávenni, hogy iskolába menjen, akkor ott minden vizsgálat nélkül tudható, hogy azonnali gyermekjóléti és gyámhatósági beavatkozásra van szükség.

Az is meglepő, hogy Kállai szerint az önkormányzat, amelyik a gyermekvédelmi segélyt megítéli és osztja, amelyik fenntartja az oktatási és közjóléti intézményeket, nem hivatott arra, hogy a gyermekek érdekében eljárjon.

Mindez annál is furcsább, mivel nyilatkozataiban a kisebbségi jogok biztosa az iskolát tartja a romák felemelkedéséhez a legfontosabb intézménynek.

A polgármesterek szerencsi nyilatkozata megnevezi azokat a problémákat, melyek miatt több önkormányzat is követte vagy követni fogja Monok példáját. Erre azt mondja Kállai, a tudósítás szerint, hogy itt a cigányellenes sztereotípiák vannak összegyűjtve. Nem értem Kállait. Ha ezek a sztereotípiák nem érvényesek a kistelepülések cigányságára, ellenséges ráfogások, akkor miért kell neki magára vennie a cigányok nevében a kritikát? Hiszen akkor a nyilatkozat-

nak nincs roma címettje, tehát nem fenyeget semmivel. Viszont ha úgy látja, az intézkedések jó része a romákat sújtja, akkor ezt meg mégis csak a sztereotípiák közvetett elismerésének tekinthetjük.

Ma, június 19-én egy szörnyű gyilkosságról jött hír. Egy kis falu kocsmájában egy részeg férfi leszúrt két cigány fiút, és az egyikük belehalt a sérüléseibe.

Nem tudni, mi történt a sértettek és a tettes között a gyilkosság előtti pillanatokban.

Az Országos Cigány Önkormányzat azonban nyilatkozatában a Gárda áldozatának nevezi, és ezért saját halottjának tekinti a fiút, s ezzel ezt a tragikus esetet beemelte a mind kevésbé csendes etnikai háború eseményei közé.

Azt hiszem tévesen döntött a testület. Ha bebizonyosodik a cigányellenes indíték és a tettes beszámíthatósága, akkor már késő lesz szolidaritást vállalni a cigányokkal mindazoknak, akiknek a cigány és a fehér társadalom közötti béke és együttműködés a szívügyük, de a Moszkva téri eset óta joggal tartózkodóak. Ugyanakkor az eset máris alkalom lehet az olaszliszki folytatásra, a fekete lobogók kitűzve, anélkül, hogy törődnünk kellene a részletekkel. Mindegy is, mi történt. Végre van már cigány áldozat is, kezdődhet a bál.

Én itt befejezem a naplót, noha egyáltalán nem kerestem efféle szörnyű ürügyet erre. De egy ideje már az írás idejét valami dologra szánám. Mondjuk itt kinn a mi cigány Tabánunkban.

Ahova félve indulok. Ahol a fiatal embert, aki önkéntesként vagy szociális munkásként tevékenykedik ott egy ideje, most jutott el hozzám a hír, épp megverték.

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír mindenfélét mindenfelé, az Alföldtől, a Hajdú-Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpiacig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkönet gondozásában Iskolapróza Egy szabad iskola problémái című könyve, majd Kiütkeresők. A cigányok iskolai reményei címmel 2009-ben jelent meg szociográfiai folyóiratot, s Iskolakép címmel volt egy rövidéletű saját folyóirata. Jelenleg a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle főszerkesztője.